
Kur'an Mucizesi

Sûreleri Okuma
İlkeleri

Bülent GENÇ

Bu kitap bir Kur'an tevili çalışmasıdır. Kur'an tefsir çalışmaları genel olarak ayetlerin sûre disiplinlerindeki yerlerinden farklı olarak kâinattaki yaşamsal karşılığı üzerinden anlamlandırma yapılması ile gerçekleşir. Sûre esasına göre yapılan tefsirler ise nüzulüne sebep olan olaylar, kâinatta yaşanan durumlar ve insan üzerindeki tecellilere göre yapılmaktadır. Her tefsir çalışması, ayet ve sûreler üzerinden yapılan Allah'a bir methiye, muhataplara ise bir nasihat özelliği taşır. Tefsir, yorumcunun okuduğu metni düşüncesinde karşılaştırdığı olay ve olgular üzerinden anladığı kadarı ile değerlendirmesinden başka bir şey değildir. Genelde ise tefsirciler kişisel bakış açıları ile de yorumlarda bulunurlar. Bu da sağlıklı bir tefsir çalışmasına ulaşabilmemizi zorlaştırır. Bu sebeplerden dolayı da tefsir çalışmalarını zevki olarak değerlendirerek okumak yerinde olur. Kişinin düşüncelerine sınır vurmadan okumalarda bulunması da Rabbine karşı olan O'nu bilme sorumluluğu sebebiyle gereklidir.

Tevil, evvelinden kinaye okunan eserin müessirinin eserindeki ifadelerinden ne kastettiği üzerine yapılan yorum çalışmalarıdır. Tevil çalışmalarında eserin kendi disiplini içinde anlaşılması öngörülür. Tefsirde ise eserden bağımsız olarak eserdeki içerikler, belli bir delil üzeri, örtüştürülerek veya karşılaştırılarak anlamlandırılır. Tevil ise eserden Allah'ın muradını anlamaya çalışmamız için yapılır. Bu da bizim kendi tefsir düzeyindeki değerlendirmelerimizden daha çok tevili yapılacak konunun bağlı olduğu ilke üzerinden anlamlandırılması ile gerçekleşir.

Anlatım konusunun bağlı olduğu ilke, murat edileni bize öncelikli olarak gösterecek olandır. Bu da ayrıca anlatım konusunu ilkesel olarak evrenseliyle müşahede etmek olur. Evrenseliyle müşahede ettiğimiz ise ahiri de diye bileceğimiz ideal biçimiyle ereğinde bize görünecek olandır. Böylece tevil çalışması, anlatım konusunu hem murada hem de muradın sonuçları üzerinden gösterilmek istenene ve tesir edilmek istenene göre bir müşahede durumu oluşturur. Bundan dolayı tevil çalışması, tefsir düzeyindeki bir yorumun bizdeki etkisi üzerinden bakışım kazandırmasından daha çok hakikate dayalı bir müşahede durumunu bize kazandırır. Böylesi bir durumda okuyucu yorumun etkisi altında kalmaktan daha çok anlatım konusuna hâkim olarak ilke üzeri katılımcı bir düzeyde anlatım konusunun hakikatine şahadette bulunur. Yani önemli olan kişiye balık vermek değil ona balığı avlamanın aklını vererek ve sonuçta da ona balık yedirebilmektir. Amacımız beyanlarımızla okuyucuyu etkilemek değil okuyucunun olanı olduğu gibi görmesini sağlamaktır. Bu da müşahede etmeyi sağlamak demektir. Önemli olan başkasının tesiri altında, olana bakmak değil olanı olduğu gibi müşahede edebilmektir. Eğer başkası dediğimizin söyledikleri bizi etkileyerek olanı olduğu gibi müşahademize sebep olmakta ise bu da hakikate evrenseliyle şahit olduğumuzdandır. Hakikat olan, ontolojisi ile evrensel olan olduğu içindir ki inkâr edilemez olan gerçekliktir. Bizleri böylesi gerçekliğe taşıyan bir söylev, yaşamın kendisinde müşahede edilir. Zaten evrenseller üzerinden söylenen, gerçekliği ontolojik olarak yaşamda görünen her anlatım her zamanda gerçekliğini ve diriliğini korur. Bu sebepten dolayı da Kur'an'ın her zamanın kitabı olduğunu vurgulamak adına ilkesel düzeyde hikmetiyle anlamına vakıf olmak zorunlu bir gereklilik olmuştur. Böylece bin dört yüz küsur sene öncesinden alarak Kur'an'ı, her zamanın kitabı olduğunun bilincine vakıf olabiliriz.

Yukarıda belirtilenlerden dolayı tefsir bağlamında üzerine ciltlerce kitap yazılsa da anlam içeriği tüketilemeyecek olan Kur'an'ı Kerim'in, özlü tevil çalışmasını yapmayı uygun gördüm.

Bu bağlamda da Kur'an'ın evveliyatını ve muradını keşfetmek anlamında tevil çalışması yaparken, Kur'an'daki sûre metnlerinin her birinin içeriğini ifade biçimiyle bağlayıcı kılan ilkesi üzerinden yapmayı uygun gördüm. Bu da Kur'an'ın evrensellerini kavramsallaştırarak, hakikate ışık tutacak biçimde müşahede etmek adına önem arz eder. Evrensel içkin olarak kavramın akıl ile tanıtılması, hak ilkeler üzeri bilinçte yeniden dirilmektir. Bilinçte, ilkesine bağlı olarak kavramı içselleştirerek, şuurlanarak yeniden dirilen insan, kavramı aklında ve evrenseli amelinde yaşayan ve gösterendir (ayna tutandır). Bu da bize Kur'an'da anlatılanların her devirde yaşamsal gerçekliğinin ve gerekliliğinin aklını gösterir.

Kur'an'ı anlama tarihinde sûrelerin sıralandırılması, nüzul sıralarına göre veya anlam içeriklerindeki yakınlıklarına göre değerlendirilmeleri sebebiyle hep tartışılmalı bir konudur. Elimizdeki Kur'an metnindeki sûre sıralandırılması Resulü Ekrem efendimiz tarafından vahiy bilgisi ışığında önceden nasıl buyurdular ise ona göre Hazreti Zeyd bin Sabitin ve Hazreti Osman tarafından yapılmıştır inancı hâkimdir. Bu rağmen efendimizden sonra eshabı kiramın istişareleri ile tevatür üzeri sıralandırmanın yapıldığı da söylenir. Ayrıca Resulü Ekrem Efendimiz kaynak gösterilerek sûrelerin yarısının bilerek diğerlerinin de bilmeyerek sıralandırıldıklarını da belirtenler olmuştur. Aslında bu iddialar şu anlama gelir ki o da sûrelerin neye göre sıralandırıldığı hakkında net bir bilgimiz yoktur. Bu sebepten dolayı sûre sıralandırılması tartışmasına girmeyerek, elimizde en son biçimiyle bulunan Kur'an metnindeki sûre sıralandırılmasına hüsnü zan ile bakarak çalışmayı yaptığımı belirteyim. Zaten tevhit inancının gereği olarak her şeyi ve işi faili mutlak olan Allah'tan bilen bir insan olarak ilahi iradenin dışında Kur'an sûrelerinin sıralandırıldığı kanaatinde bulunmamaktayım. Elimizde bulunduğu biçimde hangi zamanda koşullar ve gerekçeler doğrultusunda Kur'an sûreleri sıralandırıldıysa, ilahi iradenin kudreti ile hikmet üzeri gerçekleştiği inancında bulunmaktayım. Bu da Allah Teâlâ'nın Kur'an'ı kendisinin koruyacağı sözünün hakkı üzeri imanım doğrultusundaki benim konuya bakış durumumdur. Bu durum kalbi olduğu içindir ki akli olarak Kur'an sûrelerinin sıralandırılması üzerine çalışma, tartışma ve istişare yapanları bağlamaz. Doğrusunu bilen Allah olduğu içindir ki kesin bilgi üzeri bilmediğimiz konu üzerine tartışmalarda bulunmak da zaman kaybından başka bir şey değildir.

Bizlerin keşfi olarak bildiği ise Resulü Ekrem Efendimiz tasarrufu ile Kur'an sûrelerinin Cenabı Hakk tarafından sıralandırıldığıdır. Elimizdeki Kur'an metninin sûre sıralandırılmasına, nüzulüne şahit kişilerin de aracı oldukları kesindir. Bu dahi keşfi olarak ferdi hikmete tabi olduğu içindir ki umumiyeti bağlamaz. Lakin yapılan bu çalışmada sûrelerin ilkelerine bağlı olarak birbirleri ardınca bir dizgede sıralandıkları görülecektir. Bu da Allah Teâlâ'nın Kur'an'ı kendisinin koruyacağı sözüne olan imanımın akli delili olarak dikkate değerdir.

Bu çalışma bir el rehberi biçiminde hazırlandığı için Kur'an okurken rehber kitap olarak kullanılması yerinde olur. Bunun içindir ki her sûre okunmadan önce sûre üzerine belirtilen açıklamaların okunmasını, okunduktan sonra da bir defa daha sûrenin tevilinin okunmasını rica ederim.

Yaptığım bu çalışmada, sûrenin tevili doğrultusunda özlü tefsirde görünür. Lakin tevilin anlam içeriği doğrultusunda yapılan tefsir düzeyindeki açıklamalar, tevilin anlaşılması için zorunlu olduğundan dolayı çalışmada yer almıştır.

Kur'an dersleri ya okuma ya da tefsir düzeyinde işlenir. Keşfi ve sezgisel olarak Kur'an okumalarında Rabb Teâlâ kullarına hususi dersler verebilir. Bu dersler hikmetine göre ferdi düzeyde zevki olup umumiyeti bağlayıcı olmayabilir. Sezgisel ve keşfi Kur'an okumalarında muhataplar istidatlarınca nasiplenirler. Bunda da, edinilen zevk umumiyete dikte edilmediği sürece bir problem yoktur.

Zihinsel Kur'an okumalarındaki problem, okumaların belli bir disiplin içinde yürütülmemesi sebebiyle anlaşılmasındır. Kur'an'ın anlaşılmasının insanların anlayışsızlığından daha çok parçalı ve birbirinden kopuk anlatımından dolayı gerçekleştiği söylenmektedir. Bu bağlamda ilahiyat fakültesi öğrencilerinin dahi şikâyetleri mevcuttur.

Fakülte öğrencileri, din adamları, gayri Müslimler ve birçok yüksek eğitim görmüş kişiler tarafından "Kur'an'ı anlayamıyoruz" şikâyetini sıkça dinlemiştik. Toplum bireylerinin inançlı ve ahlaklı olabilmesi için Kur'an meali dersleri görmek büyük bir lütuf olsa da anlatır olduğum problemin uygulamadaki çözümü zaruridir.

Kur'an dersleri cemaatler tarafından okumalar üzeri zamanın ruhuna göre pozitif bilimler ışığında tefsir niteliğinde işlenmektedir. Bu Kur'an'ı anlamaya hizmet adına bir parça çözüm oluştursa da yeterli değildir. Belki Kur'an talebelerinin hayretlerini artırarak inançlarının pekinleşmesine yardımcı olabilir.

Her bilim düzeyinde ilim, temellendirildiği mutlak bir ilke ile anlaşılır. Mesela, kuantum fiziğinde enerji, kimyada reaksiyon ve değişim, teolojide tanrı, din biliminde ahlak olarak örnek gösterebiliriz.

Derslerden amaç eğer Kur'an'ın anlaşılmasıysa, Rabbim Allah tarafından Kur'an'ın temellendirildiği mutlak ilkenin bilinmesi şarttır. Kur'an'da Rabb ile kulun hitap, muhatap ilişkisinde okuma sunulması ilahi bir lütuftur. Kur'an'da muhatap alınarak hitap edilen okuyucu insandır. Mertebesine göre muhatap alınan insanın Kur'an'ı anlayabilmesinin temel şartı ise ahlak ilkesiyle okumasıdır.

"Güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim" diyen güzelim nebiye indirilen insanlık kitabı ahlak kitabıdır. Kur'an Rabbim Allah'ın varlık ahlakı ve O'nun varlığına inanma veya inanmamaya göre biçimlenen insanların ahlakı ayrıca Rabbin varlığında nasıl yaşanması gerektiğinin ahlakını telkin eden nasihat kitabıdır. Nasihatçi olmak dahi Rabbin bir ahlakı değil midir?

Kur'an'a ahlak ilkesiyle bakıldığında görülecektir ki Rabb Teâlâ tevhit diliyle esmaları, sıfatları ve ayetleriyle kendi ahlakı ve tipoloji düzeyinde incelenmesi gereken kullarına verdiği ahlak biçimlerini bir bir anlatmıştır. İnsanların ahlaklarına göre yaptıkları eylemlere karşılık ahirette onlara sıfatları gereği nasıl bir ahlak üzeri karşılık vereceğini de belirtmiştir. Bu bağlamda Kur'an temel felsefesi itibarı ile Allah'a dayalı varlık bilimsel bir ahlak anlayışı üzeri zihinsel düzeyde okunursa eğer daha rahat anlaşılabilir ve öğrenilen bir kitap olacaktır.

Modernizim tek tipçiliği ve popülizm hevâlarla biçimlenen ruhsuzluğuna çare zevk ile biçimlenen ahlak olabilir. Bu sebepten dolayı Kur'an meali derslerinde samimi olunması gerektiğinin bilinciyle okumalar yapılarak ders görülmelidir. Böylece manevi ahlak keyfi değil zevki düzeyde ders görenlere aşılabilir. Böylece öğretim verilirken eğitimde verilmiş olunur. Zaten Kur'an öğretici bir kitap olmaktan daha çok muhatabını eğitici bir kitaptır.

Zihinsel olarak ahlak ilkesiyle bakışla yapılacak olan Kur'an derslerinde talebeler genel anlamda yorum yapabilmenin aklını edinmiş olacaklardır. Böylece tefsir düzeyinde Kur'an yorumu yapmayı öğrenirken, Kur'an yorumu yapmış bulunanların eserlerine de eleştirel bakış açısı kazanmış olacaklardır.

Talebeler Kur'an derslerinde akli olarak ahlak ilkesiyle okumalar yaparken bilmelilerdir ki her sûrenin temellendirildiği bir hikmet ilkesi vardır. Her sûrenin akli olan hikmet ilkesiyle yapılacak olan Kur'an'ı anlama çalışmalarında ilmen daha sağlam bir zemin edinilmiş olunacaktır.

“Kur'an ve insan ikiz kardeştir” hadisi şerifinin işaret ettiği anlam ile zevki olarak da belirtmek gerekir ki her sûre ve ayetin insanda yaşamsal karşılığı vardır. Bu bağlamda Kur'an'ın her sûresi ve ayeti insandaki karşılığı üzeri de okunmalıdır

Kur'an sûre ve ayetlerinin insandaki yaşamsal karşılığı Kur'an hatmi meratibinin fena ve beka seyirlerine göredir. Kur'an'ın beka seyrine göre anlaşılması, ferdi hikmet gereği ehlinin hüviyeti üzeri deneyiminde, hâli melekeleriyle edindiği ilmi irfan bilgisiydedir. Kur'an'ın beka seyri hüviyeti Hakk üzeri ferdiyette deneyimsel olarak insanda yaşamsal karşılığını bulduğundan dolayı zevki olup sırdır. Bundan dolayı Kur'an'ın beka seyri ehline malumdur diyerek fena seyri üzeri zevki yorumlarda bulunmak gerekir.

İlkesel temelli ve insanlık zemininde Kur'an dersleri görecektek olan talebelere yardımcı olacak bu yazım çalışmasının kurumsal düzeyde ilgili kişilerce kayda değer olarak değerlendirilmesini temenni etmekteyim.

Genel anlamda Kur'an'ın Arapça olmaktan daha çok Rabbca olduğunun zevkiyle belirtmek gerekir ki her insan düşüncesinin temeli olan ana diliyle anlam bulur. Bu sebepten dolayı Kur'an meali üzeri dersler görmek, herkesin Arapça bilmemesi sebebiyle umumi düzeyde zorunluluk arz eder. Ayrıca belirtmek gerekir ki hem ilkesel hem de zevki düzeyde anlam bulma en yetkin biçimde kişinin ana dilinde mümkün olabilir. Başka bir deyişle de Rabbin anlatımını hakkıyla ve farklı nüktelerde zevki olarak anlayabilmek kişinin ana diliyle kâmil olabilir. Rabbca'yı anlayabilmek böylece mümkün olabilir. Bu anlatımdan Kur'an'ın Arapça okunmaması anlaşılmalıdır. Kur'an Arapça seslendirilişle kâinatta melekût tarafından karşılık bulan ilahi kelimeler olma özelliğini taşır. Bu sebepten dolayı hem Rabbe yakın kılan melekelerimizin açılımı hem de Rabbin nur tecellisi için zikir düzeyinde Arapça okunması da haktır.

Rabb Teâlâ, vicdan melekesi vasıtasıyla haklar üzeri kuluyla hâl dilinde konuşur, akıl melekesi vasıtasıyla da düşüncede, kuluna ilkeler üzeri hakikatin manalarıyla anlam verişiyle konuşur.

Kul hakikat üzeri gerçekleŖen dűŖüncesinde Rabbiyle kelim eder. Bu sebepten dolayı her talebenin kendi dűŖünce lisanında Kur'an'ı mealen okuması ve dersini alıŖması zorunludur.

Bu alıŖmada yaptıysak eğer bir hata, her iŖi ve Ŗeyi hakkıyla bilen Rabbim Allah'ın merhametine ve affına sığırım.

Kur'an'ı genel anlamda anlamak adına akli olarak ahlak ilkesiyle okumak gerekir. Bu önermeyle beraber Kur'an'ın ayet temelli tafsilatında sűre temelli anlaşılması adına özel olarak hangi ilkeler üzeri okunacağı da her sűrede belirtilmiŖtir.

Okuyanların zevk etmesi dileğiyle!

FATİHA: 1

Bu sûrenin akli hikmet ilkesi dindir. Din, imanı gereği kıblesi Rabb olanın, Rabbinin belirlediği ahkâm üzeri yaşaması gereken, yaşamda gerçeklik kazanan olgudur. Dinin iki veçhesi vardır: Kul ve Rabb.

Fatiha'da rububiyet sıfatları üzeri kulunu ulûhiyetine yönlendiren Rabb-ül Âlemin'dir. Kulun fitratı gereği yaşam yolu olan din, dosdoğru yol olarak Rabbe ulaştıran ulvi nimet ve ihsan yoludur.

Fatiha'yı anlamlı kılan "din gününün maliki" ayetidir. Bu ayetle "yaşam gününün maliki" kastedilir. Başka bir deyişle de yaptıklarımızla yaşamda hesaplaşmamıza sebep olunan vakit ve o vakitte malikliğini gösteren Rabb'ül Âlemin kastedilir. Fitrat üzeri yaşam yolu olarak yaşanan dinde, hüküm Rabbe aittir. Her var fitratı gereği yaşam gününde bulunur. Fitratı gereği yaşamda Rabbinin yani ilahi sıfatıyla üzerinde tecelli edenin malikliğinde O'nu yaşamayı, hep O'na sıfatları gereği dönüşte olarak yol edinmiştir. Bu bağlamda din, Rahman olarak halk ettiğine kendisiyle varlık veren, Rahim olarak da halk ettiğini var ettiği murat üzeri ilahi sıfatlarının gereği olarak kendine döndürene ve yapılanların hak karşılığıyla adalet sıfatında hesap görücü olarak kullarına yaşamın maliki olarak görünene zorunlu olarak yaşamla bağlı kılındığımız yoldur.

Fatiha'da dosdoğru yolda bulundurulması duası, iman üzeri var edilen insanın, beden elbisene bürünürken mevcudiyetine aşkın varlık olarak üzerinde tecelli edecek olan Rabbin temennisidir. Ubudiyetin nişanı olarak yapılan duada doğru yoldan kast haklar üzeri hakkaniyetleri gözeterek yaşamaktır. Bu da kulun fitratı gereği Rahman olan Rabbinin, Rahim olan Mevla'sı olarak sıfatları üzeri nimetlerinde bulmasına sebeptir. Din olarak yaşanması gereken doğru olan yol da budur. Bunun dışında yaşamını kudret elinde tutan, bütün hâllerini O'ndan bulan insanın menfaatler, hevâ, heves ve arzular sebebiyle bilincinde benlik davasıyla örtündüğü Rabbinden gafil olarak hakları gözetmeden yaşayışı delalet yolunda bulunmasıdır. Bunu gören iman ehlinin yani Rabbi olan Allah'ın varlığından şüphesiz emin olan mümin kişinin duası, Fatiha'da ubudiyet mertebesinin abdiyet makamının gereği olarak betimlenmiştir.

Fatiha'yı Rabbin kastıyla dillendirirsek: "Mevcuda aşkın varlık olarak hakkıyla bilinmesi gereken Rabb Benim. Rahmetim var edişimdir. Rahmetimde Rahman olarak yasalar üzeri varlık veren, Rahim olarak da fitratınız üzerinden sıfatlarını tecelli ettirerek kendine döndüren Benim. Mevcudiyetinizde kalbi olarak sizi kendimle böylesi bir döngüde kudretiyle yaşatan Benim. Öyle ise yalnızca Bana kulluk edin ve Benden isteyin. Haklar üzeri aklın gereğinde ve vicdan üzeri hakkaniyette Bana dönün ki nimetim olan ilahi sıfatlarımla tecellimi sizde tamamlayayım. İman ilkesiyle sevgiyle Bana erenlerden edeyim sizleri. Kurtuluşu erenlerin fikrasından edeyim sizleri. Asli varlığınız olan Beni, unutmuşlardan etmeyeyim sizleri. Yaptıklarınızla yüzleşeceğiniz yaşam gününün meliki Benim. Öylesi yaşam günü gelmeden sığının Bana ki hükmüm, sapıklıktan kurtuluşunuz olsun."

Din, Hakk ile mevcuda gelip, fitratı gereği mevcudiyetiyle hak sıfatı üzeri Hakk'a dönen insanın yaşam döngüsüdür. Bu bağlamda Fatiha, Hakk'tan gelen ve fitratı gereği Hakk'a dönen kulun din sûresidir.

Bu sûreye Fatiha denilmesindeki sebepler ise şunlardır. 1) Rabbe iman eden insan, âlemlerin Rabbiyle âlemlerdeki sırların anahtarı, aşikâr edicisidir. 2) İman eden insan sevgisiyle âlemleri fetheder. 3) Fatiha dinde kolaylıktır. Dinde kolaylık ise Allah'a iman ve O'na olan sevgiyledir. Rabbini seven ve O'na iman eden kişi sadece Fatiha'daki gibi Rabbine sığınarak Rabbinden O'na dönüş kolaylığı ister

BAKARA: 2

“Kur'an Bakara'da, Bakara Fatiha da, Fatiha Besmelede, Besmele ba'nın altındaki noktadadır” hadisinden anlatılmak istenen ba'nın altındaki noktanın anlamını besmelede, besmelenin anlamını Fatiha'da, Fatiha'nın anlamını Bakara'da, Bakara'nın anlamını Kur'an'ın tamamında aranmasıdır. Hususen belirtmek gerekir ki Kur'an'ın anlamını da insan ve insanlıkta aramak gerekir.

Bu sebepten dolayı Bakara sûresi din ilkesiyle okunması gereken Fatiha'nın açıklaması gibidir. Yaşayacağı ilahi sıfatların hakkı gereği doğru yolu murat eden ruh bedenlendiği ve imanla Rabbine muhabbet besleyen insan deminde varlık buluşuyla doğru yolu isteyişinin sonucu olarak Rabbin ahkâmı üzeri yaşanmasını belirten din şartnamesinin sûresidir.

Bu sûre, ahkâm ilkesiyle okunmalıdır. Kendisine ahkâm sûresi denilmesi de uygundur.

Sûrede ahkâm, kalben imanın şartları, aklen ve vicdanen uygulanması gereken şeriatın şartları olmak üzere iki düzeyde görünür. Şeriatın şartları İslam olabilmenin yani insanın ilahi sıfatların tecellisine uygun kıvamda halk edilmiş olduğu fitratına uygun ibadet ve yaşam hakları üzeri evrenseller içerir. Şeriat, ibadet ve toplumsal yaşantıda haklara dayalı ceza hükmü ilkesi olan kısas uygulamasıyla biçimlenişinde kendini gösterir. Bu sûrede kalbin Rabbin inayetiyle huzur, selamet ve sulh bulması için, Rabbin rızasını kazanmak niyetiyle hayır amellerde bulunmanın hükümleri bildirilir. Toplumsal yaşantıda emniyette rahat yaşanabilmesi için hayır işlerinde bulunulması ve zekât verilmesi nasihat edilir. Ayrıca ceza hükmü olarak aşırıya kaçmadan, haklar gözetilerek kısas hükmünün icra edilmesi istenir.

Sûrenin başlarında anlatılan insanı yaratma mitiyle, insandan murat edilenin küreyi arzda ilahi sıfatlarıyla kendini gösterebileceği kıvamda biçimlendirdiği halifelik nişanı üzeri bulunmasıdır. Bu mitte dikkat edilmesi gereken önemli bir hususiyette ilk yaratılanın unutkanlığı (nisyan) sebebiyle hataya meyilli olmasıdır. Âdem'in yasak meyveden yemesi hikâyesinde dikkat çekilen nükte hatanın, yasaklanmış ağacın meyvesinden yenilmesi değil emri ilahinin unutulması olarak uygulanmamasıdır. Bu da esma tavırlı ahlak sahibi Rabbin azamet sıfatında tecellisine sebep olmuştur. Aslında ise baştaki halifelik muradı sebebiyle Rabbin iradesi nimet tecellisine baskın gelmiştir.

Hataya unutkanlığı sebebiyle meyilli olan insanın küreyi arzdaki umumi halifeliği böylece başlamış olur. Ruh varlıkken beden elbisesine bürünen insanın geldiği yeri unutmaması ve içgüdüsel olarak arza meyli halifeliğinin birinci ayağı olmuştur. Rabbin varlığına iman edip etmemesine göre biçimlenen karakteriyle menfaatler veya hayır, ihsan üzeri amellerde bulunmak halifeliğin ikinci ayağı olmuştur. Menfaatler sebebiyle insan asıllar âleminin iz düşümü misali olan gölgeler vadisi arza, umumi düzeyde ilahi murat kıyasınca bir ümmet olarak halife olmuştur. Menfaatleri ve dünya arzusunu gözetmeyen Rabbin rızasını gözetken, iman eden, ibadet ve ilahi sıfatlarla hayır üzeri olan takva sahibi muttakiler ise hususiyet üzeri asıllar göğünün sakinleri olan meleklerin melekeleri olarak tecelli ederek secdede bulunmaları hususi ümmet olarak halifelik bulmuşlardır.

Bakarada ahkâm ilkesi zaviyesiyle ilk insan mitinde anlatılmak istenen ise ilahi iradeye, hevâ, hevesle biçimlenen cüzi iradesiyle örtünen insanın iman ve şeriatın kaideleriyle Rabbine pişmanlıkla tövbe ederek rûcu etmesidir. İman edenlere böylece halim ve gaffar olan Rabb, ilahi ahkâmı unutarak hatada bulunanların veya bilerek uygulamayanların günahta bulunmalarının sonucu olarak affedici ahlakına bürünerek dönüşlerine kolaylık sağlamıştır.

Bakarada Rabbin buyurmak istediği ise iman eden kullarına, “ahkâm buyurmama rağmen hata ve günah işleyebilirsiniz. Tövbeyle beraber ahkâmımı uygulayarak da Bana iman ile hayır işleyerek dönebilirsiniz. Elbette ki iradeye kul olmak ağır bir imtihandır. İmtihan varlık sıfatlarımın nimet olarak sizde tecellisine sebeptir. Geçmişlere verilen musibet imtihanlarıyla da sizi sınamam gönül cennetinde sizde tecelli etmem içindir. İmtihan Benim kudretime bağlı olarak varlık sıfatlarımı mevcut potansiyel sıfatlarınızın üzerinden açmamın eylem yoludur. Öyle ise ahkâmım üzeri insanlık haddinizin farkına gelerek dualarınızla Benimle konuşarak Bana dönün.

Beyniniz olan kürsümden, ruhunuz olan nurumla et parçası olan kalpte üzerinizde sizi diriliğimle diri kudretimle de ayakta tutan, kendisinden başka üzerinizde Rabb hükmünde tecellide bulunacak olan başka birisi de bulunmayan Aziz ve Hâkim Benim. Öyle ise ibadetle Bana yönelin, haklar üzeri kısas hükmüyle de adalet sıfatımın gereği olarak kul mertebesine erişin. Dünya tamahı, menfaatler, arzu, hevâ ve hevesle oluşan aslından habersiz benlik uykusundan, şeytanlık ahlakını terk ederek Benim diriliğimle uyanın. Diriliğimle sunduğum varlık nimetlerimden istifade edin. Gönül katımında Benim varlığımdan, nurumdan beslenerek yaşayın. Varlık olarak Bana yönelin, Bana ahkâm kesmeden, Benim iradem üzeri yaşayın. Yoksa gönlün acılarıyla dolu azap çukurunda cehennem denilen yerine varırsınız. Benden yana gafil olmanın ve yaşadıklarınızdan tatmin olamamanın acı azabında yaşarsınız. Bana iman sonucu size vereceğim özgüvenle benlik davası güden nefsinizi yenebilirsiniz. Sizden istenen ve yaşadıklarınız hoşunuza gitmeyebilir. Sizin için sonuçta hayırlı olan hoşunuza gitmese de Rabbinizden kaçacak mısınız? Benden kaçış yoktur. Benden başka dost bulacakta değilsiniz. Yaşam yolu olarak dinini dünya menfaatini bırakarak yaşayanlar nefsinde hâkim olan sağlam kişilik sahibi müminlerdir. Bana böylesi hicret edenler kalıcı kazanç olan Benimle selamet, huzur ve emniyet bularak korkusuz yaşamın kazancında bulunurlar. Diğerlerinin yaşayacakları ise varlığımdan ve irademden yana gaffetin acı hatıralarının azabıdır. Elbette ki zahmetlerle değerler edineceksiniz. Gerekirse değerlerinize, canınıza ve malınıza kast edildiğinde kötülüğü içgüdüsel olarak emreden nefsiniz ve Bana örtülü bozguncularla

savaşacaksınız. Musibet ve zahmetlere sabrederken salâta Benim varlığımı kible edinmiş kullarım olarak Bana yakın geleceksiniz. Gani ve övülesi olan Benim. Öyle ise Benden isteyin! Kolaylık, iman, hayır ve ihsan dileyin!”

Ahkâm sûresi bakaranın yaşanmasının sonucu olarak ilahi iradeye ibadet hükmünde hizmet eden kul mertebesine erilir. Böylesi kulun kalben iman, aklen ve vicdanen de haklar üzeri amel edişinde de Rabb bu âlemde halifesi üzerinden tecelli etmiş bulunur.

Bu sûrede Musa nebiyle toplumsal düzeyde şeriat usul ve ahkâmı, İbrahim ve İsmail nebiyle bireysel düzeyinde gönlün iman ahkâmı, Davut nebiyle de cüzi irademizde menfaat gözetmeksizin Rabbin iradesine göre hareket etmekle kâinatta selamet bulabileceğimiz anlamlandırılır.

Bakara sûresinde Muhammedi olarak insan kişiliği, Rabbin ahkâmıyla gelişme safhasındadır. Rabb'in ahkâmını uygulama sözü veren insandan, keyfi iradesine baskın gelerek kişiliğinde temeli sağlam ilkeler üzeri yükseltelen Rabbin tecelli evi (Beytullah) olması istenir. Bu sûreden gaye, Rabbin varlığına iman edilmesi sonucunda, her türlü koşul altında, ilahi irade temelli olarak insan kişiliğinin ferdi ve toplumsal düzeyde biçimlenişini ana hatlarıyla göstermektir. Cennetle mükâfat ve sevinç, cehennemle de ceza ve korku uyandırılarak insanın hak ile batılın farkına gelmesi istenmektedir. Böylece insanın kendisi üzerinden insana sırat-el müstakim olan din yolu gösterilmektedir.

Bakara sûresinde önem arz eden bir konu da insanın yaratılış mitinde belirtilen dil öğrenişiyile beraber aklen muhatap alınarak nefesine seslenilmesidir. Dil, insanın anlayış bulması ve sesin iletişim düzeyinde biçimlenişini olarak insan olabilmenin en önemli temelini oluşturur. Kendini Rabbi gibi dil ile ifade eden insana nefsi natika yani iradesine ve aklına göre konuşan şahıstır denilmiştir. İrade sahibi insanın sözün değerini bilerek hak üzeri verdiği sözleri tutması istenmiş böylece kendisinden yalansız, hak söz sahibi olması istenmiştir. Kalam eylemiyle de zan ehlini ilimle yenmesi istenilmiştir.

Bakara sûresi, ahkâm ve ahkâmın uygulanışının hak usulünü bize misallerle serimler.

AL'İ İMRAN: 3

Al'î İmran sûresinin karakterini belirleyen ilke takvadır. Takva vikaye kökünden gelir ve sakınma, çekinme anlamlarına gelir.

Bu sûrenin başlangıcında Allah Teâlâ Hayy ve Kayyum sıfatlarıyla kendini kullarına tanıtır. Kudretiyle rahimlerde var edeceklerine biçim verdiğini belirtir. Kendinden rahmetiyle var ettiği insanların varlığında yaşarlarken kendisinin varlığını nasıl yalanladıklarının (inkâr veya iftira) durum tespiti yapılır. Sonuçta ise Rabbi inkâr etmelerine sebep olan nedenleri (evlat, mal gibi) yitirmeleriyle, akıbetlerinde günahlarının cezasıyla yüzleşecekleri vurgulanır.

İlahi kitaplar, Rabbin sözünün senedir. Rabbin ilahi sıfatlarının tecellisi üzeri adl sıfatıyla haklar çerçevesinde yapmış olduğu, yaptığı ve yapacakları ilahi kitaplarda dile getirilir. Rabb Tevrat'ta yasalarla nasıl yaşanması gerektiğini gösterir. İncil'de dünyada yaşananların sonucunda bu âlemin asılları olan melekûtle yüzleşileceğinin uyarısında bulunur. Furkan'da da iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, Rabbin hakikatine kıyasen örtüsüz, katışıksız güzel olanı Rabbin hakikatine kıyasen katışıklı, örtülü olan çirkinden ayırt etmeyi gösterir. Bunlar dâhilinde Kur'an'da da sonu kendisine dönmek olan insanı, anlatımdaki varlık tavırlarına göre hitap muhatap ilişkisinde kendisiyle yüzleştirir.

Bu sûrede ehli kitap yani kitap verilenler denilirken Rabbin sözünü taşıyanlar kastedilir. İmanla Rabbin sözünü taşımak yani O'nun anlatımlarıyla bilinçlenmek takvanın başıdır. Ancak ilahi sözü taşıyanlar takva sahibi olabilirler.

Diri ve kendisiyle varlık sahibi olan, kendisiyle yaratırken yarattıklarına aşkın varlık olarak kendisinden başka ilah bulunmayan Rabbe iman, O'nun varlığına delil olan sözünü taşımaktır. Buna göre takva, Rabbin varlık sözünü imanla taşıyanın, O'nu iradesi doğrultusunda buyurduğu ahkâm ile Furkan üzeri yaşamasıdır. Al'i İmran sûresinde insana çekici kılınan, geçici olan dünya nimetleri yerine, sözüyle Rabbin ve O'nun irade ettiklerinin tercih edilmesi doğru yolun takva olduğunu göstermektedir. Bu sözünden dünya nimetlerinden istifade edilmemesi gerektiği anlaşılmalıdır. Aksine Rabbin kendisine verdiklerinden hayır üzeri harcamak, dünya nimetlerinden kişinin hakkı üzeri helalinden istifade etmesi takvanın gerekliliklerindedir. Bu dahi sûrede belirtilir.

Rabbin sözünü hakkıyla taşımak, kalben imanlı olmak, niyet ve amelde ise haklar üzeri hakkaniyetleri gözeterek davranışlarımız sonucunda edinilen takva sahibi olmakla mümkündür.

Bu sûreye İmran ailesinin ismin verilmesinin sebebi de bu aile bireylerinin Rabbin varlık sözünü taşıyan iman ehli ve Rabbin iradesini gözetken, kendini O'nun sözüne hizmete adayan insanlar olarak takva sahibi olmalarındandır. Takva ehlinin doruktaki güzel ameli Rabblerinin kendilerine verdiklerinden Rabbleri adına harcamaları ve Rabblerinin iradesine hizmet için O'nun şahsına kendilerini ve evlatlarını dahi adamalarıdır. Bu da sevdiklerinden infak etmektir. Bu da nefislerine hazlar, arzular, menfaatler, kaygılar gibi durumlarla çekici kılınan mal, evlat ve dünya nimetleriyle Rabbin varlığına bilinçte örtünmüş inkâr ehli ile de kıyas edilir.

İmran ailesi Rabbin kelim sözünü imanla taşıdılar ve takva ile de yaşadılar. Yani imanla Rabblerinin varlığından şüphesiz emindiler ve O'nu kible edinmiş olarak O'na yöneldiler. O'nu iradesi doğrultusunda, ilkeler üzeri yaşamaya çalıştılar. Kendilerini Rabbe örtülü kılacak günah ve hatalardan uzak tuttular.

Böylesi insanların saf ihlâs ile adak niyetinde bulunmaları, sevdiklerinden gönüllerine bir sıkıntı çekmeden vermeleri en güzel adak mitinin kahramanı olan Meryem'in insanlığın manevi tarihine altın harflerle yazılmasına sebep olur. Bu adak mitinde asıl kahraman ise Rabbine doğmamış bebeğini adayan ve bebek kız doğduğunda ise adağını yerine

getiremeyeceğinden dolayı üzülen kadındır. Anlatılan hâller üzeri adak adayanların adaklarını en güzel biçimde kabul eden Rabb Meryem’i kendine kabul etmiş değil midir? Kadınların hizmetinin yasak olduğu mabede O’nu yerleştirmiş değil midir?

Takva üzerine anlatıları referans olarak belirtmek gerekir ki: “Allah katında kabul gören din İslam’dır” denilirken Rabbe imanla ahkâmı üzeri hakları gözeterek, takvayı doğru yol edinmek ve yaptıklarının sonucu ile yüzleşeceğini bilerek, hayır amellerde bulunarak ve teslim olarak İslam olunacağı kastedilir. Böylesi İslam ile de iman edenlerin Rabpleri tarafından gönül katında kabul görecekları belirtilir. Onunla gönül mekânında selamet bulacakları ifade edilir.

Adak mitinde bilinmeyen bir hadise vardır ki o da Meryem’in de İsa’yı Rabbine adanmış olmasıdır. İsa’nın Rabbe kendini adak düzeyinde sunmasıdır. Rabb bu güzel niyeti de nezdinde kabul etmişti. Bu anlatımdan İsa’nın çarmıha gerilişi anlaşılmalıdır. O’nun Rabbine kendini sunuşu Rabbini kendine davet edişiydi. Kitap ehli Rabbin kelam sözünü takva sahibi olmamaları sebebiyle taşıyamadılar. Rabb de onları kelamını diriliğinde yaşayan kelimem dediği Ruhullah İsa ile yüzleştirdi. Rabb onu konuşan canlı kitabı olarak kendine delil kıldı. Bu da İsa’nın kendini adayışının sonucu olarak Rabb tarafından İslam olarak kabul edildiğinin nişanıydı.

Takva; Âdem’den, Nuh’a, İbrahim’e, İsa’ya kadar hanif dinde iman ahdini her türlü koşulda tutabilmektir ve Rabb’in sözünü ahkâmıyla, hakkıyla yaşayabilmektir.

Takvanın sabırla beraber en şiddetli biçimde yaşanması gereken zamanları ise öfke, musibet ve savaş vakitleridir. Bu sebepten dolayı Al’i İmran sûresinde münkir ile müslimin, müşrik ile de müminin sıfatları gereği görünmesi, ayırt edilmesi için musibet ve savaşlarla canları ve mallarından yana imtihan edilmeleri işlenir. Savaş gibi büyük musibetlerde insanların Rabbe iman etme ve iman etmemelerine veya iman derecelerine göre sergiledikleri tavır ve davranışlarla takva seviyeleri işlenir. Böyle durumlardaki her türlü davranış biçimi bizlere ihbar edilir.

Kur’an’da müminlerin İslam olma sıfatlarıyla selameti ve sulhu arayanlar olarak savaş etmeleri çelişkili bir durummuş gibi görünebilir. Hayati gerekçe olmadığı sürece savaş emri Müslimlerin üzerine farz değildir. Değerleri doğrultusundaki yaşamlarına hayati düzeyde kast söz konusuysa eğer Müslimlere savaş etmek farzdır. Bu da değerler üzeri yaşamlarında zilletten korunmak için takvanın gereği olarak Müslimlerin hakkıdır. Çünkü zillet insanın fitratının gereği olarak inanışını dile getiremediği, varlık hakları üzeri yaşayamadığı, değerlerin yaşanmadığı, ilkesel değil nefsin hevâlarıyla hareket edildiği yaşam durumudur. Rabb kendisine iman eden ve takva üzeri yaşayanlara zilleti hak görmediğinden dolayı, savaşı takvanın ve takvada kararlı yaşamanın gereği olarak farz kılar. Zaten hevâlarıyla kendi nefslerinin arzu ettikleri için bozgunculuk yapanların cezalarının verilerek adaletin yerine getirilmesiyle kalıcı bir sulh için savaş zaruri bir durumdur.

Müminin gafletten korunması için nefsiyle mücadelesi, zilletten korunması için de Rabbe gaflet örtüsüyle örtünmüş zalim bozguncularla savaşması takvanın gereği olarak farzdır.

Savaş Rabbe ve ahirete iman edenler için kendilerini Rabblerine fedai nefis ve fedai can düzeyinde adak olarak sundukları kurban olma ibadetidir. Zilletten ve gafletten korumak için sabırla takvada bulunarak kendilerini Rabbe sunanların kabulüyle Rabbin nuruyla dirilik bulunan şehitlik mertebesine erilmesidir. Takvanın sonucu Rabbe ermektir.

Al'i İmran sûresinde dikkat edilmesi gereken bazı hususiyetler vardır. Kavram olarak İslam, Allah'a iman eden, O'nu bilmeye çalışan ve O'nun iradesini gözeterek yaşayan, zatlardan arınmış ve güzel ahlakıyla takva sahibi olan İbrahim'in Rabbe erdiren dini olarak yaşamıyla anlam bulmaktadır. Hususen belirtmek gerekir ki güzel ahlak, takva sahibi insanların nişanıdır. Zaten güzel ahlak en iyi takva hâlidir.

Dinin Rabb'e yetiştiren takva yolu olduğu Al'i İmran sûresinde genel biçimde anlamlandırılır. Her insanın dini, kişiler ve farklı yollar üzerinden kişileştirerek sınırlamaması gerekir. İbrahim'e "Hıristiyan veya Yahudi'dir" denilmesi ve "O ölürse eğer geri dönecek misiniz?" ayetleri de bunu anlatır. Din Allah'a hastır. Farklı görüşlerimizle dine sınır vurma hakkına sahip değiliz. Bunun içindir ki Rabbe iman eden ve yaptıklarıyla yüzleşeceğini ahiret inancıyla bilerek takva sahibi olan güzel ahlaklı din sahiplerinin karşılıksız bırakılmayacağı çokça zikredilir. Ayrıca Rabbin varlığına her yeni mertebenin bakışıyla şahadet getiren ilke sahibi insanların birbirilerini tasdik etmeleri ve buna rağmen kabul görmemeleri yalnızca iman ehline hitap edildiğini ve yeni nesillere yani geleceğe hitap edildiğini işaret eder. Bu hadise her zamanın koşulları ve ahlakına göre Rabbin insanlara, sesi olan nebiler ve resullerle hitap ettiğini de gösterir. Lakin her zamanda istenen iman ve takvadır.

Özet olarak Rabbin dilinden Al'i İmran'ı dillendirirsek: "Varlığımın hakkı için kim ki Bana iman etmiştir, sabırla takva üzeri güzel ahlakta bulunur, karşılığını da Benden ihsan olarak bulur. Kim de inkâr ile varlığımı sözde yalanlar, amellerinde de gaflet içinde bulunarak hevâ ve hevesler sebebiyle bozgunculukta bulunur, sonu acıların dipsiz kuyusudur.

İman ile yaşarken takva ile dengeli olan sağlıklı bir karakter edinerek yaşam kıblenizi Benim varlığım olarak yaşayın. Bunun için varlığınızda melekeleriniz olarak tecelli ettirdiğim nebilerin ahlak sıfatlarını öldürmek yerine nefsinizin hevâ ve heveslerine bağlı olarak ortaya çıkan, Beni unutmaya sebep olan kötü hâllerinizle savaşın ve onları öldürün.

Bana hür olarak adanın. Onlar ki hürdür! Hevâ ve arzularla dünyaya bağlanmış değildirler. Onlar ki hürdür! Başka insanların keyfi iradesinin boyunduruğunda değildirler. Onlar ki hürdür! Kendisi için irade edebilenlerdir. İşte onlardır ki kendi iradeleriyle Bana adanmış olarak dönerek varlığımın sınırsızlığında ilahi sıfatlarım üzeri hürcesine yaşarlar. Benim iradem üzeri irade bularak sıfatlarımın hakkı üzeri yaşarlar. Öyle ise hür olarak birbirinize işlerinizde istişare edin ki size en doğru biçimde yol göstereyim. Hayır üzeri yaşayın, hakları gözetin, sabır, sebat başarıya ulaşın ve takva ile dininizi yaşayarak Bana dönün."

Al'i İmran sûresi kişiliği ilkeler üzeri güzel ahlakta yaşanmasıyla ve imanla dengesini bulacak olan Muhammedi bilinçte olanın kalben imanıyla, yaşadığı musibetlerle sınanmasıyla da aklen tecrübeler edindiğini belirten sûredir.

Bu sûre imanlı bir insanda yaşamsal karşılık bulursa, o kişi iman ve takva üzeri yaşar ve diğer insanları da iman ve takva ölçüsüyle değerlendirir. Hayatında sabır ve takva üzeri yaşar, sebat ile selamet bulur, takvanın sonucu olarak da geçmiş günahları bağışlanır.

NİSA: 4

Bu sûre, Allah'ın adalet sıfatıyla biçim verdiği bir sûredir. Bu sûre bireysel ve toplumsal yaşantıda insanın var oluş hakları üzerinden yaşam sınırlarını gösterir. Din nasihatten ibaret olduğu için de iman edenler bu sûrenin muhatabıdır. Sûrede işaret edilen yaşam hakları Rabbin insanlar arasındaki ilişki sınırlarıdır. Bu sûre Allah'ın adl sıfatı gereği haklar üzeri okunması gerekir. Ayrıca belirtmek gerekir ki haklar üzeri ilişkilerimizde yaşamak aile ve toplum içinde emniyeti tesis eder. Emniyetin tesis edildiği yerde selamet sıfatı tecelli eder. Böylece din olarak İslam kültürü, sosyal yaşamda kültür oluşturmuş olarak gerçeklik gösterir.

Haklar üzeri yaşamak sosyal yaşantıdaki ilişkilere kolaylık getirdiğinden dolayı da bu sûre kolaylık sûresidir.

Nisa sûresinde işletilen temel akıl, Allah'ın şahıs olarak teklifine ve varlık olarak birliğine iman ederek insan tarafından bilinmeyi murat etmesinin hakkının yerine getirilmesidir. Her şeyde sıfatları üzeri tecelli ederken O'nun varlık sıfatları haklarını gözeterek, işlerimizde haklar üzeri yaşayarak doğrulukta bulunmamızla din sahibi olmamızdır. Bu da "işlerinde doğru olan İbrahim gibi Allah'ın dinine tabi olan kimseden dince daha güzel kim vardır ki?" ayetiyle net biçimde anlatılır.

Bu sûrede sosyal yaşantıda İslam hukukunun kaidelerini ayrıntılarda belirtilir. Ferdi olan yaşantıda da münkir, münafık, müşrik ve kâfir olunmamasını belirterek Rabbin halk ediş hakkı olarak O'na iman edilmesi gerektiği de belirtilir. Bu bağlamda iman edenlere aile ve toplumsal yaşantılarında haklar çerçevesinde nelere dikkat etmeleri gerektiği ve hangi kaideler üzeri yaşamaları gerektiği net bir dil ile anlatılır. Böylece sosyal yaşamın din öngörüsüyle İslam ismine uygun olarak Müslimler tarafından vicdani kabullerle selamette tesis edilmesi istenir. Hakların korunması ve selametın devamlılığı için de ceza verilmesini ve gerektiğinde savaş edilmesini dahi hak olarak gösterilir.

Nisa sûresinde adalet hükümleriyle dünyevi haklar üzeri sosyal yaşam biçimlendirilirken, imanlı insanın kalbi olan manevi yaşantısında ibadetlerinin dahi hakkını gözetmesi istenir. Hem maddi hem de manevi haklar üzeri yaşamayanlar ile dostluk kurulmaması da bildirilir ki haklar korunabilinsin, etkilenmeler sonucu imanda da eksilme olmasın.

Nisa sûresinde önemli olan bir hususiyette dünya ve ahiret yaşantısında cezai hüküm gerektiren durumlar için kişilere kefaret hakkı verilmesidir. Cezai hükmün karşılığı olan kefaret hakkının yerine getirilmesiyle kişinin hem dünya hem de ahiret yaşantısında bağışlanacağı belirtilir. Kefareti karşılanan suçun hak karşılığı olan hesabı ortadan kalkar. Bilmeyerek yapılan haksızlıkların durumuna göre pişmanlıkla tövbe, gerekirse kefaret, büyük günahların işlenmemesi ile günah hükmündeki haksızlıkları yapanların bağışlanılabileceği

de belirtilir. Bu da iman edenlere vicdani olarak kalben rahatlamalarının gerekliliği olan hakları yerine getirmelerinin kolay yolunu göstermektir. Bilerek, haksızlıklarda inat üzeri devam etmenin bağışlanmayacağı belirtilir. Yani ceza, hükmü üzerine hak olur.

Cenabı Hakk'ın varlığında her iş karşılığı olan hükümle karşılık bulur. Kötülük ceza ile iyilik ise mükâfat adı altında karşılığı olan hükümlerle yüzleştirilir. Bundan dolayı kişiler, yaptıklarıyla Rabbin adalet sıfatı gereği yüzleşeceği için nefslerine zulmederler.

Bu sûreye nisa denilmesinin sebebi soyun devamlılığında en büyük hak sahibi insanlar olmaları ve tarihleri boyunca hep haksızca muamele görmeleri sebebiyle hakları gasp edilmiş kadınlar üzerinden adaletin konuşulabileceğindendir. Haksızlığa uğrayanlar, mazlum, çaresiz ve aciz olanlar üzerinden adalet, varoluş haklarının verilmesi üzerinden konuşulabilir. Bunun içindir ki Rabb Teâlâ bu sûrede kadınlar ve kadınların haklarının gözetilmesi üzerinden konuşmaya başlar, çaresizliğe düşmüş yetimlerin hakları üzeri konuşmasına devam eder.

Sosyal ilişkilerde aile olarak akrabalık bağlarının temeli aynı rahimlerden geliyor olmamızdır. Aynı rahimden dünyaya gelmenin bağlılığı üzeri toplumsal yaşamın bilinci edinilir. Ailede kadın ve erkeğin hakları üzeri birlikte yaşamaları sevgi, rıza ve tevazuya dayanır. Sevgi, rıza ve tevazu aile bireylerinin birbirleri üzerlerindeki manevi haklarıdır. Bu haklar üzeri aile olunur. Aile olmanın ve muhabbet üzeri sosyal yaşamın devamlılığının en büyük sebebi olan kadın bu sûrede, yaşam biçimimizin sınırlarını belirleyen hakların konuşulmasının anlayış zemini olmaktadır.

Haklar çerçevesinde okunması gereken bu sûrede, müminlerin selam alıp, selam verilmeleri dahi işlenir. Çünkü selam verenler selam verdiklerine hem selamlarıyla duacı olurlarken hem de "korkma! Ben hakları gözetem, haksızlık görmeyeceğim müminlerdenim" de demiş olur. Mümin Allah'ın varlığından emin, ahlakından da emin olunan kimsedir. Selam verme, müminlerin kelimelerinde selam verdiklerine güvence sözüdür.

Sûrede resulün adaleti sağlarken hükümlerinden razı olunması gerektiği belirtilir. Bu bağlamda resule itaatin Allah'a itaat olduğu da özellikle vurgulanır. Çünkü her bir nebi resul hak üzeridir. Ahlaki noktada toplumların çığnedikleri bir hakkaniyetin hakkını yerine getirmek için nasihat ve uyarılarda bulunur. Gerekirse haksızlığın cereyan ettiği zulme karşı savaşıır. Şirkin bağışlanmaz bir günah olduğu bazı ayetlerde vurgulansa da Resul olan bir insanın hak sözüyle Rabbe geri dönülmesi sonucunda bağışlanabileceği de Musa'nın halkının buzağı heykelini ilah edinerek ibadet etmesi mitinde belirtilir.

İsa Rabbin oğludur denilmesiyle, gerçeğin hakkının sözle yalanlaması da anlatılır. Kelamda dahi gerçeğin hakkının gözetilmesi istenir.

Sûrede vahiy dahi Rabbin kâinatta adalet üzeri hükümle iş görmesinden dolayı insanların uyarılmalarının hakkı olarak anlam bulur. Nebiler de Rabbin sözlü uyarısına ve insanların yaptıklarına şahit olarak gösterilirler. Allah meleklerini de kendi sözüne şahit tuttuğunu belirtir.

Sözün yazıya dökülmesi insanlar için senettir. Rabb Kur'an'ı hak üzeri indirildiğinden, hakkaniyet üzeri doğrulukta hüküm verilmesini ister Sözün menfaatler için değiştirilmesi ise hakikate ihanettir. İnsan Rabbin sözünü menfaatleriyle değişirse eğer insanlık sıfatını yaşamasına sebep olacak olan ilahi kelamın hakkını vermemiş olur. Rabb ile kul arasındaki din, ahdini ilahi kelamın hükümlerini yerine getirmeyerek bozanlar, ilahi kelamı kâle almayanlar ve menfaatlerine yoranlar insanlıklarından yana zarara düşmüşlerdir. Bu da nefslerine zulüm olarak kendilerine yaptıkları haksızlıktır. Rabbin rızasını gözetenler, hak kelamının hakkı üzeri yaşayanların bundan ayrı tutulacağı da bu sûrede belirtilir.

Üç suç vardır ki diğerleri bağışlanarak sorgusu yapılmazken onların sorgusu yapılır. Bunlar: 1) Allah'a şirk koşmak, 2) Kul hakkı vebalini almak, 3) Salâttan kaçmak. Şirk ehline, Allah'ın varlık hakikatine nefsi ve uydurdukları ile iftira etmesi sebebiyle sorgu vardır. Kul hakkı vebali üstlenene, diğer kulların maddi ve manevi var oluş haklarının gasp edilmesiyle onlarda tecelli eden Rabbi haklar üzeri tavırda olduğu için görmemeleri sebebiyle sorgu vardır. Salât etmeyenlere ise Rabbe, Rabbin halk edişinin hakkı için yönelmemeleri sebebiyle sorgu vardır. Nisa sûresine dikkat edilirse, yukarıda belirtilen sorgulanmaya sebep olan üç durum da genel anlatımında mevcuttur.

Nisada Rabb buyuruyor ki: "Bana şirk koşmadan, inkâr etmeden, ikiyüzlü münafık olmadan, hakikatime örtülü olarak küfürde inat eden kâfirlerden olmadan iman edin. Varlığında yaşarken adaleti, haklar üzeri hakkaniyet dâhilinde her türlü koşulda gözetin ve taviz vermeden uygulayın. Böyle yaşamazsanız eğer sizleri arzımda gideririm. Yerinize başkalarını getiririm. Yaptıklarınızdan dolayı Benden korkun. Bilin ki hükümlerim hem dünya hem de ahiret yaşantınız için sizler adına hayırlı olandır. Hükümlerimi Benden razı olarak kabul eder, hakkıyla uygularsanız eğer dünyada selamet içinde, gönlünüzde vicdanı rahat, huzur içinde cenneti bulmuş olarak, ahiretinizde de hayırla karşılık görerek yaşarsanız.

Halifelerim olarak adalet sıfatı gözeterek yaşayın ki muradım sizde hakkını bulsun. Sizlerin eliyle de adl ve hak sıfatlarımla gereğiyle tecelli etmiş bulunayım. Bilin ki sizler katımda yaşarken, Beni yaptıklarınızın hak karşılığı olanla bulacaksınız. Öyle ise Beni haklar üzeri tecellimde müşahede edin. Yaptıklarınızla yüzleşeceğiniz vakitten sakınarak, hakkaniyeti gözeterek amellerde bulunun. Adaleti intikam için değil Benim rızamı kazanmak için amellerinizle yerine getirin.

Kim ki resullerimin hak iradesine sevgiyle hizmet eder, hakkı olarak onlar ve nimet verdiğim nebilerle, sıddıklarla, şehitlerle beraberlerdir. Sonucuna katlanamayacağınızı yapmaktan sakının. Böylece Bana dönün."

Bu sûrenin insandaki yaşamsal karşılığı ise hakkaniyet üzeri yaşayan insanların Rableriyle selamet bulacaklarıdır. İsa nebinin öldürülmesine teşebbüs edilmesi mitinden çıkarılacak ders de budur. Yani İsa gibi her türlü musibetin belasından Rabbe sığınarak emin olanlar O'na yükseltirler. Mitin sûre içindeki genel anlamı ise kitap ehlinin dinde hakkaniyeti gözetmeyerek siyasi ve kişisel sebepler ve görüşlerinden dolayı dinde aşırıya gitmeleridir. Rabbin istediği gibi değil de kendi istediğimiz gibi Rabbe iman etme ve zan besleme hakkına

sahip değiliz. Böylesi dinde aşırılık gerçeğe körlük getirir. Resullerin ve kitaplardaki hak sözlerin çarpıtılmasına sebep olur. Bu sûrenin insandaki tam karşılığı Allah'a olan iman doğrultusunda adalet ilkesi gereği haklar üzeri sosyal yaşantı ahlaki edinilmesidir. Bu sûre üzeri yaşayanlar Rabbin iradesi üzeri toplum ahlaki bilinciyle sorumluluklarını yerine getiren bir ahlak üzeri bulunurlar. Bu sûre haklar üzeri sorumluklarımızı bilerek onları yerine getirmemizin sûresidir de diyebiliriz.

Kur'an'da kitap ehli denilirken Kur'an ehlinin de zaman içinde kitap ehli olduklarını çok iyi bilmeleri gerekir. Kur'an'ın bu açıdan da okunarak anlaşılması zaruridir.

MAİDE: 5

Bu sûrenin akit ilkesiyle okunması gerekir. Sûre, "iman edenler! Akitleri yerine getirin" ayetiyle başlar. Sûrenin devamında da hem Rabb ile yapılan hem de inananların insanlarla yaptıkları anlaşmalara, akitlere riayet etmeleri istenir.

Akit, iradi olarak ortak ilkelerde ve menfaatlerde uzlaşarak anlaşma yapmaktır. Akitin temel akli anlamı ise iradi olarak kişi veya kişilerden kendilerini sorumlu tutacak bağlayıcı söz (taahhüt) almaktır. Akit iki taraflı yapılan bir anlaşmadır. Birbirlerine söz veren taraflar akitteki hükümleri yerine getirmekle sorumludurlar. Akitleri gereği birbirileri üzerlerinde hak sahibidirler.

Bu bağlamda Maide sûresi okunduğunda görülecektir ki nebilerin birbirlerini tasdik ederek sundukları, âlemlerin Rabbine iman etmeyi ve O'nun iradesi üzeri hakları gözeterek yaşamayı kabul etmek Rabb ile ahitleşmedir. Bu ahitleşmenin ömür boyu sürmesi ise onu vakte bağlı olarak akit yapar.

Her nebinin davet olarak insanlara teklif ettiği söz, Allah'ın şahsiyle teklifine, varlığıyla halk ettikleriyle olan birliğine iman emektir. Ayrıca hevâlara ve heveslere uymadan hak üzeri varoluş haklarını gözeterek O'nun iradesi doğrultusunda yaşanmasıdır. Bunun kabulüyle verilen ahitin, yaşamda her türlü koşul altında uygulanması şartıyla, yerine getirilmesi din olgusunu gerçeğe taşır. Ahitlerini her türlü koşul altında öncelikli sorumluluk düzeyinde yüklenmeleriyle yaşayanlar Allah'ın onlara vaat ettiğine kavuşurlar. Allah'ın insanlara verdiği ahit karşılığı insanların Allah'a verdikleri akitin samimiyetle uygulamalı olarak yaşanması sonucunda bulacaklarıdır.

Her nebi zamanının koşullarına göre gelen ahit yenileyicisidir. İnsanların muhabbetle ahitlerini güncellemeleri kalben imanda tazelenmeleri için gereklidir. Yeni ahkâmlarla da Rabbin iradesini gözeterek Müslim olmaları gerekir. Böylece fitratlarının gereği olarak Rabbe doğru yol tutulmuş olurlar. Rabbin hükümleri üzeri bulunmayanların ise belli bir istikametlerinin olmadığı, dinden yani hak yoldan çıkmış oldukları Maide sûresinde açıkça belirtilir. Zamanın koşullarına ve insanın ahlak durumuna göre akitin güncellenmesi zaruridir. İnsanların her yeni akit yenilenmesine karşı gelmeleri ise nefslerinin haksızca arzu ettiklerine,

nefsleriyle yaptıkları ve yapmak istediklerini ya yasaklayan buyruklar içermesi ya da sınır vurması sebebiyledir.

Kelam düzeyinde söz yani muhatabı tarafından karşılık görülmesi istenen söz akıl ile bilinir ve kavranır iman ile de kabul görür. İmanla kabul gören hak söz amel üzeri yaşandığında gerçekliği ispata taşınır. Din, Rabbin nebiler ve ilahi kitaplarıyla kelamla biçimlendirdiği bir ahitleşmedir. Ahde vefa gösterilip gösterilmemesine göre de insanların yaptıklarının sonucunun Rabbin ilahi sıfatlarıyla karşılık göreceklarının uyarısının ve müjdesinin yapıldığı nasihatlerden ibarettir. Bu sûrede İsa nebinin ahitlerine zanlarını karıştıranlar için “onlara azap edersen kullarıdır. Bağışlarsan aziz ve hâkim olansın” sözünden de anlaşılabilir.

Bu sûrede dikkat edilmesi gereken bir durum da sosyal yaşantıda, ibadetlerde ve kalbi olan iman düzeylerinde kişinin kendi hakkının da gözetilmesidir. Çünkü hakların gözetilmesi ile ahdin hakkı verilmiş olunur. Rabbin kulları üzerindeki hakları O’na iman edilmesi, ahkâmı üzeri yaşanmasıdır. Unutmamak gerekir ki Rabbin ahkâmı haklar üzeri insanların sonuçta hayır ve selamet bulmaları içindir. Ayrıca halifesi olan insanın fitratı gereği kendisinin ilahi sıfatları üzeri ahlakta yaşaması içindir. Başka bir deyişle de hükümler, ilkeler üzeri evrensellerin dışlaştığı uygulandıklarında bireysel ve toplumsal olarak yaşandıklarında ve sonrasında (dünyevi ve ahiri) hayır buldurtan, selamet getiren emir ve yasaklardan ibarettir.

Bu doğrultuda belirtmek gerekir ki Maide sûresi hevâ ve heveslerimizle ve dünya menfaatlerinin kible alınmasıyla Rabb’den yana gaflete düşüren kötü ahlaktan arınmamız gerektiğini belirtilir. “iyilerinden, güzellerinden ve helallerinden yiyiniz” denilirken de bu kastedilir. Her şeyin Allah tarafından verildiğini bilerek, salâtle beden ve Rabbe örten nefis hâllerinden arınmamız istenir. Abdest, gusül ve teyemmüm ile beden arınması istenir. Zekât ile Allah’ın verdiği malın helal kılınmasıyla maldan arınması istenir. Çünkü mülkün sahibi Allah’tır. Mülkünden verdiği malda, malın toplumsal yaşantının sonucunda edinilmesi sebebiyle ihtiyaçlıların hakkı bulunur. Malda hak sahibi olanların hakkının verilmesiyle helal olması söz konusudur. Helal olan ise vebali üzerinden kaldırılmış olandır. Hac ibadetiyle de günahların bağışlanmasıyla temiz bir gönül ile yeni bir başlangıç istenir. Allah Kuddüs’tür, temizleri sever. Zaten dini hükümler “duyduk, itaat ettik” dedikten sonra Rabble ahitleşmenin hükümlerindedir.

Arınmadan murat insanın hevâ, heves, menfaatler ve bunların sebep oldukları öfke, hırs, yalan gibi Rabbe örtülü kılan hâllerden temizlenmektir. Temizlenen insanın da varlığında yaşadığı Rabb’e yakın gelerek halifelik nişanı üzeri ilahi ahlakta fitratı gereği istidatlarınca yaşayabilmesidir. Kötülük, fitratının hak gereğini yaşayamamaktır.

Rabbin varlığında, her halk edilen yaşadıklarının sonucuyla yüzleşir. Bu da Rabbin adalet sıfatının gereğidir. Din inandıklarımız ve inandıklarımız doğrultusunda yaptığımız eylemlerin sonucuyla yüzleşileceğinin hak haberi üzeri nasihatten ibarettir. Nasihati kâle alarak yaşamak veya yaşamamak tercih meselesidir. Tercih edenler verdikleri sözden mesul olarak hayır ve doğruluk üzeri Rabbin iman, ihsan, nimet, emniyet, selamet, huzur, izzet, şeref gibi lütuf vaatleriyle mükâfatlandırılır. Onların yaptıklarının karşılığı eksiksiz olarak verilir. Bunun

dışında olanlar ise lütuflardan mahrum olmanın acısının azabında yaşarlar. Bu anlatılanlar da sûrede net olarak anlatılır.

Sûreye ismini veren sofranın mitinde Rabb, iman ettik diyerek söz veren havarilerin, İsa nebiye olan şüpheleri sebebiyle gökten yiyeceklerle dolu bir sofranın istemelerini anlatır. Mitte, gökten inen sofrayla sembolik olarak anlatılan, Allah'ın kelimesine iman ettikten sonra Allah'tan değil ama kelimesine olan şüpheleridir. Gökten gelen sofranın şüphelerinin delili olan karşılığıdır. İrade ettikleriyle yüzleşmeleridir. İnsan iman ettiğiyle ispat düzeyinde yüzleşirse şahit olduğu gerçektir. Gerçeğin bilgisini edinince iman ahdini inkâr etme hakkı olamaz. Sofra söz ile duyulana göz ile de şahit olmayı anlatır. Böylesi bilmeden sonra inkâr etmek ahde ihanettir.

Her resul Rabbin tecellisi gereği davet sözünü naklederken hak üzeri adaletle iş görür. Bu sebepten dolayı resule itaat Rabbin sözüne itaat anlamını da taşır. Resule itaat sözü Rabbe, hakkıyla tecelli ettiği insan üzerinden yakınlık bulunulmasından sebebiyet naibi resul mertebesinde bulunan kâmil insana biat edilmesi gerektiğinin anlamını da içerir. Zaten ahlaki olarak kişiliğın kemâlat düzeyinde gelişmesi, kâmil insan terbiyesi altında, insanın kendi ahlakıyla yüzleşip doğru, güzel ve iyi olan üzeri yaşayabilmesiyle mümkündür.

Rabbin diliyle Maide'yi dillendirirsek: "Kullarım, üzerinizdeki varlık hakkımın gereği olarak Bana iman edin. İmanınız Bana ahdinizdir. Her koşulda ahdinizi tutun. İmanınızın gereği olarak da üzerinizdeki nimet hakkımı ibadetlerle eda edin. Bana iman etmeniz doğrultusunda kendi arzularınıza göre din olarak yol edinmeyin. Böylece ahdinizi zan ve menfaatlerinizle bozmayın. Benim hak irademın sonucu olan hükümlerime göre dini yol edinin. Böylece dinden çıkmamış olun. Ahdinizi bozdurtacak dostlar edinmeyin.

Bedeninizin, nefsinizin, aile ve yaşadığınız toplumun bireylerinin haklarını da gözetin. Dinde aşırıya gitmeyin. Kendi fıtratınızın gereğini başkalarına zorla kabul ettirmeye çalışmayın.

Kasıtsız yeminlerinizde kefarete üzerinize haktır. İman ahdinizi bozarsanız size bir dönüş de yoktur. Hak üzeri bulunan, fıtratıyla ilahi sıfatlarımın tecelligahı olan resullerime itaat etmedikçe de Bana hakkıyla dönemezsiniz.

Nebilerimle gelen sözümün hakkı için duyduğum itaat ettik" diyerek ahid ettikten sonra hak tecellimden yana gördüklerinize kalbinizle iman edin, inkâr ve iftira ile yalanlamayın. Her yaptığınızın varlık katımında karşılığı vardır. Öyle ise yaşam biçimi olarak tercihiniz, iman ile nasihatlerimi tutmanız olsun. Âdem'in öldürülen oğlu Habil gibi takvada bulunarak ahdinizi tutmaya gayret ediniz. Ahde şahit nebilerimle sizi uyardığımı bilin."

İslam ilk şartıyla şahadet getirmektir. Yani söz ile iman ahdinde bulunmaktır. Maide sûresi ahit vererek sözü alınan insanın, sözünün gereğini yerine getirerek sağlam ve karakterli bir kişilik sahibi olmasının gerekliliğini bize işaret eder. Maide'nin insanda yaşamsal karşılığı bireysel olarak sağlam kişilik sahibi olunmasında görünür.

Maide sûresi akit ve yüzleşme kavramlarının anlamlarıyla dinin mantıksal olarak anlaşılmasını sağlar. İsa nebiyle kutsiyette aktin yaşanması gerektiğini, Habil ile de ölümle karşılaşsak dahi takva üzeri bulunarak aktin bozulmaması gerektiğinin çitasını bizlere sunar. Allah'a iman ettikten sonrada O'na sui zanda (oğullar ve çaresizlik isnat etmek gibi) bulunarak yakıştırmalar yapmamak gerektiğini de özellikle belirtmek gerekir.

EN'AM: 6

En'am sûresi ayet veya deliller sûresidir. Ayet, bir şeyin belirtisi olan, işaret eden sebebe denir. Tam lügat manası belirti, işaret, delil anlamlarını taşır. En'am sûresinde hikmet aklı itibarı ile eserde müessirin kesin delili olan tam tesiriyle müşahede edilmediği anlatılır. Yani kâinattaki noksansız işleyişte vuku bulan hadiseler ve bu hadiseleri kendi varlığının bilinmesi ve müşahede edilmesine delil kılan Rabbin sözde de onları ilmi düzeyde akli deliller olarak sunması ve kabul görmemesi anlatılır.

Halk ettiğini kudretiyle hikmetine iye olarak ikame, idare ve idame ettiren Rabb Teâlâ, kâinat eserinde ve eser sahibi olarak eserindeki hadiseleri kelamla dile getirerek kendi varlığına ilmi olarak delil gösterir. Bu sebepten dolayı Kur'an'da ki kelam cüzlerini dahi varlığının aklen bilinmesi ve iman ile de kabul edilmesinin delilleri olarak ayetleri mahiyetinde anlam bulur ve gösterilir. Bu bağlamda ayet kâinatta vuku bulanın dilde ilmi olarak dillendirilmesiyle müessirinin işaret edildiği kesin delillerdir. En'am'ın hamd ile başlaması da bu sebeptendir. Çünkü hamd, hakkıyla yapılan bir işte, şahıs olan müessirin hakkıyla bilinerek takdir edilmesidir. Rabb Teâlâ bu sebepten dolayı Fatiha'nın başında aşkın varlık olarak Rabb-ül Âlemin sıfatıyla kendinin bilinmesini ve sebeplerin değil kendisinin şahıs olarak takdir edilmesini ister. En'am sûresinin başında da Allah, var edici varlık olarak Halik sıfatıyla eylem sahibi olan ve vuku bulan hadiselerin kendisinden olduğunu belirterek bilinmesi ve takdir edilmeye layık olanın kendisinin olduğunu belirtir. Kendi varlığına delil olan işaretlerin zan ile sebep ve ortak koşulan başkalarından bilinmemesini belirtir. Sûrenin hemen devamında da kâinatın müessirinin kendisi olduğunun vurgusunu yaparak kendisini inkâr edenlerin hâl durumunu beyan eder.

Rabb kendisinin kâinat eseri üzerinden delilleriyle bilinmesini İbrahim'in kendisini araması mitinde dile getirir. İşaretleriyle bir şeyi bilme sezgiseldir. Delilleri ile bilme ise akıl iledir. Yaratıcıyı arama mitinde daim sürekliliği olanın (Baki) yaratıcı olabilirliği vurgulanır. Sûrede, geçmişlerin helaki, aynı ilke doğrultusunda ardı sıra gelen nebiler, kâinatta vuku bulan hadiseler, rızık olarak kudretten verilen nimetler hep ayetler olarak Rabbin varlığına deliller olarak zikredilir. Böylesi hüccet, yani olanı akli olarak ispata taşıyan kesin deliller üzerinden İbrahim nebi mitiyle beraber "akıl etmez misiniz?" sorusu "varlığımı idrak etmez misiniz" anlamında sorulur. Çünkü İbrahim, eserde müessiri aklederek bulmaya ve bilmeye çalışan mit kahramanıdır. Ayrıca doğru bildiğinden taviz vermeyen vicdan sahibi insandır.

Bu sûrede Rabbin ayetlerine şahit olanların Rabbi inkâr etmelerinden daha çok varlık tecellilerinde yani ayetlerinde kendisinin yalanlanması ve böylece inkâr edilmesi anlam bulur. Kendisinden bir haber verilmediği hâlde, kendisinin varlığına haksızca isnat edilen kendisinde

bulunmayan sıfatlar uydurmak ve ilahi hükmü açıklanmamış konular hakkında zan ve hurafeler uydurmakla delilsiz hüküm vermenin akılsızca bir iftira olduğu ifade edilir. “Akıl etmez misiniz” uyarısını bu bağlamda da idrak etmek yerinde olur.

En’am sûresi hak ilkeler ve deliller üzeri düşünmeye davet etme, vicdan ile de Rabbi tecellisinde kabul edilmesi gerektiğinin beyanı sûresidir. Ayrıca kendisi hakkında delil bulunmayanlar üzerine hükümde vicdanlı ve deliline şahit oldukları hususiyetlerde ise insanların mantıklı olmaları istenmektedir. Bu sûre iman edenler için eserde müessirin farkındalığında bulunarak O’na şahit olun, Rabbin beyan vermediği konularda haksızca hükümler vermeyin hükmünü de kendinde barındırır. Hak olanı söylediklerinde ise iman etmeyenlerin küfründen sebebiyet üzülmemeleri, onların vebalinden sorumlu olmadıkları ve sebatla Rabbin vaadini beklemeleri gerektiği belirtilir.

Bu sûrede özellikle belirtilen bir ayet, eserinde Rabbi neden göremediklerini belirtir. Bu ayet mealen “gözler onu kavramaz. O gözlerle neye bakıldığını bilendir” diye tercüme edilebilecek ayettir. Bu ayette duyu gözleriyle algıda bulunularak sadece görünenlerin görülebileceği vurgulanır. Bu sebepten dolayı görünenler kendilerinin görünüşüyle varlık olarak Rabbi göstermez kendilerini gösterirler ama varlık olarak Rabbi ayet bağlamında işaret ederler. İbrahim’in yaratıcıyı arama mitinde de bu anlaşılmaktadır. Görünenler kendilerini sıfatlarıyla gösterirlerken Rabbe nasıl şahit olabiliriz diye sorulursa, En’am sûresinde “Allah dilemedikçe iman edici değildir” anlatımı imanla kalbi olarak Rabbin delilleri üzerinden bilinebileceği belirtilir. Hazreti Ali’nin “bizler bu gözlerle değil iman dolu gözlerle Allah’ı görebiliriz” kelamını da bu konu adına belirtmek zaruridir. İnsanlar hevâ, heves ve menfaatleriyle gördüklerine bakıyorlarken Allah’ı eserinde tecelli edişinde bilmeleri ve görmeleri zaten mümkün değildir.

En’am sûresindeki bir hususiyette, aklen delilleriyle bilinecek olan kalben de iman edilecek olan Rabbe hakkıyla kul olunması gerektiği vurgulanır. “De ki, salâtım, kurbanım, hayatım ve ölümüm Âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.” ayetiyle de kulluğun Rabbe adanmışlıkla hakkını bulacağı belirtilir.

Rabbin En’am sûresinde buyurduğu: “Varlık tecellimde faili mutlak olarak delillerimle hakkıyla bilinmesi gereken ve övülmesi gereken Benim. Deliliniz olmadığı hâlde Bana ve Benim adıma uydurduklarınızdan sakının. Yaptıklarınızla yüzleşeceğiniz vakit, elbette yalanlarınızın batıl olduğunu yaşayacağınız vakittir. Adaletle hakkı gözetin, Kur’an’la nasihat edin ola ki gerçeğe dayanmayandan sakınırsınız. Her işi hakkı ve delilleriyle Benden bilmek, gerçeğe dayanmak, hükümlerim üzeri doğrulukta insanca yaşamaktır. Bana şahit olanlar kendilerini muhabbetle Bana adarlarsa eğer kulluğun hakkını tam anlamıyla yerine getirmiş olacaklardır. Sizi Benim varlık yolumda, gafletle yoldan çıkaracaklara uymayın, onları dost da edinmeyin. Akıbeti cehennem olanlardan sakının. Ayetlerim varlığıma delil, delilim size hidayet, hidayetim size rahmettir.”

Bu sûrenin insan yaşamındaki karşılığı insanın ferdi olarak Rabbin, anlayışıyla akli olarak delillerinde ve imanı ile da sezgi ile müşahede de zevk edebileceğidir. İmanlı insanda bu sûrenin ilkesel olarak yaşanması, haklar üzeri hakkaniyetleri gözeterek yaşamayı isteyen

insanın ferdiyetinde Rabbine hizmette adanmışlığıyla gönlünde selamet ve huzur bulmasını sağlar. Bu sûre varlık sorumluluğunu Rabbi için var olmakta bulan insanın hakkıyla yaşam sûresidir. Bu doğrultuda sûrede İbrahim nebini Rabbine hak üzeri iman edişi ve imanından taviz vermemesi anlatımına dikkat edilmesi gerekir. Çünkü hak üzeri idealist olarak yaşamına yön veren insan gerçekliğin dışında uydurulan her türlü zan ve inanışın gaflete ve küfre bağlayıcılığından uzaklaşmış olarak hürdür. Hür insan kendisi için hak üzeri irade ederken hakkaniyetleri gözeterek yaşayabilmektedir.

A'RAF:7

Bu sûre, okunduğunda görülecektir ki iman edenler için öğüt, inanmayanlar için ise bir uyarı niteliğini taşır. Rabbin gazap sıfatıyla azap edişi ayetleriyle bakıldığında ise Rabbin varlığında yaşarken O'na iman etmeyerek O'nun hükümleriyle ahlakı üzeri yaşamayanların cezalandırılışı anlatılır. Sûre sanki hak üzeri bulunmadığımız eylemlerimiz sebebiyle cezalandırılacağımızı betimler. Lakin sûrenin genel anlatımına dikkat edildiğinde görülecektir ki sûrede serimlenen, batıda bulunanların mutlak gerçek olanla vakti geldiğinde yüzleşecekleridir. Ayrıca iman edenlerin de Rabblerinin vaat ettiği nimet ve lütuf mükâfatlarına sonunda erecekleridir.

İlahi kelam ile yaşam biçimi olarak insanlara din takdir edilmesinin temel akli sebebi, her insanın yaptıklarının sonucu olarak Rabbin hak ve adalet sıfatları gereği yaptıklarının hak karşılığı ile yüzleşecek olmasıdır. Bu, dindeki ilahi anlatımların üslubunun aklını da bizlere verir. Rabbin varlığına inananlar için nasihat, inanmayanlar içinse uyarı, dini anlatımların temel üslubunu belirler. Bu da A'raf sûresinde daha net biçimde görünmektedir.

A'raf sûresinin, her ne kadar uyarı ve nasihat ilkeleri üzeri okunması gerekse de sûredeki anlatıma dikkat edildiğinde görülecektir ki sûre uyanışın sûresidir. Sûrenin uyanış veya aklen aydınlanma sûresi olarak okunması daha doğru olur. Çünkü sûredeki temel felsefe, batıl da olanların hak ile sonuçta yüzleşeceklerinin ve geçmiştekilerin de yüzleştiklerinin anlatımında uyanış olarak anlaşılır. "Biz zalimlerden olduk, olmuşuz" gibi ifadelerde kendi durumlarını yüzleştikleri gerçek üzerinden fark ettiklerini gösterir. Yani inkâr ettikleri gerçeğe yüzleşmeleri uyanışları olmuştur. Burada "Bin nasihatten, bir musibet efdaldır" sözünü zikretmek yerinde olur. İman edip gerçeği gözetenler ve takvada adalet üzeri yaşayanlar ise Rabbin gözettiği salih kullar olarak batıldan sakınan Rabbin buyurduğu hak gerçeklerle uyanık olanlar olarak anlatılırlar. Onların yüzleşecekleri gerçeklik ise Rabbin vaat ettiği nimette selamet bulacakları ahiret yurdu cennet olarak anlatılır.

Araf sûresinde insanları Rabbin varlığına iman etmekten ve O'nun kötülüğü emretmeyen, adaleti gözeten hükümlerinden gayrı yaşamaya sevk eden en büyük faktör olarak yaratılış mitinde anlatılan, Âdem'e secde etmeyen şeytan sebep gösterilir. Rabbe inanmamak ve hükümlerine itiraz etmek veya belirttiği ahlak üzeri yaşamamak şeytanlık ahlakını bize göstermektedir. Şeytanlık ahlakının temel nedeni ise zan, hevâ ve heveslerimizle menfaatlerde dünyaya sapanan benlik sahibi olmamızdır. Bu da Rabbin doğru yoluna

şeytanın oturmasıdır. Hakk'a kör ve sağır eden, kendi nefsimize zalim olarak gaflette bulunmamıza sebep olan da budur. Şeytanlıkta günah işlememizin, unutkanlıkta ise hata yapmamızın karşılığı Rabbin Rahmetinden gafil olarak körler, sağırlar ve anlayışsızlar olarak ihsandan yani Rabbe şahadetten mahrum olmak ve zillette düşmektir.

Bizden istenen fitratımızın gereği olan nedenimiz olarak Rabbe iman etmemiz ve O'nun ahlak sıfatları (Esmâ-ül Hüsna) üzeri olması gereken yaşantımızla O'na sığınarak yaşamamızdır. Ayrıca Rabbin esma ahlakını kötü ahlakıyla hakkıyla yaşatmayan, O'na örtük kılacak her türlü vesvese ve şeytanlık ahlakından sakınmamızdır. Bu da sûrede "kaldıramayacağınızı sizlere yüklemiş de değiliz" mealindeki ayetle de vurgulanır. Ayette herkesin fitratının gereğini yaşaması istenir.

Sûrede nebilerin uyarıları ve kavimlerinin helakinden anlatılmak istenen, iman ve ahlak üzeri fitratlarının gereğiyle yaşamamaları sebebiyle yaptıklarının sonucuyla yüzleşmelerdir. Bu anlatımlar okuyucuya "uyanın, sonunda yüzleşeceğiniz yaptıklarınızın hak karşılığı olarak sonuçlarıdır" uyarısıdır.

Musa'nın kurtarıcı mitinden birçok dersler çıkartılabilir. Konumuz adına genel anlamda çıkarmamız gereken ders ise batılın hak ile yüzleşmesi sonucunda, iman etmeyenlerin eylemlerinin karşılığı olan musibetlerinin, dünya saplantısının derin uykusundan uyanmaları için ders olarak verildiğidir. Kurtarıcı Musa'ya iman eden sihirbazlar ise sihirlerinin (batıl eylemlerinin) kendilerini aciz bırakan hak mucize karşısında yok olmaları sebebiyle Rabbe imanla uyananlar olarak işaret edilirler. Şeriatla haklar bizlere beyan edilir. Musa nebi şeriatın nebisi olarak hakları gözetmeyen, batıl iş yapan nefslerinin hevâ ve heveslerine menfaatlerle tutsak olan insanlara Rabbe iman ve haklara davet ile kurtarıcıdır. Zan ve eylemlerinin sonucunu bilmeyen insanlara kudret ve celal ile sadece Rabbe has olarak iman etmeyi ve haklar üzeri yaşamayı telkin edendir. Kendilerini aciz bırakan ve kurtaran nice mucizeye tanık olmalarına rağmen kavminin sapkınlıkları üzerinden anlatılan ise iman olmadan takva sahibi olunamayacağıdır. Takva olmadan da iman ve ahlakta yaşadıklarımıza dikkat etmeyeceğimizdir.

Musa nebinin Rabbi görme isteğinin ret edilmesinin miti ise Âdem'in cennette Rabbe kelam sıfatında sohbetiyle şahit olması gibi kendisinin de O'na şahit olduğunun farkında olmamasındandır. Zaten Rabb şahsının teklifinden dolayı yanında başka bir şahıs olmaması sebebiyle âlemlerde zatiyla görülemez. Kulluk bilinciyle ikinci bir şahıs olmada bakan Musa'nın O'nu görmesine zaten imkân da yoktur. Her kim ki O'nu gördü, kulluğun ikiliğinde bir sıfatıyla O'na şahit oldu. Bu ayet Rabbi müşahede ederken O'na bir sıfatıyla şahit olduğumuza dikkat etmemiz gerektiğinin uyarısını betimler. Zatinin görülemeyeceğinden yana da sevenlerini Hakk bu ayetle uyarmış olur.

Dünya uykusundan hakikatle uyanış sûrede üç nüktede işlenir. Aklen uyanış, iman ve ahlaktan yoksun geçmişlerin helaki üzerinden uyarıyla sağlanmaya çalışılır. Yaptıklarımızın sonucundaki hak karşılığı olan ceza ve mükâfatlarla yüzleşeceğimizin ahiret beyanıyla kaygı ve umutla takvada uyanık olmamız istenir. Hatalarımızın hak sonucu olan dünyada karşılaştığımız hüsrân, yenilgi, her türlü musibet (savaş, yurtlarından edilmek, hastalık gibi)

durumları üzerinden de hak olanı ilke ve idealimiz olarak kabul edip Rabbe iman ile uyanık olmamız ve imandan taviz vermeden güzel ahlakta uyanık olarak yaşamamız istenir.

Sûrede a'raf olarak geçen cehennem ve cennet arasında bulunan orta ve yüksekçe yerden kastedilen ise yaptıklarının karşılığını hidayet, rahmet, nimet, ihsan, izzet, huzur ve selamet olarak bulanlar ile acı, sıkıntı, hüsrân, pişmanlık, hasret, zillet ve kaygı bulanlar arasında kalarak izzet ve zilletin farkında olanların uyanıklığı anlatılır. Böylesi yerde bulunan insanlar, Rabbin nimetine eren velilere şahitken dünya menfaatini gözettiklerinden dolayı beraber oldukları küfür ehline de şahit olup da hasretle veliler gibi olmak isteyenlerdir. Ayrıca a'rafla, gönlünde hem hakkı gözetken, hem de dünya menfaatini gözetirken nefsine hâkim olamayan pişmanlık durumunda bulunanlar işaret edilir. Nefsi levvamme bu insanların buldukları nefis mertebesidir. Yani nefsini yaptıklarıyla kötüleyen ve özsel eleştiri yapabilen a'raftadır. Ta ki Rabbleri onları hayırlı, adil haklar üzeri yaşayan insanlarla dostluk yapmalarıyla ve kâmil insanlara biat etmeleriyle haklar üzeri yaşamalarının sonucunda bağışlayana kadar. A'raf'ta ise Rabbin izni ile şefaata edecek birinin kendilerini bulmalarıyla kurtulurlar. A'raf ehli uyanık ama huzur ve selametten yana çaresizlerdir.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Benim varlığında yaşarken her yaptığınızın hak üzeri adalet sıfatım gereği karşılığı vardır. Yaptıklarınızın karşılığıyla elbette ki yüzleşeceksiniz. Bana iman edin, adaletle ve güzel ahlak ile kötülükten sakınarak ahlakımla örtüşen tavırlarda takvada yaşayın. Zatımdan değil, kötü ve çirkin eylemlerinizin sizin için olumsuz olacak sonuçlarından korkarak, sakınarak, yalvararak ve riya yapmadan gizlice Bana sığınarak dua edin. Umulur ki rahmetimle duanızın karşılığıyla sizi yüzleştireyim. Nimetten yana kısır kalplerinizi ruhani olarak rahmetimle varlık vererek diriltiyim. Size verdiklerimden sebebiyet şükredin ki nimetimin hakkını gözetmiş olabilirsiniz. Verdiklerimi başkasından ve sebeplerden değil Benden bilerek Bana şükredin ki varlık hakkımı gözetmiş olarak Bana dönmüş olabilirsiniz. Öyle ise Bana ve verdiklerimin Benden olduğunu bilerek iman edin, gafletten sakınarak şükredin. Hakları gözetin.

Yaptıklarınızın hak karşılığı olanla yüzleşeceğiniz vakitten sakının. O gün ki nefsinizin yaptıklarının karşılığıyla ayağa kaldırırsınız (kıyam edersiniz yani uyandırılırsınız). O gün ki yaptıklarınızın hak karşılığı olabilecek olan gazabımdan sakının. O vakti sorarlar. O vakit ki yaptıklarınızın karşılığıyla yüzleşeceğiniz gündür. Bunu da insanların çoğu bilmez. Gerçekler size bildirildiğinde susun ve dinleyin ola ki nasihat almanızla merhamet edilirsiniz.”

A'raf sûresinin imanlı insandaki yaşamsal karşılığı ise her yaşadığıyla yüzleşeceğini bildiğinden, dikkatli olarak haklar üzeri yaşamasıdır. Takva üzeri olarak Rabbinin buyurduğu helal ve haramlara dikkat etmesidir. Bu da aklen dikkat, kalben de vicdan ve vera ile mümkündür. “Mümin uyanıktır” hadisi şerifinde belirtilen uyanıklık A'raf sûresinin tecellisiyle mümkündür. Mümin Rabbinin ahlakını bildiğinden dolayı amellerine dikkat eder. Rabbinin ahlakını bilmesiyle ne yapması gerektiğinden yana uyanmıştır. Rabbinin buyruğu üzeri yaşamayı ilke edinir ve hakları gözetken prensip sahibi bir kişiliği olur. Bu da Musa nebi karakterinin kişilik düzeyinde mümindeki tecellisi olur. Musa'yı kişiliğinde yaşayan bir insan, aklın gereğiyle yaşadıklarına haklar üzeri dikkat ederek Rabbin düzeninde nefsi ve

başkalarının hevâlarının boyunduruğundan kurtulmuş olarak hür yaşar. Ayrıca hür olmanın Rabbin hükümleri olan haklar üzeri yaşamak olduğunu insanlara gösterebilir.

Bu sûre yaşayacaklarımızın ön görüsünü yaşadıklarımızda bulabileceğimizi bize gösterir. Kişi ne ile neşroluyorsa, kendini neşrettiğinin hak olan sonucuyla haşrolacaktır. Her insan ne ile amel ediyorsa, amel ettiğinin karşılığını bulacaktır. Her kötülüğün sonucunda hüsrân, her iyiliğin sonucunda ise huzur ve sevinç vardır.

ENFAL: 8

Enfal sûresi genel anlamıyla müminlerin yardımcısı Allah'tır ayrıca haksızlığa, fitne ve fesat çıkaracaklara karşı savaşın sûresi olarak görülebilir. Lakin bu sûre seçebilme iradesini işaret eden sûresidir. Seçim veya tercih kavramıyla genel ifadesinde anlam bulur.

Seçimlerimiz kararlarımızdır. Eylemlerimiz ise seçimlerimizin göstergesidir. Enfal sûresinde seçimlerimiz olarak iman edenlerin yani Allah'ın varlığından emin olanların öncelikleri dile getirilir. Bu sûreye öncelikler sûresi de dersek hata etmiş olmayız. Sûrede iman ilkemiz doğrultusunda beliren önceliklerimize göre eylemlerde bulunmamız istenir.

“Sana ganimetlerden soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Resulüne aittir...” ve “sizler dünya menfaatini istiyorsunuz. Allah ise sizin için ahireti istiyor.” Bu ayetlerden anlaşılacak olan bu sûrede, dünya menfaatini gözetmeksizin eylemlerimizde Allah ve resule itaate riayet ile ahirete öncelik verilmesi istenir. Müminlerin savaş üzerine çekişmeleri ve Rabbin onların kararsızlığını ve dünya malı ve evlatların imtihan aracı olması beyanları da bizlere öncelikler zemininde sûreyi okumamız gerektiğini net bir biçimde gösterir.

Zaten sûrenin başındaki mümin tariflerine bakıldığında muhabbetle öncelikleri Allah olan, Allah'ın verdiklerinden de Allah için harcayan iman ehli anlatılır.

İnsanların ellerindekilerini kaybetmeleri, savaş gibi büyük musibetlerde de can, mallarını yitirme kaygıları ve şiddetli korkular yaşamaları ayrıca yoksunluk ve yoksulluk içinde bulunmaları durumlarında önceliklerine göre seçim yapmaları zor bir imtihandır. İnsanın ruhani olarak zorlandığı bu durumların hepsi Enfal sûresinde işlenir. Allah bu sûrede hicret, savaş, fidye ve ganimetlerle, ölüm korkusu ve mala tamahla imtihan ettiği müminlere, iman ile yaptıklarının sonucu olarak nasıl yardımlarda bulunduğunu belirtilerek tercih yaparken kendisine iman edilmesi, güvenilmesi ve kendisi ve resulüne itaat edilmesi gerektiğini belirtir. Müminler için bu kalbi bir tercihtir. Akli olarak da yeryüzünde fitne ve fesadın çıkmaması ayrıca iman edenlerle etmeyenlerin açığa çıkması için savaşı tercih etmeyi hak kılmaktadır. Hicreti ise nefslerinin çirkeflikleriyle kirlenmişlerle, Rabbe iman ve muhabbet besleyerek ruhları kutsanmışların ayrılması için tercih olarak hak kılmaktadır. Fidye ve ganimetleri ise yaşam hakları, düşmanın maddi olarak zayıf kılınması ve zapt edilen mallarının yerine varlık hakları olarak alınmasını hak kılmaktadır. Rabb, hicrette aile ve malların, savaşta canların,

fidye ve ganimette ise tamah ve menfaatlerin, tercih yaparken öncelikleri belirlememesini net bir biçimde belirtmektedir.

Herkes fitratının gereğini yaşarken, Rabb hiç kimseden fitratlarının gereğinin dışında bir şey istememekte. Ayette “akıllarını kullanmıyorlar, gerçeği görmüyorlar” derken bunu da kastetmektedir. Lakin fitratları gereği imanlı olmaları sebebiyle imanlarının gereği olarak dünya menfaatlerini tercih ederek O’na ihanet etmemelerini ayrıca eylemlerinde tercih önceliklerinde O’nu ve O’nun tercihlerini gözetmelerini istemektedir.

Rabb Teâlâ resulüne ve müminlere maddi, manevi ve ruhani kuvvetler olarak yardımlarını hatırlatırken tercihlerinin gerçekten yana yani kendisinden yana olmasını bu sûreyle istemektedir. Rabbin tercihleri üzeri hareket edenleri ise faili mutlak olarak tevhide ef’al mertebesinde mükâfatlandıracağını belirtir. Hazreti İsa “hükmettiğiniz ile hüküm olunursunuz” buyurmakta. Kim ki Rabbiyle hükmeder ona hükmünün karşılığı olarak sorumluluk yoktur. Bu da “Onları siz öldürmediniz Allah öldürdü. Resulüm, sen atmadın Allah attı” ayetleriyle işaret edilir. Allah faili mutlak olarak müminlerin elleriyle inkâr edenleri yaptıklarının hak karşılığı olan cezalarıyla yüzleştirmiştir. Müminlere de yaptıklarından dolayı kalben pişman olmamaları gerektiğinin ve cani katiller olmadıklarının telkininde bulunmuştur. Bu da bize tercihlerimizin Rabbin tercihleri üzeri olması gerektiğini net olarak anlatır. Keyfi olarak adam öldürmenin insanı katil olma vebaliyle ve öldürdüğünün günahlarını üstlenmesi hakkıyla karşı karşıya bıraktığı düşünülürse anlatılmak istenen daha iyi anlaşılır.

Sûreye ismini veren enfalin, ziyadesiyle verilen ganimet anlamında kullanılması uygundur. İnsanın ihtiyaçları ve Rabbin Malik-ül Mülk esmasından dolayı sahiplenme içgüdüleriyle ganimetlere menfaatiyle bakması ve ganimetlere ilahi hüküm istenmesi iman edenlere yakıştırılmadığından olsa gerek ki uyarı niteliğinde bir hitapla sûre başlar. Bu sûre müminlerin tercihlerinde dikkatli olmaları gerektiğini belirten sûredir.

Devlet ilkesiyle bu sûreye bakıldığında canlarına kastedilmiş, yurtlarından edilmiş, yaşam alanlarını korumak ve inanışlarını (değerlerini) rahatça yaşamak isteyen insanların her türlü koşulda menfaatlerini gözetmeksizin samimi olarak motivasyonlarını kaybetmeden mücadele etmeleri gerekir. Böyle insanlara düşmanlarını güçsüz düşürmek ve galibiyet için savaş ve ganimet haktır. Haklar mücadeleyle alınır. Güç ile elde tutulur. Barış içinde yaşayabilmek içinde bazen olur ki fesatla fitne yaparak bozgunculuk yapanlarla savaş yapmak hak olur. Ta ki onlar fitneyi bırakmak şartıyla barış isterler veya sonuna kadar savaşsınlar.

Enfal sûresi imanlı insanda yaşamsal karşılık bulduğunda mümin kişi Rabbinin hükümleriyle iş gören, hükmünden dolayı ceza karşılığı bulunmayan, eylemlerinde samimi özverili ve olduğu bir yaşamın sahibi olur. Kendi menfaatini değil Rabbinin buyruklarını gözetir. Böylesi insan tam anlamıyla düşünce ve davranışlarından taviz vermeyen idealist bir insan kişiliği sergiler.

Rabb bu sûrede buyuruyor ki: “Bana, Benim hükümlerimle gelin. Hükümlerimin eylemlerinizdeki görünüşüyle sizde aşikâr olayım. Nefsinizin menfaatlerinin, hevâ ve heveslerinin yurdu olan dünyadan, önceliğiniz Ben olarak Bana gönül yurdu olan varlık

katıma hicret edin. Beni inkâr eden, fitratının gereğini yaşamayan, nefsiyle dünyayı yurt edinmiş olarak Bana gelmeyenden yani kendisine zalim olandan daha zalim kimse yoktur. Nefsinizle gaflette olarak kendinize zulüm etmeyin. Her türlü koşulda önceliğiniz Ben ve Benim hükümlerim olsun. Hükümlerim üzeri Bana yakın gelen biri görürseniz, bilin ki Beni onda bulacaksınız. Öyle ise Beni bulduğunuz yerde Bana itaat edin.

Müminlerle Bana olan muhabbetiniz ve imanınız münasebeti sebebiyle birbirinizdensiniz. Lakin yakınlıkta ve varisleriniz olarak kan bağı olan imanlı insanlar daha önceliklidir. Hayırda öncelik en yakın olanınızdır.

TEVBE: 9

Tevbe sûresi içerik olarak Enfal sûresinin devamı niteliğindedir. Enfal'de iman edenin ilkesel olarak öncelikleri belirtilir. Müminin öncelikleri doğrultusunda tercihlerinin ne olması gerektiği anlatılır. Tevbe sûresinde ise mümin için belirtilen öncelikleri olarak tercih ettiği Rabbin birliğine hakkıyla iman etmekten ve O'nun iradesi doğrultusunda yaşamaktan taviz verilmemesi gerektiği de açıkça ifade edilir. Bu da müşrikler ve münafıkların kişilik biçimleri üzerinden serimlenerek yapılır.

Bu sûre müşriklerin, münafıkların ve müminlerin ahlak biçimleri anlatılarak iman edenlerin küfür ehline karşı uyarılmaları sûresidir. Ayrıca küfür ehlinin de sıfatlarıyla kendilerini tanımları ve yaptıklarının sonucu olarak cezalandırılacaklarını bilmeleri için onlara da uyarı sûresi olarak indirilmiştir. Uyarı temelli anlatım üslubuna sahip bu sûrenin taviz vermeme sûresi olduğunu da belirtmek gerekir.

Müşrik Allah'ın birliğine hakkıyla iman etmeyendir. O'na inanır ama işlerinde ortaklar koşar. Münafık ise nafık, nafaka, nifak gibi kelimelerle aynı kökene sahip olup iman ettikten sonra kendi menfaatini gözetken bunun için de ikiyüzlülük yapan dinden çıkmış kişiye denir.

Sûrede müşrik ve münafıklığın ahlakı ibret olarak net biçimde anlatılırken verilen nasihat, iman edenlerin küfürde bulunanların hâline düşmemeleridir.

Tövbe sûresini anlayabilmek için Rabbin, Resulullah'ın önderliğinde hükmettiği iman devleti mahiyetinde bulunan İslam devlet zamanını bilmek gerekir. Tevbe sûresinin başında müşriklerle yapılan antlaşmalara müminlerin riayet ederek hakları gözetmeleri istenir. Müşriklerin antlaşmalara riayet etmemeleri sebebiyle kendilerine Rabb tarafından ihtar verilir. Müşriklerin antlaşmaları bozmaları ve dinin değerlerine saldırmaları sebebiyle onlarla savaşılacağı belirtilir. Savaşın onlar tarafından başlatılması gerekçe gösterilerek müminlere savaşmaları gerektiği buyrulur. Müşriklerden değil Allah'tan korkmaları gerektiği belirtilir. Müşriklerin saldırgan ve güvenilmez oldukları, hayır olarak yaptıklarının Hakk ile savaşmaları sebebiyle kabul edilmediği de belirtilir. Niyet ve amelleriyle çirkefikte bulduklarından dolayı pislik oldukları belirtilir. Beytullah'a yaklaştırılmamaları da emredilir. Aman dileyerek tövbe edenler hariç olmak üzere onlarla savaşılması buyrulur.

Bunlardan anlatılmak istenen müminlerin imanlarından ve dinlerinden her türlü koşulda taviz vermemeleridir. Ayrıca taviz vermemeleri sebebiyle müşrikleri maddi olarak yıpratarak, manevi olarak da çaresiz bırakarak Rabbe yönelmeye sevk etmeleridir. Yani tevbe etmelerine sebep olmalarıdır. Yahut onlarla sonuna kadar taviz vermeden savaşarak devlet içindeki küfre son verilmesi, hakkın adalette tecellisiyle müminlerin öfkelerinin giderilmesi sağlanır. Böylece mümin topluma çekişmeleri bitirerek eminlik ve selamet hissiyatı verilmesiyle toplumun ferahlaması sağlanır. Sûrenin ilk ayetleri anlatılan bağlamda okunursa daha net anlaşılacaktır.

Geçmiş kavimleri melekler ve doğal afetlerle yok eden Rabb, tevhidi sıfat ve tevhidi ef'al mertebesinde onların yaptıklarının karşılığı olan ölüm ve helaki müminlerin elleriyle vermek istediğini de belirtir. Yeryüzünde menfaat, hırs, haset ve öfke sahibi insanlar sebebiyle ve Rabbin birçok sıfatının (kahhar, kahir, af, Mevla, merhamet gibi) şiddetli biçimde aşikâr olması için savaş hak görülmüştür. Yeryüzünde kan döken birisinin olmasının hikmet bağlamında, anlatılan doğrultuda birçok nedenleri vardır. Toplumsal olarak barış umudumuzdur ama savaşa kastedilmesinin sonucunda da savaşmak haktır.

Kitap ehlinde bazı Yahudilerin Üzeyir nebiyi, bazı Hıristiyanların da İsa nebiyi ayrıca âlim ve rahiplerini Allah'a ortak koşmaları sebebiyle müşrik oldukları belirtilir. Rabbe imandan yana müminlerin Rabbe ortaklar koşmamaları, O'ndan başka ilah olmadığının imanı ile nefslerine taviz vermemeleri belirtilir. Halktan din adına para toplayarak menfaatlerini gözeten haram zade hırsız din adamlarının münafıklıklarından bahis edilir. Bu anlatımlar üzerinden müminler, imanlarından yana aynı duruma düşmemeleri adına uyarılmış olurlar. Dinlerinden yana da nefslerine, müşrik ve münafıklığa taviz vermemeleri belirtilir.

İslam devletinde münafıklık gizli düşmanlıktır. Müminlerin iman ve amel bakımında üstün olmamalarına sebep olacak nifakla, fitne ve fesadın çıkmasına sebeptir. Yani can ve mal menfaatleri sebebiyle haset, bozgunculuk ve kargaşanın çıkmasına sebeptir. Münafıklık, iman ve din adına, tarafları belli olduğu için dış bir tehdit olan kâfirlik ve müşriklikten daha tehlikelidir. Bu sebepten olsa gerek ki bu sûrede, müşriklerden daha çok münafıklardan bahsedilir.

Resulullah Efendimiz (sav) "münafıklığın üç alameti vardır. Yalan söylemek, sözünde durmamak ve emanete ihanet etmektir" buyurmaktalar. Münafıklar menfaatlerini ikiyüzlü olmakla sağlayanlar olduğu için hadisi şerifte belirtilen nişanları, menfaatleri doğrultusunda yaptıklarıdır. Tevbe sûresinde de hadiste geçen münafıklığın alametleri net bir biçimde betimlenir. Münafıklık tehlikesine karşı müminler onların sinsilik temelli biçimlenen kişilik alametleriyle uyarılırlar. Onlara güvenilmeyeceğinden dolayı savaşa onlarla gidilmez. Güçlenmemeleri için zekât ve sadakalardan onlara verilmez. Hakk'a iman etmeme küfürlerinden ve O'na gafil olmalarından dolayı buldukları durumda bırakılarak yaptıklarıyla fazlasıyla yüzleşmeleri için dünya menfaatinden nasiplendirilirler. Bu sebepten dolayı onların mal ve evlat temelli servetlerine imrenilmemesi istenir.

Münafıklar, Allah ile iman ahdini bozmalarıyla dinden çıkanlar (fasık) olarak belirtilirler. Müminlerin hayrına üzülen, musibetlerine sevinen haset ehlidirler. Savaşa dahi menfaatleri adına katılır, açgözlülük ve hırs ile her türlü olanaktan menfaat sağlamaya çalışır ve bunu

amelleriyle gösterirler. İman edenlerle amellerinden dolayı alay ederler ve yalan söylerler. Kalplere vesvese vererek müminlerin imanlarının zayıflamasına, Allah ve resulüne itaatte gevşeklik etmelerine sebep olurlar. Bu ve daha nice sıfatlarıyla Tevbe sûresinde müminleri uyarmak için anlatılırlar.

Bu sûrede Allah ve Resulüne itaat etmenin istenmesinin, itaat etmeyenlerin cezalandırılacağına belirtilmesinin bir sebebi de İslam devletinde yaşayan mümin toplumunun birliğinin münafıklar tarafından bozulmaması içindir. Müminler bu ayetle hem uyarılırlar hem de hak üzeri itaatten taviz vermemeleri dolaylı yoldan istenmiş olur.

Bu sûrede Allah ve resulüne itaatten, iman ve ahlaktan, her türlü koşul altında ve sinsice kurulmuş tuzaklarla karşılaşıldığında müminlerin taviz vermemelerinin gerektiği belirtilir. Münafıkların ve müşriklerin isteklerine taviz verilmemesi gerektiği de belirtilir. Öyle ki müşrik ve münafık aile bireyleri ile aidiyet bağlarının koparılması ve gerekirse onlara tavizler vermeden onlarla savaşılması istenir.

Bu sûrenin tevbe ismi ile anılmasının sebebi müşrik ve münafıkların ahlakları ve yüzleşecekleriyle uyarılmalarıyla iman etmeleri istenmesindedir. Allah'ın, müminlerden taviz vermemeleri gerektiğinin akıyla hareket ederek, münafıklardan etkilenerek veya kendi nefislerinden hata ve günah işlediklerinde, yaptıklarından pişman olarak imanla O'na dönmelerini istenmesi sebebiyledir. Çünkü tevbe başladığı noktaya geri dönüş veya yöneliş anlamlarında kullanılır. Hak üzeri bulunmayan insanların uyarılmamaları ve yaptıklarına karşılık tavizler verilmemesi Rabbe dönmelerine sebep tevbe yolunu kapatır. Uyarmak ve uyarılan olgudan yana taviz vermemek kişileri doğruya taşır. Bu sûre iman ehlinin Hakk'tan yana taviz vermeyerek disiplin bulma sûresidir. Sûrede iman edenlerin cennetle müjdeleneceği de bir uyarıdır. Yani "cennet müjdelenişirken müşrikler ve münafıklar gibi mi olacaksınız" uyarısı yapılmaktadır. Bu sûrede anlattıklarımız dâhilinde birçok uyarılarda bulunulmuştur. Anlatılanlar doğrultusunda onlara da dikkat edilmesi yerinde olur.

İman ehli birinde bu sûrenin tecelli bulması demek, o insanın canı ve malıyla Allah için hicret ederek ve savaşta bulunarak O'na günahları ve hatalarından yüz çevirmiş olarak dönmesidir. Böyle insanlar Allah için nefislerini disiplin altına alırlar. Hizmet ve ibadette gevşeklikte bulunmazlar.

Rabbin diliyle bu sûre dillendirilirse: "Size yaptıklarınızın karşılığı olarak uyarım geldiğinde Bana yönelin. Hatalarınızdan ve günahlarınızdan yana pişman olarak Bana sığınin. Affedici ve merhamet sahibi Benim. Benden başka Rabb edinmeyin, Benden başka size hayır üzeri rahmetle karşılık verecek dost da bulamazsınız. Sözümden dönmez söz sahibi Benim. Sözüm selametinizdir. Öyle ise nefsinde haset, açgözlülük, tamah ile nafakasını gözeten gafillerden olmayın. Bana, resulüme, iman edenlere ihanet eden ikiyüzlülerden olmayın. Sıfatlarım ve hükümlerim üzeri yaşayanlara yardımcı olun, olmazsanız Ben onlara yeterim. Bilinç sığınağınızda ardınızda bıraktıklarınız sebebiyle ve sevdiğiniz resulden yana kaygıya yer olmasın. Ben sizinleyim, meleklerimle size yardımcı ve esenlik verdim. Takva üzeri bilinç evinizi inşa ettikten sonra din sahibi doğrulardan olanları dost edinin. Bana, takva ile biçim verilen bilinç mabedinizde müminlerle beraber yönelin ve Beni zikredin. Mabette, dini

sadece Bana has kılarak tövbeyle, salâtle, duayla, şükürle, zikirle, hak fikir ve niyetlerle Bana yükselin ki nurumu üzerinizde tamamlayayım. Canları ve mallarıyla her koşulda taviz vermeyenlere nurumu tamamlayacağım. Bilinç evinde şeytanlığı besleyenler lanetlemeleriyle istemeseler de nurumu tamamlayacağım. Onlar istemese de varlık sıfatlarımın temsilcisi Resullerime itaat edin ki tövbelerinizi kabul edeyim. Eziyet ve canlarına kastetmeyin ki cezamı tadanlardan olmayasınız. Benim beden ve bilinç evimi, hevâ ve heveslerinizle ve zanla uydurduğunuz, layık olduğunun dışında sıfatlar ve haklar yüklediğiniz putlarınızla doldurmayın. Nefsinizin içinde tapınacağı küfür mabedi yapmayın.”

YUNUS: 10

Yunus sûresi, gerçekler sûresidir. Bu sûrede Rabbin hak esması üzerinden anlatımlarda bulunulur. Bu sûre maneviyatın mantık sûresi olduğu için hem maneviyat hem de mantık sûresidir diyebiliriz. Çünkü bu sûrede “akıl etmez misiniz?” sorusu sorulurken gerçeği mantığınızla görmez misiniz kastıyla buyrulmaktadır.

Gerçek olan yani hak, varlığının gerçekliği kendinde bulunanın kendi nedenselliği üzeri kendini gösterişidir. Gerçek olan mantığa hitap eder. Mantık ise nasıl sorusuyla gerçekliğini bulur. Nasıl sorusu ise sebep ve neticeleri bize işaret eder. Sebep ve neticeler ise bizi zıtların ilişkilerine götürür. Çünkü her sebep ve netice zıtlarla gerçeklik kazanır.

Anlatılan sebepten dolayı Rabb hikmet dolu kitapla yani nedenleriyle dolu kâinat kitabını kastederek sûreye başlar. Kâinattaki ayetlerini Kur’an da dile getirdiğini beyan eder. Bakara sûresinin ilk ayetinde belirtilen “şüphe edilmeyen kitap” tan da kastedilen kâinattır. Kâinat her şeyi ve her işi olduğu gibi bulduğumuzdan sebebiyet içinde eminlikte bulunarak şüphesiz yaşadığımız kitaptır. Yunus sûresinin ikinci ayetiyle de iman edenler ve iman etmeyenler üzerinden gerçekliğini dillendirdiğini belirtir. Yani nebiye vahiyle bildirilen, iman eden ve iman etmeyecekler üzerinden kabul ve inkârla nedenini bulur. Üçüncü ayette ise yer ve gök karşıtlığı üzerinden yaratıcının kendisi olduğunu beyan eder. İşlerin yerli yerince idare edilmesine sebep arşa (külli ve cüzi akla) kurulduğunu beyan ederek akılla âlemleri işleten akli görerek kendisine şahit olunmasını ister. Sûrenin devamında ise iman edenler, inkâr edenler ve kâinattaki karşıt durumlar üzerinden iman eden sakınanlar için şahıs olan akli gerçekliklerin varlığına delil olduğunu beyan eder.

Bu anlatım üzeri belirtelim ki sûrede, iman etmeyenlerin sebep ve neticeler üzeri ayrıca nefslerine hoş görünenlere aldandıkları için Rabbin uyarılarını duymayan, gerçekliğini de idrak gözüyle görmeyen düşüncesizler olduğu belirtilir. Akıllarıyla Rabbin varlığının olduğunun anlayış farkındalığına gelmedikleri için batıl ile yaptıklarının sonucunda gerçekle yüzleşecekleri betimlenir. Rabbin adalet sıfatı gereği hak üzeri olan vadiyle yüzleşeceklerini bildirmesi ve onları yaptıklarının ceza hakkıyla yüzleştirildiklerinin beyanı, Rabbin sözünün hak olarak kesin olan gerçekliği betimlenir. Bu da ilahi kelim sahibinin ilkeler üzeri söylediğinin, ilkeler üzeri tavırlarda oluşu sebebiyle gerçek olduğunu gösterir.

Rabbın vaadinin gerçekliği, varlık sıfatlarının tavırlarıyla yzleŖileceđi anlamını taŖır. Bu yzleŖmeyle de Rabbe atfen uydurulanların gerçek olmadığının bilincine eriŖileceđi de srede betimlenir. Aslında gerçek olan kendini gerçek olmayanlar üzerinden gerçeklik kabulüne taŖır. Yani aklen ve kalben, gerçek olduğunun eminliği bizde uyanır.

Rabb kendi varlığının gerçekliğini inkâr edenlere, knattaki delillerini, gemiŖ kavimlerin helakini, uydurduklarıyla ve yaptıklarının hakkı olan sonucuyla gelecekte yzleŖeceklerini beyan ederek ispat eder. Bu ispatlara rağmen kâfir olanlara bir Ŗey anlatılamayacağını da belirtir. Bunu da kendisinin hikmet üzeri iradesi sebebiyle herkesin fitratının gereği olan nedenselliğini yaŖamalarının sonucu olarak gösterir.

Sözü gerçeklik üzeri olan Rabb kelamı olan ayetlerinde keyfiyet üzeri deđiŖiklik yapılamayacağını beyan eder. Sözünün olduğu gibi kabulünü ister.

Rabbten gafil dünya menfaatleriyle rtnmŖ kâfirlerin ancak acıyı tatmalarıyla iman edebileceklerini bildirir. Dualarıyla musibetlerden kurtulmak için Rabbe sığınmalarıyla kurtarılmalarından sonra imanlarından geri dönen nankrler oldukları, ölümle de yeni halk ediŖleriyle yzleŖecekleri belirtilir. Rabbın delillerine aklen ve duyularla Ŗahit olunsa da Rabbe imanla ve elimizle yaptıklarımızdan dolayı O'ndan sakınarak cezadan bađıŖlanacađı betimlenir.

Nuh'un sözlü uyarısı, Musa'nın sihir hilesine gerçek mucizeyle uyarısı, Nuh'a ve Musa'ya inanmayanların boğularak ldrlŖ gerçekle yzleŖmelerinin verdiği iman etme sorumluluğunu yerine getirmemelerinin sonucu olan ibret serimlemeleridir.

Srede Rabbın varlık gerçekliğine iman ederek O'ndan sakınan takva ehlinin gerçekler üzeri yaŖadıkları belirtilir. Allah'ın dostları oldukları belirtilir. Onlara korku yoktur denir. Çünkü batıl üzeri yaptıkları bir Ŗey yoktur ki Rabbın gerçeklik tavrında acı azabıyla yzleŖsinler. Bu sebepten dolayı olsa gerek ki Nuh nebinin kavmine yapabileceğinizi yapın demekte. Srede bu da belirtilmektedir.

Allah dostlarının iman ve takvayla yaptıklarının sonucunda bulacakları ise srenin baŖında söylenir. O da tenzihte Rabbın varlık hakkını gözetmek, selamda emin olunanlardan olmak ve hamd etmede olarak Rabbın varlık tecellisini mŖahede etmektir. Rabbın velileri bu ihsanı dünyada da yaŖamalarının sonucu olarak bulanlardır.

Bu srenin ismi Yunus nebiye inanmamıŖ onun kendilerini terk etmelerinden sonra dev dalgalarla imtihan edilmeleriyle iman etmiŖ olan kavminden dolaydır. Musibetlerden sonra iman etmek ve imanda kararlılık bu halkla iŖaret edilmiŖtir.

Bu srenin iman eden insandaki yaŖamsal karŖılıđı: Gerçek zeri iman ve Rabbine takva ile varan insanın musibetlerden kurtarıcısı Rabbi olan Allah'tır. Yunus'un kavmini inkârdan, Musa'nın kavmini kölelikten, Nuh'un kavmini ise zulmün musibetlerinden kurtaranın Allah olması da bizlere ibret olarak serimlenir. Srede ders olarak belirtilen ise hikmeti olarak varlık nedenini fitratının gereği olan kendiliği üzerinden yaŖayan her varlığın Rabbın varlık

gerçekliğine delil olduğudur. İnsan ise O'nu varlığında O'na iman etmesi veya etmemesi üzerinden ve yaptığı iyi – kötü, doğru – yanlış, güzel - çirkin eylemlerinin gerçek karşılığıyla yüzleşerek kendi durumunun farkına varacağıdır. Sûre bu bağlamda kendini Rabbiyle bulan insanın ilkeler düzeyinde gerçekleri ilke olarak yaşamasının sûresidir. Böyle insana yaptıklarına karşı Allah'tan korkmak da yaktır. Dünyada da ahirette de esenlik içindedir.

Bu sûre gerçekleri mantığın ilkeleri olarak görüşüyle Rabbe ilkeler düzeyindeki tecellisiyle şahit imanlı insanın, amellerinin karşılığı üzerinden de kendini Rabbiyle tanınmasıyla kul olması gerektiğini belirtir. Sûrede iman Allah'a tecellisinde şahit olmak için, Takvada sakınma ve korunma olarak Rabbin ceza hükmüyle karşılık bulmamaya işaret eder.

Bu sûreyi yaşayan insan, maneviyatın mantığını ya aklen ya da vicdaniyle kalben bilir. Bu sebepten dolayı her işinde hakkıyla amel eder. Rabbe vuku bulan her şeyin ve her işin, hikmeti olan nedenselliğine bağlı olarak yerli yerince vuku bulduğunu ve idare edildiğine şahittir. Yaşananlarda kargaşa, düzensizlik ve ölçsüzlük görmez. Rabbine aklında mantığıyla kalbinde imanıyla şahit olmanın zevkiyle temaşada bulunur. Bu sebepten dolayı bu sûreye er sûresi de denilir.

“Rabbin dileyseydi yeryüzündeki herkes iman ederdi.” Bu ayet her şeyi nedenler doğrultusunda hikmetle yaratan Allah'ın, karşıtların ayrılıklarının varlığındaki birlik seyrinde (cami-i ezdad), kendinden olanı kendine karşıtların ilişkileri üzerinden döndürdüğüün beyanıdır. İlahi sıfatların insandan tecellisi için de karşıtlık ilişkisi şarttır. Yunus sûresinde ve bundan önceki sûrelerde bu net olarak belirtilmektedir. Bundan sebebiyet herkesin Rabbe ve kendiyile yüzleşeceği vakte iman etmesi beklenemez.

Rabb Yunus sûresinde diyor ki, “Beni bırakıp da kendinize ve kendisine fayda vermeyecek şeylere bağlanmayın. Sizlerden onların giderildiği gün kendi nefslerinizi baş başa kalırsınız.

Kudretimle, yaptıklarınızın karşılığıyla görünürüm sizlere. Kâfirlere gafletten uyanmaları için müminlere de rahmet ve ihsanıma sevinçle ulaşmaları için musibetleri imtihana sebep kılarım. Öyle ise iman ve takvayla velilerim olarak dönün bana. Varlığında varlığımıza erenlerim olarak seyrimde temaşa edin Beni.

Bende hata ve kusur zuhur etmez. Bende vuku bulanlardan yana imanda tenzihle huzura erin, takvayla da selam kazanın, hamd ederek de her işte hakkıyla Beni bilerek ve temaşa ederek zevke erin. Tecellimden yana tasalanmayın. İşlerimde noksatsız olarak idare ettiğim kâinat kitabımdaki işleri bir düzende hikmetle yaptığımı görmez misiniz? Her işim nedenine bağlı olarak noksatsız ve bir tertip üzeridir. Bu sebepten dolayı size indirdiğimi inkâr etmelerinden dolayı üzülmezin. İman etmeleri içinde gayretkeş olmayın. Sadece hak sözüm üzeri onları söz ve amellerinizle uyarın, ola ki iman edecek olanlardandırlar. İmansızlıkları sebebiyle size bir sorumluluk da yoktur. Onlar aklını kullanmayan, bilinç evini nefslerine ve nefslerinin uydurduklarına tapınıldığı mabet yapmıştırlar. Bu da onları gerçeğe kör, gerçek olanın sözüne ise sağır yapan anlayışsızlar yapar. Canları ve menfaatlerine dokunanlar üzerinden uyandırılmaları gerçek olan vaadimdir. Herkes yaptığının karşılığıyla gaflet uykusundan uyandırılır.

Sizlere gerçek olarak bildirilene uyun. Gerçek olan söz size geldiğinde kendiniz için iman edip sorumluluğunu alsanız da iman etmeyerek almasanız da sadece kendinizdir. Benim hükmümle karşılaşılacağı vakte kadar sabredin. Gerçek üzeri hükmümle ayağa kalkacağınız gün yaptıklarınızın karşılığıyla Bana şahit olacağınız gündür. Yaşadıklarınızda Beni arayın ve yakın gelerek Beni bulun.”

HÛD: 11

Hud sûresi Rabbin kendi sözünü benzetmeler, karşılaştırmalar ve delillerle gerçekliğini ispat ettiği mukayese sûresidir. Bu sûrenin kıyas ilkesiyle okunması gerekir. İlahi hikmetin aklının anlayışını bizlere bu sûre verir. Bu sûre akılların mukayeseyle tartıldığı sûredir. Akıl sûresi de denilirse hata edilmiş olunmaz. Rabbin insanlar için indirdiği en mükemmel sözü Kur’an’dır. Bu sebepten dolayı sûre hikmet üzeri eylemde bulunan ve ne yaptığından haberdar olan Rabbin, sağlam bir akıl üzeri sözünü açıklayan hitabıyla başlar.

Söylenen her söz akli muhatap alır. Rabb kelamını, kendisinden başkasına ibadet edilmemesi, kendisinden mağfiret dilenilmesi ve tövbe edilmesi için buyurduğunu sûrenin başlangıcında belirtir. Yani ilahi kelam, Rabbin iradesine hizmet etmesi, gerçeğin söylenmesiyle batılda olan insanın kendini fark etmesiyle bağışlanma dilemesi ve kulun Rabbine iman ederek ona yönelmesi adına nebinin tercümanlığıyla uyarıcı ve müjdeci nitelikler taşır. Bu durum nebinin dili üzerinden hitapla ikinci ve üçüncü ayette belirtilirken Rabbin iman edenlerle iman etmeyecek olanların neleri yaşayacaklarının mukayesesıyla devam eder.

Sûrenin altıncı ayetinde her canlının, açık bir kitap benzetilmesi yapılan kâinatta kendine yazılı olan rızkını bulduğu veya bulacağı yerde bulunduğu ve neye devindiğinin bilgisiyle Âlemlerin Rabbi tarafından varlık ihtiyaçlarının giderildiği belirtilir. Bu ayetten tefsir mahiyetinde Rabb Teâlâ’nın rızka kefil olduğunu belirtmesi anlaşılabilir. Bu ayetin tevili ise Rabbin, kâinattaki ayeti üzerinden mukayese edilerek kelamının imanla kabulünü istemesidir. Yedinci ayette de insandaki varlık potansiyelin açığa çıkması için yerleri ve gökleri aklın melekeleriyle biçimlendirenin Allah olduğu vurgulanır. Ayette kastedilen ise yerler ve göklerin algısıyla akıl melekeleriyle varolan insanın, akıl melekesi üzerinden kendisi için yaratılanlarla deneneceği belirtilir. Bu ayetin sonunda yeniden diriltileceğinin sözünü duyan insanın ilahi kelamı büyüyle mukayese edeceği belirtilir. Bundan sonra sûre Rabbin mukayeseleri ve Rabbin sözüne ve sözüyle olan vaadine iman etmeyenlerin, ilahi kelama olan mukayeselerinin dillendirilişiyle devam eder. Sûrede bu sözlü anlatım yapılırken aslında, karşılaştırmalarla okuyucuya mukayese yapması sağlanarak, iman telkin edilir. Kur’an’ın anlatım üslubunda bu esastır.

Kur’an’da sözle akla hitap edilirken, kalbinde iman olanlar söze güven duyarken, kalbinde iman olmayanlar ise söylenen sözden şüphe eder. Sözün doğruluğundan emin olanlarda söz imanla gerçeklik kazanır ve söze itiraz edilmez. Sözden şüphe edenlerde ise sözün doğruluğunun ispatı istenir, iddiası istenmez. Şüphenin kendisinin mukayese üzeri gerçekleştiğini de belirtmek sûreyi anlayabilmek adına gereklidir. Bu da sûrede nebiler ve

helak edilen kavimlerinin elitleri arasında geçen diyaloglar da net olarak görünür. O diyaloglara bakıldığında görülecektir ki mukayeseye ile şüphelerini besleyenler nebilerin söylediklerinin ispatı için mucize isterler veya on ikinci ayette belirtilen “beraberinde hazine inseydi, melek gönderilseydi” gibi kuruntulara düşerler. Sözün ispatı için yaptıklarıyla ve uydurduklarıyla yüzleşecekleri, vaat edilen vaktin vuku bulmasında istedikleri olur.

Rabbin sözüne, Rabbin verdiği servet, iktidar ve soyca çoklukları sebebiyle halkları arasında seçkin olanların kibir ve şımarıklıkları sebebiyle itibar etmemeleri görünür. Bundan dolayı ilahi sözün itibar görmesi adına nebilerin “Rabbin sözüne karşılık sizden bir menfaat istemiyoruz” beyanı dikkat çekicidir. Bu beyan ile söze imana davet edilenlerin, uydurdukları ve bekledikleri delillerle mukayeselerde bulunurlarken mantıklı değerlendirmelerde bulunmaları için güven telkin edilmesi akli, net bir biçimde görülür. Bu da nebilerin sözleriyle davette bulduklarına, kalplerine güven vererek akıllarıyla mukayese edecekleri kalbi bir zemin oluşturmalarıdır. Bu dahi bir mukayesedir.

Rabbin delilleri görüldükten sonra söze imansızlık, delile itibarsızlık sebebiyle ayrıca hak üzeri yapmadıkları amellerinin karşılığı olarak ve Rabbin sözü ve taşıyıcısı nebilerle alay etmeleri sebebiyle kavimlerin helaki anlatılır. Bundan amaç ise Mushaf ile okuyucuya indirilen Rabb kelamının sözde gerçekliğinin mukayeselerle ispata taşınmasıdır.

Bu sûrede geçmiştekilerin yaşadıkları ve yaşadıklarının karşılığı olanı gelecekte cennet ve cehennemde yaşanacaklar olarak bulmaları okuyucuyu muhatap alan üslupla okunan şimdiki zamana mukayese edilerek anlatılır. Bu da ilkeler üzeri biçimlendirilen ilahi kelamın bu anlatım üslubuyla her zamanda muhatap bulan bir gerçekliğe sahip olduğunu gösterir.

Sûrede sözün mukayesesinin, yaşananların Rabbin varlığı ve evrenseller (hak ilkeler) olan ilahi esma tavırlarında neye karşılık geldikleri üzeri olması veya olmamasıyla gerçeklik taşıdığı belirtilir. Buna da sûrede Allah'ın doğru yol üzerinde bulunduğu, O'nun hak üzeri olduğu, hakkıyla hikmet üzeri iş gördüğü serimlemeleriyle işaret edilir.

Sözünün doğruluğundan şüphe edilen nebilerin helak mitleri bir mukayese sürecini bize gösterir. Nuh gaybtan söz ederek zulme karşı mukayese getirmektedir. Oğlunu sahiplenişinde de Allah'a aidiyet hissiyatıyla mukayesede bulunmaktadır. Hud doğru olan amellerin tavsiyesi olan sözlerle yalana karşı mukayese etmekte. Salih hak sözün doğruluğunun ispatı olan mucize ile Rabbin yakınlığıyla ihanete mukayese getirmekte. İbrahim'e de Rabbin kendisi evlat ve torun müjdesiyle rahmet ve bereket vermesiyle çaresizliğe, çarenin kendisinden olduğuyla mukayese vermekte. İbrahim ise bağı yanık merhamet sahibi olarak duygusal tepki ile helake karşı meleklere mukayese getirmektedir. Lût ise ilişkide hak olanı teklif ederek sapkınlığa karşı mantıklı olanla mukayese vermektedir. Şuayb hakların gözetilmesiyle bozgunculara adil olanla mukayese getirmekte. Musa Rabbin aciz bırakan hükümleriyle zorba iktidara doğru olanla hüküm edilmesi gerekliliğiyle mukayese vermektedir. Ayrıca Rabbin emir sözü olan Tevratla hevâlar ve hevesleriyle hareket edenlere ilahi hükümlerle mukayese getirilmekte. Muhammed Mustafa ile de ahlaksız bir kavme güzel ahlakıyla dosdoğru olmasıyla mukayese getirilmektedir. Sûrenin genel anlatımında da Rabb Allah kendi varlığının birliği üzerinden akıl sahiplerine sözünün gerçekliği üzeri yaptığı hadiselerin hikmet

mukayesesiyle kullarına mukayese sunmaktadır. Anlatılanlar dikkatli okunduğunda bu sürecin kalbi ve akli olan mukayeseler süreci olduğu görülecektir. Her nebinin hak üzeri mukayeseye sebep ortak sözlerine dikkat edilmesi de gerekir.

Anlamak, mukayese etme yetisiyle mümkündür. Bu sebepten Rabb sûrede, yaşamda kendisine yaptıklarımızın hak karşılığı üzerinden hikmetiyle şahit olabilmemiz için kelimada mukayeselerle kendini tanıtır. Mukayeselerle de varlığımızın nedenselliğini dolaylı yoldan bize anlamlandırır.

Ehli olan, sûrede karşıtlar ile mukayeseler yapıldığını görecektir. Ayrıca mukayeseler sonucunda nasıl yaşaması gerektiğine karar vermesinin istendiğini de bulacaktır.

Bu sûre imanlı birinde tecelli ederse, o kişi baş gemisinde varlık deryasının tecelli dalgalarıyla akli mukayeselerde bulunurken, cami-i ezdad olan Rabbinin varlık birliğinde her şeyi ve her işi zıddıyla ikame, idare ve idame ettiğinin bilinciyle hareket eder. Rabbinin hak sözü üzeri doğru olan akli kararlar vererek, emredildiği üzere dosdoğru olan bir kişiliğe sahip olur. Ayrıca belagati yüksek, konuştuğu konuları mantığıyla ve kalpteki tesirine göre konuşan biri olur.

Rabb bu sûrede buyuruyor ki: “Her işimde nedenlerimi gözeterek hikmet seyrimde bulunan Benim. Hikmet seyrimi Kur’an’da dile getiren Benim. Mukayeseyle ihtilafta bulduğunuz üzerinden kelam ile hak zikrimi yapan Benim. Sizlerin ihtilafları üzerinden ayrılıklarınızda varlık sıfatlarımı tecelli ettiren de Benim. Dileğim hak kelamım üzeri varlığımın bilinmesi (iman edilmesi) ve yeryüzünde ilahi sıfatlarımın insan tarafından yaşanmasıdır. Mukayese ettikleriniz üzerinden verdiğiniz kararlarla ayrılıklarınızı iradem nedeniyle hikmette dileyen de Benim.

Öyle ise bu söz, öğüt alacaklara bir nasihattir. Fitratınızın gereği olarak Benim sıfatlarım üzeri yaşarken, ellerinizle yaptıklarınızın ve uydurduklarınızın hak karşılığı olan sonuçlarıyla yüzleştüğünüzde Bana dönmüş olacaksınız. Zorunlu olarak döndürülmeden önce siz tevbeyle Bana dönün. Dönüşünüz zorunlu olarak banadır. Meleklerin hazır kılındığı sabah ve akşam vakitlerinde salât edin. Kendi nefsinize yaptığınız kötülüklerin sizdeki çirkin izlerini yaptığınız iyiliklerle giderin. Böylece gönül cennetinde Bana sevgiyle beraber yaşam sevinci bularak mutlulukla huzur bulun. Deneneceğiniz vakalarda da sabırlı olun. En güzel sonuç müminlerindir.”

YUSUF: 12

Yusuf sûresi her ne kadar sembolleri yorumlama sûresi olsa da zekâ ve nefsi emmare sûresidir. Bu sûre, yorum yapabilme yetisi üzerine kurgulandığı için dikkatle okunmalıdır. Bir şeyi hakkıyla anlayabilmek ve yorumlayabilmek, dikkatli olmakla yapılacak olan tespitler sonucunda mümkündür. Bu da zihnin açıklığı ile zekânın kavrayışıyla mümkündür. Eski deyişle dikkatli olmaya, uyanıklık derlerdi. Bu sûrenin temel felsefesi ise nefisle cihattir. Kişinin nefsiyle cihadının nasıl olması gerektiği genel aklıyla Yusuf’un yaşadıkları üzerinden

betimlenmektedir. Bu sûrenin nefse cihat ilkesiyle okunması gerekir. Resulullah efendimiz nefse cihadın büyük cihat olduğunu bir hadisleriyle beyan etmişlerdir.

Sûrenin başında, anlatılacak mitin, apaçık Kur'an tabiriyle kastedilen kâinatta, yaşanan ayet hükmündeki bir durumdan bahsedileceği belirtilir. "Başka dilde değil yaşananları size Arapça indiriyoruz ki anlayasınız" ifadesi sûrenin genel anlatımı sonucunda edinilecek bir yorumdur. Her insanın hikmeti kendi dilinde anlayarak zevk etmesi zorunlu olduğu içindir ki "Arapça bir Kur'an olarak indirdik" ayeti zikredilir. Dil, yaşadığımız her türlü durumun anlam ve hâl içeriğiyle seste sözcükler ve yazıda ise harfler temellendirmesiyle anlatım sembollerinde biçimlendirilmiştir.

Sûrenin başında apaçık kitabın ayetlerini Rabb Teâlâ bizlere Arapça sembollerle bildirdiğini belirtmektedir. Dil sembolizmasının karşılığı kâinat kitabında yaşananlardır. Yaşananları, zihin açıklığıyla dikkatle gözlemlemek ve zekâyla mukayese etmekle kavrayarak dilde beyan etmek veya yorumlamak dillendirmelerde bulunmaktadır.

Yusuf mitinde yaşananlar da dilde beyandır ama okuyucular için yorumlamakla ibretler çıkarılacak sembolik anlatım üslubuna sahiptir.

Mitler, indirgemeci değil sembolik dille çoklu anlatımlardır. Dikkatle analiz edilmeli, unsurları mukayese edilmeli ve hakkıyla kavrandıktan sonra yorumlanmalıdır.

Nerdeyse tamamı bir mit olan Yusuf sûresinde dikkat edilmesi gereken en büyük hususiyet yorum yapanların tamamının analiz yetilerinin kuvvetli olduğudur. Bundan dolayı dikkatli olmaları sebebiyle de insanların karşılaştıkları durumları aidiyet ilkelerine göre yorumlamaları söz konusu olmaktadır. Yakup'un Yusuf'un rüyasına ferasetle yaklaşımı, kardeşlerin içgüdüsel olarak baba ve oğlun muhabbetlerini fark etmeleri ve Yusuf'u kıskanmalarıyla yorumlamalarda bulunmaları dikkat çekicidir.

Sûrede zekâ ile olanların yorumunu yapabilme ve haklarında hüküm verebilme seviyesine kadar bilincin gelişimi süreci anlatılır. Her iş, zıddı marifetiyle ekmelleştiği için zekâ ile bilincin gelişimi de içgüdülerle hareket edilen bilinç durumuyla sınırlandırılması üzerinden gerçekleşir.

İçgüdüsel tepkilerde bilinç, kendi için kapalı devre bakışimlarda bulunur. Zekâyla, olayların hakkıyla kavranmasında ise bilinç kendi dışında kendini bulmaktadır. Sûrede geçen "şeytan apaçık düşmandır" sözünden kastedilen, haset, şehvet, öfke, sahiplenme gibi içgüdülerimizden dolayı kendi için olmaklığımızla bilinçte şahsiyet kazanan Rabbe örtük kılan durumlarımızdır. Eskiler bu duruma nefsi emmare demişlerdir. Yani içgüdüyle bilinçte beliren, kuvvet içeren istençlerin bilinçte şahsiyet kazanmalarıyla kişiyi yönlendirmesi durumuna nefsi emmare denir. Sûrenin elli üçüncü ayetinde "kötülüğü emreder" denilen nefis bu nefsidir.

Nefsi emmarenin oluşmasına sebep olan temel içgüdü sahiplenme içgüdüdür. Babanın oğlunu sahiplenmesi, kardeşlerin babayı sahiplenmeleri ile Yusuf'u kıskanmaları,

kervancıların köleyi sahiplenmesi, Azizin köleyi evladı gibi sahiplenmesi sûrede netlikle görülebilir. Her sahiplenenin dikkat yetisine sahip olduğunu da sûrenin anlatımında görebilmekteyiz.

Toplumsal olabilme bilincinin gelişmesine sebep olduğundan dolayı önemli bir içgüdü olan şehveti sûrede Zeliha ve arkadaşlarında örneklendiğini görebiliriz. Sahiplenme içgüdüsüyle bireysel hareket eden insan şehvet içgüdüsüyle de toplum varlığı olmaya zorlanır. Şehvet sahiplenme içgüdüsüyle kendini yalnızlığa iten insanın sosyalleşmesinin sigortası gibidir.

Sahip olma haset olarak, şehvet de arzu ve ihtiras olarak bilinci ele geçirirler. Bu da Yusuf'un kardeşleri ve Zeliha da örneklenir.

İçgüdülerimiz, zekâ yetimizle bilinçte şahsiyet kazanır ise ruh, zihinde algıdaki berraklığını yitir. Böylece içgüdülerimiz bilinci algıda seçiciliğe zorlar. Bilinç kendisi için olanı ya haset ya arzu ya da var olma iradesi ile kendinde şahsiyet vererek kişileştirir. Bu da her insanın şeytanına uyması olur. Bu durumdaki kişi kendi için olanının gerçekleşmesi için, başta yalan olmak üzere her türlü hileye başvurur. Bunu da yaparken cana kastetmeyi, ihtiras ve iftirayla da her türlü kötülüğü yapmayı kendine hak görür ve kendi yapabilirliğinin hakkı olarak görür. Bu da kardeşler ve Zeliha da örneklenir.

Yakup, duyuları sezgiler düzeyinde de hassaslaşmış olmasıyla (feraset) zihni dikkatte uyanık, nefsi emmarenin farkında olan ve bu sebepten dolayı içgüdülerini eğitmemiş insanların davranışlarını çok iyi bilen bir nebidir. Yusuf'a kardeşlerinin bir şeyler yapacağını sezmesi ve Mısır'a "ayrı kapılardan girin" demesiyle de evlatlarının kalabalığıyla tehlikeli olabilirler hissiyatını nefslerde uyandırmamalarını sağlaması, nefsin tabiatını bilerek nasihat vermesi olarak olacakları nedenlerine göre yorumlamasıdır. "Ayrı kapılardan girin" denilirken kalabalığınızla, insanlar üzerinde var olma içgüdüsünü, korku uyandırarak açığa çıkarmayın denilmektedir.

Zekânın içgüdülerle oluşan bilinç kuyusundan çıkışı temel ihtiyaçların giderilmesi için toplumun ihtiyaçlarına göre sosyalleşmesiyle mümkündür. Bu da su ihtiyacını gideren kervan sahipleri ve "ola ki bize menfaati dokunur" gözüyle bakan Aziz'in serimlenmesinde işaret edilir.

Zekânın kendi için olmayışı, olduğu gibi görüş sahibi oluşu Yusuf'un güzelliğinde anlam bulur.

Şehvetle arzulara biçimlenen bilinç saf zekâyı kendi için kullanır. Böylesi bilinç olayları olduğu gibi göremeyen, kendi nefsinin hevesiyle Rabbe gafil körleşmiş nefstir. Kusurları ve işlediği günahları sebebiyle hep kendine avukattır.

Saf zekâ sahibi bilinç, içgüdülerle değil ilkeler üzeri bulunan ruhla kutsanmıştır. Bu sebepten dolayı böylesi bilinçte şahsını bulan ruh Rabbine zekâyla şahit olduğundan dolayı O'ndan sakınarak içgüdülerle hareket edenlerden etkilenmemek için kendi nefsi emmaresini beden hücrelerinde terbiye eder. Böylece zihin menfaatler, sahiplenmeler, arzular gibi durumlardan arınmış olarak duru bir görüşe sahip olur. Böylesi zihin üzerinden ruhun ilkeler tavrı ile

biçimlenen saf zekâ sahibi bilinç şahsiyet kazanmıştır. Bilinçte edinilen ideal olan sağlıklı şahsiyet biçimi de budur. Yusuf, sûrede ilkeler üzeri hareket eden ruhun saf bir zihinde Rabbi ile tezkiye edilmiş bir zekâyla bakan ve beden bineğini hakkıyla kullanabilen, feraset sahibi şahsın bilinç durumunu bizlere işaret eder.

Ruhun zekâ üzerinden arındırılmış bir zihindeki bilinç durumundaki her görgüsünün hak bilgisi ilhamla ayan olduğu gibi düşünce yetisiyle de anlaşılır olur. Bu durumda Yusuf'un "size yemekleriniz gelmeden önce yorumlayacağım" sözü hatırlatmak gerekir.

Ruhun imgeleri kavrama ve onları yorumlaması saf zekâ ile biçimlenen bilinçte gerçekleşir. Eşyanın tabiatının rüyada görülen imgelerin ifadeleri üzeri yorumlanması ruh ile bakan zekâ ile gerçekleşir. Eşya tabiatıyla beraber imgesel olarak bilinçte irsi ve yaşananlar üzerinden kodlanır. Böylece imgesel olarak görünenler ifade ettiklerinin yaşamda deneyimlenmesi ve ilhamlarla ayan olması üzerinden yorumlanır. Manevi bereket ise insanın hem beden hem de ruhani olan soyuyla da insanlara aktarılır. Yusuf'un soyunda bahsetmesi de bunu işaret eder. İçgüdülerle bakan bir bilinç sahibinin böyle bir yetiye sahip olması beklenemez. Kendisi için bakarken görünenin kendisi üzerinden yorum yapması sadece dedikodu olur. Sûredeki dedikoducu kadınlar buna örnektir.

Ruh saf bir zekâdan bakarken âleme, her şey oluruyla görünür ve Rabbin nurunun ihsanıyla hakkıyla ilişkilerinde bilinerek yorumlanır. Sosyal yaşantının bekası için içgüdüleriyle hareket etmeyenlere devlet emanetleri verilebilir. Zekâsı ile bakan ruhuyla ilkeler üzeri bir bilinç sahibi olan kişi, bedenindeki diğer melekeleriyle beraber içgüdülerine baskın gelerek onlara üstün olur. Her bir içgüdü ilkelere iye olarak helal denilen hak sınırlarına göre ahlakını bulur. Bu da Yusuf'a secde rüyasının Yusuf 'ta ki karşılığıdır.

Bu kıssa bilincin içgüdülerle biçimlenişini üzerinden ilkeler üzeri bulunan ruhun zekâ yetisiyle hakları ve Rabbin gözeterek bilinçte şahsiyet üzeri varlık buluşuyla haklarla hükümde bulunabilmesi yetisini elde edişinin hikâyesidir. Bu da sûrenin insan yaşamındaki karşılığıdır. Bu sûrenin tecellisine eren imanlı insan, her türlü koşul altında içgüdülerini kontrol edebilen, ilkeler üzeri hareket ederek Rabbinden taviz vermeyen dosdoğru yoldadır. Bu sûre, Rabbin nuruyla bakan, nefis atına ve zekâ kuşuna binebilen feraset sahibi insanların sûresidir. Sûreye feraset ismiyle de hitap edilebilir.

Rabb bu sûrede buyuruyor ki: " Haksızlığa uğrayanlar Beni uzakta aramayın. İradem üzeri hükümlerimi gözeterek yaşayanlar haksızlığa karşı sabredin. Sonunda hükmüm size vaadim olan zaferinizdir. Kötülüğü emreden nefsi tanıyın, iyiliği kendinden bulan ruhunuzu zekânızla gözetin. Vaat ettiğimden şüphe etmeyin ki ona yetişebilirsiniz.

Yusuf'un hikâyesi size iman ve umuttan yana rahmet, hak ile amel etmeniz ve nefsinizi zapturapt altına alarak Bana yol edinmeniz için size hidayettir.

İçgüdüleriniz olarak nefsi öldüremezsiniz. O sadece zaptedebilmek için kendiniz için değil, evrenselle hareket edin ki onunla mücadeleniz sonucunda başarıya ulaşasınız. Bilin ki ilkeler sizin nefsinize ağır gelen ve Benimle kendiniz için olandır. İçgüdülerinizle sizde uyanan

iradeler ile ruhunuzdan olarak sizde beliren ilkeler düzeyindeki iradeler hayır kıyasıyla birbirine zıttırlar. Sizlere verdiğim zekâ melekenizle kendinizdeki nefse ve diğer insanların nefslerine dikkat edin. Nefsleri uyandırmayın ki selametle dinde yürüyebilesiniz. O sizin için apaçık bir düşmandır.

Nefsleri Benimle, ruhlarıyla arınmışlar, sadece Bana kul olurlar. Nefslerinin kulu olanlar ise uydurduklarıyla ve hileleriyle ortada kalacakları günden sakınsınlar ve Bana sığınsınlar. Kim günah işlemekten korkar ve nefesine ve kötülüğe sabrederse zulmün boyunduruğundan kurtuluşa erenlerden olur. Yardımım ona yetişir.”

Bu sûre soy kardeşleri tarafından öldüresiye ambargo uygulanmış, yurtlarında ezilmişler olarak hicret etmek zorunda bırakılmış ve sonunda da Allah’ın yardımıyla güçlenerek soyları üzerine ve onlardan gelenlere sabırla baskın gelen Eshab-ı Kirama umut için gönderilmiş bir müjde olması da pek anlamlıdır.

Yusuf nebiden sonra toplumsal benliğin içgüdülere göre şekillenmemesini Rabbin hükümleriyle sağlamaya çalışacak olan Musa nebinin gönderilmesi de pek anlamlıdır. Somuta indirgeyerek imgeleri yorumlamak sembol dilini bilen Mısırlılara sembollerin hak değerler üzeri yorumlanması gerektiğini anlatır. Aziz’in rüyasının sembol dilini bilenlerin yorumlayamaması da semboller üzerinden bir devlet anlayışının olmaması ve devletin semboller üzeri yönetilmemesi gerektiğini bize anlatır. Sembollere hakkı olmayan anlamlar yüklemek dedikodudan ibarettir. Hak değerleri üzeri yorum getirmek ise gizeme karşı cazibe uyandırır. Bu da ferdi bir zevktir. Ferdi olan toplumu bağlamaz. Yusuf nebi imgelerin dilini bilen olarak gizem sahibidir. Devletin ise haklar üzeri ekonomi bilgisine göre yönetilmesi gerektiğinin dersini bizlere, hak ölçüyü bilerek iktisat bilgisiyle yapılabileceğini, ayetlerin genel anlatımında verir. Ferdi olan gizemlilik cemaat veya toplum düzeyinde olursa eğer aidiyet hissiyatıyla birbirilerine bağlanan insanlar kendi içlerinde otorite oluştururlar. Kendi dışında olanlara ise haklarıyla bakmazlar. Onların fitratlarının gereği olan yaşama haklarını ya aşağılarlar ya alay ederler ya da güçleri varsa eğer baskı ile yönetmeye veya yok etmeye çalışırlar. Bu bağlamda Yusuf’un iktisadı da gözeterek Mısır halkının dışında olanların da yaşam haklarını gözetmesi ve onlarla ticaret etmesi düşündürücüdür. Kardeşlerinin dahi aldıklarının karşılığını vermeleri Yusuf’un ticaret yaptığını ve Mısır halkı dışında olanlar da insani olarak ticaretle yardım ettiğini bize göstermektedir. İleriki zamanda hakları gözetmeyen bir topluma ve yönetime Musa’nın evvela hak talebinde bulunması ve kavmine de haklar üzeri şeriat getirmesini paragrafın tamamında anlatılanlarla anlamak yerinde olur.

Nebi mitleriyle insanlığın manevi tarihinin nasıl bir süreçte şekillendirildiğini görmek mümkündür. Her nebinin Kur’an’da zikredilişinde, haklar üzeri bir yaratışın olduğunu bu sebepten dolayı haklara davet eden ve haklar üzeri şeriat hükümleri veren ve kendinin de varlık haklarının gözetilmesini isteyen, varlığında yaşadığımız bir Rabbi görürüz.

Sûrede Yakup nebi içgüdü ilmini yani nefis ilmini bilen ve nefsin hallerini vücut belirtilerinden sezen kişidir. Yusuf nebi, nefsinin iman ve takva ile zapturapt altına alan ve onun kendini açığa çıkaracağı etkenlerden kaçarak hapsi tercih eden ve sabırla bekleyişte bulunarak içgüdülerini kontrol altına alan kişidir. Var olma içgüdüleri sebebiyle hapisten çıkmak için “sahiplerinize

benden bahsedin” demesi en temel içgüdünün var olma iradesi olduğunu gösterir. Bu içgüdünün de terbiye edilmesi için kölenin Yunus’un isteğini unuttuğu da sûrede belirtilir. İçgüdüleri öldürülmüş olarak değil terbiye altına alınmış olarak zapturapt edilmiş bilinçli kişi, zihni ile arı bir bakışa sahip olarak zekâsıyla dikkatli ve kavrayışta bulunarak olay ve olguları kavrar. Yusuf, nefsi emmareden nefsi envareye geçmiş bilinç sahibi olan, böylesi bilinçte doğan kişidir. Bu haliyle ferasetle zekâ sahibidir.

Âlemlerde bulunanlar insanda ya nefsi emmaresindeki bir hâle karşılık gelen bir imgedir ya da ruh ile zihinde algılarda bulunuluyorken asılları olan asıllar âlemindeki ilk örneklerine karşılık gelen ve ilkeler üzeri bilinçte zekâ üzerinden uyanış sağlayan imgelerdirler. Yusuf bu âlemde olanları ve olacakları asılları olan meleklerin üst bilinç unsurları olarak rüyada görünmeleri üzeri yorumlayandır. Ruh ile görüş ve kavrayış sahibi olan zekâda asıllarının ilhamlarıyla bu âlem yorumlanır veya asıllarında taşıdıkları anlamın ne olduğunun rüyanın yaşananlarda deneyimlenmesiyle ve zekâ ile de kavranmasıyla yorum bilgisi edinilir.

İçgüdüler bilinçaltında doğanın dinamiklerine karşılık gelirken, hak ilkeler de tinin üst bilinç dinamiklerine karşılık gelir. Sûreyi bu bağlamda zevk etmek yerinde olur.

Nefsi emmare üzeri yani içgüdülerle, olanlar hevâmıza göre hilede, yalanda, uydurmalarda gibi durumlarla yorumlanır. Rabbin kâinattaki hak olan delilleri üzeri kavrayışlarda bulunuruz. Bu da Yusuf’un gömleğinin arkadan veya önden yırtılmasını üzerinden gerçeği öngören kişiyle mitte anlatılmaktadır. Bu da deliller üzerinden akıl yürütmedir ki buna mantık derler. İmgelerin karşılığı olanın, zekâda kavranışıyla hak gerçekliğinin söylenmesi yorum yapabilme yetisidir. Gömleğin hangi cepheden yırtıldığı imgesi bize bilinçteki karşılığı olan şehvetin, sahibinin kim olduğunu göstermesi bakımından yoruma muhtaç bir delildir. Her yaşanan delillerle ve deneyimlerle karşılık bulduğu gerçekliğe kıyasen yorumlanabilir. Bu da içgüdülerden temizlenmiş saf sezgiler üzerinden zihinde Yakup ve zekâ ile kavrayışlar üzerinden de Yusuf’ta tecelli etmektedir.

İmgenin karşılığı olan anlamı okumak yorum gibi görünse de edinilen anlamı mukayese melekesi (mantıkla) üzerinden değerlendirerek hak üzeri öngörülerde bulunmak veya olanı ilişkilerinde anlamlandırmak yorum yetisinin mantık temelli bir akletme olduğunu bize gösterir.

Sûrede, her imgeyi içgüdüleri ile değil hak karşılıkları ile mukayese etme yetisinde görüş sahibi olarak kavrayan ve yorumlayabilen zekâ sahibinin, içgüdülerle sosyalleşen toplumu hak ölçülerle nasıl yönettiği ve onlara hükmettiği de anlatılır. Saf zekâ ile feraset sahibi olan insan ilkeler üzeri ahlak sahibidir. Böylesi insan içgüdülerle hareket eden insanlar içinde güvenilecek emanet sahibi olarak görülür. Hakları gözetken, olguları hakkıyla yorumlayabilen insan, iyi bir idareci olur. Bu da Rabbin âdetindedir. Başta içgüdülerin kullandığı zekâ, ruhun ilkeler üzeri kullanmasıyla ilkelerin şahsiyet kazandığı bir bilincin temel zeminidir. Ruhuyla ilkeler üzeri bilinçlenen bir nefis, nefsi emmare değil nefsi envare düzeyinde şahıs olan kişilikte kendini gösterir. Böyle bir kişilikte nefsi emmare terbiye altına alındığından dolayı helaller düzeyinde hak sahibi olarak varlığını sürdürür. Bu anlatılanları da mitte yorum yapma yetimizle görebiliriz.

Sûre arı bir zihin üzerinden zekâ sahibi ve ruhuyla şuurlu insanın, hakkıyla Rabbine iman etmesi ve helalleri gözetmesi ve sabırlı olması ile nefsi emmaresinin terbiye edilmesini anlatır. Ayrıca böylesi bilinçli insanın eşyanın tabiatını hakkıyla okuması ve ona göre davranışlarda bulunma yetisi kazanmasını anlatır. Bu yeti de sûrede Yusuf'un öz kardeşini yanında tutabilmesi için yaptıkları üzerinden anlatılır. Yusuf'un kardeşlerinin Mısır'a geri dönmeleri için nafakalarının erzaklarının içine geri koyması ise onun nefsi emmarelerinden korkmayarak onun nelere göre tavırlarda bulunduğunu bildiğini ve isteği doğrultusunda nelerle yönlendirebileceğini bize gösterir. Bu bağlamda Yusuf, hak üzeri menfaatlere göre hayvanları güden tam bir çobandır.

Kâinat kitabında Rabbin delillerinde O'na şahitler olabilmek için içgüdülerin şahsiyet kazandığı bilinç yapısından arınmak şarttır. Bunu tam tersi ise varlığında yaşadığımız Allah'ı inkâr etmeye veya kâinattaki delillerini görmezden gelmemize sebeptir. Delilsiz düşünen aptaldır. Kalpte imansız bakan ise ködür.

Sûrede Yusuf'un rüyası müjde, hapis arkadaşlarının rüyası umut ve Aziz'in rüyası da hüküm ilkeleri üzeri anlamlandırılır. Bu da rüyaları anlamlandırmanın genel aklını bizlere verir.

RA'D: 13

Bu sûre, basiret ilkesiyle okunmalıdır. Basiret bakılanın hikmetiyle ve hakkıyla ferasetle görülmesidir.

Sûrenin başındaki "kitabın ayetleridir" tabiri, amacına göre hitapta biçimlenen sûredeki ayetlerin, kâinattaki ayetler referans alınarak Rabbin anlaşılması, tanınması ve O'na şahit olunması için zikredildiğinin ön beyanıdır. Sûrede hadiselerin Rabbin kudretiyle oluştuğu belirtilirken, olanlarda Rabbin fiilleri üzeri sıfatlarıyla kâinata aşkın Rahman olarak müşahede edilmesi istenmektedir.

Rahman, Âlemlerin Rabbinin kâinat hadiselerine yasalarla (sünnetullah) varlık verişi üzeri kendini varlık verme rahmet sıfatıyla belirttiği esmasıdır. Kâinatta kendisinin varlık verdiğinin hatırlatması üzeri hadiselerden ibret alınması gerektiği vurgulanır. İbret almaktan maksat da basiretle kendisine Rahman olarak şahit olunmasıdır. Otuzuncu ayette geçen "onlar Rahman'ı inkâr ediyorlar" ayetinden anlaşılacağı üzere Rabb Teâlâ kendisinin kâinatın dışında bir varlık olarak algılandığını, hadiselerin ondan olduğunun inkâr edildiğini, olanları sebep ve neticelerden bilerek yaşandığını işaret eder.

Sûre Rabbin Rahman sıfatıyla görünmesi gerektiğinin anlatım üslubuna sahiptir. Rahman olarak da kâinattaki ayetlerinde de kendisinin görülmesini isteyen Rabb, kâinattaki mucizelerini referans göstererek hâlen nebiden ve Kur'an'dan mucize görmek isteyenlere seslenmektedir. Şaşılacak şeyin ise nebinin yalanlanmasından daha çok Rahman'ın kâinatı var kılışında ve kâinatta nimet sunuşunda O'na şahit olamayanların yeniden dirileceklerine inanmamalarıdır.

Rabbın âdetidir ki her ne ile yalanlıyorsa, kendini onunla onlara hem sözlü hem de yalanların gerçek karşılığıyla yüzleştirerek cevap verir. Bunun içindir ki Kuran'ın bu sûresinde neyin ne olacağını ve ne durumda bulunduğunun bilgisine sahip olduğunu belirtir. Her işi bir ölçü üzeri yaptığının beyanı ile da mucize beklemelerinin haksızlık olduğunu vurgular. Onları, yalanladıkları ahirette ne ile karşılaşacaklarının anlatımıyla söz ile cevaplar. Rahman varlığında yaşayan insanın batıl olan tutumuna ise hak üzeri olan varlığında, beliren batılın dünya yaşamının sonu ile bitecek olan geçici bir durum olduğunu beyan eder. Bunu da sel üzerinde görünen, süs eşyaları yapılırken görünen ve yemekler üzerinde görünen köpüklerle misallendirir. Bu köpük de atılabir şeydir. Yani batıl, zihnin bir yanılması olarak Allah'ın varlığında karşılığı olmayandır. Amel olarak batıl olan ise Rahman'ın varlığında hayırla karşılık bulmayan sonu hüsrana götüren olarak insanın yüzleşmesiyle insandan giderilecek olandır. O'na dönüleceğinin uyarısı ile de ferdi olarak batılın insanda sonlandırılacağı ve insanın gerçeklere şahit olacağı hak olarak belirtilir.

Kendisinin Rahman oluşunu yalanlayanlara, kendisinden hariç uydurduklarına yalvarmalarını gerektğini belirtilirken de isteklerin karşılığını Rahman olarak kendisinin verebileceğini vurgular. Bununla da "Benden isteyin ki size vereyim, verdiğimde Rahman olduğuma şahit olarak Beni basiretle göresiniz" der. Yanlış yerden istenen duanın kabulünün olmayacağını da örnekler. Bu sûrede dua, istenenin verilmesi üzerinden basiretle Rabbe şahit olunması için yapılması gereken olarak anlatılır. Yani mademki kâinatta Rahman olarak O'na şahit olamıyorsunuz, öyle ise dua edin ve duanın kabulünün tecellisiyle O'na iman edin denmektedir. Temel üslubu itibarı ile de kendisinin kâinatta hadiseleri vuku ettiren Rahman olarak görülerek, kendisine dua edilmesi gerektiği vurgulanır.

Söz ile iddia üzerinden Rahman'dan mucize beklenmesi samimiyetsizlik olarak görüldüğü için böylesi anlatımlarda bulunanların saptırılmış olduğu vurgulanır.

İman edenlerin kâfirlerin tutumunun neden değişmediğinin ve neden düzeltilmediğinin düşüncesine de Rabb bu sûrede cevap vermektedir. Otuz birinci ayette "İman edenler görmüyorlar mı ki Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirtirdi." beyanı bundandır. Bu durumu önceki sûrelerde anlattığımız için üzerinde durmayacağım. Bu sûre, iman edenleri olanlara basiretle bakmaları gerektiğinin uyarısını taşır.

Sûrede Rahman'a delileriyle şahit olunduktan sonra kâfirlerin arzularına uyulduğu takdirde Rahman'ın kulunu dost ve koruyucu olarak himaye etmesinin sonlanacağı vurgusu yapılır. Yani kişiye ilimle beraber bir basiret gelir de buna sırt dönerse basiret kendisinden alınır. Çünkü Rahman'ı basiretle görmek kâinattaki güzelliğın cazibesi ve hareketin uyumu üzerinden iman ile sezgide müşahede edilmesiyledir. Başkaların arzularına uymak hâli içgüdüsel bir hareket olup sezgisel basiretin kaybedilmesine sebep olur.

Kâinatta Allah'ı Rahman olarak kabul eden ve iman eden insan, gören olarak işaret edilir. Rahman'ı inkâr eden ve uydurdukları sebebiyle fark etmeyen insan ise köre benzetilir. Menfaatleriyle kör olan ve kendisine verilen ilimle ve ilmin imanla kişide gerçeklik kazanmasıyla bakışım verişiyile gören insan "hiç bir olumu?" diye de kıyas getirilir.

Bu sûre, Rabbin kâinattaki hadiselerin ve nimetlerin kendisinde olduğunun beyanı ile Rahman olduğunun ispatında bulunduğu beyanıdır. Bu sûre, Rahman'a basiretle şahit olunması ve O'na işlerinde şirk koşmadan yönelmesi gerektiğinin sûresidir.

Rabb bu sûrede buyuruyor ki: "Kim ki Rahman olarak Beni kible edinir, Ben ona kâinata yakınlığım. Kendimi O'na fiillerimde hissettirim. Kim ki Beni fikrinde ve amellerinde sıfatlarımın zuhur etmesine sebep olarak zikreder, onun gönlüne kendimle sükûnet, eminlik vererek onu mutmain kılarım. Sükûnet içinde mutmain olanlar Beni, nefsinin karmaşalarından uzak olarak Rahman sıfatımdaki tecellimde seyir eder. Zikreden bulur Beni. Cennet nimetlerimin huzur ve esenlikleri Rahman nişanımın hakkı olarak zuhur eder gönüllerinde.

Kim ki kıblesi sebepler ve uydurduğu şirklerdir, Benden gafil kâfirdir. Kördür! Görmez Beni. Sağırdır! Duymaz hak sözümü. Rahman Benim! Körlüğünün karşılığı olarak gönlünde hüsrânlar ve acılarla onu yaşatacak olan da Benim. Kötülüğünden iyilikle dönenlerin kötülüğünü gideririm. Gönüllerine huzur veririm."

Bu sûrenin insandaki yaşamsal karşılığı, insanın kâinat üzerinden kâinata aşkın olarak Rabbini imanla müşahedesidir. Bu sûreyi yaşayan imanlı insan tecelliyi berki denilen feraset ihsanlarıyla basiretli olarak âlemlerde Rahman olan Rabbine şahit olur. Rabbine Rahman olarak şahit olmanın sadece kendisine yapılmış bir ihsan olduğunu bilerek zevkte Rabbini temaşa eder. Her işin ve şeyin Rabbinin takdiri altında gerçekleştiğini bildiği için de hiçbir şeyi ve işi yanlış görmez. Her iş onun basiret dolu bakışlarında oluruna devinirken müşahede ediliyordur. Böyle bir kişi Rabbinin muhabbetine ererek ilahi neşede gafletten uzak olarak yaşar.

Bu sûrede dikkat edilmesi gereken bir konuda basiretsizliğe değinilirken basirete davet edilmesidir. Zikir manevi getirileri ve basiretin açılması sebebiyle telkin edilmektedir. Bu sûrede akla kâinat ayetlerinden deliller sunularak insanın ilmen yakın olarak Rabbi Rahman'a yakın gelmesi istenir. Bu sûre, yakınlığa davet sûresidir de diyebiliriz.

Yusuf sûresinde toplum içinde yaşayan insan için ideal insan portresi çizilir. İnsanın kâinattaki sebeplerin nedenlerine göre yasalarıyla kullanılması belirtilir. Akıl da yetkin olan insanın olayları hakkıyla değerlendirmesi ve yorumlaması gerektiği belirtilir. Yusuf sûresinin hedefi ideal akıl sahibi insanı göstermektir. Rahman sûresinde de Allah kendisi için, hem amelleriyle hem de basiretle kendisini hakkıyla müşahede edebilecek ideal insan portresi çizer. Sûre bu sebepten dolayı kalbi bir sûredir. Yusuf sûresinde insana, Rabb öncelikli olarak mürebbi sıfatıyla kendini tanıtırken, Ra'd sûresinde ise insana kendisini Rahman olarak hadi sıfatıyla tanıtır. Yusuf sûresinde nefsin terbiyesi işaret edilirken Ra'd sûresinde aklın delillerle düşünmesi ve zanlardan arındırılması işaret edilir. Yusuf sûresinde kalbi olan, hakların gözetilerek ilkeler üzeri yaşanmasıdır. Ra'd sûresinde ise kalbi olan, Rahman'ın Kur'an ayetlerinin sözlü anlatımının kâinata delilleri üzerinden imanla müşahede edilmesidir.

Ra'd sûresinde akla hitap edilirken sözün kalbe tesiri mantığı işler. Sûrelerin genel anlatımında da buna şahit olunur. Rahman sıfatıyla Rabb kendini konuşurken ahirete imanı da kalbe telkin eder. Ahiret anlatımı üzeri de varlığında yaşayan insanın, kendisi adına haklar üzeri hakkaniyetle yaşamasıyla ideal insan olmanın nasıl gerçekleşeceğini anlatır.

Bu basiret ilkesi sebebiyle akli olduğu kadar kalbi bir sûredir. Basiret sahibi olanlar irfan sahibidirler. Sûrede tevhidin ilkesi de bizlere dolaylı yolda anlatılmış olunur. Bu da sebeplere ve uydurdukları ile bakışım sahibi olan ve yaşayan insanın Rahman sıfatıyla sebep ve neticelere aşkın olan Rabbin görmesi gerektiğinin beyanı ile işaret edilmiş olunur. Tevhit her şeyi Allah görmek değil, Allah'ı her şey ve her iş üzerinden fiilde sıfatlarıyla müşahede etmektir. Hadiseler Allah'a şirk koşulamaz, bu da sûrede belirtilir. Hadiselerin vuku bulması üzerinden Rabbin Rahman olarak müşahede edilmesinin beyanı tevhidi bize işaret eder. Tevhit Allah'ın varlığın da O'nu müşahede etme ve ilkeleri üzeri sıfatlarının gereğiyle ahlakında halifesi olarak yaşayabilme ilmidir. Bu da O'nun varlığının birliğinde şahıs olarak O'nu bilme ve O'nu sıfatlarında müşahede etmektir. Rabbin Rahman sıfatıyla kâinata müşahede edenler irfan sahibi insanlardır. Bu insanlara arif denir.

Yusuf sûresinde insan âlim idealine göre anlatılır. Âlimde kesin bilgi üzeri maluma bakar. Ra'd sûresinde ise insan arif idealine göre anlatılır. Arif ise kuvvetli sezikle irfanla bakar. Âlim gördüğüne Arif ise görünenin arkasındakine bakar. Âlim mantık ve yorumla görüş sahibi olandır. Arif ise kendisine ilham ile ayan olanla zevk ve neşe ile görüş sahibi olandır. Her iki sûrede anlatılanları bu bağlamda da değerlendirmek gerekir. Yusuf sûresinde hem âlime işaretten Yusuf nebiyi hem de arife işaretten Yakup nebiyi görmek de mümkündür. Lakin Yakup nebi sebeplerin neticelerini gören bir ariftir. Sonunda ise itibar edeceği âlim olan oğluna tabidir. Rüyada Yusuf'a secde etmesi de buna da işaret eder. Ra'd sûresinde arif idealinden kastedilen ise kâinata sebeplere neticeleriyle vakıf olunması değil Rahman olan Rabbin irfan ile müşahede edilmesidir. Böylesi arifler, âlimlere değil Rabbe tabidirler. Âlimlerin bildiğini de zevk ederler.

Sûre, resulle kastedilen irfan sahibi insanın Rabbi Allah'ın hak sözünü beyan ederken karşılaştığı durumları da beyan eder. Çoğu insanın iman etmeyerek gerçeği göremeyeceğinin vurgusuyla her insanın irfan sahibi olamayacağı belirtilir. İrfan sahibinin hak sözüne iman etmeyenlerin hâl durumları ve sonlarında karşılaşılabilecek durumlar belirtilir. İman eden takva sahibi kişilerin de hâl durumları ve gelecekteki durumları vurgulanır. Hak söz sahibi irfan ehlinin basiretten sonra iman ve ahlakından taviz vermemesi belirtilir. Sözünün ve veliliğinin yalanlanmasına da aldırılmaması gerektiği vurgulanır. Çünkü her iş ve şey bir nedene bağlı olarak hikmet üzeri vuku bulmaktadır.

Ra'd sûresi Rabbin Rahman olarak âlemlerde seyranı üzerinden tevhit dilinin oluşmasının da beyanıdır. Ra'd sûresinin işaret ettiği gerçek, her işin Rahman'dan olduğunu ve duanın da O'na olması gerektiğidir. Ra'd sûresinde Arapça indirildiği beyan edilen Kur'an'ın anlatım dili, Rahman ilkesinden hareketle kâinat üzerinden verilenlerin ve yapılan işlerin yukarıda belirttiğimiz tevhit ilmine göre tevhit dilinin biçimlenmesinin ilkelerini belirler. Böylesi dilde, kâinattaki kuvvetler, sebepler ve şirk koşulanlar rızığımızı vermez, Allah'tır rızığımızı veren gibi

ifadeler kullanılır. Mesela musibete yakalanan bir müminin kelimadaki söz söyleme ahlaki sebebiyle söyleyeceği “Rabbimin takdiridir veya senden sana sığınırım” gibi olur.

Not: Bu sûre, tevil ve özlü tefsir beyanını yapacağımız sûrelerin kendilerindeki birçok durumun anlamlarının önceki sûrelerde belirtilmesinden dolayı okuyucu kendi yorumlamasıyla Kur’an okumasına devam etsin diye ortak anlatımların açıklanmasını yapmayacağız.

İBRAHİM: 14

Bu sûre, sözün tevhit dilinde kullanım biçimlerinin sûresidir, söz ilkesiyle okunması gerekir. Söz üzerine diğer sûrelerde beyanlarda bulunduğumuz için dil tarifi yapmak yerinde olur. Dil, şuurlu varlığın sesi iletişim düzeyinde ifade biçimlerine göre kullanılmasıdır. İfade düzeyinde sözün kullanılması, dinleyen için varlık algılaması, konuşan için ise varlığın kendini ifadesiyle varoluşa taşıması adına önemlidir.

Kur’an da bu sûre tevhit dilinde, kelamın kullanılmasının ilkesel düzeyde olması gerektiğinin beyanını taşır. Tevhit dili ise iman temelli biçimlenen, varlık olarak Allah’ ilkesine dayanan ifade biçimine sahiptir. Tevhit dili, varlık olarak Allah’ın, hak ilkeler üzerinden kendini varoluşa taşıyan hitabının, içgüdülerin yerini alan hak ilkeler üzeri bilinçte yeniden doğan ve bu bilinçle bakan muhatabın O’nu hakkıyla algılamasının ve idrak etmesinin dilidir.

Sûrenin birinci ayetine bakıldığında “sana indirdiğimiz bir kitaptır” ifadesi Kur’an’ın Allah kelamından ibaret söz olduğunu bize işaret eder. Aynı ayetin başında ise kelam olarak Allah kelamı olan Kur’an’ın neden indirildiği beyan edilir. “Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, her şeye galip, övgüye layık olan Allah’ın yoluna çıkarman için” ifadesi kullanılır. Söylenmek istenen ise “benim hakkıyla zikredildiğim kelam ile insanlar aydınlanırlar. Bana hem aklen hem de yaşamın kendisinde aydınlanmış olarak din edinirler (yol edinirler)

Kelam hem akla hitaptır hem de kalbe hitaptır. Kalbe hitabında şiirsellik, akla hitabında ise mantıksallık kelamın ifade biçimselliğini belirler. Bu bağlamda Kur’an’da şiirsel okunma üslubuyla kalbe, Allah varlık temelli olarak delilli ifade tarzıyla iman eden akla hitap edilir. Tevhit dili bunun içindir ki kalplere tesiriyle ifade bakımından çok güçlü bir dildir.

Kelam her insanın düşünce dili olan ana dili üzeri ifadeler taşır ve muhatabı tarafından anlaşılır. Bu sebepten dolayı sûrede her nebinin, kavminin diliyle nübüvvetini ikmal ettiği belirtilir. Yaşananlar Allah’a bağlandırılan bir ifadeyle Musa nebinin dilinden tevhit ile anlatılır. Nebilerin dilinden tevhitle söylenenler ise inanmayanlar tarafından söylenilmesin diye “ellerini resullerin ağızlarına bastırdılar” ifadesiyle belirtilir. Nebilere, getirdikleri söze şüphe ile baktıklarını da belirtirler. Yani sebepler ve neticelerine bağlı olarak akli veya uydurulan sözlerdeki ifade biçimiyle oluşan bilinçte doğulan üst bilinçle bakışımında olan insan, eşyaya bakan akli ve içgüdülerle bakan nefsi ile Rabbe uzaktır. Rabbe yakın kılan anlayışta, insanın üst bilinçte sahip olması ise tevhit diliyle mümkündür.

Nefsimizle nasıl ki yediklerimizin tadını alırız, ruhumuzla da sözden zevk veya sıkıntının azabını alırız. Bundan sebep insan istemediği söze ya itirazla baskın gelmek ister ya da sözün kabulüyle onu zevk etmek ister. Bu bağlamda sûrede kalplere tesir eden hak sözün dinlenmek istenmediğine de değinilir.

Rabbin muradı, sözü üzerinden kendi varlığının kabulüdür ve sözüyle beyan ettiği hükümlerin yaşam biçimi oluşturarak din olmasıdır. Din, hak sözün iman edilerek yaşamda gerçekliğe taşınmasıdır. Bu da iman edilen söz ile bakışım kazanan insanın bilinçte doğuşudur. Buna da günümüzde aydınlanma denir. Kur'an ifadesiyle söylersek, hak söz ile bilinçte aydınlığa çıkan insan, kendisini Rabbin gerçekliğine örten sözlerle bilinçte doğulan karanlıktan kurtulmuş olur.

Sûrede nebilerin kavimleriyle olan diyaloglarına da dikkatli bakıldığında görülecektir ki iman dili olan tevhit diliyle nebilerin söyledikleri, sebeplere bağlı olan eşya tabiatının diliyle bilinçli insanın şüphe ve inkârına neden olur. Çünkü eşyanın tabiatı üzeri biçimlenmiş bir dil, ifadesinde Rabbi işaret etmez ve göstermez. Böylesi bir dille bilinçli insan, dilin somut işaret ettiği eşyayı veya eşyanın tabiatını görmek ister. Bunun içindir ki iman dili olan tevhitte söylenen, kendisine bir şey ifade etmez. Sözün yaşandığı din ve anlatılanlar bağlamında, hakkı ve haklar üzeri kelimeler eden Rabb Teâlâ sûrede "Allah Teâlâ sağlam sözle iman edenleri hem dünya hem de ahiret hayatında sapaşğlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar" buyurmaktadır. Bu sözden ayrıca anlaşılması gereken de iman edilen söz ile yaşandığında, söz bilinçte etkinlik bakımından en kuvvetli neden olarak yaşamda ise kişiye hem dünya hem de ahirette Rabbiyle hak üzeri yaşama olanağı sağlar. Rabb kendi sözünün din olarak insan yaşantısında görünmesini ister. Rabbin sözüne iman etmeyenler ve sözüne bağlı olarak yaşamayanlar hak din üzeri bulunmamış olurlar. Bu ayetten de anlaşılıyor ki söz ile hidayet veren, söz ile de yoldan çıkarmaktadır.

Rabbin sözünü iman ile kabul etmeyenlerin söze iman etmek için söze mucize ve benzeri deliller istedikleri de sûrede anlatılır. İçgüdüleriyle bakan insanın hak sözü taşıyan nebiye sıradanlığı sebebiyle itibar etmemesi ve imana referans kabul etmemesi de sûrede anlatılır. İmansız insanların insanları söz ile hak dinden saptırdıkları da anlatılır. Bu anlatımlarda belirtilen, sözün gerçekliğinin delille ispatlanması, sözüne itibar edilecek kişinin kudret, mevki, şan, servet gibi durumlarda olması gerektiğidir. Söz ile de insanları gerçekten uzaklaştırdıklarıdır. Böylelerine Rabb Teâlâ söz sahibi olarak kâinattaki varlığına delil olan ayetlerini işaret ederek ve değişmez makam sahibi olması sebebiyle sözüne korkularak itibar gösterilmesini ister. Hak sözün sahibi Rabb olduğu içindir ki sözünün gerçekliğine kendisini referans gösterir ve sözüyle gerçek olanı vaat ettiğini belirtir. Sözüne ve vaat ettiğine iman edenleri ise yaşayacakları hak söz üzeri yeniden yaratacağını beyan eder.

Hak sözden sapkın olanların söz ile uydurdukları hileler ile sözlerine uyanların sonuçta, korkutulan hak vaatle karşılaştıklarında söyledikleri ve uyduklarıyla yüzleştikleri de beyan edilir. Sözlerinin ve vaat ettiklerinin gerçeklik taşıması üzerinden hak arayışında bulunarak tartışacakları da beyan edilir. Bu beyanlarda, hak söze iman edenlerin, söz ile hilede olanların sözlerinin karşılığı olarak ahirette nasıl bir durumda bulunacakları anlatılarak imanları

pekinleştirilir. Bu bir nevi söz ile iman edenlere motivasyondur. Rabb Teâlâ hak olan sözüyle yaşamayanları da hangi söz üzeri yaşıyorlarsa onun karşılığıyla yüzleştireceğini belirtmektedir. Zaten yalan sözün sonu, yalanın ortaya çıkmasıyla kişinin kendisiyle yüzleştirilmesi değil midir? Hayati mesele olduğunda ise insan yalanıyla yüzleştğinde korkmaz mı?

Hak söz üzeri yaşayanların sonuçta yaşadıkları söz üzeri yeniden yaratılışlarıyla bulacakları, gönül cennetlerinin kendisi olduğu da belirtilir. Hak sözün yaşanmasının karşılığı olanla yeniden var olma sonucunda, içgüdüler ve zanlarla bakıldığından dolayı nesnesiyle görülen âlem, farklı olarak tevhit dili üzeri doğulan bilinçle bakıldığında Allah'ın kendini azamet ve rabb sıfatlarıyla gösterdiği katı olarak görünür. Bu da söz ile yerin başka bir yer olmasına sebeptir. Tevhit diliyle bilinçte doğanlar Rabbin diliyle kendilerini O'nu katında bulurlar. Onların selamıdır ki "sözümüze güvenin, hak söz üzeri yaşayanlar olarak sözünden emin olan kişileriz" demeleridir.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Sözüm gerçektir. Sözümün hakkı üzeri yaşarsanız eğer sizi sözümle gönül evimde yeniden yaratırım. Güzel söz hak olan sözdür. Hak söz üzeri yaşadıklarınız, asılar göğünde melekler olarak karşılık bulur. Bu da yaşadığınız dünyada meleklerin melekeleriniz olarak tecellisine sebeptir. Kökü yerde olan, dalları gökte olan ve meyvelerinden yediğiniz ağaç, söz ağacıdır ki hak sözün yaşanması üzeri nimetlerimi kendinizde bulursunuz. Güzel söz ve o söz üzeri yaşadıklarınızla Beni davet edin. O sözdür ki Benden nefslerinizi, mümin kardeşlerinizi, şefkat ve merhametle baktıklarınız için samimiyetle duada istediklerinizdir. Dualarınız karşılığı melekler göğünden size verilen nimetlerimdir. İbrahim gibi sözüme iman eden ve samimi olarak Benden isteyen sözünüz güzel sözdür. O'nun duasının kabulüne şahitler değil misiniz? O'nun soyunun hayrı ona fazilet değil midir? Soyunda yolunda gidenler ondandır. İbrahim'in hanif olan, hak söz üzeri bulunan dini dışında yol tutanlar ise yalan söz üzeri yaşayanlar ve yaşadıklarının karşılığı arzı kürede kendilerine hayır üzeri verilmeyenlerdir. Batıl sözün karşılığı elbette ki hüsrandır. Yaşanacak olan ise acı bir azaptır. Öyle ise hak sözüm ve vaat etiğim üzere yaşayın. Yaşadığınızın karşılığını gönül cennetinde sizde tecelli ettireyim.

Her şeyinizi eylemlerin karşılığı olarak Ben veriyorken haksızlık edip de kendi nefesine zalim ve Bana nankörlerden olmayın. Beni, sözümde inkâr edenlerden olmayın. Nefsiniz ve uydurduklarınızla şirk koşmayın. İman dili olan tevhit diliyle Bana hak ile yönelin."

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi, hak söz üzeri iman ile tevhit diline sahip olmasıdır. Hak söz yaşamındaki amellerinde görünür olur. Yaşadığı Allah varlığında, hak söz üzeri bilinçte varoluş bulur. Kendini O'nun varlığında O'na yakın bulur. Tevhit dili üzeri söylediği her hak söz istisnasız kudret üzeri olacağına varır. İmanla ve samimiyetle söylenen her hak sözü taşıyan bir melek (kuvvet) vardır. O melek sözün karşılığı olana sözü elbette ki yetiştirir. Rabbin nuruyla diri olan tevhit dilinin hak sözü iman edenlere dirilik verir ve onları Rablerine yetiştirir.

Tevhit dili ariflerin dilidir. İman etmeyenlere anlaşılmas kuşdili gibidir. Bu sûre, ariflerin nasıl nimete erdiklerinin ve kurtuluşa eren fırkayı naciyeden olduklarının betimlemesidir. Bu sûre,

iman ettikleri Allah'ın iman dili olan tevhit dili ile diri kelamıyla var ettiklerinin sûresidir. Hakk sohbetiyle var olanların sûreleridir.

İman dili olan tevhit dili bu sûrede betimlendiği için bu sûreye tevhit dili sûresi de diyebiliriz.

Sûre, buyurulan ayetlerin “düşünen insanların öğüt alması için” sözüyle tek ilah olduğunu buyuran Allah'ın bir uyarı bildirisi olduğunun beyanıyla biter.

HİCR: 15

Bu sûre, emellere göre amellerin biçimlendiğini anlatan sûredir. Sûre, emel ve amel kavramları ilke alınarak okunmalıdır. Emel bu sûrede gaye olarak anlam kazanır, amel ise sözün emel üzerinden somutlandığı emelin ifade biçimidir.

Birinci ayet kâinat kitabında yaşananların Kur'an'da dile getirileceğinin beyanıdır ki bu da Rabbin mesellerle emelini kelam ayetleriyle misallendirerek dile getireceğinin işaretidir.

Söz, içgüdülerle veya ruhtan Rabbin ilkeler üzeri tecellisiyle niyetlerimizde varlık kazanır. Niyetlerimiz emellerimiz olarak bizde kudret bulurlarsa beden üzerinden dışlaşarak amelde somuta taşınırlar. Amellerimiz emellerimizin ve sözün sonucudur. Söz ve emeller bilinçte insanın doğmasının temel etkenlerindedir. Bilinçte doğan insan amelde kendini göstererek varlık sahnesinde bulunur.

Amel söz ve niyetin ifade edildiği somut olgudur. Amellerimiz insan olarak bilinçte doğan bizlerin kendimizi ifade etme biçimimizdir.

Sûrede Rabb Teâlâ ile içgüdüleriyle hareket etmenin sembolü olan Azazil'in diyaloguna dikkatli bakılırsa görülecektir ki Rabbin muradı üzeri ilahi emre itaat etmeyerek azan birisi var. Azan Azazil'dir. Emeli ise insanları hak yoldan içgüdüleriyle hareket etmelerini sağlayarak uzaklaştırmaktır. Bunu da “Yeryüzünü onlara süsleyeceğim” ayeti işaret eder. Bu söz yeryüzünü insanlara cazibeli göstererek içgüdülerinin açığa çıkmasını sağlayacağı anlamını taşır. “hepsini yolundan çevireceğim” ayetiyle de Rabb, Azazil'in dilinden çoğu insanın içgüdüleriyle hareket etmesi sebebiyle kâfirlerden olacağını belirtir. “Halis kulların hariç” sözüyle de ruh kuvveti yüksek, ilkeler üzeri hareket eden insanların Rabblerinden yana gaflete düşmeyecekleri anlatılır. Yusuf sûresinde Yusuf mitinin yorumu yapılırken, içgüdü ve zihin ile ruh ve zekâ üzerinden bu konuyu anlatmıştık.

Sûrede Rabbin emri üzeri yani emir kipiyle belirttiği emelini yerine getiren meleklerinin içgüdülerinin Rabbin iradesine bağlı olduklarını görebiliriz. Onlar kendi için değil Rabbin muratları için vardılar. Rabbin emelleri olan muradına göre hareket ettikleri sûrenin genel anlatımında anlaşılmaktadır.

Rabbin göklerine çıktığı hâlde içgüdüleriyle hareket eden Azazil, sûrede belirtilen cinlerin dumansız ateşten yaratılmasından dolayı olsa gerek ki içgüdülerine yenik düşerek emri ilahiyi

dinlememiştir. Zaten cinler çoğunluk olarak içgüdülerine göre hareket eden ve içgüdülerine yenik düşen mahlûkattandırlar.

İnsan ise ruhuyla emri ilahiye bağlı melek ve bedeniyle de içgüdülerine bağlı cin gibidir. Sûrede, insanın her daim yaratılış biçimi anlatılırken Rabbin insan halk etme emeli anlatılır. Melekler bu emele, emri ilahiye yerine getirerek hemen secde ederler.

İçgüdülerin şahıslandırıldığı, “bir vakte kadar mühlet verilenlerdensin” sözüyle kastedilen ölüm zamanına kadar insanda insanın düşmanı olan nefsinin ilk örneğidir. Sûre böylesi nefse yani sözden ibaret olan emri ilahiye göz ardı eden nefsin, kendi için emellerde amel ederek Rabbe gaflette örtünüşüyle sapkınlardan olduğu vurgulanır. Bu nefis Rabbin ölüm sözü hak olana kadar ölmez sadece ihlâslı olan melek tabiatlı insanlar tarafından zapturapt altına alınırlar. Bu nefsin toplumsal benlik olarak biçimlenmesi de içgüdüleriyile emellerde ameller işleyen kavimlerdir.

Rabbin hak sözünü taşıyan nebiler ve iman edenleri, ihlâs ve takvayla içgüdülerini zapturapt altına alırlar. Böylece Rabbin sözünün hükümleri üzeri yaşarlar. Bu da Rabbin tevhit ve hüküm sözüyle bilinçte doğan insanın, meleklerin yaptığı secde misali Rabbe, emeli üzeri emri ilahiye uyararak secde etmesidir. Böylesi insanlarda ihlâs Rabbin katışıksız olarak ilkeler üzeri tecellisine sebep olan melekeleridir. Bu meleke ile insan karşılıksız olarak ilkelerin saf bir biçimde kendisinden tecellisini bulur.

İçgüdüleriyile şeytanlaşan ve ihlâs ile de ruhunda melekleşen insanların, emelleri ve amelleri üzeri Rabbin sözüne muhatap oldukları sûrede görünür. Rabbin tevhit sözüne iman ve emelini gösteren hüküm sözü doğrultusunda da ihlâsla takvada bulunmasıyla insan Rabbe secde etmiş olarak cennet kendisine hak olan, Rabbin vaat sözü olur.

Şeytanlaşan insan ise içgüdüleriyile dünyaya dalmış, hevâ ve heveslerine göre hareket etmesiyle sapıtanlardan olarak yaptıklarının karşılığı kendisine Rabbin cehennem vaadi hak söz olur.

Kavimler helakinde dikkat edilmesi gereken konu toplumların içgüdülerle oluşmuş olan içinde doğdukları ortak bilinçte birbirlerini besleyen bir durum içinde geri dönülmez kötü bir ahlaka sahip olmalarıdır. Bu da Lut nebinin kavmi ile olan diyaloglarında görünür. Hak üzeri hareket etmeyen kavimlerin toplum bireylerinin sıkı bağları sebebiyle geri dönüşleri olmadığı içindir ki Rabbin helak sözü, üzerlerine meleklerin indirdiği ilahi hüküm olur. Toplumda her birey yaşadığı söz üzeri toplumun genel hareketlerinin sebebi olan bilinç unsurlarının imgesi gibidir. Toplum bireyleri birbirlerine karşılık gelen ile birbirlerini besledikleri durum üzeri menfaatleri gereği sıkı bağlar kurarlar. Menfaatlerinin bittiği ve hakların gaspı sebebiyle de içlerinde birliği bulamamışlardır. Bundan sebebiyet zaten kendi içlerinde yok oluşlarının hükmü verilmiştir. Mümin toplumlarda ise Rabbin ve insanın hakları ilkenin yaşantıda gözetilmesi sebebiyle sıkı bağ kurmalarına sebeptir. Bu da o toplumun imana dayalı toplum bilinciyle hareket etmeleri sebebiyle kopmaz bağlar oluşturmalarına sebeptir. Ne zaman ki toplum idarecileri ve toplum fertleri hakları gözetmez, hakkı olmayan düzeyde içgüdülerine esir olarak hareket etmeye başlar o toplumun yok olması hükmü kendileri üzerinden

verilmiştir. Her toplum böylesi bir yazgı yani yasa üzeri varlık sahnesinde emredilen hükmünü yaşar.

Sûrede helakleri belirtilen ve şahit olunan kavimlere rağmen ve ferdi olarak insanın ölümüne rağmen içgüdülerini ahlaki olarak terbiye etmemesi belirtilir. Göklerin, yerin ve aradakilerin hak üzeri yaratıldığını belirten Rabb, varlığında ahlaken kanserleşmiş hücreler misali olan insanları arzın sayfalarından silmeyi hak görmekte.

Sûrede bu helak edilen halkların ve fertlerin kâinat kitabındaki ayetlerine şahit olmayarak acziyetlerini görmedikleri de belirtilir. Sûrede burçların, topraktan yaratılanların, gökten su verilmesinin ve insanın ihtiyacı olan suyu dahi muhafaza edemeyeceğinin belirtilmesiyle, insana verilenler üzerinden insanın acziyeti işaret edilir. Yani kendi nefsi ile kaim olmayan insanın Rabbi Rahman'ı tanınması ve O'nun varlığında, O'nun iradesi üzeri güzel ahlakta yaşaması istenir. Kâinattan örnekler verilmesi sözlü amelde Rabbin emellerini ifade etmesidir. Buna rağmen meleklerin Kur'an'ı getirmesi anlatımında bulunanlar mucize görme emelinde olanlardır. Meleklerin hak üzeri bulunmaları sebebiyle yaptıklarının karşılığıyla onları yüzleştirecekleri belirtilir. Lut nebinin kavmine indirilen meleklerin sözlü olarak ayet hükmüyle anlatılması da bu emelde bulunanlara melek geldiğinde neyle karşılaşacaklarının aklını verir.

Bu sûre, söz ile bilinçte doğan insanın emel ve amelleriyle insanlığını nasıl yaşadığını betimleyen sûredir. İbrahim sûresinde okuyucunun ferdi olarak iman dili olan tevhit diliyle bilinçte doğması işaret edilir. Hicr sûresinde ise insanın içgüdüleriyle değil iman, ihlâs ve takva üzeri ilkelere bağlı olarak emel ve amel sahibi olması istenir. Bu da iman ile tevhit diliyle bilinçli bakışında olan insanın ayn-el yakın Rahman'ı müşahede ederken Hak-el yakın olarak emel ve amellerinde O'nu müşahede etmesi anlamına gelir. "yakın gelene kadar ibadet et" ayetini bu bağlamda anlamak gerekir. Yani Rabbel Rahim'i, kendi sıfat ve güzel ahlakın üzeri kendinde seyir et. Bu yakınlık seyri Şahıs olarak mutlak olan Allah'ın kendisini Rahman olarak kâinatta, Rahim olarak da kendisine söz ve amelle döndürdüğü insandan kendini gösterişidir. Zaten Kur'an'ın tamamına bakıldığında, Allah'ın her şey üzerinden kendisini söz ile sözün karşılık geldiği kâinatta yaşananlar üzerinden anlattığı görünür. Bu anlatımın temel akli ise kendisinden başlayan ve sonlanan zıtlar üzerinden anlatım yapıp kendisinin varlık seyrini söze taşımasıdır.

Hicr sûresine kadar anlatımını yaptığımız sûrelerin hem okunuşuna hem de belirttiğimiz hususiyetlerine bakıldığında yukarıda söylenen net bir biçimde görünecektir. Hicr sûresinde de bu anlatım tarzı görünmektedir. Emel ve amelleri içgüdülere göre ve ilkelere göre biçimlenenlerin üzerinden anlatım yapılması bu sûrenin ruhunu bize verir. Sûrenin seksen yedinci ayetinde "Andolsun ki biz sana tekrarlanan yedi ayeti, Kur'an'ı verdik" denilir. Yedi ayetten kasit kuranın özetlendiği Fatiha'dır. Kur'an, Fatiha'nın anlam içeriğinin ve anlatım üslubunun akıyla kâinatta yaşanmış, yaşanan ve yaşanacak olanlar üzerinden tafsilatıyla açıklaması gibidir. Açıklamadan da anlaşılacağı üzere bu ayet sûredeki anlatımla beraber Kur'an'da kelamın ve anlatım üslubunun aklını işaret eder. Bu akıl üzeri Kur'an'a bakıldığında Kur'an'ın ayetlerinin değiştirilmediği görülecektir. Zaten Kur'an'ın değiştiğinin iddiası dahi, sûrede geçen "kesinlikle biz indirdik, elbette onu korumak yine bize düşer. (veya elbette biz

koruyacağız)” ayeti doğrultusunda Allah’a muhalefet olur ki ayetlerin değiştiğini söylemek, keyfi olarak değerlendirmelerle hakkı gözetmeden ayrıştırmalarda bulunmaktır. Kişinin imanındaki zafiyetinden dolayı böylesi ayrıştırmalarda bulunması Rabbinin sözünden şüphe etmesindedir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Eylemlerinizi kendinizi ifade etme biçiminizdir. Kendinizi nasıl ifade ederseniz karşılığını Bende bulursunuz. Bana hitabınız bağlamında eyleminiz sözün davranışınızda biçim kazandığı seslenişinizdir. Seslenişinize karşı size Bende seslenirim. Size eylemde seslenişim eyleminizin karşılığıdır. Cennet ve cehennem dediğim, eylemlerinizin hak karşılığınızı bulacağınız tecelli mahallerimdir. Öyle ise güzel amellerle Beni çağırın ki size en güzel biçimde karşılık vererek kendime çıkarayım (ibadet). Ta ki Bana eylemlerinizi üzerinden yakın gelene kadar.

Her insan hak sözümün muhatabıdır. Emellerinize göre yaptığınız her amelin karşılığını Bende sözümün hakkı olarak bulursunuz.

Ferdi amelleriniz geçmişten gelen, içgüdülere bağlı toplumsal etkenlerle biçimlenmesin. Her ameliniz emelinize göre toplumda karşılık bulur. Toplum hak üzeri değilse Benim cezam ile karşılık görür. Eğer toplum hak üzeri ise belirlenmiş bir vakte kadar dünyadan nasibi vardır. Ya kullarımın eliyle ya meleklerimin gücüyle ya da eşyanın tabiatı gereğiyle onlara hak sözümün karşılığı dünya uykusundayken ulaşır.

Güzel sözü, ihlâslı niyetlerle samimi olarak amellerinizde gösterin. Varlığımın tekliği ve sizinle olan birliği sözüme iman edin. Hüküm sözlerimi ise ihlâs ve takva ile yerine getirin. Hak sözün hak karşılığı salih ameldir. Hak sözü ve salih amellerinizi geleceğe miras bırakın. Mülkte miras Benimdir. Hak söz ve salih amellerinizin varisleri ise salih kullarımdır. Kötülüğü miras bırakandan ve onların varisçilerinden sakının. Her var amel ettiğiyle yaptığının hak sonucunu bulacaktır.”

Bu sûrenin muhatabı, hak söz ile bilinçte doğmuş, hak sözün emeli ve amelinde ahlak elbisesi giyen Muhammedi mertebesinde bulunan ariftir. Bu arife söylenen ise “sen hak söz ile insanları uyar. Sözünün doğruluğu sebebiyle sana uyabilirler de uymayabilirler de. İnkâr edenler hak sözü kabul etmemekten dolayı pişman olurlar. Çünkü söylenen varlıksal olarak doğrudur. Onların vicdanlarında karşılık bulmuştur. Sana, kayıtsız kalmanın ve itibar etmemenin son haddi olan alay etmede de bulunurlar. Hak sözünü küfürle inkârda edebilirler. Bunlardan dolayı, nefsin adına değil de Rabbin adına üzülmen elbette ki bilinmektedir. Sana varlığımın kâinattaki delilleri üzeri sözümün hak olduğuna yemin ederim ki helak edilmişler onlara ibrettir. Sözümün kâinattaki karşılıkları da onlara ibrettir. Her işin karşılığı hak üzeri verilir. Sen, Bana iman etmiyorlar ve sözümle alay ediyorlar diye Benim için üzülme her işin hükmünün sonucu Benim hikmetime bağlıdır. Sen Benim varlık hakkım üzeri hamd, tesbih, secde ile Bana Benim için ibadet et ki Benimle yaşadıklarını hakkıyla müşahede edeceğin ve sözünde Benim göreनेğim bir mertebeye çıkarayım”.

Sözü ve kudretiyle her hadisi var eden Rabb insanı söz, emel ve amelleri üzerinden diriltmekte ve öldürmektedir. Hak sözü yaşamakla diriliriz. Batıl olanı yaşamakla da gaflet

ölümünde bulunuruz. Bilinçte dirilen ve bilinçte ölü olanın bedenlerinin ölmesi sebebiyle servetleri mülkün dışına çıkmadığından dolayı mülkün sahibi Allah'a kalır. Aslında ise kendisine ölü gönüller ve kendisiyle diri olan gönüllerden ve ilişkileri üzerinden hikmetiyle tecelli ederken mülkünde olanlara her daim sahip olan Allah'tır. Dünya menfaatini helalleri gözetmeyerek yani hakları gözetmeyerek sahiplenilenlerin, sahiplendiklerinin ellerinde kalmayacağı da bu sûrede betimlenir.

Bu sûre, imanlı insanın yaşamına tesir ederse: O kişi içgüdülerini haklar üzeri terbiye eder. Rabbine şirk koşmaz.

Yaptıklarının hak karşılığıyla yüzleşeceğini bildiğinden Allah için yaptığı ne ise yaptığının ibadet olduğunun bilinciyle salih amellerde bulunur. Hak sözünü söyler ve hak söz üzeri yaşar. Bu da o kişiyi güzel ahlaka taşır. Ahlakında kâmil birisi olur. Karşılaştığı kişilerin kendisiyle alay etmeleri, hak söze ve yaşantısına iftiralar atmaları canını sıkırsa da Rabbini zikredişi, O'na ibadet edişi ve O'nun sözünün, kendisi üzerinden anlatım ve fiillerinde tecelli etmesinin zevkiyle yaşar.

Bu sûrede muhatap alınan kişi kendi için olmaktan uzaktır. Yaşadığı her durum Allah içindir. Kendi nefsinin gözetmez, yaşantısında Rabbin hükümlerini gözetir.

Söz emelle amel elbisesini giyince, bilinçteki batın durumu zahir olmuş olur. Bunun içindir ki Hicr sûresi Rabbin sözünün, muradına göre eylemlerde haklar üzeri görüldüğünü de gösterir. Bu da gizilde olan sözün, biçimlendiği suretin eylemi üzerinden dışlaşmasıyla mümkün kılınmıştır. Yani Rabbin sözü sûretlerde dışlaşır. Bu dışlaşmaların eylemleri üzerinden Rabbin, o sûretlerden ne murat ettiğini anlayabiliriz. Böylece O'na muradının eylemde görünüşü üzerinden şahit oluruz. Rabb sûrede betimlediği olgular üzerinden kendisi için üzülen kulunu teselli etmektedir. İşlerin hak olurunun başlangıcından itibaren anlatarak hak üzeri ne ile sonuçlanacaklarını göstererek hikmette seyir etmesini istemektedir. Bu sûre ile akıl sahipleri hikmetle görüşe davet edilir. Gönül sahipleri ise teselli edilir.

EN'NAHL:16

Bu sûrede Allah Teâlâ kelimasında insanlara verdiği nimetleri dile getir. Kendisini rızıkları veren Rezzak olarak tanıtır. Sûrede el-Rezzak olarak hitapta bulunulsa da sûre, Allah'ın Vahid ve Rabb sıfatları ilke alınarak okunmalıdır.

Kur'an'da Vahid denilirken, varlığı kendi dışında bulunmayacak olan bir ve tek olan kastedilir. Rabb kavramından ise her mevcudun kendi dışında bulunmayan, üzerinde bir sıfatının gereği olarak hüküm ve kuvvet sahibi olup da kendi sıfatını eylemde göstererek aşikâr eden Allah kastedilir. Bu kavramların belirtilen anlamları içkinliğinde sûre okunmalıdır.

Sûre kendisi "Allah ortak koştuklarından uzak ve yücedir" ayetiyle başlar. İkinci ayette de "kendisinden başka ilah olmadığından yana korkutun" özellikle beyan edilir. Sûre Allah'ın varlığını kabul edip de varlığında O'na ortak koşanlara karşı uyarı ve tehdit ayetleriyle de

dikkat çeker. Müşriklerin, uydurduklarına iman etmeleri sebebiyle hakkıyla Rabbi bilmedikleri net bir biçimde anlatılır. Hak söz olan Kur'an'ın da bir "masal kitabı" olduğunun iddiası yapılır. Allah'ın, böylesi misal düzeyindeki sözlerini ayet olarak zikretmesi de müşriklerin ilkesel düşünmediklerinin beyanı içindir. Müşriklerin Kur'an için iftiraları da gerekçeleriyle cevaplanır. Ortak koştuklarına tapınmalarının ve zanlarınca haram kıldıkları için, atalarının da aynı hâl üzeri olmalarını delil göstererek "Allah dilemeseydi biz böyle yapmazdık" sözleriyle haklı olduklarının beyanında bulunurlar.

Müşriklik ortak koşma demektir. Allah'ın Rabb sıfatını hakkı olmayan nesnelere yükleyerek O'na Rabblığında ortak koşmaktır.

Bu sûrede müminler ise kendilerine indirilene iman eden, onu hayır üzeri gören, O'na ortak koşmaktan sakınanlar olarak sûrede yâd edilirler.

Müşriklerin Allah'a ortak koşma tutumları üzerine söylenen "Allah'a kulluk edin ve tağuttan sakının" sözü çok çarpıcıdır. Tağut, içgüdülerin bilinçte şahıslanması üzeri kişinin sadece kendi için olanı gözeterek her türlü hak sahibinin hakkını gözetmediği haddini aştığı bilinçte doğulan azgın nefis haline denir. Bu ayette haddinizi aşmayın. Allah'a iman ederek ona ortaklar koşmadan hükümlerini uygulayın denilir.

Sûre müşriklerin tutumları üzerine Allah Teâlâ'nın vahidiyeti üzeri Rabblığında de sıfatları gereği tecellisinde bir olduğunun beyanı üzerine ifade üslubuna sahiptir.

Vahid tevhitte, kendisine dışsal müşahedesi yapılamayacak olanı, kendisine içkin olarak var ettiklerine özelliğiyle içkin ve aşkınsallığıyla dışkın biçimde, kişinin kendine dışsal kabullüyle ilmen şahadet ettiği Allah'ın şahıs olarak tekliğinin birlik sıfatındaki ismidir. Rabb ise Allah'ın vahid olarak halk ettiğinde halk ettiğinin fitratı gereğince sıfatıyla görünüşünün ismidir. Yani vahid ilmi müşahedede Allah'ı, şahsının tekliği ve varlığının birliği üzeri bilmektir. Rabb ise vahid olanın her varın fitratı gereğince sıfatlarının ilahlık hükmüyle tecellisi ve bize sıfatlarıyla görünüşüdür.

Yukarıda anlatılan bağlamda sûreye bakıldığında, Allah'ın müşriklere, varlığı üzeri vahit olduğunu ve özellikle kâinattaki nimet tecellisiyle insanların Rabbi olduğunu betimlediği görülecektir. Öyle bir vahid ki verdiğinde, hesap gördüğünde, cezalandırdığında, mükâfatlandığında ve nice ilahlık tavrında kuluna Rabb sıfatıyla görünür. Bu da sûrenin genel anlatımına bakıldığında görülecektir. Ayrıca Allah bu sûrede her varın özü olan vahid olarak fitratlarının gereğinde ilahlık tavrında bulunan, üzerlerinde olan Rabb olarak kendini anlatır. Sûreye ismini veren "Rabbin bal arısına... vahiy etti." arı ayetinde ve "üstlerindeki Rablerinden korkarlar" ayetinde bu betimlenir. Kâinattaki canlıların secde ettiği, kuşları semada tutan, sayısız nimete kudretiyle varlık veren, semadan su indirerek su ile hayat veren, yeri dağlarla sabitleyerek sağlamlaştıran, melekleriyle vahiy indiren, kullarına vahiyle konuşarak rahmet ve hidayet veren, kavimleri helak eden gibi nihayetsiz nimet ve ahlak biçimleri durumları üzerinden kendini tevhit diliyle anlatarak dildeki tecellisinde gösteren vahid olan Rabb'tir. Bu da açık bir ifadeyle sûre anlatımında görünür. Vahit'in ilahlığını gösterdiği en büyük rabblık sıfatı ise adalet sıfatı gereği ile Adl ve Hak esmasıdır.

Bu sûrede Allah Teâlâ Kur'anı, ihtilafli konuların açıklanması, iman edecek bir toplum için rahmet ve hidayete ermeleri için indirdiğini beyan eder. Aslında bu ifadeyle sözünün ilahlığında hangi sıfatlar üzeri rabb olduğunu betimler.

Söz emel ve eylem elbiseleriyle en yüksek biçimde ahlakta kendini gösterir. Vahid ilahlığında eylem ahlakında ilahtır. Sözüyle hükmünden ilahlık tavrıyla da Rabb'tir. Kur'an'da öğüt verme ve hüküm verme tavırlarıyla Rabb olduğunu beyan eder. Burada önemli olan ise insanın ferdi ve toplumsal olarak vahid olan Rabbini, öğüt ve hüküm verdiği sözüne imanla biat ederek sözünü ihlâs ve takvayla niyet ve amel üzeri yaşamasıdır. Bu şu demektir: Ferdi ve toplumsal yaşantımızda Rabbin sözü yaşam biçimimiz olursa yaşadıklarımız üzerinden, üzerimizde hüküm sahibi Rabbe ereriz. Doğru yoldan kasıt ve ibadetle yakınlığın sonucu da budur. Böylesi yaşamakta tevhidi sıfatta Rabbimize ereriz.

Tevekkül ise kişinin işlerinde vekilinin Rabbi olmasıdır. Sûrede iman ve tevekkül edenlerin üzerine "o" diyerek kastedilen tağutun hâkimiyetinin olmayacağı belirtilir. Yukarıda anlatılan biçimde doğru yol üzeri tevhidi sıfatta bulunanın üzerinde Rabbi söz hükmüyle belirlediği için tağutun hâkimiyeti bitmiştir.

İnsanın hak söz üzeri yaşamasıyla emel ve amelinin karşılığı olarak vekili Rabbi olan Allah olur ki bu da tevekküldür. Tevekkül eden yaşadıklarında Rabbi olan Allah'ı bulur. Böylece mümin insan Müslim kul olarak fitratının gereğinde Rabbini bulmuş olur. Bu da İbrahim nebini yaşantısında örneklenen hanif din üzeri yaşamaktır.

Bu sûre, Rabbin sözünü eylemde yaşayarak O'na yönelen, itaat eden, nefsi ve zanlarla ortak koşmayan iman edenlerin sûresidir. Böylesi insan hak söz üzeri yaşarken hak söz ile konuşan olarak irşad mertebesine gelendir. Sûrenin muhatabı olan Muhammedi, risaletle irşad mertebesinde bulunan Arif kişidir. Böyle bir kişi, hak sözüyle, tevhit diliyle biçimlenen Rabbinin yaşam yoluna, hikmet bilgisiyle, güzel öğütlerle ve kırıcı olmayan amelleriyle insanları yetiştirendir. Bu da söz ile yol tutanın, dirinin sözüyle yolda insan yetiştirmesidir. Yani hak olan sohbetle gönül evi yapandır. Böylece insan hak sözün dilinde tecellisiyle halifetullah olmuştur. Cebrail ile indirilen hak söz arıya vahiy edilişinin misali kendinde Rabbin sözünü bulur. Kendinde bulunduğu Rabbinin sözü üzeri Kur'an'ı natika olur. Kelamıyla insanlara varlık aynası ve doğrulukta uyulan imam olur. Bu sûre, Kur'an'ı natika olacak ve sonunda da insanları manevi yolda irşad etme vazifesiyle Rabbe erdirtecek imamların (önder) sûresidir. Bu imamlardır ki İbrahim atanın yukarıda belirtilen yolu üzeri insanlara fitratları üzeri hitap ederler.

Böylesi imamlar Rabbini bilmeyi ve O'na ermeyi talep edenlere vahidiyet ve rububiyet üzeri ubudiyet sohbetleri verirler. Talep etmeyene ise sadece öğütçülerdir. Tağuta uyanlar için Hakk söz fitratlarının gereğine hitap etmediği için sözü iddia üzeri dikte etmezler. Rablerinin sözünün kesrette farklılıklarda tecelli ettiğini bilerek kimseyi kendi fitratları üzeri buldukları Rablerinin ilahi sıfatını yaşamaya zorlamazlar.

Sûre özellikle şu ifadeler üzeri biçim kazanır. Vahide iman edin. Vahid olan Rabbe ise ortaklar atfetmeyin. O'nu kâinattaki ilahi sıfat tavırlarında imanla tevhit dili üzeri müşahede edin. O'na tevekkül edin.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Vahidiyetimin hakkı için Rabb olan Beni ilahi tavırlarımda görün. Sözümün hakkı üzeri yaşayın. Varlığımdan nimetlenerek Bana erin. Her şeyi sizin için halk ettim. Sizi yaptıklarınızın karşılığı olarak anında yok etsem, arz ve içindekilerin bir anlamı kalmaz. Sözümün karşılığı olarak Bana varanlar, amellerin gereğinde tevekkül ederek hükmüm üzeri yaşayanlar, kötülüğü emreden kendi nefslerinin hâkimiyetinden kurtularak kendilerine verdiklerimden hayırla dağıtanlar varlığımda yaşayan hürler olurlar. Dünya menfaatinin onların gözünde hiçbir hükmü yoktur. Onlar eşyanın tutsağı da olmayarak hayır üzeri verebilmenin hürlüğünde doğru yolumda hakları gözeten, adaleti emredenlerdirler. Ben, hayâ ve edeple Benden sakınan ve güzel amelde bulunanlarla rabblik sıfatımın hakkı üzeri beraberimdir. Beni, ruhsatları Benden olan size imamlar kıldıklarımıda arayın."

İSRA: 17

İsra gece yürüyüşü demektir. Bu sûrenin temel akli eşyanın karanlığında hak üzeri nasıl yaşanması gerektiğidir. Sûrenin ifade üslubuna biçim veren temel hikmet ilkesi nasıl yaşanacağıdır.

Sûrede hangi ilimlerle nasıl yaşanacağı işaretten belirtilir. İşret edilen ilimler ise 1) Haklara dayalı şeriat temelli toplum yaşantısı, 2) İçgüdülerin bilinçte şahsiyet kazanmasıyla ortaya çıkan nefsin bilgisi, onun helaller ve fazladan ibadetlerle zaptedebilmesinin yaşam bilgisi, 3) pozitif ilmin edinilmesi ve kendisiyle yaşam bilgisi, 4) siyasetle yaşamının bilgisi, 5) Rabbin varlık ve din bilgisiyle yaşam, 6) Rabbin adl sıfatı doğrultusunda belirttiği, yapılanlarla hak üzeri hesaplaşılacağı bilgisiyle insanın geleceğini öngörmesine göre yaşaması bilgisi, 7) Ruhun kuvvetlenmesi ve bedende tasarruf etme ile yaşamının bilgisi, 8) Şeytandan korunarak yaşama bilgisi, 9) Ulaşım ve ticaretle yaşama bilgisi, 10) İnsanları ilke üzeri yetiştirmeye çalışmanın yaşam bilgisi, 11) Mizaç ve meşreplere göre iş yaparak çalışmanın yaşam bilgisi. Bu sûreden daha fazla nelere göre yaşamamız ve yaşadığımızın bilgisini edinebiliriz.

Belirttiğim şıkların karşılıkları olan ayetlerden taşımacılık ve ticaret yapabilmeyi insanoğluna nasip ederek yaşaması için verildiğini Rabb, yetmişinci ayette belirtmekte. Rabb, pozitif ilim üzeri yaşamayı on ikinci ayetinde "Rabbinizin nimetlerini araştırmanız için... gündüzün aydınlığını getirdik" ayetinde belirtmekte. Aynı ayette zaman ve vakit bilgisine göre yaşam da kastedilmektedir. Musa nebinin Firavuna haklar talebinde bulunarak muhalefet etmesi yönetim bilgisi olan siyasetle yaşanması gerektiğini, zulme de seyirci kalmamayı işaret eder. Seksen dördüncü ayette mizaç ve meşreplere göre yaşamamız gerektiği anlatılır. Yirmi dokuzuncu ve otuzuncu ayetler iktisat bilgisiyle yaşamamızı anlatır. Aynı ayetler nefsimizi terbiye etmemizin gerektiğinin ayetleridir. Gece salâtının yapılması, sabah ve akşam salâtlarında bulunmak hem ruhun kuvvetlenmesi hem de nefsi zapturapt altına almak için gereklidir. Musa'nın halkının hak söz üzeri kitap verilmesine rağmen fesat çıkarmalarının karşılığını bulmalarından veya kavimlerin helakinden ders alarak, geleceği ilke üzeri

öngörüyle bilerek yaşama bilgisi de işaret edilir. Kur'an okunuşunun nefsi sakinleştirdiğini, ruha huzur verdiğini ses ile şifayı işaret eden seksen ikinci ayeti de belirtelim. İsimleriyle Rabbe hitap etme bilgisi de yüz onuncu ayette işaret edilir. Elli dokuzuncu ayette "öncekilerin ayetleri yalanlaması bizi mucizeler göndermemizden alıyordu" denilir ve sûrede mucize isteyenlerin istekleri belirtilir. Bu da insanın söze delil olarak mucize istemesinin çocukluk olduğunun ve insanın hak sözü yaşamdaki delilleriyle mantıklı bir biçimde değerlendirmesi gerektiği için betimlenir. Mesela sosyal yaşantıda kargaşaya dikkat edilerek yaşanması gerektiği altmış dördüncü ayette işaret edilir. Diğerlerini de okuyucunun zevkine bırakmak yerinde olur.

Sûrede özellikle Musa nebinin zikir edilmesi sosyal yaşantıda haklar üzeri yaşamak adına siyasetin gerekliliğini belirtmek adına ve toplum düzeninin hukukla sağlanarak yaşanılması gerektiğinin bilincini edinmek adına önem arz eder. Muhammedi topluma ve ferde hitap edilmesi de toplum düzeni içinde güzel ahlak ilkeleriyle yaşanılması gerektiği üzeridir. Güzel söz ile konuşmak, ana babaya of dahi dememek buna sûrede örnek verilebilir.

Bu sûrenin muhatabı Muhammedi mertebenin irşadında bulunan arif kişi ve yetiştirdiği fertlerdir. İmamlık düzeyinde arif olan kişi bu sûrenin tecellisi altında bulunduğu, sohbetle insanları irşat ederken ve çeşitli ibadetlerle Rabbe kullarının yakın kılmaya azmeder. Sosyal yaşantıda da hakları gözeterek helallerle yaşamayı gözetir ve gözetilmesi öğütlerinde bulunur. Bu sûre irşat ehli arifin Rabbi ile zevkte iken dünyadaki yaşam koşulları sebebiyle özel ve sosyal yaşamında sosyalleşmesine sebeptir. Hangi ilimler üzeri yaşaması gerektiğinin bilinciyle yaşar. Bu sûre birinci ayette belirtilen ruhen miracını yapan arifin, ciraç da denilen halk edilenler üzerinden Rabbin ilkeleriyle yaşaması ve ilimlerle de müşahedelerde bulunması seyridir. Bu seyirde arif, maluma tabi olan âlim olma gayretinde bulunur. Ayrıca sûrede belirtilen nafîle ibadetler ve dua etme bilgisiyle çalışılarak manevi mertebelerde nasıl terfi edileceğinin de bilgisi verilir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: "Yaşamı ve sözü birbirine bağlı kıldım. Sözümün hakkı, iman dili olan tevhit dilinde doğmaktır. Yaşamın hakkı ise sosyal yaşantıda ahlak, kalbi ve akli olan ferdi yaşantıda ise ilim ve ibadet üzeri olmaktır. Kur'an'da hep tekrarlanıyormuş gibi görünen ayetlerim sûrelerimde murat ettiğimin ifadesini taşır. Tevil kastım olanın okunmasıdır. Tefsir ise ayetlerime karşılık gelen kâinattaki yaşananlar üzerinden ayetlerimin anlam içeriğince anlamlandırılmasıdır. Her sûrem kastım üzeri okunursa anlamını sizde bulur.

Ayetlerime ister inanın ister inanmayın kendilerine ilim verdiklerim onu Benim kelimam olduğunun bilgisi ve imanı ile okur ve dinler. Hakkıyla sözüme iman edecekler de onlardır. Bu sûrem hakkı için arif olduğunuz kadar âlim de olmayın bakın.

Hangi şartlarda yaşarsanız yaşayın fark etmez sebat ile Benim sözümün hakkını öncelikli olarak gözetin. İnkârcılara meyil etmeyin. Onlar maddi ve manevi sıkıntılarını giderecek bir varlık da bulamazlar.

Sizlere gösterdiğim yol üzeri Benim yarlığım da yaşayın, haddi aşanlardan olmayın."

Sûrenin temel akli, iman hadleriyle belirlenmiş dünya yaşantısının hakkı üzeri ahiret yaşantısının da gözetilmesidir. Ahiret yaşantısının hakkı üzeri de yaşarken dünyanın koşullarının gözetilmesidir. Bu sûre, dinsel yaşamda orta yol denilen dengeleri gözetme sûresidir. Bir “hiç ölmeyecek gibi dünya, her an ölecek gibide ahiret için çalışın” hadisi şerifinin anlamı üzeri daha net anlaşılır.

Bu sûrede içgüdülerin karşılığını dünya menfaatlerinde bulanların nankörlük, inkârcılık, kibir gibi hâlleri yaşadıkları belirtilir. Var olma, sahiplenme içgüdüğü sebebiyle insanoğlunun elinin pek sıkı olduğu (cimri) da işaret edilerek belirtilir. Bu doğrultularda zevki olarak belirtmek gerekirse İsrail oğullarının neden dünya zengini oldukları da bu sûrede anlam kazanmış olur. İman ile ilkeleri gözetilenlerin ise orta yolu tercih ederek yaşamaları telkin edilir. Bu sûre nasıl yaşanması gerektiğinin telkinleriyle doludur. Maddi ve manevi dengelerin gözetilmesi istenir.

Özellikle sûrede belirtilen Kur’an’ın şifa oluşu adına söylemek gerekirse: akıl, nedenlere dayalı düşünce ile gerçeklik kazanır. Temeli varlık bilimsel (ontolojik) olmayan her görüş kalpte huzursuzluk var eder. Kur’an anlatımlarında her iş ve şeyin tevhit dili ile dayanağı varlık olarak Allah’ın şahsıdır. Bu sebepten dolayı iman ederek okuyanlar, nedenini bilmedikleri şeylerin dahi nedenselliğini Allah’tan bilerek kalben rahatlamış ve aklen hidayet bulmuş olurlar. Böylece iman diliyle kalplerinde ve akıllarında huzur bulmuş olurlar. Sûrenin sonunda ilim verilenlerin hikmetli görüşleri ile nasıl huzur buldukları da bu sebepten dolayı özellikle belirtilir. Varlık olarak kendine, nedenleri mutlak olana dayandırarak bilen akıl hidayete ermiştir. Akılla hidayet bulanın kalbinde de huzur oluşur.

Sûrede geçen meşrep ve mizaç farklılıkları sebebiyle, kiminin kimine üstün yaratılması, sosyal ve manevi yaşam için zorunludur. Birbirlerine olan üstünlükleri ile insanlar, birbirlerine sosyal yaşantıda her düzeyde çalışmaları ile bağlanırlar. Böylece birbirlerini, farklılıkları üzerinden tamamlarlar. Bu da hayatın her alanında farklılıklar üzeri yaşamanın zorunlu ilkesidir.

Nebilerin dahi birbirlerinde üstün sıfatlar üzeri yaratılmasının birçok tefsiri yapılabilir. Lakin Kur’an’da belirtilen menkıbelerine dikkatli bakıldığında birbirlerine olan farklılıkları üzerinden anlatım verilerek dersler çıkarmamız mümkün kılınmıştır.

Cezaların kısasa dayanması yani bire bir ilkesine göre uygulamasının hem sosyal hem de ahiret yaşantısı için gerekliliğini ehlinin zevkine bırakıyorum.

Nafile ibadetler ve sebat üzeri yapılacak çalışmalarla ruh kuvvetinin bedene baskın gelerek görünen âlemin dışında Rabbin ayetlerine şahit olacağı da dolaylı bir anlatımla belirtilmiştir. Bu da sûrenin ilk ayetinde, Resul kulunun ruhen astral yolculuk olarak beden mabedinden çıkarılarak Mescidi Haram’dan, çevresi manen bereketli kılınan Mescidi Aksa’ya götürülüşü ve bazı ayetlerini görmesi muradının serimlenmesinde işaret edilir.

Nahl sûresi hakikatin tebliği sûresidir. İsrâ sûresi ise hakikat üzeri nasıl yaşanılacağına marifet sûresidir. Hicr sûresi ise tarikat sûresidir. Ehline malumdur.

Sûre hem maddi kazanç hem de manevi kazancı edinmenin ve bu doğrultuda nasıl yaşamamız gerektiğinin aklını bize gösterir. Hem maddi hem de manevi olarak Rabbin kâinatta takdir ettiği rızkının nasıl temin edileceği de belirtilir. Bu belirtmeyle beraber hem maddi hem de manevi düzeylerde çalışmanın gerekliliğini anlamayanların iki cihanda da kör olacakları işaret edilir.

Körlüğün giderilişi, hak söze iman ile iman edilenin pratikte yaşantılanmasıyla gerçekleşir. Böylece batıl olan yani yanlış ve zan üzeri olanın zayı olacağı kesindir. Zaten hak kendini batıl üzerinden aşikâr ettiği içindir ki batıl varlıkta nedenselliğini yitirmiş olarak yok olacaktır. Batıl her ne kadar yok edilse de insan içgüdüleri ve zanları ile bilinçte doğarsa bu eşya ve nedenlerine bakılan bir bakışım sebebiyle, hakikatle yüzleşilse de ona kör olunacağı kesindir. Yani onun hakkıyla anlaşılacağı kesindir. Hak batıl üzerinden aşikâr olsa da anlaşılabilmesi sebebiyle hakkıyla müşahede edilmeyecektir. Bu anlatımlar, hak söze iman edenin ve hak sözün akli üzeri yaşayanın, haklar ile hakkıyla görüşte bulunarak insanın sosyal yaşantısının nasıl işletildiğinin dinamiklerini ve sonuçlarını bilerek yaşaması gerektiğinin bilgisini verir. Bu da sûrede ayetlerle işaret edilmiştir.

KEHF: 18

Bu sûre, ilim ilkesiyle okunmalıdır. Sözün dayanağı delile tabi ise bu ilimdir. Sözün ilim olma süreci, insanın bu ilmi edinme süreci ve ilimle eşyaya hükmetme ve maneviyata yön verme, ilmin insanda görünüre çıkma sürecidir. Sûrenin tamamı, bu sürecin kendisini tevhit diliyle anlamlı kılar.

Bu sûre Resulullah'ı denemek için üç soru sorulmasının ardından gelmiştir. Sorular: Ruh, mağara arkadaşları (Eshab-ı Kehf) ve gezginci (Zulkarneyn) hakkındadır. Soruya cevap olarak ruh hakkında gelen ayet İsrâ sûresinin akli üzeri tecelli ettiği için o sûrede yer almıştır. Diğer iki sorunun ayet akli bu sûreye ait olduğu için zikri bu sûrededir. Bundan sebep Kur'an ayetlerinin değiştirildiği iddiası olursa eğer ilahi hikmet gereği Rabb bu sûrede cevap da vermiştir. "...O'nun kelimelerini değiştirebilecek yoktur..." yirmi yedinci ayet, ayetlerin değiştirilebilecek ihtimalinin olmadığını belirtir. Bu ayet kâinatta varoluşun temeli olan yasalarla iş gören Rabbin yasalarında bir değişim olamaz. Bunu da değiştirilemeyeceğinin vurgusunu da ayette yapmıştır. Kâinat kitabının oluşmasının belirleyici sözlerinde değişim olmadığından "zikirdir" (anı) denilerek örneklendiği Kur'an'da da yaşanan, yaşanacak olan ve yaşanmış olan her şey ve iş, Rabbin değişmez sözleridir. Kesin hükümlere dayalı değişmez sözler, varlıkta akla delildir. Akıl ise hakkıyla bilmeyi somut delillerle yapar. Kalp ise anlamayı sezilerle yapar.

Bu sûre, bilme ve anlama süreciyle bilinçte insan olarak doğmamızı, bildiğimizle yaşamamızı bize gösterir. İsrâ sûresi ilme tabi olunması gerektiğinin, ilimle nasıl yaşanması gerektiğinin nedenselliğini bizlere verir. Bu sûrede Rabb ilimle nasıl var olunacağını aklını bize gösterir.

Kehf sığınılan mağara anlamına gelse de insandaki karşılığı bilinçtir. İnsan bilincine sığınır, orada cevap arar ve kendi ile orada huzur bulur. Rabbin bulacağı yer de orasıdır.

Sûrenin ilk ayetlerinde kitaptaki sözün ikaz, müjde ve uyarı amacıyla gönderildiği belirtilir. Bu üç kavramdan ikaz nefis ehlinedir, müjde kalp ehlinedir, uyarı ise zanda bulunan akıl ehlinedir.

Sûre “Allah evlat edindi” diyenlere insanın bilinçte hakkıyla yaratılışını açıklar. Resule soru soranlar üzerinden bizlere de bilinçte nasıl insan olarak doğulacağını belirtilir. Resulü deneyenlere de denemek için değil öğrenerek ve iman ederek bilinçte (gönülde - kalpte) kendinizi hakkıyla varoluşa taşıyın uyarısı yapılmış olunur. Bu uyarı aynı durumda bulunabilecek de olan bizleredir de.

Sûrede eshab-ı kehf ile anlatılmak istenen delilsiz düşünmemek ve delilsiz olan söze itibar etmemektir. Bu on beşinci ayette belirtilir. Varlık temelli dayanağı olmayan her söz uydurmadır ve yanlısamadır. Uydurulan ile varlıkta karşılığı olmayanlarla kendiliğimizden uzak ve habersiz kendimize dışsal olanla bilinçte doğarız. Allah varlığında sözü üzeri O’na iman ile bilinçte doğuş ve O’na delilleriyle şahit olarak kendisine dışsal bakışımızla bilincimizde ona yön buluruz. Hak söz, bilinci aydınlatan güneştir. Sûrede geçen güneşin sağdan mağaralarına meyil edişi ve soldan geçerken onlara değmeyişinden kasıt, kişinin eşyanın tabiatı üzeri bilinçte aydınlanmadığı (güneşin soldan geçerken onlara değmemesi) ama kişinin iman melekesi üzerinden sözün uyandırdığı mana ile Rabbine yönelerek bilinçte aydınlandığıdır. Eshab-ı kehf bilinçte Rabbin sözü ile aydınlananlardır.

Tefsir mahiyetinde de belirtmek gerekir ki bu yiğit gençlerden kastedilen ruha bağlı olarak bilinçte beliren iyilik, doğruluk, güzellik, cömertlik, merhamet ilkeleridir. Bu ilkelerle bilinçte doğanlar kendileri için var değil, iman ettikleri ilkeleri için var olurlar. Bunlar içgüdülerle ve zanlarıyla bilinçte doğan insanların bilincinde uykudadırlar. İman ilkesi üzeri var oldukları için de bilinçte hak olanla varlık bulsalar da kendilerini gösteremezler. İlkelerin uyandırdığı ve onların bilinçte kişiselleşmesiyle kişilik sahibi olan kişi bilinç mağarasından onlarla dışarı çıkar. Kişiliği onlarla biçim kazanır. Bu da içgüdülerin nefis olarak belirmediği kişilik durumlarının imanla zaptedilmesiyle mümkündür. Yani imanla nefsin zaptedilmesiyle ilkeler üzeri yaşanabilir. Çetin mücadele sonucunda imanla zaptedilen nefis terbiye edilmiş olarak onlarla kıyam etmiş olur. Bu da bilinçte kıyameti yaşamak olur. Yirmi birinci ayet bunu açıklar.

Bilinç, içgüdülerin karşılık bulduğu dünyadaki zinetlerle (süslerle) zihinde uykudadır. İmanla ilkeler üzeri kıyam eden ve Rabbin sözüyle aydınlanan bilinçte doğan ise dünya zinetinde nefsinin varoluşunun varlık hakkını da gözeterek ihtiyaçlarını gözetir ve bu doğrultuda yaşar. Bilinçte menfaatleriyle uykuda bulunarak doğan kişi ile iman üzeri ihtiyaçlarını gözetken kişi sûrede iki bahçe sahibi olarak betimlenir.

Menfaatleriyle bakan sahiplendiği ile yaşamın koşullarına ve Rabbine kördür. Bu bilinç tipi eşyanın tabiatı ve Rabbinin eşya üzerindeki ahlak tavırlarına kördür. Mülk sahibinin bahçesini sahiplenmiştir. İhtiyaçlarının karşılığını dünyada bulan ise gerçek bahçe sahibini bilen ve tevhit diliyle bilinçte doğduğundan halk edicisine Rabbi sıfatıyla şahittir. Kör bilinç sahibi

kaybettikleriyle bilinçte kişilik olarak yıkılır. İman ile Rabbine şahit olan ise kaybedecek bir şeyi olmayan olarak, bilinç evi sağlam olan ve kişiliğinde yıkılmayandır.

Bu mitler bize, varlık olarak mutlak olan Allah'a dışsal bir varlık olunamayacağı hakikatiyle, kendisine O'na dışsal bir varlık zanneden aslında bilinçte söz ile doğan insanın, Allah'ın evladı olamayacağının idrakinin delilidir. Evlat olmak ebeveyne dışsal olmaktır. Allah'ın varlığında var edilenler ise O'na dışsal bir varlık olamaz. Sadece O'nun varlığı ile var olan bir mevcut olmaktan ibarettir. Varlık olarak mutlak olan, varlığının nedenini kendisine dışsal olarak bulmaz. Kendini, kendiliğinin var oluş tavırlarıyla da değil zatiyle bilir ve tavırlarıyla da kendini gösterir. Bu sebepten dolayı bahçıvanlar üzerinden misallendirilen her iki bilinç durumu da Rabbin zati varlığına örtüldür. İlimi olarak da O zaten Rabbi sıfatlarıyla bilinir ve müşahede edilir. Ayrıca bilinçte var olan varoluşunun nedenini kendi dışında bulandır. Bu sebepten dolayı hak üzeri ilim öğrenecek olanlar öğrendikleriyle bilinçte doğacaklar ayrıca emel ve amelde ilim üzeri Rabblık sıfatlarını yaşadıklarında gösterecekleri (halifetullah) için Rabb Teâlâ bu sûrede dünyaya menfaatler edinmek için yönelmeyi yasak eder. Çünkü ilim, içgüdülerle biçimlenen menfaatlerle edinilmez.

İlimle doğacaklar için Rabb Teâlâ Hızır ve Musa kıssasını bize anlatır. Musa Rabbin kelamını hükümler üzeri kendine dışsal bulandır. Hızır ise Rabbin kelamını kendine içsel bulandır. Yani Musa hüküm olan sözle bilinçte doğandır. Hızır ise ilham olan sözle bilinçte doğandır.

Musa'nın ilmini talep ettiği Hızır'a biat edişi, ilmin irade üzeri talep etme ile edinileceğini gösterir. Hızır'ın "kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin" demesi ise bilginin sabırla edinilmesi gerektiğini bize vurgulasa da bilinçte kendisiyle doğulan ilim, kişiliğin değerlendirme ve tavırlarını belirler. Böylesi bir durum ilmin bilinçte kişileşmesidir. Kişi bilinçte kişileşen ilimle gözlemci, değerlendirmeci, karar verici ve yorumcu olur. Bu hadise mitte Musa'da görünür. Hızır'da görülecek olan ise kişiselleşen ilminin tavırlarında görünüyor olmasıdır. Bu durumda Hızır irfanla bakan arif, Musa ise deliliyle maluma bakan âlimdir.

Delilsiz söz bilgi değil zandır. Bu sebepten delilinin gerçekliğini deneyimleri sonucunda imanla kendine içsel bulanla (Hızır), delilinin gerçekliğini gözlem, mukayese ve yorum yetisiyle kendine dışsal bulan (Musa) arasında bilinçte ilimle doğulan kişilik yapısında farklılıklar vardır. Bu da Hızır ve Musa kıssasında net olarak görünür. Bu, ilmin iki bilinç yapısında gerçeklik kazandığını gösterir. Malumun bilgisi varlıkta delili bulunduğundan dolayı akli olduğu için evrenseldir ve genelin kabulüne sebeptir. İrfan bilgisi ise gerçekliği kişinin kendisinde imanla sabit olduğu içindir ki bulunduğu kişiye imanla ve biatle edinilir. Biat edilen kişi ilminin gerçeklik kazandığı tavırlarda bulunur. Bu tavırlarda gözetilen ise ilkelerdir. Bu ehlin İlim öğretmede gözettiği ise deneyimlerde, keşfi olarak eğitimde bulunulmasıdır. Âlim ise maluma baktığından ilkesi gereği deney ve gözleme dayalı olarak sebep ve neticelere göre akıl yürütmelerde bulunur. İlim öğretmede ve değerlendirmelerde gözettiği ise yasalara, neticelere uygunluktur.

İlimleri ile hayata farklı bakan Hızır ile Musa'nın tartışması ise bundandır. Bir şeyi öğrenmek için merak ve şüphe şarttır. İrfanda merak, bilimde ise şüphe öğrenmenin temelini oluşturur. Her ikisinin de birbirlerinden farklı meşreplere sahip olmaları sebebiyle ayrılmaları zorunlu

olmuştur. Bu da ilim öğrenmede ve bilinenle yaşamada iki farklı disiplin ortaya çıkarmıştır. Bu iki disiplinden yasaları gözeten bilim sahibi sorgulama ile gözlemlediklerini bilmeye çalışır. İlkeleri gözeten irfan sahibi kişi ise eylemlerin hikmetini sükûtle takip edilmesinin sonucunda iman gereği keşifle bulunmasını ister.

Hızır'ın gemi sahiplerine iyilik yapması, ileride zalim biri olacak çocuğu öldürmesinin doğru bir iş olması ve yıkık duvarı sebebine bağlı olarak onarması güzellikte bulunmasına sebeptir. Hızır'ın işlerine dikkatli bakıldığında iyiliğin bulunulan anda gözetilmesini, doğruluğun işlerin neticesinde gözetilmesini, güzelliğin ise işlerin hakkı olan olurunda gözetilmesini bize işaret eder. Musa'nın Hızır ile tartışması ise bize, bilmenin nesnesi üzerinden bakarken bilmemiz gerekeni göremeyeceğimizi işaret eder. Tartışan akıl bilme nesnesi üzerinden faal akıl olsa da bulunduğu bu durum kendisini Rabbe ve O'nun hikmetine örtük kılar. Bu sebepten dolayı Rabbin kâinat kitabındaki faal akıla yönelmek zorunda kalır. Her işi ilişkilerinde hakkıyla gözetleyerek, sebep ve neticelere göre hükümlerde bulunur.

Musa'nın "Rabbim bana görün" demesinin ve ona "sen Beni göremezsin" denilmesinin sebebi de bu anlatılanlardır. Felsefe tarihine yön veren Eflatun ve Aristo'nun birbirlerinden ayrılması da anlatılanlardan dolayıdır. Kanaatim odur ki Eflatun, Aristo'yu hiçbir zaman öğrencisi olarak görmemiştir. Bunları da sûrenin anlatımında görmek mümkündür.

Âleme bakan ve nedenleri ilişkide arayan akıl sahibi insanın, imanı varsa faal akılda, Rabb'e kâinat üzerinden hayran olur, imanı yoksa sadece gözlemlediklerine hayretle bakar.

Toplumsal yaşantının temeli hukuktur. Dikkatli bakıldığında Hızır'ın her tavrının hukuki bir karşılığı vardır. Bu karşılıklar üzeri bakan Musa'nın Hızır'a karşı tavırlarında haklılık payı vardır. Lakin ilkeler üzeri bakıldığında ise istisnai durumlar oluşur. Hızır bu bağlamda eylemleriyle Musa'yı ilmi olarak tamamlayandır. Musa Rabbin dediklerine göre kâinata bakandır. Hızır ise Rabbin muradı üzeri olacıklara bakandır. Musa, dünya yaşantısında amellere göre hüküm verenlerin, Hızır ise niyetlere bakan olarak hüküm veren Rabbin yakın olan halifesinin Kur'an'daki betimlenmesidir.

Musa'da ilim umumidir. Hızır'da ise ilim ferdidir. İlkeler ferdi yaşanır, hukukta ise yasalarda kendini gösterir. Sözün bittiği yer ise Musa'nın, Hızır'ın eylemlerinde tecelli eden Rabbi görememesidir. Rabbi kelam aynası sözünde göremeyen, insandaki eylem tecellisinde de görememiştir.

İlim ile bu iki bilinçte doğuş durumu bir noktada kâmil olur. Bu durum da Zulkarneyn nebide anlam kazanır. Rabb Teâlâ Kur'an'da Zulkarneyn'e iktidar, kudret ve yapacağı her iş için ise bir sebep verdiğini beyan eder. İktidar sözün hükmü için, kudret niyetin sonuçlandırılması için, sebep ise işlerinde hakkı gözetmesi ve uygulaması için verilir.

Böylesi bir bilinçte doğan, kelamıyla hükümdendir, kuvvetiyle iş görendir, akılla da her türlü işin sebebini gören ve hakkını gözetendir. Sûrede zorba olan birinci kavimle karşılaşan Zulkarneyn, Rabbi adına yeryüzünde hak yerini bulsun diye kavme ölüm hükmünü vermektedir. Hızır'ın çocuğu öldürmesini burada hatırlayalım. Zulkarneyn, güneşe karşı üzerlerinde bir şey bulunmayan bir kavme geldiğinde ise onlara kuvvetle yardım etmiştir.

Hızır'ın gemi sahiplerine yardımını hatırlayalım. Zulkarneyn'in karşılaştığı sonuncu, dili anlaşılmayan kavime yardımı ise Rabbinin verdiği sebep ilimiyle onlar ve Ye'cüc, Me'cüc arasında metalden bir set çekmektir. Hızır'ın duvar örmesini hatırlayalım.

Hızır ve Musa'nın ayrılığına sebep meşrep ve mizaç farklılığıydı. Her ikisinin ilmi hak ilkeleri ile liderlik vasfında Zulkarneyn de toparlanmıştı. Zulkarneyn, gerekçesiyle ölüm cezası vermiş (doğruluk), kuvvet yetisiyle insanlara yardım etmiş (hayır), set çekmesiyle (güzellik) de sebebe göre iş yapmıştır. Yani Zulkaneyn hakkı gözeten, hayrı gözeten, sebep neticeleri gözeten olarak anda yaşayan, hem Musa hem de Hızır gibidir. Bu da lider düzeyindeki bir yöneticide olması gereken bir sıfattır. Lider odur ki Allah'ın kudret eli olarak geçmiş insanlık mertebelerine kendi insanlığından nasip ettirir. Güneşten korumasız kavim, dili anlaşılmaz kavim ve insanlığını zulümde yitirmiş kavimden kasıttan bir anlamda budur.

Musa kurtarıcı bir nebiydi, toplumsaldı ama lider değildi. Hızır ise veliydi ama umumi değil ferdi hikmette bireyseldi. Musa yapılanlarda akıllı görmek istiyordu ama ilkeleri göz ardı etti. Hızır ise ilkelerle iş görüyordu ama yaptığı işin aklını işin sonunda belirtiyordu. Zulkarneyn ise haklar üzeri hükmeden kurtarıcı bir nebi, ilkelerle bakarak iş gören ve Rabbinin gözüyle bir veli ayrıca sebepleri önceden belirten bir âlimdi. O Rabbin kelamıyla bilinçte doğup da kelamın kendisinde ilmi olarak iş gören, ilmi olarak gerekçe gösteren ve ilmi olarak sebepleri neticeleriyle bilendi.

Sûreye dikkatli bakıldığında Hızır, olanın geleceğinden yani ahirinden bakarak iş yapandır. Musa, olanın kendisinden bakarak durum değerlendirmesi yapandır. Zulkarneyn ise olan üzerinden sebebe göre iş yaparak olacağı neticelendirir. Bu bağlamda sûreye bakıldığında, Rabb Teâlâ'nın yaşanacak üzerinden yaşananı neticelendirdiği görülecektir. Rabb, Kur'an dilinde ise anda olanı mekân içerisinde sürecinde betimlemektedir. Bu da sûrede geçen ahiret vurgulu ayetlerin dikkatli okunmasıyla anlaşılacaktır.

Bu sûrede mimari, metalurji, hukuk, bilimsel akıl, felsefi akıl gibi nice ilmi yaklaşıma şahit olunabilir. En önemlisi de Resullah'a soru sordurarak ilmin nasıl öğrenilmesi gerektiğini, herkesin kendi ilmi sebebiyle başka ilimlere örtük olmaması gerektiğini, ilimleri hak ilkeleriyle yaşamda umumi olarak uygulamalarıyla nasıl tevhit edilmesi gerektiğini bizlere öğreten Rabimize hamd-u senalar olsun. Musa ve Hızır'ın, aşkın bir bilinçte doğmuş bir hali olan Zulkarneyn'in anlatılması ile beraber sûrede, zıtlar üzerinden aklın işletilmesi olan dialektik de net bir şekilde betimlenerek gösterilir. Zaten Zulkarneyn, lügat manasıyla çift boynuzlu olan anlamına gelir. Yani hem dünyaya bakan akılla Musa'yı hem de ahireti gözeten akıllı ile de Hızır'ı kendinde kapsamış olarak, olanı neticesine göre sebeplere bağlayarak hüküm veren aklın sahibidir.

Bu sûrenin tecellisine yetişen imanlı bir insan: İlim öğrenmenin hakkı üzeri gereği gibi ilim tahsil eder. Arif olarak yakın ehlidir. Mürşit olarak irşat ehlidir. Sebeplerle de işleri oluruyula gören filozof olarak hikmet ehlidir. Neticelerden olanı gören âlim olarak bilim ehlidir. İlimler arası disiplin onda kâmil olmuştur. Bu durum umumi olarak da devlette tecelli bulur.

Rabb diyor ki: Sizi akıllarınızda ve kalplerinizde kelamla yaratan varlık hakkım için ilmime talipler olun. İlim sahibi Benim. Kâinat kitabımda, Kur'an'da ve düşüncelerinizde kelimamın sonu gelmez. Benim ilmimin sonu yoktur. Sizlere konuşsam kelimamın sonu gelmez. İlim öğreniniz! Her türlü yaratmayı bilen Bana şahit olunuz.

Dünya menfaatini Bana tercih etmeyiniz. Olana maşallah diyerek sözünüzde dahi azametimi gözleyin. Olacağı da inşallah diyerek sözünüzde rahmetimi gözleyin. Ola ki sözünüzle kabul göresiniz. Her işinizi irfanla çözemeyiniz. İrfan zevkiniz olsun, ilimler rehberiniz olsun, bilimler hükmünüz olsun. İman ile de Benimle olasınız. Sözümden yana tartışmayın. Tartışmak yerine ne demek istediğime bakınız. Ola ki ilmimle Beni hakkıyla bilmiş olasınız.”

“Kıyamete bir saat dahi kalsa ilim öğreniniz”

Hadisi Şerif.

MERYEM: 19

Meryem sûresi, ilim ahlakı ilkesiyle okunmalıdır. İlimin ahlak ilkesi ise hak olarak bilinenle amel etmektir.

Bu sûre, hak ilim verilmiş nebilerle, ilim verilmemiş zan ehli müşrikler ve inkâr ehli münkirlerin bildikleri ile amelleri ve amellerinin sonucunda karşılaşacakları hakikati anlatır. Sûrede asıl üzerinde durulan ise ilimle amel üzerinden kişinin geleceğine doğru yönelmiş olmasıdır. Hak ilim üzeri amelde bulunanların başarıya ulaşacaklarıdır.

Sûrede öğrenciliğe işaret eden Zekeriya nebinin dua ilmini bildiği ve onunla Rabbinden çocuk istediği ve duasının kabul edilmesiyle mükâfatlandırıldığı anlatılır. Oğlu Yahya'ya kitap verilmesi ve onunla amel etmesi ayrıca selamla mükâfatlandırılması da konu adına örnektir.

Meryem Ananın ibadetlerinin karşılığı olarak Cebrail tarafından istemese de İsa ile müjdelenmesi ayrıcalıklı bir konudur. Bazen olur ki yaptıklarımızın karşılığı bizi toplum içinde zor durumda bırakabilir. Lakin Allah'ın verdiği hak olduğunu bilerek, verdiğiyle yaşamak da insanın bildiğiyle hayır üzeri amel etmesidir. Yahudi toplumu içinde babasız bir evladın olmasının pek hoş karşılanmayacağını belirtmek ve Meryem Ananın İsa'yı öldürmemesini vurgulamak konunun anlaşılması adına önemlidir. Rabbinin kelimesini taşıması ve bu haldeyken ona kolaylıkların verilmesi güzel sonuca doğru gidilmesinin himmetleridir.

Mesela sûrede İbrahim nebinin babasını putlara tapmamasını söylediği ayetlerde güzel bir örnektir. Konu adına “hakikaten sana gelmeyen bir ilim bana verildi, öyle ise bana uy ki seni doğru yola çıkarayım.” ayeti ve İbrahim için anlatılanlar bize sûrenin aklını verir. Rabbinin hak sözünü bilen olarak, nebiliği gereği babasına çekinmeden tebliğ etmesi de önem arz eder. Sûrede, bildiğinden taviz vermediği için evinden dahi kovulduğu belirtilir. Kendisine bunun

içindir ki oğlu İsmail ile siddik olduklarının nişanıyla hitap edilir. Kendisine evlatlar verilerek yeni bir aile ile mükâfatlandırılması da önemli bir işarettir. Çünkü Rabb ne ile imtihan ederse, imtihan ederek denediği kuluna imtihan nedeniyle mahrum bıraktığını kendi katından rahmet ve ihsandan yana gani gani olarak verir. Meryem ve Zekeriya mitleri de buna örnektir.

Nebilik mührü üzeri bildirdiklerine davet vazifelerini yerine getiren nebiler de bu bağlamda anılırlar. Sûrede günahkârların tevbe etmesi de bildikleriyle amel etmelerinin gereği olarak vurgulanır.

Resule “ruh nedir...” diye başlayan soruyu soranlara, zaman vererek cevap vereceğini belirtmesi sebebiyle Cebrail’in uzun bir mühlet vahiy getirmemesi de altmış dördüncü ayette zikredilir. Bundan kasıt ise bilinenle amel edilirken, kişinin kendisinin değil bildiğinin hakkını gözetmesi dersi verilir. Bu ayetin akli bu sûrenin akli üzeri geldiğinden dolayı burada zikredilmiştir. Bundan önceki ayetin hakkıdır diyecekler için bunu zikir etmeyi gerekli görmekteyiz.

Sûrede zanla söylediklerinin ve dünya menfaatine tabi olarak Rahman’a asi olanların yaptıklarının sonucuyla yüzleşecekleri de belirtilir. Sahiplendiklerini sonunda bırakacaklarını ve bıraktıklarına mülkün sahibi olarak varislerin Kendisi olduğu da belirtilir.

Sûrede Rabb diyor ki: “Size imtihanım ulaştığında Benden yana kesin olan bildiğinizle amel edin ve hak olan sözü söyleyin. Başarı ve imtihan edildiğinizin karşılığını size en güzeliyle ve fazlasıyla veririm. Takva, sebat, sükût, salât zekâtla ve iman edip hayır üzeri bulunanların gönüllerinde bir sevgi halk ederim. Hak ilimle amel edenlerin en güzel mükâfatı da budur. Gerçek olanla amel edin. Söylediklerinize dikkat edin. Zekeriya gibi hak ile bana yönelin. Hak sözümü Meryem gibi edep ve iffetle taşıyın ve onun bildirdiğinin gereği üzeri amel edin. Yahya gibi kelimam olan kitabımı hakkıyla yaşayın. İsa gibi sadece kitabım olun ki bırakın Ben sizden sözümün hakkını yerine getireyim. İbrahim gibi de sözümün hakkından en çetin koşullarda dahi taviz vermeyin. Amelinizin sonucunda mükâfatınız, başarınızın nişanıdır.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse, o insan sadece ilimle fikir insanı olmaz ayrıca fikirlerini amellerinde de hakkıyla gösteren ve yaşayan olur.

TÂ’HÂ: 20

Bu sûre, rızık ilkesiyle okunmalıdır. Rızık varoluş için gereksinim duyulan ihtiyaçlardır. Sûre Rabbine hizmet eden Resulün karşılaştığı sıkıntılar sebebiyle Kur’an’ın, güçlük çekilmesi adına indirilmediği vurgusu ile başlar. Bu da ihtiyaçlarını gidermekte zorlanan Resulün dünya ve ahiret yani şimdi bulunulan durum ve sonuçta bulunulacak durumunun gözetilmesinin ve hayırlı olanın şimdi bulunulan durum üzeri Rabbin hak sözü Kur’an’ın tercih edilmesi isteğini belirtir. Bu bağlamda hak sözünün rahmet ve hidayet taşıyıcısı olan Musa’nın yaşam miti üzerinden sıkıntıya düşen hizmet ehline, koşullara göre gelen maddi ve manevi rızık arasında tercihte bulunması gerektiği belirtilir. Bu da sûrede Resul’ün hizmetinde öncelikli olarak

yaşam koşullarında neye öncelik vermesi gerektiği üzeri Musa miti üzerinden kendisine verilen bir derstir. Bu da arifliği ve âlimliği ile hizmet eden kişilerin ihtiyaçlarda neleri öncelikli olarak görmeleri gerektiğini belirtir.

Sûrede rızıktan yana hükümdar olan Allah'a dayanılmasının gerektiği vurgusuyla "... Rabbim ilmimi artır" denilirken sûrenin anlatım ilkesine göre Rabb ile gelen ilmin tercih edilmesi vurgulanır. Ayrıca yaşamda ihtiyaçlara göre beliren koşullar doğrultusunda en uygun tercihlerin yapılabilmesi adına ilmin gerekliliği vurgulanır.

Meryem sûresi, hak bilinenle amel etme sûresidir. Taha sûresi ise hak bildiğimiz doğrultusunda öncelikli olan ihtiyaçlarımıza göre tercihlerde bulunmamız gerektiğini bizlere betimleyen sûredir. Bu da Musa mitiyle bize en güzel biçimde anlatılır. Musa mitinde karşılaşılan durumlar üzerinden insana ihtiyaçlı olduğu rızkının nasıl verildiği de güzel bir biçimde anlatılır. Rızkın varlık bilimsel bir temelde takdir edildiği de belirtilir. Buna Musa'nın dili üzerinden "Rabbimiz her şeye hilkatini veren, sonra da doğru yolu gösterendir" ayeti örnek olarak gösterilebilir.

Sûrede mit, Musa'nın ihtiyaçlı olduğu rızık arayışı üzerinden Rabb'i ile tanışması üzerinden anlatılmaya başlanır. İnsanların, hakların gasp edilme koşullarına göre ihtiyaçlarını karşılamak adına haklarının talep edilmesi gerektiğiyle sûre devam eder. Hakların talebinin, koşullara göre edinilecek donanımına göre yapılması gerektiği vurgulanır. Bu da Musa'nın Rabbinden eksiklerinin giderilmesi, işlerinde yardımcı istemesi üzerinden anlatılır ki bu da işlerin hakkıyla yapılmasının rızkı olarak görülmelidir.

Dünya rızıkları sebebiyle ahiret hayatı ihtiyaçlarını unutan, sihre yönelen sihirbazların hak ile karşılaştıklarında iman etmeleri, ahiret de bulunulacak olanı dünya olarak şimdi bulacaklarına tercih etmeleri de önemli bir serimlemedir. İnsanın zor koşullar altındayken, ihtiyaçlarına göre Rabblarının üzerlerinde ilhamla onlara ne yapacaklarını bildirmesi ve içgüdülerin ilhama göre harekete geçmesi de donanım olarak bir rızıktır ki bu da Musa'nın annesinin hikâyesinde net bir biçimde anlamlandırılıyor.

Sûrede önemli bir hususiyet de dil probleminin giderilmesinin Musa tarafından istenmesidir. Dili olmayanın hak talebinde bulunarak siyaset yapması beklenemez. Dil donanımının istenmesi ve özgüven adına yardımcı istenmesi bilincin, hak talebinde bulunulurken ferahlaması adına da şarttır.

İnsanların rızıkları üzerinden konuşma istekleri güdüsü sebebiyle olsa gerek ki Rabb bu sûrede kendisinden korkmaması adına Musa ile esasının gerekliliği üzerine konuşurmasıyla iletişim kuruyor. Bu da insanların ihtiyaçları üzerinden konuşarak ferahlaması ve iletişim kurarak kendilerini ifade etmeleri bakımından önemli bir konudur.

Donanımı kuvvetli olan Musa'nın Mısır iktidarına karşı muhalefeti, toplum düzeninde siyasetin önemini belirtmesi adına ilginçtir. Muhalefetsiz iktidarların hakları gözetmeyerek zorba ve zulüm ehli oldukları tarih boyunca denenmiştir. Hak geldiğinde ise menfaatlerini gözeterek hakka inatla karşı gelmeleri de bir gerçektir. Bu durumda halkların ya göçü ya da

hakları adına savaşmaları da önemlidir. Hazreti Resule bir ayette “sen onlarla güzellikle mücadele et” söylenmesi de bu sûrede Musa nebiye kırıcı olmadan, nefsleri uyandırmadan insanlarla siyaset yapılmasının gerektiğinin belirtilmesiyle anlam kazanır.

Sûrede haklar gözetilmediği için ziyana uğrayan üç kişiden bahis edilir. Bunlar: 1) Toplumun hakkını gözetmeyen yönetici olarak Firavun’dur, 2) Rabbinin insan üzerindeki iman hakkını gözetmeyen, içgüdülerinin hevâyî olan zanlarla biçimlenerek batılın hoş gösterildiği kişi olan Semiramis’tir, 3) Rabbin hak kelamını aklının hakkını vermeyerek gaflete düşen Âdem nebidir. Üçünün de yaptıklarının cezasıyla yüzleştiklerinin vurgulanması da önemlidir. Hangi rızkın öncelikli önem taşıdığını akılla, manevi rızkın öncelikli olduğunu kabullenmek imanla, rızkın hak ölçülerle paylaşımını hak talebi olarak istemek siyasetle gerçekleşir. Bu da sûrede net bir biçimde betimlenir.

Takdir edilen rızık, yaşadığımız koşullar üzerinden tercihlerimizle bulduğumuzdur. Bundan sebep maddi ve manevi olarak nelerin öncelikli rızık kapsamında tercih edilmesi gerektiği bu sûrede anlatılıyor.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Rızkınızı hak talebiyle, çalışmalarınızın sonucu olarak bulursunuz. Zor koşullar altında bulsanız dahi önemli olan Benim varlık hakkım için iman ve sizin ahiret hakkınız için de hayır işleri seçmeniz, doğru olanı yapmanız, olanın hakkını gözetmenizdir. Varoluş hakkınız olan rızkınızı Ben size veriyorken sizin Beni rızıklandırmanız söz konusu değildir. Beni acziyette bulduğumun zannı ile boş sözlerle bilmeyin. Evlat edinmekten münezzeh, kendi işlerimi kendim yapanımdır. Öyle ise zatında, sıfatlarında ve fiillerinde noksansız olan Beni, uydurduklarınızla bilmeyin. Rahman olarak size verdiklerimi görün ve Musa gibi rızamı arayın, yaptığınız hayır işler ve tespihle de sizleri hayra çıkararak kendimden razı edeyim. Geleceğinizi, geçmişinizi ve yapmakta olduklarınızı bilenimdir. Sizlere sözüm, ikaz ve anlattıklarımın ibret almanız içindir.”

Bu sûrenin imanlı insan üzerindeki tecellisi: O insanın Rabbe iman ile rızkına Rabbinin kefil olduğunu bilerek işlerinde hep hakkı gözetmesi ve haktan taviz vermemesidir. Bu sûrenin tecellisini yaşamında bulan, her türlü musibette kendinden emin olarak Rabbiyledir. Rabbinin takdir ettiği güzelliklere de çalışarak varmaya çabalar. Ne varlığa sevinir nede yokluğa yerinir. Koşulların gerekliliklerinde hak üzeri ne yapması gerekiyorsa onu yapar. Bu sûre, zulüm önünde eğilmeyen halkların ve çetin yaşam koşullarında dahi Rabblerinden taviz vermeyen ve haklar üzeri yaşamaktan çekinmeyenlerin sûresidir.

ENBİYA: 21

Bu sûrenin hitap üslubunu belirleyen, düşünce ilkesidir. Sûrede düşünce ile yani aklederek hak olandan yana karar verilmesi istenir. Bundan önceki sûrede rızka göre hak olanı tercih etme söz konusuyken, bu sûrede de bilginin doğruluğundan yana düşünce ile doğru kararlar verilmesi istenmektedir.

Sûre insanların gaflet içinde bulunarak, Rabbtan gelen hak sözle ve hak sözü nakledenlerle alay ettiklerinin ayrıca eğlence ile mucize dilediklerinin vurgusuyla başlar. Nefsleri üzeri yaşadıklarından dolayı helak edilen kavimlerin iman etmemelerinin sebebiyle aynı durumda bulunanların da iman etmediklerinin durum tespitini sunarak devam eder.

Sûrede hak sözü kabul etmeyenlerin inanmama gerekçelerinin akli olmadığını belirtilir. Bunun için de “Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorunuz” denilir. Yani düşünerek idrak edenlerden değilseniz, daha önce vahiy edilmesiyle nebiler geldiğinin bilgisine sahip insanlardan (bilirkişi) durum değerlendirmesini yapmalarını isteyin denilir. Habercilerin daveti üzeri Allah’ın dilediğinin kurtuluşa erdirildiği ve verilen yaşam imkânını boşa harcaması sebebiyle israf edenlerin de helak edildikleri belirtilir. Zaten haberci hak bilgiyi taşıyandır. Bunun içindir ki sıradanlıkları sebebiyle itibar edilmemelerinin gerekçelerinin gereksizliği vurgulanır. Özellikle onuncu ayette sözlü bir kültüre sahip olan ve kitap bilmeyen bir topluma, öğüt almaları için Kur’an’ın indirildiği belirtilir. Bunu da vurgulamak adına “hâlâ akıllanmaz mısınız” denilir.

“Biz yeri ve göğü oyun olsun diye yaratmadık” ayetiyle devam eder. Bu da yerin göğün bir akıl üzeri halk edildiğinin ve bu aklın görünmesinin vurgusunu taşır. Hikmet ile bilinenlerin değil zannedilenlerin batıl oldukları, en sonunda yok olacakları da vurgulanır.

Özellikle delilsiz düşünme sonucu ortaya çıkan zanlarına karşı delil istenir. Bu da bilginin delilleriyle bilgi olduğunun vurgusunu taşır. Deliller üzeri düşünülmesi gerektiği de vurgulanmış olur. Delilli bilgi varlığa dayalı bilgi olduğundan dolayı Resul gönderilenlerin, Allah olarak varlığın tekliğine iman edilmesini ve O’nun iradesi üzeri yaşayan kullar olunması gerektiğini belirttikleri betimlenir. Geçmişin helak edilmiş halklarının, akla delil olarak kabul edilip ibret alınması istenilir. Ayrıca kâinat kitabında Rahman olan Allah’ın varlığına delil olan olay ve olgular sunularak düşünülmesi istenilir. Bir ayette geçen “sizleri kim koruyacak” hitabı dahi insanı düşünmeye sevk etmek için vurgulanır. Âlemde yasalar üzeri düzenin bulunması başka tanrıların olmaması üzerinden düşünen insana dolaylı bir biçimde sunularak Allah’ın tekliği vurgulanır.

Geçmişin hatalarının hakla mukayese edilmeden kabul edilmesi sebebiyle insanların sapkın oldukları da özellikle belirtilir. Bu bağlamda deliller üzeri mantıklı düşünmenin piri olan İbrahim nebinin putları kırışı ve kavmi ile mantık üzerinde bulunarak konuşması serimlenir. Hak ilkeler üzeri geçmişin muhasebesi ile doğru olanın kabulüyle yaşanması istenir. Böyle yaşayanların ilkesel yaşadıkları vurgulanmış olunur. Bu doğrultuda yaşayan nebinin geçmişle muhasebelerini bitirdikleri ve Rabblerine sığınmaları ile haklarında hayırlı olanla geleceğe doğru yürüdükleri betimlenir. Onlara nasıl yaşamaları gerektiğinin aklının verildiği ayrıca hakkı ve batılı ayıran yazılı metinlerin verildiği belirtilir.

Burada önemli olan, sözün ahit olarak bireyi bağladığı, yazılı metnin ise ahit olarak toplumlara bağladığıdır. Özellikle yazılı metin üzeri hüküm veren Davut ile yaşamın gerekliliklerine göre yazılı metne uygun biçimde hüküm veren Süleyman’da zikredilir. Süleyman’ın kâinattaki karşılığı üzeri yazılı ahitte geçene uygun yorum ve uygulama getirmesi sebebiyle babasına hikmet üzeri üstün geldiğini de ehli için belirtmekte yarar vardır. Hak

sözün kâinattaki karşılığı üzeri hükmün verilmesi bir düşünce biçiminin üstünlüğü olarak görünmelidir. Davut ve Süleyman nebi sûrede anlatılırken baba oğul ilişkisine rağmen uygulamalarda hakların gözetilmesine vurgu yapılmaktadır. Bu da geçmişlerinin muhasebesini yapmamış, hakları gözetmeyen halklara vurgu yapılarak okunduğunda daha anlamlı olur.

Yunus nebi için belirtilen “O öfkeli bir hâlde çekip gitmişti. Kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti. Nihayet karanlıklar içinde “Senden başka ilah yoktur. Seni noksanlıktan tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum” ayeti önemlidir. Bu ayete dikkatli bakıldığında görülecek olan sonuç, Rabb ile yüzleşileceği ve kişinin kendini hesaba çekeceğidir. Ayette geçen Yunus’un duasına sebep olan düşünce de nedenleriyle belirtilir. Hatalardan ders alarak insanın Rabbine yönelişinin de düşünceyle olduğunu vurgulanır. Bu ayetin önemli bir anlamı da Rabb olarak Rahmandan kaçış olmadığıdır. Yani insan, Rabbin hak sözü üzeri tebliğde bulunsa da vahidiyet sıfatıyla âlemlerde Rahman olanın kendisine fitratının gereği üzeri Rabb olduğunu bilmeyebilir. Bilinçte söz ile doğan olarak insandır. Lakin fitratı gereğinde olarak Rabbinin kendisinden ayrı olmadığını bilincinde bulunan olarak doğmamış ise Rabbinden kendini zihinsel olarak soyutlar. Eğer insan, rahmaniyet dairesinde kendisine bir sıkıntı ulaşır da bunun yaptığı hatanın sonucundan ötürü olduğunun bilincinde olarak yeniden doğarsa, Rabbinin Rahman olarak yakın bulur.

Ayrıca belirtmek gerekirse, kişinin kendisine verilen sıkıntı giderildiğinde Rahman olan Rabbinden kendisini zihinsel olarak soyutlaması da söz konusu olur. Yanlış anlaşılmasın için belirtelim ki Rahman olan Rabbin varlığının mutlaklığı sebebiyle kimse kendini soyutlayamaz. Bilinçte onu kabul etmemek, kendimizi bilinçte O’nun varlık bilgisinden yana zihinsel olarak soyutlayışımızdır.

Bu sûrede ahiret ve dünya göğünün dürülmesi bahisleri, geleceğe bağlı olarak varoluş güdüsü üzerinden insanda korku uyandırarak onu düşünceye sevk etme vurgusuyla anlam kazanır.

Rabb diyor ki: “Rahman olup da üzerinizdeki Rabbiniz olarak Bana yetişin. Delili olmayan uydurmalar sebebiyle kendinizi Benden yana aklınızda ayırtmayın. Hak sözüm karşılığı kâinat yaşamında görünebilecek olan zikrimdir. Size verdiğim, zikrim olan kitabımdaki belirttiğim haklar üzeri Beni bilin ve Bana yakın gelin ki geçmişlere verdiğim kudretimin nimetleriyle (tasarruf) beraber sizleri âleme varisler kılayım”

Bu sûre imanlı birinin yaşamında karşılık bulursa eğer, Rabbinin kudreti üzeri kendisinde görünmesiyle ya İbrahim nebi gibi kalplere ya da Davut ile Süleyman nebi ve diğerleri gibi tasarruf kuvvetiyle âleme Rabbin varisçisidir. Bu sûrenin hakkı üzeri kişi, karşılaştığı her türlü durumu hakkıyla görmeye ve düşüncesiyle de bilmeye çalışır. Başını (arşını) istiva eden İbrahim nebi gibi Rabbi ile düşüncesi üzerinden konuşur.

Sûrede sağlam delillere dayanarak düşünülmesi ve düşünce kuvveti üzerinden âlemin insan eliyle biçimlendirilmesi, Rabbin de hakkıyla bilinmesi istenci betimlenir.

HACC: 22

Bu sûre, ibadet ilkesiyle okunmalıdır. İbadet, Rabbin insandan murat ettikleri üzeri insanın yaşadıklarıdır. İbadeti hak kılan Allah için yapılmasıdır. Allah için yapılmayan ibadet, karşılığı olmayan hileden ibarettir.

Enbiya sûresi düşüncede Rabbin varlık hakkı olan imanın gözetilerek zan uydurulmamasının akli üzeri ifadelerde bulunulur. Hac sûresinde ise düşüncesi ile Rabbine dönen insanın, doğru yoldan kasıt nasıl yaşaması gerektiği vurgulanır. Bu yaşantıda da nelerden uzak olması gerektiği, neleri yapması gerektiği, kendisine hem kendi için olanı kuvvetle irade düzeyinde emir eden nefsinden (içgüdülerin şahsiyet bulduğu bilinç durumu) hem de şeytanların vesvesesinden koruması gerektiği vurgulanır.

Sûre, zatıyla sevilmesi gereken Rabbin, insanların yaptıkları sebebiyle O'ndan korkmaları vurgusuyla başlar. İnsanların kıyam edileceği (ayağa kalkacakları) günün öncesindeki sarsıntısından bahsedilir. Bu da sûrenin ifade biçiminin temelini oluşturur. İnsanların hak ile karşılaşmaları bilinçte uyanışın da sağlanmasıdır. Bu da bilinçte hakla ayağa kalkıştır. Hak ile ayağa kalkış ise bilinçte beslediğimiz ve büyüttüğümüz düşüncelerin yok olmasına ve giderilmesine sebeptir. Bu da sûrede geçen kıyamet sarsıntısının şiddetinde yaşanacaklar üzerinden anlatılır. Sûre bize gelecekte olacakların hakikati üzerinden insanın uyarılması vurgusuna sahip olduğunu gösterir.

Sûre, bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışanlar ve onlara uyanların sonlarında karşılaşacakları cezanın serimlenmesiyle devam eder. Bu da sonuç üzerinden yaşananın anlamlandırılmasıyla içinde bulunulan anda yaşananlara dikkat çekilmesidir. Sonuçta yaşanacaklardan şüphe olanlar içinde anne rahmindeki insanın halk edilmiş süreci ve yeryüzünün yağmurla beraber nebatlar bitirilerek canlandırılması betimlenir. Bununla da yeniden kıyam edilmiş örnek verilmiş olunur.

Sûrede “Allah hakkın ta kendisidir. O ölüleri diriltir. O her şeye kadirdir” ayeti önem arz eder. “Allah hakkın ta kendisidir” denilirken varlık olarak varlığında her şey sonlanıyorken gerçek olarak kalıcı olanın Allah olduğu vurgusu yapılır. Bu ayet Allah'ın, yaptıklarımızın sonucu olarak kendisine dönülmesiyle, varlığının gerçekliğiyle, vaat ettikleriyle ve korkuttuklarıyla yüzleşilerek hesaplaşılacağını belirtir. O'nun ölüleri diriltişi ve her şeye kadir oluşunun belirtilmesinden kasıtsa, fizyolojik olan yeniden yaratılışın betimlenmesi olduğu gibi hak olan her yüzleştiğimizle bilinçte yeniden diriltilişimizdir. Zaten ahirette dahi diriltilerek Rabbin kendisi ile yüzleşecek olmamız ve yaptıklarımızın karşılığı olanlarla hesaplaşmamız, bilinçte zanların giderilişi ve hesaplaştıklarımızla yeniden bilinçte ayağa kalkışımız olarak diriltilişimiz değil midir? Bu da hayatın her safhasında hak olanla bilinçte uyanışımızla bakış sahibi olarak, yeniden bilinçte diriltilişimizde de tecelli etmez mi?

Bu anlatım üzeri belirtelim ki Rabb Teâlâ Kur'an'daki hitabıyla da, muhatabına göre muhatabını her varlık düzeyinde verdiği anlamlarla bilinçte kıyam ettirerek diriltmeyi hedefler. Bu diriltmede de söylenenin imanla kabulü ve yaşanması, diriltilmenin

gerçekleştirilmesidir. Bilinçte kıyametin anlatılanlar üzeri yaşanacağı da “şüphe yoktur ki Kıyamet vaktiyle gerçekleşecektir” ifadesiyle sûrede belirtilir.

Sûrede ahiretleri üzerinden kıyasla nefslere terbiye vermeyenlerin, acı azapla karşılaşacakları veya durumlarına göre ahiretlerini hayırdan yana kaybettikleri belirtilir. Bu da apaçık ziyan olarak vurgulanır. Gökte ve yerde olanların Rabbe secde ettiği ve birçoklarının üzerine azabın hak olduğu vurgulanır. Yani davranışlarının sonuçları üzerine yaşayacakları vurgulanır. Sûrede cehennemliklerin ve cennetliklerin neler üzeri yaşayacağı da vurgulanır. Bunlardan kasıt, dünya yaşantısının sonucu olarak Kur’an hitabıyla muhatap alınan okuyucunun bulunduğu zamanda neleri yapması veya neleri yapmaması gerektiğinin aklını vermektir. Bu sebepten dolaydır ki kişiyi hayra sevk etmek adına sûrenin başında “Rabbinizden korkunuz!” ayeti ve diğer ayetlerdeki korkutma hususiyetleri nefsin terbiyesi adına önem arz eder. Rabbinizde korkun demek üzerinizde hak sahibi olandan, gafletten dolayı yaptıklarınızdan korkunuz anlamını içerir.

Sûrenin devamında Rabbe, iradesinin gözetilmesi ve yerine getirilmesi anlamında teslim olunması istenir. Allah’a ortak koşmadan kendisine ibadet edilmesi çeşitli ibadet biçimlerinin zikredilişiyle belirtilir. Sözü en güzeline yöneltilmişlerin Allah’ın yoluna iletilmişler olduğu vurgulanır. Rabbin sözü üzeri yaşayanlar doğru yolda olanlardır. Söz ile doğuşu daha önce belirtmiştik.

Sûredeki ahiret vurgusu üzerinden anlatılan konu ise ibadetler, helal kılınanlar ve hak olarak verilmiş olanlardır. Hac vazifesi, salâta bulunmak, hayır işlerde bulunmak, zekât vermek, hak sözün gereği üzeri yaşamak gibi durumlar ibadetlerdendir. Helal kılınanlardan yenilmesi istenir. Haksızlığa uğrayanlar için savaş bir hak olarak tanınır. Böylece Rabbin sözü üzeri yaşanan her şeyin ibadet hükmünde yapılması istenir.

Sûrede belirtilen hac, bedenın Allah zikirleriyle beraber sözle arınmasını ve ruhun kuvvet bularak bedende nefsin üzerine baskın kuvvet olmasını sağlar. Zekât, hem toplumsal düzenin bekası hem malın Allah adına verilerek şükürün edilmesi hem de kendi için olan nefse vermenin güzelliğinin tattırılması gibi durumlar için verilir. Dünya menfaatine dalanların Rabblerini hatırlamaları, bedende huzur bulmaları, dualar ve zikirlerle ruhun söz ile kuvvet bulması, ruhani olarak bilinçte Rabbin huzuruna varılması gibi durumlar için de salât edilir. Sûrede belirtilen diğer durumların ise konuyu uzatmamak adına okuyucunun zevkine bırakmak yerinde olur.

Aslında ibadetten murat edilen ruhun nurani olarak kuvvetlenmesidir. Sûrede geçen “gözler kör değildir ama gerçek odur ki göğüsler içindeki kalpler kördür.” ayeti ibadetlerle kalplerin basiret kazanması için vurgulanır. Zaten Rabbe yakın gelmek ise ibadet etmeye bağlı kılınmıştır. Hac sûresinde hem Kâbe’nin temiz tutulması istenirken insanın söz ile doğduğu bilinç evinin temiz tutulması istenir. Bu da içgüdülerin biçimlendiği nefsin takva ile, ibadetler ile terbiye edilmesiyle mümkündür. Bilinç evinde insan, içgüdülerle biçimlenen nefis ile değil Rabbin sözü üzeri iman ile ilkelerle hayrı gözeten ruhta doğarsa gerçek insandır. Gerçek insan Rabbin sözünü gözetten ve iradesini yerine getirerek kul olandır. Kul, bilinç evinde “Rabbim için” niyetiyle yapacağı bir işin güzel temennisinde bulunur iken içgüdüleri ile oluşan nefsi

emmaresi de ona yapacağını yapmaması adın kötülüğü emreder. Sûrede imanlı insanın doğruya sevk edileceği ve Allah tarafından korunacağı belirtilir. İbadetler, helaller ve hak olarak gözetilenler üzerinden hayırda yaşayan insanın şeytanın kalbine dokunuşunu, Allah'ın yardımıyla aşacağı belirtilir. Böylece insan Rabbin hak sözüne iman ve O'nun varlığına ibadet etmekle ruhta kuvvetlenir. Şu dünya hayatında insana, bedendeyken ruhuyla, anlatılan biçimde gıdalanmasından başka kalıcı olarak gerçek olan bir şey yoktur. İnsanın nefsi ile sahiplendiklerine ise Allah zaten geçici olan meşgaleler demektedir. İnsan, bedende yaşadığı musibetlerle, yaptığı ibadetlerle ruhuyla kuvvetlenir. Bu da gerçeğe varlık bularak ona varmaktır.

Bu sûrede Rabb diyor ki: "Ahirette karşılaşacağınız acı azaptan dolayı Beni imanla ortak koşmadan kabul edin, samimi olarak yapacağınız güzel amellerinizle de ruhta kuvvetlenerek üzerinizde Rabbiniz olan Bana dönün. Böyle dönüşünüzle ahiretinizi kurtarın. İman edenlerin yolları Bana çıkar. Müminler olarak Ben'im varlığımı gözeterek yaşayın. Müslimler olarak irademi gözetin. Mevla olarak Bana sığının. Yardımcınız ebette ki Ben'im.

Sözümü duyduktan sonra bilen sorumludur. Bilen kötülükten sakınmaz ise ahiretinde karşılaşacağı acı bir azaptır. Azabımdan korkmuyor ve iman etmeyerek sakınmıyorsa eğer geçmişlerin yok olup gitmesinden ders alsın. Dünya hayatının kendisine de kalmayacağını iyi bilsin. Acele istediğini beklesin, elbet kavuşacaktır. Bilin ki gerçek olarak dünyada elde edebileceğiniz tek şey ibadetlerle ruhunuzun kuvvetlenmesidir. Yerlerin ve göklerin mülk sahibi Ben iken elinizde kalacak olan sadece yokluktur. Sonunda da acı bir azap vardır."

Sûrenin temel aklını "Ey iman edenler! Rükû edin, secdeye kapanın, Rabbinize ibadet edin, hayır işleyin ki kurtulasınız" ayetinde görmek mümkündür. Ayrıca yetmiş üçüncü ayette bu noktada önem arz eder. İbadet etmek, içgüdüleri helalleri gözetten ahlaka taşımak, ruh kuvveti ve Rabbin nur tecellisiyle kutsamak için zorunludur.

İbadet zevkidir. Rabbe iman edilmedikçe ve hakkıyla teslim olunmadıkça ibadetin zevkine varılamaz. Her ibadetin yapılışıyla beraber Rabbin lütfünden verdiği farklı huzur verici hâllere erilir. Bunlar da yapılan ibadetin hak nişanlarıdır. İbadetlerin sosyal ve ferdi olan yararları çok fazladır. Ehlinin, iki bağlamda da ibadetleri incelemesi temenni etmekteyiz.

Bu sûrenin hakkı üzeri yaşayan insan, iyiliği ve adalet üzeri hakların gözetilmesini tavsiye eder, kötülükten de men eder. İnkârla küfreden ve zorbalık yapanların sonunu bilir. İbadetlerinden taviz vermeden hakkı gözetir. Amellerinin sonucunda, hakkıyla ve güzellikle karşılık göreceğini bilir, geleceğinden korkmaz. "Onlara bir korku da yoktur" ayetini bu sûrenin hakkı üzerinden yaşamakla bulur. Yaşadıkları ve yaşadıklarının sonuçlarından yana rahat ve emindirler.

Sûrenin muhatabı olan Muhammediler, tarikat mürşitleridir. Ayrıca şeriat üzeri bulunan imanlı Müslümanlardır.

İbadette öncelikli olan, kulun Rabbi olan Allah'ı yaşam ve varlık kiblesi edinmesidir. Bunu da sûrenin genel anlatımında görmek mümkündür.

Sûrelerin birbirilerine bağılı olarak ilerlemesine dikkat edildiyse eğer görülecektir ki birkaç sûreden beri insanın dindeki mertebesine göre muhatap alınmasıyla, dinini nasıl yaşadığının veya yaşaması gerektiğinin dinamikleri anlatılmaktadır.

Not: Belirtelim ki şeriat aklında bulunan hükümlerle yaşayan insan, adalet sıfatında haklar üzeri kendi hakkını ister, kalbi ve sevgi üzeri olan tarikat yaşantısında ise özveri ile diğerlerinin ve Rabbinin rızasını gözeten ruh hâlli ile yaşar.

Mü'minun: 23

Bu sûre, kurtuluş ilkesiyle okunmalıdır. Rabb Teâlâ nezdinde kurtuluş, kulun nefsinin boyunduruğundan kurtulması ayrıca güzel ahlak ve hayırlı olan güzel ameller üzeri yaşamasının sonucunda ahiretin çetin ve acı azabından kurtuluşudur.

Sûrenin başındaki “Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir” ayeti sûrenin aklını bizlere verir. Müminun sûresinin başlangıcında ahiret kurtuluşu için gerekli olanlar sunulur. Bunlar: 1) Salâтта huşu, 2) Boş ve faydasız olan şeylerden yüz çevirme, 3) Zekât verme 4) İffetli olma, 5) Eşleri ve ellerinin sahip olduğuyyla beraber olma, 6) Emanet ve ahitlerine riayet etme, 7) Salâтта devamlı bulunma ayetleridir. Bu ayetler yedi tane olup on yedinci ayetteki “Andolsun biz sizin üstünüzde yedi yol yarattık...” ayetinde genel anlamda kullanılmışlardır. Bu ayetin, tefsir olarak birçok anlamları olsa da konumuz adına belirttiğimiz yeterlidir.

Sûrede insanın yaratılışı, ibret alınması adına Hacc sûresindeki gibi bir daha tekrarlanır. Lakin bu sûrede insanın yaratılışının boşuna değil bir neden üzeri olduğu vurgulanır. Bu sûredeki ayet tekrarı, yaratılışı anlatılarak insanın yaratılış nedenini sorgulaması ve “neden” diye sorarak, kendi farkındalığına gelmesi içindir. Müminun sûresinde varoluşunun nedenselliğini arayan insana nedenin cevabını Rabbinde araması gerektiği vurgulanır. Nedenlerini Rabblerine iman etmek ve ona ortak koşmadan ibadet etmek ayrıca Onun ahlaki üzeri O'nun varisi olarak halifesi olmakta bulamayan kavimlerin helaki, ibret olarak anlatılır. Seksen dördüncü ayetten seksen dokuzuncu ayete kadar Rabb kendini sorgulatma ile her şeyin kendisine ait olması üzerinden varlıkların var oluş nedenlerini kendine bağlamış olur. Ayrıca bu ayetlerle, insanın hiçbir şeye sahip değilken kendisine nimet verenin Allah olduğu vurgulanır. Böylece arşın (aklın) sahibi olduğunu da vurgulayan Rabb Teâlâ insana “hâlen düşünmeyeceksiniz” der. Yüz on beşinci ayette de “sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız” buyrulur.

Allah Teâlâ doksan birinci ayette de kâinattaki tek tanrının kendisi olduğunun vurgusu ile, her işin iradesini kendisine bağlar. Bunu da kendisine ortak koşulmamasının akli ile buyurur.

Bu sûre için özet olarak belirtirsek: Rabbinin inkâr edenlerin helaki ve cehennem azapları üzerinden, Rabbinin sözüne iman ile yaşayan güzel ahlak sahibi olan müminlerin hem nefslerinin boyunduruğundan hem de ahiretin cehennem azabında kurtuldukları belirtilir.

İnsandan, nedensiz yaratılmadığı içindir ki yaratılış nedenine bağlı olarak yaşaması istenir. Kavimlerin helak sebebi ise bundan dolayı “Eğer onlara acıyıp da içinde buldukları sıkıntıyı giderseydik, iyice körleşerek azgınlıklarında direnirlerdi” ayetiyle belirtilir. Cezalandırma sistemi bulunmayan toplumlarda gayrı meşruluk meşru görünür. Evrensel bir nedene bağlı olarak herkes için geçerli olan meşrudur. Nedenini sorgulamayan ve hevâsıyla iş görenlerin, gayrı meşruluğun yanlış olduğunu cezalandırılarak görmeleri gerekir. Bu sebepten dolayı ceza, gayrı meşruluğun devam etmemesi ve karşılığı için haktır. Bu da ayette net bir dille ifade edilmektedir.

Sûrede, günahkâr olanların ahiretlerinde hesapları görüldükten sonra, bir hak daha verilerek tekrar dünyaya döndürülme istekleri de ceza ile hak olanın uygulanması içindir ki kabul görmez. Bu cezanın gerekçelerinden biri olarak da mümin kullara yaptıklarının hak karşılığı olduğu beyan edilir.

Sûre bu bağlamda, imanla Rabbin farkındalığına gelerek, ahiret üzerinden nasıl yaşaması gerektiğini bilen, inkâr ehli üzerinden de nasıl yaşaması gerektiğini öğrenen mümin kulun, farklılıkları görme ve ona göre yaşama sûresidir. Bu sûrenin farklılıkları gözetme ilkesiyle de okunması yerinde olur. Anlatıldığı üzeri belirtmek de gerekir ki bu sûrede direk akla hitap edilir.

Rabb bu sûrede diyor ki: Nedeni Ben olan, başka bir şeyde neden aramasın. Nedenini Bende bulan ise Benim muradım üzeri yaşasın ki kurtuluşa erenlerden olsun. Sonunda yerilenlerden de olmasın.”

Bu sûre üzeri yaşayan imanlı insan, kötülükten sakınır, Rabbinin ayetlerine iman eder, Rabbine ortak koşmaz, Rabbine döneceğini bildiği içindir ki hayır işlerini şevk ile yapar, O’na hizmette heyecanını yitirmez. Rabbine her daim sığınarak bağışlanma ve merhamet diler. Böylesi insan zaten nefsinin boyunduruğundan kurtulmuştur. Rabbinin rızasına kavuşarak gönül cennetine girmiştir. Yani bilinçte nur ile doğar ve Rabbinin kendinde kendine yakın bilir.

Sûrede, Muhammediyetin hakikat mertebesinin irşadında bulunan mürşit muhatap alınır. Sûre güzel huylu sert mizaçlı hakikat mürşitlerinin sûresidir. Güzel huylu naif ve yumuşak mizaçlı hakikat mürşitlerine ise her işin karşılığının hakkı üzeri hakikate davet etmeleri gerektiği uyarısında bulunulur.

Sûrede Nuh nebinin özellikle zikredilmesinin sebebi onun naciullah sıfatı sebebiyledir. Nuh nebi Allah ile kurtuluşa eren ve selamete kavuşandır. Rabbinin bilen ve müminlik ahlakında yaşayan Nuh nebi, hakkıyla mümin olarak Allah’la kurtuluşunu bulan ve O’nu ahlakı üzeri yaşayarak selamete bulan her müminin ilk örneğidir. Bu sûrede sıfatları belirtilen her mümin kişi fırkayı Naciye’den olarak kurtuluşa erenlerdendir. Zaten mümin olan, Allah’ın varlığından şüphesiz emin olan ve O’nun ahlakı üzeri yaşadığı için ahlakından emin olunan kişidir.

Sûrede insanın, bedensel yaratılma süreci anlatıldıktan sonra başka bir yaratılışla da insan haline getirildiği on dördüncü ayette belirtilir. Bu sûre insanın bilinçte söz ile yaratıldığının

delilidir. Bu ve başka birçok sebepten dolayı Allah'a evlatlar isnat edilmesi şirk olarak yasaktır.

NUR: 24

Bu sûre insanın temel içgüdülerinden olan cinselliğin, bilinçte şehvet olarak şahsiyette görünmesinin nedeni üzeri inzal edilmiştir. Şehvetin sebep olduğu zina, fuhuş ve zina iftirası üzerinden, yasaklar olarak farz kılınanları ve farzda kolaylıkları göstererek, tutulması adına öğütler verilen bir sûredir. Zaten sûrenin başında inzal edilen, farz kılınan ve öğüt alınması gereken bir sûre olduğu belirtilir.

Sûre, toplumsal yaşamda cinselliğin sınırlarını belirleyen şeriat kuralları ile doludur. Böyle olsa da marifet ilkesiyle okunması gerekir. Çünkü sûrenin muhatabı dinde marifet mertebesinin sahibi bizzat Resulullah'tır. Dinde marifet, dini hem şeriat hem de hakikat temelli olarak yaşayabilme kabiliyeti üzeri bulunmak demektir.

Bu sûreye şeriatın farzları üzeri baktığımızda cinsellik içgüdüünün sosyalleşmenin temeli olduğu görünür. Bu sebepten sûre bir bölümüyle cinsellik üzeri beliren durumlar üzerinden ahkâmlar verir.

Diğer bölümüyle de Allah ve Resulüne itaat edilmesi noktasında uyarılarda bulunulur. Müminlerin Allah ve Resulüne iman ettikleri de özellikle belirtilir. Nur ayetleri zikredilir ve Allah'ın isminin anılmasına izin verdiği evlerde sabah akşam Allah'ın ismini tespih eden kişiler de anılır. O insanların vasfı olarak da "Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoymadığı insanlardır" denilir. Allah'ın kâinat kitabından da varlığına delil ve emri doğrultusunda zuhur eden örnekler verilir. Aslında bu anlatımların tamamında dinin marifet mertebesinin vurgusu yapılır.

Bu sûrede nefis, cinsellik ve şehvete taşınan hâlleri düzeyinde ele alınır. Bilinmesi gereken odur ki bu sûrede cinsellik üzeri sosyalleşen insanın cinselliği sınırlarıyla beraber nasıl yaşaması gerektiği vurgulanır. İnsan için cinsellik hem bir haz hem de evlat edinmesinin aracı olarak görünse de Rabb için hikmeti düzeyinde çok şeyler ifade eder.

Bu da sûrenin kırk birinci ayetindeki "dizi dizi kuşların Allah'ı tesbih ettiklerini görmez misin?" ifadesinden anlaşılmalıdır ki göklerde ve yerlerde bulunan birçok mahlûkat cinsellikle, farklı türlerde yaşamaktadır. "Görmez misin ki Allah bir takım bulutları sürüyor, sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor, işte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkar..." Kırk üçüncü ayetten de anlaşılmalıdır ki Rabb eril ve dişil öğelerle yağmuru yağdırıyorken, şimşegi çaktırıyorken kadın erkek ilişkisiyle de insandan Vedûd, Halik, Bedi gibi esmalarıyla tecelli ediyor. Ayrıca onların beraberliği esnasında salınan enerji sebebiyle de onlardan nuruyla tecelli ediyor. Otuz altıncı ayet de söylediklerime delildir. Bu da "bir takım evlerdir ki Allah, yücelmesine ve içlerinde esmalarının anılmasına izin vermiştir. Orada sabah ve akşam O'nu tespih ederler ki" ayetidir. Bu ayetten bir önceki ayet, kadın ve erkek ilişkisinde cinsellikten

yana sağlıtım olduğunu da betimler ki bu da sosyal yaşantıda sapıklık düzeyinde suçların işlenmemesinin bir sigortasıdır.

“Allah, geceyi ve gündüzü birbirine çeviriyor. Bunda da basiret sahipleri için mutlak bir ibret vardır” ayeti ise niteliksel olarak aynı döngüde bulunan zıtlar birbirlerinden çevrilirler ve aynı türden olan zıtlar da birbirlerine değişimde olarak çevrilirler. Yani kadın ve erkek ilişkisinde taraflar birbirlerine zıt karakterli iseler hem karakterlerinde değişime uğrarlar hem de kadını ve erkeksi taraflarını birbirlerinde bularak kişiliklerinde denge kurarlar. Böylece toplum içinde bir yer edinmiş olarak da selamet bulurlar. Bu kâinat ayetlerinin bu sûrede özellikle bu biçimde zikredilmesi önem arz eder.

Yukarıda belirtilen ayetler doğrultusunda belirtelim ki beşeri gereksinimleri doğrultusunda helali gözeten insan, dinini hem Rabbine has kılarak hem de helalinde nefsinin hakkını vererek tamamlar. Bu da kişinin dini marifet mertebesinde yaşamasıdır. Otuz altıncı ve otuz yedinci ayetler demek istediğimin delilleridirler. Rabbim Allah’tır ki beşeriyetimiz üzerinden sıfatlarıyla tecellisinde bizlere sayısız nimetler vermiştir. Kendisine şükürler ve hamdü senalar olsun! Her şeyi dininin gereği olarak helalinde yani hakkınca yaşayan insan, Rabbin nuruyla müşerref olur. Onunla beytinde kutsanır.

Sûrede dikkat edilmesi gereken bir durum da Allah ve Resulüne itaat edilmesi ifadesidir. Lügat manası itibarı ile değil hakikati itibarı ile resul, Rabbini kendi üzerinde hususi sıfatı üzeri bulan, yaşayan ve O’nun bu âlemde sıfatı üzeri kendisini gösterdiği risalet kapısıdır. Bu sebepten dolaydır ki Resula itaat Allah’a itaattir. Çünkü Allah, Resulün rabbi olarak onun üzerinde bulunduğu sıfatın gereği olarak hükmünü verir. Bu sûrede özellikle belirtilen bu ayetin sıkça zikredilmesinin sebebi vardır. Bu da sûrenin marifet sûresi olmasından sebeptir. Çünkü beşeriyete hem şeriatta yaşayarak hem de kendi varlığının hakikati üzeri yaşayarak, Rabbini sıfatı gereği yaşamında göstermek marifettir.

Nur ayeti olan otuz beşinci ayete bakıldığında ise Allah, varlığını göklerin ve yerin nuru olarak anmaktadır. Ve nurunun kendisini de temsili olarak anlatmaktadır. Bu temsil tefsir mahiyetinde uzun uzadıya yorumlanabilir. Lakin bizi ilkesel olarak ilgilendiren ayette geçen “...Allah dilediği kimseyi nuruna eriştirir...” bölümüdür. Çünkü sûrenin genel anlatımı bize gösteriyor ki müminlerin nefsin hakkı da gözetilmiş olarak helalinde yaptıkları cinsellik, yemek yemeleri, secaad, Rabbin nuruyla yaşamamızın aracıdır.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Size verdiklerimin hakkını gözeterek yaptığınız her işin mükâfatı Benim nurumun tecellisidir. Resullerim nurdan kandillerimdir. Gören gözler bilir ki o kandiller ışıl ışıl nur saçarlar. Benim hikmet bilgim üzeri yaşayarak etraflarını aydınlatırlar. Dünya işleri ile uğraşırken, aileleriyle beraber olurlarken, dost meclislerinde yemeklerde bulunurlarken Benim zikrimden gafil değillerdir. Size verdiğim hükümler üzeri yaşayın, ola ki beşeriyetinizde nuruma kavuşanlardan olursunuz. Nurum üzeri feraset ve hüküm bulursunuz.”

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insan ki Rabbin nur kandili olur. Şerri hükümleri gözeterek adabı beşerin gereklilikleri üzeri yaşarken, Rabbinden gafil olmadan daim zikri

ilahide dinin marifet mertebesinde yaşar. Rabbi ile Hak üzeri olduğu için hoş nazarla bakılan, tevazu ve edeple saygı gösterilmesi gereken birisi olur.

FURKÂN: 25

Furkan sûresi hikmet ve anlayış sûresidir. Hikmet ilkesince okunmalıdır. Hikmet bir şeyi 1) eyleminde ve bulunduğu sıfatıyla, 2) nedenselliğinin delilleriyle, 3) sonuçlandığı durumuyla, 4) iradeye bağlı durumuyla, 5) sebep olduğu neticeleriyle, 6) olgunun nedene sebep olacağı belirtileriyle ve sonuç ve döngüsel bağlı dengeleriyle, 7) hangi durumlar üzeri var olduğunun aklıyla bilmektir yani hikmet bir şeyi akli kabuller üzeri anlayabilmektir.

“Gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileyseydi elbet sabit kılardı. Sonra biz güneşi ona delil kıldık.” ve “sonra onu yavaş yavaş kendimize çektik” ayetleri sûrenin kırk beşinci ve kırk altıncı ayetleridir. Bu ayetler yukarıdaki ilk üç şikkın ayetleridir. “Size geceyi örtü, uykuyu istirahat kılan, gündüzü de dağılıp çalışma yapan O’dur” ayeti sûrenin kırk yedinci ayetidir. Bu ayet yukarıdaki dört ve beşinci şıkların ayetleridir. “Rüzgârı rahmetinin önünde müjdecî olarak gönderen O’ dur. Biz ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik” ayeti sûrenin kırk sekiz ve kırk dokuzuncu ayetleridir. Bu ayetler altıncı şikkın ayetleridir. “birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerinki tuzlu ve acı iki denizi salıveren ve aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O’dur.” Bu ayet sûrenin elli üçüncü ayetidir. Yukarıdaki yedinci şikkın ayetidir.

Bu ayetlerin ardı ardına sıralanması da önem arz eder. Kâinat kitabından örneklerle anlîk (zihinsel) düşünen ve değerlendiren yapan akıldan, Rabb Teâlâ hikmeti gözetken kurgul bir akılla düşünülmesini ister. Zaten sûrede isteyen kalben şükretmesi, isteyen aklen ibret alması için örneklerin verildiği belirtilir.

Sûre varoluşun hikmetini mutlak bir dayanağa göre bilmemizin gerektiğinin aklını tevhit diliyle işaret eder. Bu da özellikle “ölümsüz ve diri olan Allah’ a güven ve dayan...” ayetiyle belirtilir. Bu ayet sürekliliği olan ve sürekliliğinde ölümsüz diri olanı göstererek mutlağa göre doğa ve tin felsefesi yapılmasının temel koşulunu bize işaret eder. Bu da zaten tevhit dilinde mevcuttur. Yani tevhit dili, sürekliliği olan ve sürekliliğinde diri olana göre ifadelerle sahiptir. Zaten İbrahim nebinin kâinat üzerinde Rabbini ararken gözettiği ilkenin, dikkatli bakıldığında süreklilik ilkesi olduğu da görülecektir. Zaten mutlağa göre doğa ve tin felsefesi yapılacaksa, mutlak ilke varlık olarak Allah’tan başkası veya başka bir şey olamaz. Allah, şahıs varlık olduğu içindir ki O’na iman ile tin ve doğa felsefesi yapılabilir. İman ilkesi doğrultusunda ise tin felsefesini hakkıyla yapabilecek olan, şahıs varlık oluşu ve ilahi donanımları sebebiyle insandır. Zaten Kur’an anlatımının tamamı mutlağa dayalı tin felsefesinin yapılışı değil midir? Tevhit dilinde tin felsefesi yapılırken, doğa felsefesi de mevcudata aşkın varlık olan Allah’ın tabiattaki tecellisi üzerinden bizatihi yaşamın kendisinde yapılır.

“Arşa istiva eden Rahman’dır” ayetiyle de akla hükümlerle kurulanın Allah olduğu belirtilmiş olur. Bu da hikmetin, aklın algısıyla ayrıştırıcı, mukayese edici, idrak edici ve belirleyici, ilkeye

göre de toparlayıcı ve işletici ve benzeri durumlar üzerinden idrak edilmesi gerektiğini vurgular.

Sûrede şahıs varlık olarak Allah, evvela hakta duranları ve batıda duranları, Kur'an ve Resule iman edip etmemelerine göre ayırıştırır. Tebliğ sürecinde iman etmeyenlerin Resule iman etmemelerinin gerekçeleri ve Rabbin de gerekçeler göstermesi serimlenir. Aslında yapılan ise anlık bakışta sıradanlıkları görenlerin farklılıkları görerek gerçeğe şahit olmalarıdır. Zaten bu da görüneni farklılıklarıyla hikmetinde görmektir. Hikmet, akli delilleriyle farklılıklarda gerçeği olduğu gibi görmektir. Bu bağlamda Kur'an, gerçeği farklılıklar üzerinden gösteren kitap olmasıyla da hikmet kitabıdır. Bu sebepten bir ismi de Furkan'dır. Furkan, farktan kinaye farklılıklar üzerinden gerçeği gösterendir. Bu sûrede kâinat kitabından verilen misallere dikkatli bakılırsa, günlük sıradanlıklar içinde hiç fark etmediğimiz durumlar gösterilmektedir.

Gerçek, farklılıklar üzerinden görünmekte olduğu içindir ki hak ve batıl, aklın bilme edimselliği için zorunlu karşıtlıktır. Varlık olarak Allah'ta ise karşıtlıklar, gerçeğin görünmesi adına zorunlu olarak varlık bulan yan yana türlerdir. Mesela inanlar ve iman edenler denilince akılla kimlerin kastedildiğini karşıtlık ilkesi gereğince anlarız. Lakin bu iki kategori hem Kur'an da hem de farklı yaşam biçimleri olarak kâinatta türler olarak görünürler. Akıl ilkesine göre var olan türlerin ve karşıtlıklar ilkesine göre görünenlerin Kur'an'daki yaşam biçimlerine göre zikredilmeleri ise Kur'an'ı Furkan yapmaktadır. Ayrıca Furkan analitik olarak karşıtlıklar üzerinden ayırıştırarak ve belirleyerek idrak edilen üzerine hak ölçüsünde hüküm verme yetisi olarak insanda tecelli eder. Bu yeti üzerinden Furkan sûresinin anlatımına dikkatli bakıldığında, Rabb Teâlâ'nın da aynı biçimde hüküm üzeri ahlak sahibi olduğu görünür. Bunu da sıradanlığı sebebiyle nebiliği kabul edimeyen Resulullah ve Kur'an'ın eleştirisi üzerinden iman etmeyenleri işaret eden Rabb, duylara bağlı olarak zihinde anlıkta bakan akıl sahiplerini betimler ve onlara konuşur. Geçmiş kavimlere kendi varlığının farkındalığı için misaller verildiğini ama öğüt almadıkları için helak edildiklerini belirtir. Anlık bakan bilinç yapısından kurtulmaları için kalıntılarında bile ibret almadıklarını belirtir. Bu bağlamda otuz dokuzuncu ve kırkıncı ayetlere bakınız. Sonuç itibarı ile Rabb Teâlâ, anlık bakıştan hikmet ve iman ile kurtulmayanların üzerlerine vaat ettiği sözün (acı azap, cehennem) hükmünü verdiğini belirtir. Anlık bakıştan bu şekilde uyanıldığını, onların ahiretlerindeki konuşmaları üzeri belirtir.

İman eden, tövbe ile Rabbine rûcu eden, hem Rabblerinin hakkını hem de kendi nefslerinin hakkını hakkıyla gözeten, Rabblerinin hükümleri ahlakları olanlar da Rabblerinin selamet sözü üzeri yaşadıkları ve yaşayacakları da sûrede betimlenir. Bu bilinç türünün akli üzerinden, bu sûrenin hikmet sûresi olduğu net bir biçimde betimlenerek işaret edilmiş olur. Yetmiş üçüncü ayete bakınız. Sûrenin birinci ayetinde Rahman olan Rabbe bağlı olarak hikmetin anlatıldığı da net olarak görünür.

Bu sûrede Rabb diyor ki: "Sıradan gördüğünüz her ayetimde nice saklı hikmetlerim vardır. Hikmetlerimle Bana şahit olmak isterseniz evvela iman edin ve aklınızı kullanın. Beni tecellilerimin farklılıkları üzerinden idrak ve ferasetle bulacaksınız. Gördükleri ve duydukları ile hevâ ve heveslere kapılanlara bir bakınız. Bu durumda iken Beni görmeleri mümkün

müdür? Sonları için acı azapla hüküm verdiklerimden olmayın. Sonunda pişman olacağınız her türlü işten sakının. Her şeyde ve her işte Beni hikmetle gözleyin.”

Bu sûrenin imamı insanın yaşamındaki karşılığı: O kimsenin hem Allah varlığına dayanarak tevhit dili üzeri tin felsefesinde bulunması hem de âlemlerdeki deliller üzerinden Rabbi olan Rahman’ı müşahede etmesidir. Böyle bir insan, farklılıklar üzeri akleden, farklılıkları gözetten ve farklılıklara aşkın olan Rabbini gözleyen sağlam akıl sahibidir. Rabbin varlığında vicdana gelmiş, her işin ve her şeyin hakkını aklıyla gözetten akıl sahibidir. Bu da arşına (aklına) istiva eden Rabbi Rahman ile mümkün olmuştur. Böylesi insan Rabbinin varlığında bulunduğu bilinciyle Rabbinin külliyyatı karşısında acziyetini görerek varlığa kibirlenmeden, boş işler ve sözler peşinden koşmadan her daim Rabbine sığınır. Hak yolda Rabbine dönerken her işi hikmetiyle bildiğinden hak söz söyler ve imanı olmayan kavga ehli Hakk’ı bilmezler ile tartışmaz. Şirksiz olarak Rabbe dua ise Rabbine acziyetini sunarak dini Rabbine has kılmaktır.

Hikmetinden uzak olarak, insanların mahlûkata hakları dışında ilahlık sıfatı yüklemeleri de sûrede işlenir. Şirk koşulanın hak sıfatları üzeri Rabb olmadığının beyanı, onların dile getirilişi üzerinden betimlenir. On sekizinci ayetteki “anmayı unuttular” ifadesi, insanın Rabbinden yana gaflette oluşunun işaretidir.

Bu sûre hikmet ile Rabbini bilmeye davet sûresidir. İman ehli filozofların ve iman ehli olmayan filozofların işaret edildiği sûredir. Otuz üçüncü ayette buna delildir.

Bu sûrede özellikle Furkan ve Rahman isimlerinin kullanılması da ehlinin dikkat etmesi gereken bir konudur. Çünkü Rahman, külli aklın yasaları üzeri cüzi akılda iman edenlere kendini hikmet üzeri göstermesiyle Furkan’da görünmüş olur. Zaten kâinat dediğimiz, külli aklın yasaları üzeri bize farklılıklarda görünen ve içinde bulunduğumuz akılla okunması gereken, aklın Furkan kitabı değil midir?

Furkan sûresinde hikmet aklının edinilmesi, Rahman olan Rabbin farklılıklarda tecelli eden hikmeti üzeri müşahade edilmesi betimlenir. Bu da sözün hâl düzeyinde ifade edilmişinden hikmetiyle ifade edilmesine taşınmasıdır. Sözün, hikmetiyle kullanılması bize akı verir. Hikmetiyle ifade bulmayan söz delilsiz olduğundan itibar görmez. Bu da sûredeki, sığılta bakış sahibi olanların ifadelerinin Rabb nezdinde kabul görmediği gibi sûrenin sonunda belirtilen, Rablerine iman ile varan ve her işin hikmetini gözleyen müminlerin boş söz sahiplerini kâle almayarak onları vakar ile terk etmeleri sûrede belirtilir.

ŞUARA: 26

Bu sûre, sözün ispatı ilkesine göre okunmalıdır. Söz, delili varsa eğer gerçeklik arz eder ve böylece akıl sahiplerinin kabulüne sebep olur. Sûrenin ikinci ayetinde “bunlar apaçık kitabın ayetleridir” denilirken apaçık kitap olan kâinattaki delillerin sözle dillendirilişidir denilmek istenir. Sûrenin devamında Rabbin sözüne iman etmeyenlerin tutumlarından dolayı çok üzülen Resule hitap vardır. Bu hitapta sözün gerçekliğinin dilenirse eğer mucizeyle ispat edileceği belirtilir. Lakin iman etmezlerse eğer geçmişte yaşayanlara verilen helakin hakkı

üzeri onlara da yaptıklarının hak karşılığı olarak helakin verileceği ifade edilmek istenir. Rabbin Rahman olması sebebiyle evvela sözle uyarıldıkları belirtilir. Lakin uyarılmalarına rağmen öğüt olarak verilen sözden yüz çevirdikleri beyan edilir. Sözün gerçek olduğunun ispatının ise kâinatta aranması gerektiği belirtilir. Lakin hak söz hevâsıyla bakanlar tarafından yalanlanmıştır. Aslında söylenmek istenen ise insanların gerçeği bilmek adına akıllarını hakkıyla kullanmadıklarıdır. Hak sözün yalanlamasına üzülen Resule Rabb Teâlâ, Musa'nın mitiyle beraber diğer nebilerin kavimlerinin de hak sözü hep yalanladıkları ve sözüyle hep üstün gelenin kendisi olduğunun mitlerini anlatır. Aslında anlatılan mitlerin tamamı, Rabbin kendi sözü ile kendini ifade ettiği mitleridir.

Musa mitine bakıldığında görülecektir ki gerçek olanın sözlü ifadesi için belagat önemlidir. Musa'nın hem dilde yoksunluğu hem de hak sözde yalanlanmasına karşılık söze şahit birini istemesi sûrede ifade edilir. Sözün doğruluğuna şahit olan kişi de Musa'nın kardeşi Harun'dur. Mitte hayati korkuya rağmen gerçek olanın söylenmesi gerektiği özellikle betimlenir.

Musa Rabbi, Âlemlerin Rabbi olarak tanıtır. Yani sözümün gerçekliği varlığa dayanır denilmiş olunur. Akıllarını kullanırlarsa eğer arzdeki her cihette O'na şahit olacaklarını belirtir. hevâları ile görünenlerden başka bir şey görmeyen Firavunun böyle bir görüşünün olmasına imkân yoktur. Bu sebepten dolayı Musa sözün gerçekliğinin delilleriyle donatıldığını belirtir. Asanın yılan olması ve elinin bembeyaz olarak nurlu görünmesi sözün gerçekliğinin delili olarak gösterilir.

Mitte Musa'nın mucize delilleriyle, sözünün gerçekliğini kabul eden sihirbazlardan da bahsedilir. Firavun hevâsını ilah edinen iktidar, sihirbazlar ise menfaatlerini gözetken bilim insanları olarak Rabbin düzenindeki muhteşem bilime şahit olduklarında iman edenleri işaret eder. Bu mitte, sözün gerçekliği cansız olan asanın canlandırılması, sihirbazlar için olmazın fizik kimya ile olur kılınmasıyla ispatlanır. Bu dahi kuantum düzeyinde fizik kimya ile mucizelerin umumi olacağı zamanları işaret eder. Böyle olursa eğer Musa'nın asası misali kitabı Kur'an olur. Sözün gerçekliğine iman sebebiyle Rabb kullarına himmet eder. Bu da altmış ikinci ayette belirtilir, lütfen bakınız.

İbrahim kıssasıyla da Rabb Teâlâ kullarının mantıklarının kullanmaları gerektiğini belirtir. Sözün mantığa uygunluğu ilkesi gereğince, uydurulana itibar edilmemesi İbrahim'in putlar üzerine yaptığı söylevde işlenir. "Neye taptığınızı düşündünüz mü?" sözüyle de bu betimlenir. İbrahim'in, Rabbin fitratı gereğinde bulunduğu da onun söylevi üzeri betimlenir. Bu da kâinatta fark edilen gerçekliğin kul dilinden dile getirilişidir. Yani İbrahim kendi üzerinden gerçekliğe şahit oluşun sözle ifade edilişi mantığına sahip olmandır. Sözünün gerçekliğini kâinatta olan durum üzerinden göstermektedir. Rabbin sözü, kişi kalbi selim üzeri ise gerçekliğiyle kabul görür. Çünkü kalbi selimden kastedilen iman dolu kalptir. İman dolu kalpte ise Rabbin sözüyle gerçek insan olarak doğulur. Malın ve evlatların fayda vermediği günde kabul gören ise kalbi selimde doğarak Rabb'e varıştır. Buna da sûrede işaret edilir. Uydurduklarıyla yaşayanların sözlerinin gerçek olmadığı ise hakkın ortaya çıkacağı gündür ki o gün insanlar uydurduklarının yalan olduğunun sonuçlarıyla acı içinde bulunurlar.

Sözün gerçekliğine, sosyal sınıflardan dolayı aynı kategoride bulunacakları insanlar sebebiyle iman etmeyenler Nuh mitinde anlatılır. Evrensel söz insanı birliğe taşır. Sosyal sınıflardan dolayı hak sözü kabul etmeyenler Rabbin vahidiyetinin rahmetinden mahrum kalır.

Hud nebi ile anlatılan ise sözün gerçekliğinin kabul edilmeyişinin nedeni olarak eğlencelerin huy edinilmesi, dünya hayatının baki sanılması, insanlarla zorbaca alay edilerek eğlenilmesi olduğu betimlenir. Dünya eğlencelerine aldananlara bir şey söylene de söylenmese de bir şey ifade etmediği de belirtilir.

Lut nebi ile anlatılan ise cinsellik içgüdülerini kontrol edemeyenlerin, hevâlarının tesiri altında bulduklarından dolayı hak sözünü kabul etmeyişleridir.

Şuayb nebi ile anlatılan ise sahiplenme içgüdülerini kontrol edemeyenlerin, hırs, hırsızlık, insanların hakkı olanı vermemek ve hırsları sebebiyle bozguncu olurlarken haklar gereği tecelli eden hak sözün menfaatlerine dokunuyor olmasındandır.

Salih nebi ile de anlatılan ise duyularıyla anlıkta bakan insanın anlayış sığılığı ile sıradanlıkta görünenlere rağbetleri ve açlık güdülerini dahi kontrol altında tutamayanların Rabbin sözünün delillerini yok etmeleridir. Rabbin sözünün taşıyıcısı olanı, kâle dahi almamalarıdır. Açlık korkusu ve rahat bir hayat yaşayanların, Rabbin sözü ile rahatlarını göz ardı etmeleri sıkça görülen bir şey de değildir.

Sûrenin sonlarında Rabb kelamı olan Kur'an ile uyarma görevinin devam edilmesi ve ilk uyarının yakın akrabalara yapılması gerektiği vurgulanır. Öncelikli olarak iman edenlerin gözetilmesi gerektiği belirtilir. Bundan kasıt da hak söze iman etmeyenlere üzülmemesi ile beraber insanlık kıblesinden yana müminlerin gözetilmesidir. Diğerlerin ise hak sözü dinlemedikleri için şeytanlarla beraber olacakları bildirilir. Bundan kasıt ise Rabbin sözü üzeri yaşamayan her türlü kötü ahlak sahibi mahlûkattır.

Sûrenin sonuna doğru, gerçekte yaşamadıkları ve yapmadıklarını olmuş gibi anlatanların, anlattıkları doğru bile olsa kendileri yaşamadıklarından ve yapmadıklarından dolayı yalana düşenlere itibar edilmemesi gerektiğinin vurgusu yapılır. Çünkü söz hak delil üzeri sorumluluğu bilinerek söylenmelidir. Söz hak söz olsa da söyleyenin kendisi evvela sözünün gereği doğrultusunda yaşamalı ve sözünün gerçekliğine de iman etmelidir. Kişi sözün gerçekliği ile iman üzeri yaşıyorsa eğer Rabbin varlığında hak karşılığı vardır. O söz de Rabbin sözüdür. Sûre kendisinde hakikati olmayıp da şiir diliyle söz söyleyen şairlerden ismini alır.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Sözümün karşılığı haktır. Ya sözümün gereği üzeri yaşarsınız ya da nefsinizin şeytanlığında ve nefisleriyle şeytanlaşanlar ile baş başa yaşarsınız. Sözün hak olanı Bana çıkar. Sözün yalan olanı ise menfaatleriniz ve hevâlarınızla beraber şeytanlığa çıkar. Hak sözü yalanlamanız ve uydurduğunuz sözler üzeri yaşamamanızın sonucu olarak da kendi nefslerinizle yüzleşeceğiniz günden sakının. O vakit ki yalanlamanızın ve yalanlarınızın sizlerin ayaklarınıza dolaştığı gündür. Sizlerin gerçek karşısında çaresiz kaldığınız gündür. Öyle ise o günden ve yalanladığınız Benden sakının. Varlık vaadim haktır ki o da herkesin kendi yaptığı ile yüzleşecektir."

Bu sûrenin imanlı insandaki yaşam karşılığı: O insanın hak sözü üzeri imanla yaşamasıdır. Doğruluktan taviz vermemesidir. Rabbinden gelen her türlü hakikati hüsnü zan ve iman ile kabul etmesidir.

Bu sûre Rabblerinin hak olan sözü üzeri hizmette bulunan ve hizmetlerinde yalanlanan, hâkir görülen ve aşağılanan, alay edilen olmalarına rağmen Rabblerine iman edilmemesi sebebiyle üzülen Muhammedi mertebenin adanmış mürşitlerinin teselli sûresidir. Bu mürşitlerin en büyük özelliği de şiir değil doğuşat ehli olmalarıdır. Doğuşat ehli olarak Rabbin hak kelamı üzerlerinde tecelli ederken, hak sözüne itibar etmeyenler sebebiyle üzülmüşler. Bu sûre onlara atfedilmiş ve Rabblerinin kendilerini teselli ettiği sözleri ile doludur.

NEML: 27

Şuara, sözün ispatı ve gerçekliği üzeri ifade biçimi kazanır. Neml sûresi ise hak sözün gerçekleşmesi ilkesine göre okunmalıdır. Çünkü bu sûrede hak sözün nasıl gerçekleşeceğini ve gerçekleştiğinin anlatımı sunulur. Sûrenin aklını ahiret kavramı üzerine yapılan anlatımlarda ve seksen beşinci ayetteki "...yaptıkları haksızlıktan ötürü o söz gerçekleşmiştir..." ayetinin ışığında sûrenin genel anlatımında görebiliriz.

Bu sûrenin ilkesel düzeyde anlaşılması adına sözün yaşamda gerçekleşmesinin anlatıldığını tevil itibarı ile belirtsek de sûrenin, anlatılan mitleriyle anlaşılması adına tefsirinin de yapılması gerekir. Teviline bağlı kalarak diğer tefsir anlamlarını geri planda tutarak bu sûreyle beyan edilmek istenen anlamaya çalışalım.

Sûre "Kur'an'ı açıklayan kitabın ayetleridir" diye başlar. Bu ayette hak sözünün anlaşılmasını sağlayan bir kitaptan bahsedilir. Bu kitap ise insanın beden kitabıdır. Çünkü Kur'an'ın anlaşılması bedendeki akıl ve idrak yetilerimiz üzerinden Rabbinizin bizlere mana hazinesinin sözlerini lütfetmesiyle gerçekleşir.

Sûrenin ikinci ve üçüncü ayetlerinde "...iman eden müminlere bir hidayet ve bir müjde..." olduğu belirtilir. Bu sebepten dolayı sûredeki hidayet ve müjdenin görünmesi sûrenin tevil için şarttır.

Sûrenin dördüncü ayetinde "ahirete inanmayanların işlerini kendilerine süslü gösterdik. O yüzden bocalar dururlar" denilir. Kur'an'da ahiret kavramı, insanların yaptıklarının hak karşılığı olanla karşılaşacakları, yüzleşecekleri ve hükmü üzeri yaşayacakları olarak anlam bulur. Ayrıca dünya hayatından sonra geldiğimiz yere geri dönerek yaşayacağımız mekân kastedilir. Bu ayet ve bunun gibi ifade taşıyan sûrede bulunan ayetlerde genel olarak kastedilen, Rabbe iman etmeyenlere, dünya hayatında yaşananların nefslerine hoş gösterildiği ve yaptıklarının sonucuyla hem vakit hem de mekân olarak yüzleşeceklerinin unutturulduğu beyan edilir.

Bu sûrenin sonlarına doğru kâinattan ayet deliller verilerek insanların şahsıyla tek, varlığında halk ettikleriyle Rabbleri olarak onlarla bir olan Rabbtan başka ilah olmadığı vurgulanır. İnsanların Rabblerini bilmedikleri, sığ düşündükleri ve delilsiz konuştukları belirtilir. Bu insanların ahiret bilgisinden yana yetersiz oldukları, şüphe içinde buldukları ve ona kör oldukları da beyan edilir. Rabb Teâlâ sonuç olarak kendi sözü üzeri varlığına iman etmeyenlerin ve ayetlerini yalanlayanların üzerlerine yaptıkları haksızlığa karşı ahiret sözünün gerçekleştiğini belirtir. Bunlar da bize hak söze iman etmenin ve beyanı üzeri yaşamının önemini arz eden hidayet ayetleridir. Ayrıca hak sözün imanla varlığa dayandırılarak, ahiret kavramının, yukarıda belirtilen akli itibarı ile söylenmesi sözün geleceği itibarı ile gerçekleşeceğini aklını bize verir.

Sûrede yedinci ayetten itibaren Musa, Süleyman, Salih ve Lut nebiler zikredilir. Davut nebi de sûrede zikredilenlerdendir.

Musa nebinin zikredilmesinin sebebi Rabbin sözünü kâinatta ve sosyal yaşantıda hükme taşımasıdır. Yani o hem kâinata hem de insanlara hüküm düzeyindeki sözünün gerçekleşmesini Rabbin sözü üzeri bulunmasıyla bulmuştur. Sûrede Musa'nın asası, bilinçte imanla güvendiği dayanağıdır. Uzantı olarak beyaz eli ise bilinçte saf ihlâsla bakışımıdır. İtikat sahibi, ihlâsla bakan ve iman dolu bir bilinçte Rabbin sözünün asa misali dayanak alınmasıyla söz bilinçte gerçeklik taşır ve söylendiğinde veya onunla iş görüldüğünde sonuç (ahireti) itibarı ile gerçekleşir.

Davut ve Süleyman nebiler ise hak sözün gerektiği gibi devlet düzeyinde gerçekleşmesinin temsilidirler. Süleyman'ın hikâyesine dikkatli bakıldığında Rabbin hükümleriyle tecelli ettiği devlet oldukları görünür ki bu da onların sözlerinin her daim gerçekleşeceğini gösterir. Çünkü devlet, hükümlerin gereğinin yerine getirildiği sözden ibaret olan ve hüküm sözlerinin gerçekleştirilmesiyle gerçeklik kazanan zihinde var olan yaşamda gerçekliği görülen olgudur. Devlet olarak ordu, hüdhüd kuşunun istihbarata misal oluşu, emrinde bulunanların yönetimde bulunmaları hak sözünün kurumsal olarak gerçekleşmesine sebeptir. Musa'dan sonra Süleyman'ın zikredilmesi de pek anlamlıdır. Bireysel olarak Musa'da, kurumsal olarak da Süleyman'da Rabb sözünün gerçeklik kazandığını ve hükümlerle işletildiğini görmekteyiz.

Uydurdukları sözün bilinçlerinde güneşe karşılık gelmesiyle yaptıklarının hoş gösterilmelerine karşı Belkıs'ın ve kavminin, Allah'ın Rahman ve Rahim isimleriyle imana davet edilmeleri ve sonuçta iman etmeleri hak sözün devlet kuvvetiyle gerçekleştiğini gösterir. Sûrede zaten Belkıs'ın dilinden bu betimlenir. Süleyman ile Belkıs'ın mitine dikkatli bakılırsa, Süleyman Rabbin sözüyle bilinçte devlet olarak doğandır. Bu da onu Rabbinin devlet olarak temsili halifesi kılar. Allah'ın ayetlerinin gönderildiği halkların, ayetleri kabul etmemeleri sonucunda helak edilmeleri bildiğimiz vakadır. Besmele ayeti risalesinden sonra Belkıs'ın "hükümdarlar bir yere girerlerse orayı perişan ederler. Halkının ulularını da alçaltırlar" ayet sözü Süleyman'ın mutlak olanı, tecellisinde temsili olarak hem devlet nesnellüğünde hem de bilinçte devlet öznelliğinde bulunarak yaşamıyla Rabbinin halifesi olduğunu gösterir. Bu da Müslümanlara hevâlarınıza göre değil hak söz üzeri devlet olun anlamına gelir.

Bu böyle olsa da Süleyman'ı kâinatta hüküm olarak karşılığı bulunan yetiler devleti olarak görmek gerekir. Çünkü Süleyman yetileri üzerinden devlet olarak hak sözünü yaşamda gerçekleştirendir. Yani Rabbimizin bize verdiği tasarruf kuvvetleriyle hak sözümüz gerçekleşebilir. Bazı insanlar bunu Süleyman gibi doğduğundan itibaren bulur, bazısı da ismi verilmeyen Asaf bin Berhiye gibi kitaptan ilim verilen olarak bulur. Yani Rabbin hak sözü olan ayetlerin zikri ve ibadetleri üzeri meleke kazanmasıyla bulur. Bu da hak sözün gerçekleşmesinin sebeplerindedir. Hak sözden ilim alanlar genelde havas ilmiyle uğraşanlardır. Bu ayetler havasın hak olduğunun delilidir. Bu da sûrede müminlere müjde olan haberlerdendir.

Özet olarak belirtirsek kâinatta söz; imanla, devlet iradesiyle, bedenle beraber ruhumuza bahşedilen melekelerle ve havas ilmiyle hüküm düzeyinde yaşamda gerçeklik kazanır.

Salih'in mitiyle anlatılan ise hak sözü basiretsizliklerinden dolayı anlamayan ve Allah'ın velisinin canına kastedenlerin üzerlerine Rabbin kahhar sıfatıyla acı azap sözü hak olur.

Lut'un mitiyle anlatılmak istenen ise şehvetlerinin esiri olmuşların, akli kıt olarak mantıklı eylemlerde bulunmamaları ve hakları dışında olandan murat almak istemeleri sebebiyle Rabblerinin acı azabı üzerlerine hak olmuştur.

Her iki mitte de nebilerin bildirdiklerini kabul etmeyen halkların Rabbin kâinattaki mutlak hükümdarlığıyla hak üzeri tecellisi sonucu helakleri betimlenir. İki mittenden de Rabbin hak velilerine kastın sonucunda neler yaşanacağını uyarısı ve müminlerin Rableri tarafından korunduğu müjdesini de anlayabiliriz. Bu da hak velilere Allah'ın vaadindedir.

Eğer bir söz Rabbin varlığında gerçekleşecekse O'nun hak sözüyle aynı doğrultuda, aynı kasıtle, imanla söylemek yeterlidir.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Varlığında tek ilah ve melik olan hükümdar Benim. Benim sözümün hükmü ve bilgisi üzeri yaşayanlar seçkinlerimdir. Varlığında hükmümle sözleri gerçekleşecek olanlar da onlardır. Delilleri olmadan söz söyleyenlerin karşılaşacağı sadece Benim hak sözümün karşılığıdır. Nasıl ki dağları bulutlar gibi yürütürüm, maneviyatın temeli olan değişmez hak sözlerimi de insandan insana farklı farklı tecelli ettirerek yaşatırım. Sözlerimde değişme olmaz. Her şeyi değişmezlerim üzeri yaşatırım."

Bu sûrenin imanlı insandaki karşılığı: O insanın, Rabbin hükmü üzeri imanla yaşaması sonucunda Rabbin varlığında sözü gerçekleşecek bir hikmete sahip olmasıdır. Onlar "ol" der ve Rabbinin izniyle istedikleri olur. Böyle insanlar, sözleri dirilik ve kudret taşıdığından söylediklerine dikkat eden velilerdir. Muhataplarının da onun kelimasına dikkat etmesi gerekir.

Bu sûre Muhammedi mertebenin tasarruf sahibi velilerinin ve mürşitlerinin sûresidir. Rabbin kudret hükümdarlığında Rabblerini sözü üzeri iyi tanıyan insanların sûresidir. O'nun hükümdarlığında insanlık sınırlarını bilen, acizyetlerini görerek insanları acizyetlerini görmeye çağıran mürşitlerin sûresidir (karınca beyi meseli).

KASAS: 28

Bu sûre, tevekkül ilkesiyle okunmalıdır. Tevekkül, güvenmek, vekil tutmak anlamlarına gelir. Dinde tevekkül, iman ile Allah'ı işlerine vekil tutmak ve onun sözüne güvenmek anlamını taşır. Sûreye, Musa nebinin ve halkından Karun'un hikâyelerinin ve yaşananlar doğrultusunda konuya dâhil olan kimselerin mitlerinin anlatılmasından sebep kasas denilmiştir.

Sûrede kâinatta yaşanan ve aynı akıl üzeri yaşanacaklar anlatıldığı için “bunlar apaçık kitabın ayetleridir” denilir. Bu sözle, kâinatın insan bedeninde cem edilişi sebebiyle bedeni üzerinden insanın geçmişte yaşadığı, yaşıyor olduğu ve yaşayabileceği bir durumun anlatıldığı da genel anlamda ifade edilir.

Sûrede Musa nebinin mitti anlatılırken Firavun ve tebaası tarafından güçsüz düşürülen bir kavmin Rabblerine tevekkül etmeleri için Musa'nın seçilmiş olduğu belirtilir. Sûrede Firavun ile yardımcısı Haman ve orduları zikredilirken çoklukta bulunan insanların menfaatlere dayalı olarak birbirilerine olan güvenleri sebebiyle Rabblerini bilmedikleri ve O'na tevekkül etmeyecekleri en başından itibaren işaret edilir. Zaten zorba olduklarının kastıyla Rabblerini tanımadıkları da betimlenmiş olunur. Musa'nın tek oluşu ve dayanağının olmayışı sebebiyle sûrenin girişinden itibaren tevekkül edecek birisi olarak zaten işaret edilir.

Sûrede anne figürü ile anlatılan ise çaresizliğiyle Rabbine dayanarak evladını suya bırakmış bir annenin durumu ve sonucu itibarı ile Rabbin himmeti anlatılır.

Musa'nın, samimiyetinden dolayı bir insana yardımda bulunması ve sonuçları itibarı ile hicret etmek zorunda kalması betimlenir. Bu betimlemede yaşayacaklarında hep Rabbini vekil bilerek ona söz ile dayanması ve himmet beklemesi betimlenir. Musa'nın sûredeki “Rabbim beni zalimler guruhundan kurtar”, “umarım Rabbim beni doğru yola iletir”, “Rabbim doğrusu bana indireceğin her hayra muhtacım”, “söylediklerimize Allah vekildir” sözleri bize sûrenin aklını verir.

Musa'nın Tuva vadisinde Rabbiyle görüşmesi ve işlerinde Rabbin ona vekil olması, Harun'u ona yardımcı kılması da hak üzeri olanların vekilinin Rabbleri olduğunu bizlere işaret eder. Sûrede, Firavun'undan hayati sebepten dolayı korkarken, Rabbin ona mucizeler ve yardımcıları vermesiyle Musa'nın vekili oluşu serimlenir.

Nefsini ilah edinen ve tebaasını nefesine vekil edinen Firavun'un Rabbi kendi dışında ve kendine uzak bilmesi, bilinçte kişinin eşyanın tabiatı gereği sahip oldukları ile kendine varlık vermesini bize betimler. Böylesi bir durumda Rabb'e tevekkül etmek bir tarafa, sahip oldukları ile insanın kendine varlık vermesi sebebiyle sahip oldukları ve tebaasıyla kendini güvende hissetmesinden dolayı Rabbini dahi kabul etmesi zordur. Kabul etse de sahip olduklarını bırakamaması sebebiyle imanı doğrultusunda yaşaması mümkün görünmez. Bunlardan dolayı Firavun, varoluşuna sebep sahip olduklarını kendilerine vekil edinen ve sahip oldukları ile Rabbe karşı gelenleri temsil eder.

Musa ise evvela sahip olduklarını yitirmesine rağmen hayati sebeplerde Rabbini vekil edinerek O'na sığınan ve sonuçta O'nun yardımıyla özgüven bularak, Rabbin sözüne bağlı amelde bulunmasıyla, O'nu vekili olarak dayanak edinen, imanlı ve karakterinde sağlam insanın temsilidir. Rabb böylesi zıt iki karakter üzerinden kendi varlığını işaret ederek mülkünün hükümdarlığında mutlak vekil olarak dayanılması gereken kişinin kendisi olduğunu vurgular.

Sûrede helak edilen kavimlerin refahtan dolayı şımarmaları belirtilirken de Firavun için yukarıda anlattığımız anlaşılmalıdır. Kavimler toplumsal benlik, Firavun iktidar olmakla edinilen hükümde benlik, Karun ise bireysel olarak servet ve kariyer üzerinden edinilen benlik olarak sûrede betimlenir. Bu benlik tiplerinin yaşamda mutlak olan değil de sürekliliği olmayanları var oluşlarına dayanak edinmeleri ve sonunda hakikatle yüzleştiklerinde “bizleri kimse uyarımadı” dememeleri yani benliklerini savunmamaları, nefslerine avukat olmamaları için uyarıldıkları belirtilir. İnsanların içgüdüleri üzeri haz ve hevâları ile böyle benlik sahibi oluşları sebebiyle Rabbi imanla görmelerinin mümkün olmadığı için uyarılmaları haktır. Böylesi bilinçte benlik sahibi olanlar Rabbin varlığında kendilerini Rabbtan soyutlamış olurlar. İnsan bilmediğinden sorumlu değildir. Bu sebepten dolayı hakikatle sadece musibet ve helakleriyle yüzleşebilecek bir benlik sahibinin uyarılması da Rabbin adalet sıfatı gereği hak olmaktadır. Bu da vekilleri olarak yaşam ve varoluş dayanakları Rabpleri olarak Rabpleriyle kullukta benlik sahibi olan nebilerle hak kılınmıştır.

Anlatılanlardan sebebiyet sûrede dünya menfaatleri yerine ahiretin tercih edilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca iman edenlerin Rabbin iradesine teslim Müslümanlar olması Müslümanların ahlakı üzeri betimlenir. Onların işlerinde hak olanı gözetmeleri sebebiyle işlerinde ve sözlerinde hevâları ile benlik sahibi olanlardan ayrıldıkları belirtilir. Bu da bize nefsanî bir hastalık olan, sahiplendikleriyle kendine varlık vermekten kurtulmanın şifasını gösterir.

Anlatılanlardan sebebiyet bu sûrede, yaradılışı gereği acziyet üzeri bulunan insanın ya varoluş içgüdüleriyle sahiplendiklerinde kendini bularak benlik edindiği ya da Rabbine iman ile yaşarken işlerinde vekili olan ve dayanak edindiği Rabbi ile özgüven bularak benlik edinenler betimlenir. Bu sebepten dolayı sûre Rabbin insandan muradı üzeri tevekkül ilkesi ve insanın benlik durumlarını betimlemesi sebebiyle benlik ilkesi üzeri okunmalıdır.

Hayatta yaşanabilecek her türlü tevekkül durumunu, zor yaşamsal koşullar altında yaşayan olarak anlatılan Musa, sûrenin baş karakteridir. Böyle olsa da Musa'nın annesi evlat acısı ve Karun'a zenginliği sebebiyle itibar göstermeyen ilim sahipleri de dikkate şayandır. Rabblerine iman edenlerin kötülüğü iyilikle savmaları, kendilerine Rabpleri tarafından verilenleri onun adına harcamaları, yaşadıkları durumlara sabretmeleri, Rabbe örtülü benlik sahiplerinden uzak durmaları da nasıl bir benlik durumunda yaşanması adına önem arz eder.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Beni vekil edinenlerin dayanağı ve himmet edicisi Benim. Nefslerini ve kendisine verilenlere dayanarak benlik sahibi olanlardan olmayın. Nezdimde kabul gören ve Bana varacak olan benlik sahibi, kulum olduğunun bilinciyle yaşayan ve Beni işlerinin sonucuna vekil kılandır. Kendisini Bana emanet edendir. Ben Bana tevekkül edenlerle beraberim. İşlerin sonu hep onlar adına hayırdır.

Gaflette bulunarak Benden başkasını vekil kılanlara ve dayanak edinenlere hidayet edemezsiniz. Ola ki en yakınlarınızdan dahi olsalar hidayet edici de değilsiniz. Kalplerde olanı Ben bilirim, sizler bilemezsiniz. Hak söz size gelmiş iken Musa gibi olun. Benliklerinde Rabbleri olan Bana örtük olmalarından dolayı kâfir olanlara yakınlarınız olsa dahi uymayın. Bana güvenerek tevekkül edin sonuçta ise hayır olan sizindir.”

Bu sûrenin imanlı insandaki yaşamsal karşılığı: O insanın her türlü koşulda Rabbine güvenerek doğrulukta iş görmesidir. Bu sûre Rabbleriyle doğruluğu bulan, doğru olanı söylemekten ve yaşamaktan taviz vermeyen, O'na sadık olan siddıkların sûresidir. Kudreti ilahi ile ahiretlerini gönüllerinde bulan takva sahiplerinin sûresidir.

Bu sûrede tevekkül ile sabırda Rabbe sığınanların söz itibarı ile dualarının gerçekleşeceğinin betimlenmesi dikkat çekicidir. Bu da sûrenin Neml sûresini tamamladığını gösterir.

ANKEBUT: 29

Bu sûre, Rabblerine dayanarak hak üzeri yaşayanların nefslerini zaptetmeleri ve kurtuluşa ermelerinin sûresidir. Sûre, nefsi zapt altına alarak kurtuluşun mümkün olacağını işaret ettiğinden sonucu itibarı ile kurtuluş ilkesine göre okunmalıdır.

Sûrede iman ettikten sonra imtihan edileceği vurgusu, başlangıçta ağır basar. İmtihan daha öncede belirttiğimiz gibi potansiyel varlık sıfatlarımızın ortaya çıkmasının zorunluluğudur. İnsan hem ilahi ilkeler hem de insani içgüdüleri üzeri halk edildiğinden hangisinin insanda baskın kuvvet olarak görüneceği imtihanla ortaya çıkar. Yani Rabb, sıfatlarının dünyada aşikâr olması adına kullarını imtihan eder.

Kendilerine uyarı gelenler de hak sözünü kabul etmeleri veya kabul etmemeleri üzeri denenirler. İçgüdülerinin kendilerinde nefis olarak şahsiyet kazanması sonucunda hem aklen hem de kalben Rabblerinden gafil olmaları sebebiyle yaptıklarının karşılığı olarak Allah'ın ceza hükmü üzerlerine hak olur. Bu bağlamda kalben basiretsiz ve aklen de düşüncesiz olanların sûrede helak edildikleri anlatılır. Küfürleri sebebiyle Rabbin, gökleri ve yeri hak üzeri ikame, idare ve idame ettiğini bilmeyenlerin cezayı erken istemelerine karşılık her canın ölümü tadacağı belirtilir.

Sûrenin anlatımından da anlıyoruz ki Kur'an'la beraber, Kur'an'ın hak sözü olduğunun delilleriyle (nebinin ümmi oluşu ayetleri) beraber Rabb Teâlâ insanlığın manevi tarihinde yeni bir sayfa açmaktadır. O da her canın, ölümü tadararak Rabbine geri dönmesi sebebiyle, ölünmediğinin hakikatiyle yüzleşmesi üzerinden hesap verecek olmasıdır (basu badel mevt). Elbette ki hususi olarak helakler olacaktır ama genel anlamda insanlığın kıyamete kadar helaki ölümle gerçekleşecektir. Ayete bakıldığında dikkat edilmesi gereken özellik insanın ölümü tattığıdır. Tadılan bir şey olduğu içindir ki ölüm sadece ahiret dediğimiz, yapılanların sonuçların hak karşılığı bulunan âleme geçiştir.

Sûrede Nuh nebi, ilahi muhabbetle nefse hâkimiyet, İbrahim nebiyle akıla hakkını gözetmek, Lut nebiyle hem nefsin hem de aklın haklarını gözetmek, Musa nebi ile kalpte Rabbe sadık olmak, Şuayb nebi ile de vicdan ile nefsi zaptetmek işaret edilir. Sadece nefslerini küfürden yana zaptedenlerin kurtuluşa erecekleri vurgulanır. Kurtuluş ise Rabbin takdir ettiği hayırlı akibetin kazanılmasıdır. Bu da sûrede belirtilir.

Sûrede ahiret vurgusu, ölüm sonrası hayat olarak betimlenir. Bu sebepten dolayı insanların hak sözüne iman etmeleri ve iman ettikten sonra denenecekleri belirtilir. Denenmeleri ile kalplerinde olanı açığa vuran insanlar ya imansızlıklarını dile getirirler ya da imanları ile hak söz üzeri hayrı gözeterek yaşamalarıyla Rabbin, “salihler” dediği kişilerden olurlar. Salihler ise yaşamları boyunca Rabblerinin hak sözü üzeri yaşayanlardır.

Sûrede özellikle ömürlerince Rabblerinin sözü üzeri yaşayacaklar için salât, Kur’an okumak ve Rabbi isimleriyle zikretmek kötü alışkanlıklardan alıkoyacağından ve insanın hayra yönelmesine yardımcı ibadetler olmalarından dolayı özellikle belirtilirler. Bu da sesle ruhun kuvvetlenmesi ve Allah’ın meleklerinin O’nun izniyle kurtarıcılar olarak himmetlerde bulunması için gereklidir. Rabbin izniyle Lut’u kurtaran melekler ile buna da işaret edilir.

Sûre anlatılan anlamda bize anlayış verse de asıl itibarı ile kişinin kendinde nebilerin nasihatleri ile haddi aştırtan içgüdülerinin farkına gelerek kendi nefsi ile mücadele (cihat) etmesi gerektiğini bizlere işaret eder. Akibetleri ve ahiretleriyle hüsrana uğrayanlar anlatılarak, kişinin nefsi ile savaşında dikkatli ve devamlı olması işaret edilir. Nuh gibi içgüdülerin beden gemisinde kontrol edilmeleri gerektiği işaret edilir. İbrahim nebi gibi Rabbine tefekkürle idrakte bulunularak ulaşılmaları işaret edilir. Lut nebiyle nefsin kendisinden haklarını da gözeterek Rabbe kalben hicret edilmesi işaret edilir. Musa nebi ile Rabbe tevekküle yol edinilmesi vurgulanır. Şuayb nebi ile de hakların vicdanla gözetilmesi sonucunda yaşanması işaret edilir. Kişi yukarıda belirtilen ibadetlerle de nefsiyle ömrünün sonuna kadar savaşmalıdır.

Dayanağı dünya muhabbeti olması sebebiyle süreklilikleri olmayanlara bağlı olarak bilinç evini örgütsel inşa edenlerin karşılaşacakları hakikat sonucunda örümcek evi misali kişilikleriyle bilinçlerinde yılacakları sûrede betimlenir. Sûre bu bağlamda sürekliliği olan Rabbe iman ve O’nu sözü üzeri yaşamakla bilinç evinde sağlam karakterli bir insan olunarak kurtuluşa erebileceğimizi bize işaret eder. Kurtuluşa eren salihlerden olarak da geçmiş günahlarımızın, nefsin zaptedilmesinden ve ruhun kuvvetlenmesinden dolayı Rabb tarafından bilincimizden silineceğini de bizlere işaret eder.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Ahiret sözümün hakkı üzeri nefslerinizi terbiye ediniz. İmtihan size ulaştığında sabır ve tevekkülle Bana sığınınız. Böylece akibetiniz itibarı ile kurtulmuş bulunacaksınız.”

Bu sûrenin imanlı insandaki yaşamsal karşılığı odur ki: O insan, nefsinin boyunduruğundan yana hür, akıyla hür, Rabbine kendi isteğiyle yol tutmasından yana seçimlerinde hür, sorumluluklarını yerine getiren olarak kalbinde hür, her işin ve her şeyin hakkını gözetken

olarak da vicdanından yana hür bir kişi olur. Bu da sûrede zikredilen nebilerin sıfatları ile salih olan veli kulun bilinçte doğduğu kişiliğini bize işaret eder.

Sûre Muhammedi olan, ölmeden önce ölmüş mürşidi kâmil olması gereken seçkin kulun sûresidir.

RUM: 30

Bu sûre, faili mutlak ilkesine göre okunmalıdır. Faili mutlak olan Rabb Teâlâ'dır. Sûre kâinattaki bütün işlerin nedeninin, hikmetiyle yarattıkları üzerinde kudret sahibi Rabb olan Allah olduğunun beyanını taşır. Kâinatta mutlak güç olarak tek Rabbin, kendisi olduğu vurgulanır.

Yerlerin, göklerin ve arasındakilerin hak sebep üzeri halk edildiği özellikle vurgulanır. İnsanın hem kâinattan hem de geçmişlerin akıbetlerinden ibret almadıkları belirtilir. Rabbe iman ile belli saatlerde ibadetler yapılması buyrulur.

Nefsi sebebiyle insanın her an değişken bir kişiliğe sahip olduğu ve bu sebepten dolayı da nankör olduğu işaret edilir.

İman etmeyenlerin "olmayan bir şeyi söylüyorsunuz" demelerine karşı ifade biçimi bulan bir sûredir. Özellikle sûrenin otuzuncu ayeti, faili mutlak olarak kendini anlatan Rabbel Rahman'ın insanın kendi üzerinde Rabbine dönmesini işaret etmesi bakımından önemlidir (bu ayete bakınız). Bu ayet, Rabbine karşı bir varlıkmiş gibi kendini Rabbinden soyutlayan insanın, varlığında var olduğu Allah'ı Rabbi olarak fitratının sıfatları gereğince bulması adına önem arz eder. Bu bilince gelen insanın da mahlûkatın fitratı gereğince üzerlerinde Rabbleri olarak tecelli edenin Allah olduğunu bilerek, mahlûkatın haklarına riayet etmesi bilincinde bulunması gerektiği de işaret edilmiş olunur.

Faili mutlak ilkesiyle okunurken, var ettiklerinde Rabbleri olarak iş görenin Allah olduğunu işaret eden bu sûre, fitrat ilkesi içkinliğinde okunmalıdır.

Sûreye ismini veren Rumların savaş kazanacaklarının beyanı da Rabbin bir mucizesi olarak her zamanda müminlerin imanının artmasına sebep olarak inzal edilmiştir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: "Beni inkâr etmeden iman ile müşahede edin. Rabbiniz olduğumu bilerek kendinizde Bana rücû ediniz. Yaratılışınızın hakkını varlığıma ortak koşmadan, iman ederek ve ibadetle Bana dönerek ödeyiniz."

Bu sûrenin imanlı insandaki yaşamsal karşılığı: O insanın fitratı gereği olarak imanla kendinde bulunduğu Rabbine yakın olmasıdır.

Bu sûre Muhammedi olarak mürşidi kâmil olacak insanın, kendisi de dâhil olmak üzere her varlığı, Rabbi Allah'la bilmesi sebebiyle evrensel düzeyde hizmet ilkesi edinmesine sebep

sûredir. Bu sûrenin muhatabı olan şahıs ırka, cinse, millete, servete ve benzeri durumlara önem vermeden sadece imanlı insanları gözetir. Rabbi, Rahim olarak onda zuhur eder. İmansızlara ise sadece sabreder. Yani kapısı herkese açık ama gönlü sadece iman edenlere açık olan insandır.

LOKMAN: 31

Bu sûre, nasihat ilkesi ile okunmalıdır. Nasihat, gerçekliği ya akli olarak ya da deneyimlenerek bilinenin, yaşama yön vermesi için tutulması gereken öğüt olarak sözde dile getirilerek aktarılmasıdır. Nasihat, varlık sınırlarımızı gösteren hikmetli kelama denir.

Sûre “hikmet dolu kitabın ayetleridir” denilerek başlar. Yani ilahi nedenlerle dolu kâinata Rabbin delillerinin sözle zikredilişidir denilir. Bu sûrede kâinattaki deliller, Rabbin varlığına nasihat olarak örnek gösterilir. Rabblerine salât edenler, zekâtını verenler, ahirete iman edenler nasihat olarak verdiği örneklerdir. İlmi bir delile dayanmayan, insanları hak yoldan çıkarmak için konuşanlar da gerçekleşmeyecek bir işin nasihat örnekleridir.

Kâinattan örnekler verilmesi de iman akidesi için verdiği nasihatlerdir.

Sûrede Lokman nebinin ayet sözleri de nasihat olarak verilir. Lokman nebinin konuşması, sözlü ayette okuyana konuşan bir üslupla dillendirilir. Bu sûrede nasihatten amaç, insanların Rahmanın varlığında bulunuyorlarken her şeyin hikmet üzeri olduğunu bilmeleri ve kendilerine varlık veren Rahman’a şükretmeleridir. Lokman’ın dilinden okuyucuya “yavrucûğum” diye verilen nasihatler, Rahmanın varlığında her işle yüzleşileceği (adlı akıbet), bu doğrultuda iyiliğin tavsiye edilmesi, kötülüğün menedilmesi, salât üzeri bulunulması, sabırlı olunması, kibirli olunmaması, yürürken doğal olunması ve alçak sesle konuşulmasıdır. Bu nasihatlerin temel akli, Azameti Kibriya’ya dokunacak bir söz ve hâl üzeri bulunulmamasıdır. Mürşidin de insanları naif bir ahlak üzeri uyarmasıdır. Bu akıl itibarı ile Rabbin varlığında çaresiz olanlara, manen şifa olarak hitap edilmesi öğütlenmiş olunur.

Sûrede dikkat çeken bir ayet de otuzuncu ayettir. Bu ayette insanların hakikatle uyanacakları, hak ile ayağa kalkacakları vaktin saklı tutulduğu belirtilir. Bunun sebebinin de dünya işlerinin devamlılığını sağlamak olduğunu da belirtmek yerinde olur. Yirmi yedinci ayet de dikkat çekicidir. Onda da Rabbin tükenmez söz sahibi olduğu belirtilir. Birinci ayette Rabbin hikmet üzeri iş gördüğü, ikinci ayette ise Rabbin söz olarak hikmet hazinesinin bitmeyeceği belirtilerek, hikmetine vakıf kulların dilinden de Rabbin nasihatlerinin bitmeyeceği anlaşılmalıdır.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Varlığında hikmetime vakıf öyle kullarım vardır ki hikmetlerimi dile getirsem tükenmez olduğunu bilirler. Onlar vakıf oldukları kadarını insanları irşat etmek için dile getirirler. İnsanları imanla Benim varlığımın idrakine getirdiklerinde de mürşidi kâmil olur. Onların dilinden kelimeden eden de Benim. Kullarımı kendime yetiştiren de Benim. Onların kelimeden aynasından görünende Benim. Beni görmek isteyenler, Beni o kullarımın hak

sohbetinde arasınlar. Kendilerini Benim hakikatimden uzak tutacak olan her ne var ise ondan uzaklaşsınlar. Kimse ile hakkının dışında ilişkilerde bulunmasınlar.”

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın dilinden Rabbin hikmet hazinelerini dile getirişidir.

SECDE: 32

Bu sûre, Rabbin sözüne iman ve inkâr edilmesi ilkesine göre okunmalıdır. Sûrede, inkâr edenlerin ve iman edenlerin durumları üzerinden müminler, fetih günü ile müjdelenirler. Fetihden kasıt müminlerin Rabbleri ile selamet bulacakları gündür.

Rabb bu sûrede diyor ki: Kullarımın akıllarını istiva eden Benim. Onları, bedende halk ettiğim gibi gönülde de söz ile halk eden Benim. Kimi sözün karşılığı olarak inkârı kimi de imanı seçer. İmanlı kullarımın Bana varacağı gün, inkâr edenlere hakkıyla üstün oldukları gündür.

Bu sûrenin imanlı bir insandaki tecellisi: O kulun Rabbiyle selamet bulan salih kullardan olmasıdır.

AHZAB: 33

Bu sûre, irşat ilkesiyle okunmalıdır. Hazreti Nebi'nin kendisi örnek gösterilerek, irşat ehlinin durumu ve ona neden ve nasıl yakınleşmesi gerektiği belirtilir.

Sûrede Rabbin hakikatine iman edenlerin, Allah ve meleklerinin Resule salâvat getirdikleri ve müminlerin de ona salâvat getirerek tam teslim olmaları istenir. Rabb tarafından istenen ise kulunun fitratı gereği tecelli ederken, melekler ve Allah'a Resulün üzerinden yükselmesidir. Bunun için istenen ise ona karşı tam bir muhabbet ile bağlı olmak ve onu gönlünden çıkarmadan, sevgi ile rabıtada bulunarak kendisinden ikram edilenden nasiplenilmesidir. Söz ile salâvat zikri de ona olan muhabbetin artırılmasının istenmesi için telkin edilir.

İrşat ehlinin, Resulle beraber olanların münafıklık etmeden aynı doğrultuda hareket etmeleri istenir. Bu da savaşla sûrede örneklenir. Aile halkının ise ona saygıda kusur etmemeleri, Allah ve Resulü dururken dünya nimetlerine aldırış etmemeleri gerektiği, Rabblerin onları gafletten arındırmak istediği vurgulanır. Aile halkının Resule ve Allah'a olan sorumlulukları hatırlatılarak, sosyal ilişkilerinde daha dikkatli olmaları istenir.

Bu sûrede önemli bir hususiyet de Allah emanetinin göklere, yere ve dağlara teklif edildiği ama onların emaneti yüklenmekten yana çekinmeleri ve korkmalarıdır. Emanetin insan tarafından yüklenildiği vurgulanır. “Doğrusu o çok zalim ve çok cahildir” (72) denilir. Genelde bu ayet, insanın zalim ve cahil olduğundan dolayı emaneti kabul ettiği şeklinde yorumlanır. Hayır! İnsanın fitratı gereği zorunlu olarak emaneti kendinde bulduğu söz konusu

olduğundan dolayı emanete hakkı olan itina ve itibarı, nefsine zalim ve Rabbtan yana cahil olduğundan dolayı gösteremediği vurgulanır.

Sûre emanet olarak hüviyeti Hakk olan insanın, hüviyetine olan sorumluluğunu hakkıyla yerine getirmesinin yolunu gösterir. O da Resule muhabbet ve ona teslimiyetle de her türlü koşul altında üzerlerinde tecelli eden Rabblerine varmak ve istidadınca olanda yaşamaya çalışmaktır. Bu da sûrede Resulullah üzerinden betimlenmiştir.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Hakkıyla Bana varmak isterseniz, resul olan kulumu bulun. Edep ve hayâ ile hizmetinde muhabbetle bulunun. Ola ki onun nurlu nazarı altında Beni bulasınız. Onun, size varlık aynası olması ile de Beni fitratınızın gereğinde kendinizde bulasınız. Emanetim olan hüviyetimin sorumluluğunda bulunasınız.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli bulur ise: O kimse Muhammedi mertebenin mürşidi kâmilidir. Öyle bir kişinin muhabbetinde bulunanlar, dünyanın değil ilahi âlemlerin ganimetlerini kendilerinde bulurlar. Çünkü bu seviyeye gelmiş bir insan istediğini, istediği gibi kendinde tecelli eden ilahi nimet ve ihsanlara vardırabilir.

SEBE: 34

Bu sûre, acziyet ilkesince okunmalıdır. Acziyet, varlığı kendi ile kaim olmayanın, varoluş gereksinimleri için ihtiyaçlı olduğuna zorunlu bağlı olmasıdır.

Sûre, kendisine iman etmeyen insana, Rabbin acziyetini hatırlatması ifadesi üslubuna sahiptir. İman etmeyenlerin durumu ve iman etmemelerinin gerekçelerinin hep aynı olduğu vurgulanır. Acziyetini görmeyen insanın, varlığını Rabbine borçlu olmasına rağmen nankör olduğu, nankör olanın da hep helak edildiği ve ahiretinde de hakirlerden olduğu vurgulanır.

Sûrede Davut ve Süleyman nebi ile de acziyet sahibi insana Rabbin devlet ve yetiler düzeyinde nasıl varlık verdiği ifade edilir. Varlık verdiği kullarından ise sadece şükür istendiği vurgulanır. Geleceği bildiklerini iddia eden cinlerin de bundan yana aciz oldukları Süleyman'ın ölüm kıssası ile betimlenir.

Sûrede Rabb diyor ki: “Aciz olmanıza rağmen sahiplendiklerinizle benlik sahibi olan sizler, Beni hâlâ fark edemeyecek misiniz? Şeytanın kanatları altındasınız, daha uyanmayacak mısınız? Göğü başınıza geçirsem, sizleri yerin dibine batırsam da mı fark etmeyeceksiniz? Geçmişin helak edilen acizlerinden de mi ibret almayacaksınız? Bu hep böyle oldu. İman edenlerle ve iman etmeyenler ortaya çıksınlar diye bu düzen böyle kuruldu. Öyle ise size acizliğinizi göreceğiniz vakti haber veren uyarım geldiğinde, kendiniz için iman edin. Ola ki kurtulasınız.”

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: Rabbin varlığıyla var olduğunun bilinciyle acziyetini bilmesi ve Rabbine verdiklerinden yana şükretmesidir.

FATİR: 35

Bu sûre, nimet ilkesiyle okunmalıdır. Nimet, var olanın varlık ihtiyaçlarını karşıladığı her türlü durumdur. Bu akıl ile sûreye bakıldığında Rabb Teâlâ kullarına nimetlerini hatırlatır. Bu sûre, nimetlerin hatırlatılması üzerine insanın Rabbini bilmesi gerektiği akıyla ifade edilmiştir.

İnsana cennet nimetleri ve cehennemde huzur içinde nimetlenemeyeceği hatırlatılır. Kâinat nimetlerinin de insan için olduğu vurgusu yapılır.

Nimetin çeşitliliğinin kudrete işaret etmesi sebebiyle, âlimlerin Allah'ın nimet tecellisi karşısında haşiyet duyacakları vurgulanır. Gani ve Hamid olan Allah'tır. İnsanlar ise O'na ve kudretinin eserleri olan nimetlere muhtaçtır. Sûre kısaca bunu işaret etmektedir.

Rabb sûrede diyor ki: Kudretimın eseri olan verdiğim nimetlerden dolayı Beni hatırlamayandan daha gafil kim vardır ki? Üzerinizdeki nimetlerimden utanarak Bana dönün.”

Bu sûrenin imanlı insandaki yaşam karşılığı: O insanın Rabbinden bildiği nimetler içinde her şeyi tadında yaşayarak Rabbini hatırlamasıdır.

YASİN: 36

Bu sûre, imanı telkin ettiği için iman ilkesiyle okunmalıdır. Zaten “Kur'an'ın kalbidir” denilmesi de bundandır. Sûrede, okuyucuya iman telkin edilir. Söylediğim iman ilkesi sûrede net bir biçimde kendini gösterdiği için bu sûrenin zevkini size bırakıyorum.

Sûrede, iman on iki durumda işaret edilir. Bu durumlar: 1) İrşat ehlinin, manevi olarak yaşadıklarının doğruluğuna iman etmesidir, 2) Allah'a iman edilmesidir, 3) Yaşananların önceden takdir edildiğine iman edilmesidir (levhi mahfuz), 4) İrşat ehli olan Allah'ın habercilerine ve bildirdiklerinden olan iman edilmesi istenen durumları ve uygulanması istenen hükümleri içeren ilahi olan söze iman edilmesidir, 5) “Biz” lafından kastedilen meleklerle iman edilmesi, 6) Kâinatta ki hadiseler üzerinden Allah'a Rahman sıfatı ile iman edilmesidir, 7) İnsanların, yaptıkları eylemler dolayısı ile Allah'ın Rabbleri olarak üzerlerinde tecelli ettiğine iman edilmesidir, 8) Kâinattaki yasaların sünnetullah olduğuna iman edilmesidir, 9) Her yapılanın hak karşılığıyla, karşılaşılabileceğine, yüzleşileceğine ve hesaplaşılacağına yani Allah'ın haklar üzeri adalet sıfatı ile iş gördüğüne iman edilmesidir, 10) Ahirette ki hesaptan sonra cennette ve cehennemde yaşanılacağına ve oralarda yaşatılacak olanlara iman edilmesidir, 11) Allah yolunda O'nun uğrunda ölenlerin ölmeklerine ve ölümün mutlak bir sonlanış olmadığına iman edilmesidir, 12) Kudret sahibi Allah'ın, dilediğini anda var edebileceğine ve dilediğini anında yapabileceğine de iman edilmesidir.

Rabb bu sûrede diyor ki: İman dilediğime nasip ettirdiğim, varlığımın kabulünün hakkıdır. Kime veririm hidayet bulur. Kime de vermezsem hüsrana uğrayanlardan olur. İman

etmeyenleri geçmişlerine bağılılıkları ve geleceğe kaygıları sebebiyle setlerle örtmüşümdür. İman edenleri ise hakikatime şahadetçi kılmışımıdır.”

Bu sûrenin imanlı insanda ki hak karşılığı: O insanın, hayatı pahasına da olsa imanından taviz vermemesidir. Zaten Kur’an iman dolu bir kalple yaşanabilir. Yasin sûresinin hak tecellisi üzeri yaşayan insanın imanı doğrultusunda her dileği Rabbi ve O’nun melekleri tarafından yerine getirilir.

Not: Sûrelerin akışına dikkatli bakıldığında, Kur’an dinamikleri irşat sûresinden sonra irşadın hangi temel ilkelere bağılı olarak yapılması gerektiği üzerinden devam etmektedir.

SAFFAT: 37

Bu sûre, ihlâs ilkesi ile okunmalıdır. İhlâs, kalpte saf ve katışıksız olma, amellerde ise samimi olma hâline denir. İhlâsın temeli niyetlerin menfaatsiz olmasına dayanır. Yani kişinin kendi için olmayan hayır, ihlâsla yapılmış hayırdır.

Sûre, kendi menfaatleri için fiil sahibi olmayan meleklerin üzerine yemin edilerek başlar. Topladıklarından dağıtan, zikirlerinde de samimi olan ihlâslı halk edilenler için de yemin edilir.

Sûrede, cinlerin şeytanları ve melekler işaret edilerek belirtilirler. Cinlerin yaratılışının temeli, içgüdüsel olarak kendi için var olabilmelerine, meleklerin yaratılışının temeli ise ilkeler üzeri eylemlerinde menfaat gözetmeksizin halis olan ruhaniyetlerinin kudretine dayanır. Kudretli olmalarına rağmen menfaatsiz hareket etmeleri anlamlıdır. İnsan, bu ikisinin yaratılışı üzeri var olandır. İnsan hem içgüdülerle hem de ruhani olarak ilkeler üzeri var olan, bilinç evinde söz ile doğan varlığa denir. Bu sebepten dolayı insan hem menfaatlerini gözeten hem de ilkelere bağılı olarak menfaatsiz hareket edebilen varlıktır.

İnsan menfaatlerini gözetmemeksin yaptığı amellerinde melekler gibi Rabbinin halis muradı üzeri bulunur. Bu durumda kendisinde sıfatlarıyla örtüsüz biçimde tecelli eden Rabbi Allah’tır. Bu sebepten dolayı O “ihlâs, kulumla aramda sırdır” demektedir. Menfaatleri doğrultusunda sınırsız hareket etmesiyle de insan, şeytana yakın veya fitratının gereğini yaşamadığından dolayı ahlaki düzeyde şeytanın ta kendisi olur. Kur’an’da “hayvandan da aşağı” ifadesinden anlaşılması gereken budur.

Sûre, ihlâslı olmayan şeytanların meleklerle verileden istifade edemeyeceklerinin ifadesiyle üslup bulmaya başlar. İhlâstan nasibi olmayan insanların hak sözü ve yenide dirilişi inkâr etmeleriyle devam eder. Bu hâl üzeri kendilerinin taşındığı ahiret yaşantısında da menfaat üzeri tartışıkları beyan edilir. Şeytanlığın sonucu ise hep kendine yontan, menfaatini gözetten bir başın sahibi olmaktır. Bu da zakkum ağacının meyvesi ile işaret edilir. Çekekleri ceza ise şeytan ahlakından sebebiyet Rabblerinin hakikatinden kendilerini soyutlayarak yaptıklarının hak karşılığıdır. Sûrede bunlar betimlenir. Bu da kötülükle kıyam etmelerinin sonucudur.

Allah'ın halis kullarının ise cezadan kurtulacağı kırkıncı ayette belirtilir. İhlâs üzeri kendileri ahirete taşınmışların nimet akıbetlerinden de bahsedilir. Yaptıklarının hak karşılığı ise hayırla karşılık görmektir. Bunlar hayır ile kıyam etmelerinin sonucudur.

“İhlâslı kulları müstesna” ayeti bize sûrenin aklını vermektedir. Sûrede ihlâslı kullardan bahsedilirken de amellerinde samimi olmaları üzerinden nebiler örneklendirilir. Nuh duasında samimi, İbrahim kalbi selim olarak zikredilir. Hak olanı samimiyetle söylemekten çekinmemesi ve Rabbinin isteklerini samimiyetle yerine getirmesi ile sûrede yer alır. Rabbi için çocuğunu dahi feda etmesi ihlâsında geldiği yeri görebilmek adına önemlidir.

Bu sûrede İbrahim nebinin ismi zikredilmeyen evladı olarak İsmail nebi de zikredilir. İsmail nebinin veya İshak nebinin kurbanlık olup olmadığı hakkında münakaşalar olduğu için beyan etmek gerekir ki: Kurbanlık olan sûrede de anlaşılacağı üzere İsmail nebidir. İsmail değil de İshak olmuş olsaydı, Kurbanlık çocuk bahsinden sonra İshak'ın kendisine müjdelenmesi söz konusu olmazdı. Zaten “ben iki kurbanlığın evladım” hadisi şerifi de iman edenler için bu tartışmayı bitirmeye yeterdir.

İshak yaptığı amellerde, Harun ve Musa Rabbe olan tevekküllerinde, İlyas merhametle yaptığı risaletinde, Lut ahlakta hakları gözetmesinde, Yunus tövbesinde samimi olduğu için sûrede zikredilirler.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Niyetinde ihlâslı, amelinde samimi olanlar fitratlarının gereğinde Beni yakın bulurlar. Hak sözleri, samimi oldukları güzel amelleri ile Bana yükselmiş olur. Bendeki hak karşılığıyla ihsan edilenlerden olurlar. Onlar ihlâs ile nefslerine üstün gelenlerdir.”

Bu sûrenin imanlı insandaki hak karşılığı ise: O insanın, karşılığını beklemeden Rabbi için amellerde bulunmasıdır.

SAD: 38

Bu sûre, kible ilkesi ile okunmalıdır. Kible sözlükte kabul edilen yön, cihet veya yönelinilen anlamlarına gelir. Bilinçte kible ise kişinin niyetine göre kendini şartlandığı ve böylece bilinçte kendisine istikamet seçerek kendisini amele sevk ettiği durumdur. Bilinçte kible edinen için ise sonuç, kible edinmeye sebep olanın amelde gösterilişidir. Sûre bu bağlamda okunursa anlamlı olacaktır. Anlatılan anlam sebebiyle bilince kible vermek için Kur'an'la öğüt verildiği sûrenin başında işaret edilir.

Sûre, bilinçte kibleleri Rabb olmayanların, kible edindiklerine göre anlatımları, buldukları durumların Rabb tarafından değerlendirilmesi ve sonuçta ne olacaklarının beyanı ile devam eder.

Sûrede belirtilmeyen bir hatadan dolayı davacı kişilerden ders alan, hevâ ve hevesiyle hareket etmesinden sonra Davut'un, Rabbinin bilinçte kible edinerek tövbeyle ona geri dönüşü

belirtilir. Süleyman ise mal sevgisine rağmen malını Rabbi için kullanan ve duasıyla Rabbini kible edinen kişi olarak anlatılır. Hükümdarlıklarına ve saltanatlarına rağmen bu iki nebinin kible olarak hep Rabblerini seçişlerinden ve ona yönelmelerinden övgü ile bahsedilir.

Eyüp'ün yaşadığı musibetler içinde dahi Rabbine yönelişi, verdiği sözün hakkını Rabbi adına yerine getirmek için ise ondan yardım dilemesi, hep Rabbine yönelen bir kul olması ile övülmesine sebep olmaktadır. Rabbin hep kendisine yönelen bazı nebi kullarını da zikretmesi sûrede görülür.

Resulün bilmediği bir şey hakkında söz söylememesi de sözün doğruluğunda Rabbin vahyini gözetmesi adına önemlidir.

Rabbin sözü ile kible edinmek yerine iblisin kendi nefsinin kible edinişi ve kendi nefsinin insanları azdırmak adına yapacaklarını kible edinişi de sûrede betimlenir. Rabbin de buna göre "sana uyanların hepsi ile cehennemi dolduracağım" sözü de O'nun adalet sıfatında kendisine tavırlarında kible verişidir.

Sûre, Kur'an'ın sözünün bir öğüt olduğunun ve Rabbin acı azap haberiyle yüzleşileceğinin beyanı ile biter. Yani öğüt olan söz ile kible edinilmesi istenir. Akıbet olarak da hayırla karşılık görünüş işaret edilmiş olunur. Rabbin ise sözü üzeri tavırlarında muradının sonuçlandığı bir kiblesi olduğu da belirtilmiş olunur.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Gönlünde kiblesi Ben olanlar ihsanıma erenlerdir. Varlığımın hakkı üzeri Bana yönelenlerin akıbeti de pek güzeldir."

Bu sûrenin imanlı insandaki hak karşılığı: O insanın aklında, kalbinde ve yaşadıklarında Rabbinin varlığını iman ile kible edinmesidir. Kiblesi hak olanın akıbeti de güzeldir. Böyle bir insan düşüncesinde esmalar, kalben güzel niyet ve dualarla, amellerinde ise tevekkülle Rabbini kible edinmiştir.

ZÜMER: 39

Bu sûre, kulluk ilkesiyle okunmalıdır. Kul, bağlı olunanın veya inanılanın iradesine hizmet edene denir.

Sûre Rabbine iman ile O'nun varlığını kible edinmesi ve fitratı gereği O'nun iradesi üzeri yaşaması gereken insana böylesi bir kulluğu telkin eder.

Sûrede kâinattan ayetler anlatılarak kulu olunması gereken Rabb Teâlâ işaret edilerek dinin O'na has kılınması istenir.

İnsanların kötülüğü emreden nefsleri olan tağuta kulluk etmemeleri vurgulanır. Şirk düzeyinde Rabbler edinilmemesi de söylenir. Bunun için de aralarında çekişen birçok efendisi olan kul ile tek bir efendisi olan kulun kıyası misal olarak verilir. On bir, on iki, altmış dört,

altmış altı ve benzeri ayetler yalnızca Allah'a kul olunması gerektiğinin beyanlarını içerirler. Yaratanın ve rızık verenin Allah olduğunun anlatımlarıyla da kulluk edilmesinin hakkının sadece kendisine ait olduğu vurgulanır.

Sûrede iman gereği Rabbin sözü olan Kur'an'a itibar edilmesi gerektiği de sıkça işaret edilir. Kur'an'ın da öğüt alınması için her türlü misalin hak olarak ana dilde indirilerek, güzel bir biçimde dile getirilmesi üzerinden rehber kılındığı belirtilir. Kur'an'da olanlardan ders alınarak kul olunması istenir.

Rableri olan Allah'ı bilerek O'na kul olanlar ile O'nu bilmeyerek nefslerine ve ortak koştuklarına kul olanların bir olmadığı da vurgulanır. Herkesin yaptıklarının sonucuyla hakkınca yüzleşileceği de vurgulanır.

Sûrede Rabb diyor ki: Kalpleriniz de Beni gözleyen kullar olun. Amellerinizi de sadece Bana has kılarak yapışınızla kulluğunuzu gösterin. Kulluk Bana aidiyet nişanıdır. Bu nişan üzeri var olanların hizmetlerinin karşılığını vermeye sadece Ben kadirimdir. Bilin ki hizmetinizin karşılığını elbette tastamam alacaksınız. Veli kullarım size güzel bir örnektir. Benim için imanla yaptığınızın Bende karşılık göreceğine Kur'an, sözümün senedir. Meleklerim de size kulluğun nasıl olması gerektiğinin misalleridir."

Bu sûrenin imanlı insandaki hak tecellisi: O insanın Rabbi Allah'a muhabbet besleyerek O'na hem ibadetlerle hem de salih amellerle hizmet etmesidir.

GAFİR - MÜ'MİN: 40

Bu sûre, tehdit ilkesiyle okunmalıdır. Kur'an'da tehdit, kişiye zararı dokunacak olan azaptan yana kişinin uyarılması, inzar edilmesidir.

Sûre Rabbin cehennem ve acı azap sözünün hak olduğu üzerine kulların tehditle uyarması ifade üslubuna sahiptir. Rabbin sözü üzerine varlığına iman edilmemesi ve iradesi doğrultusunda O'na kul olarak yaşanmaması sebebiyle cehennem sözünün hak olduğu betimlenir. Bu doğrultuda Musa'nın Firavun'u imana davet miti üzerinden ismi verilmeyen mümin bir kişinin dili üzeri okuyucunun tehditle korkutularak hakikatin farkına varması sağlanmaya çalışılır.

Tehdit, korku telkin etmek içindir. Tehdit yüklemine sahip sözle bilinçte uyandırılan korku ile sözün gerçekliğinin kişi tarafından kabul edilmesi sağlanır. Musa'nın getirdiğine itibar edilmemesi sebebiyle Firavun yakınlarından bir kişi ile uyarılıyor. Aslında olan ise hak söz sahiplerine tehdit savuranların dayanakları olan yakınları ile korkutulmasıdır. Bu da kişinin zorbaca yapacakları ve kötü tutumundan yana bilinçte çaresizliğe sevk edilmesi içindir. Bize verilmek istenen ise içgüdülerin sınırsızca açığa çıkışının kontrol edilmesi için en yakınlarının kişiyi uyarmasıdır. Ayrıca hak söze Firavunlaşan nefse, kararlılıkla ve cesaretle hak sözün iman adına telkin edilmesidir.

Sûrede kâinat kitabında Rabbin delilleri olan olguların anlatımı üzerinden Rabbin üstün sıfatları anlatılır. Rabbin çetin azabından önce uyarılanların akıbetinden ders alınması gerektiği de betimlenir. Bu anlatım üzeri asıl korkulması gereken ve sakınılması gerekenin Allah olması gerektiği belirtilmiş olunur.

Sûre bir taraftan da bizlere, sözle yapılan tehdit ve ceza ifadeleriyle korkunun bilinçte uyandırılışıyla haddini aşanların terbiye edilmesinin uygunluğunu da gösterir. Zaten çocuk eğitiminde ceza ve mükâfat temel iki unsur değil midir? Bunu da yapanlar çocukların en yakın ebeveynleri değil midir? Yani Kur'an'daki ceza ve mükâfat temelli anlatım üslubu varlık bilimsel bir durumdur. Sûrenin ve Kur'an'ın bu bakış açısıyla da okunması gereklidir. Söz ile Kur'an'da ne ifade ediliyorsa eğer insanlar bir biçimde bunları varlığın hakikatinden çıkamadıkları için doğal olarak yaşamaktadırlar.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Korkuyu gönüllerinize yazdım. Tehdidimle uyanırsa gönlünüzde, Beni kible edinmeniz için size bir hediyemdir. O hediyemle Bana yönelenleri hikmet hazinemin sözleriyle beslerim. Benden korkunuz derken, sınır tanımadan yaptıklarınızın sonucundan korkun ve sözlerim Benden korkmanız üzerine size yazılan hakikatimin kelamı olsun."

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın, Rabbinin zatına olan muhabbetinden dolayı takva sahibi birisi olmasıdır. Sevdiklerinin gönüllerinde, sınır tanımadan yaptıklarının hak karşılığıyla yüzleşmeden önce o vaktin korkusunu hak sözün tehdidiyle uyandırmalarıdır.

FUSSİLET: 41

Bu sûre, şahitlik ilkesiyle okunmalıdır. Gerçek olana olduğu gibi tanıklık etmektir. Sûre bu bağlamda okunmalıdır.

Sûrede Allah Teâlâ her yaptığına ve her işe şahit olan kendini, ikame, idare, idame edici olarak kâinatın yaratılışını safhaları ile anlatışında betimler. Ayrıca kâinatta varlığına delil olan olgular üzerinden de kendisine şahit olunmasının ifadesiyle örnekler verir. Helak edilen kavimleri de hak söz üzeri O'na iman ile şahit olmamaları ve hak sözü inkâr ederek yaptıklarında ısrarcı olmaları sebebiyle de helak ettiğini betimler. Yaptıklarının inkârına karşı ahiretlerinde beden uzuvlarının yapılanlara şahitlik yapacakları da belirtilir. Dünyada bu ayetin tecellisi ise insanın yaptığı günahlar sebebiyle beden uzuvlarının fonksiyonlarını yerine getirememesidir. Buna örnek olarak aşırı alkol alan bir insanın karaciğerinin siroz olması sonucunda kişinin günahını haber vermesini gösterebiliriz. Alkol alımından sonra beden tepkilerinin değişmesi de konu adına güzel bir örnektir. Aşırı sigara kullanımı ve akciğerlerin iflas etmesini de buna örnek gösterebiliriz. Fuhuş, zina, kumar, hırsızlık gibi durumlarda ise beden psikolojik nedenler sebebiyle verdiği belirtiler, uzuvların yapılanı haykırmalarıdır.

Anlatılanlar doğrultusunda belirtmek gerekir ki sûrede ayetlerimize hem afakta hem de kendi üzerinizde şahit kılacağız denilmesi pek güzel ve anlamlıdır. Zaten Kur'an okuması sürecinde

aklıselim insanlar, bu ayetin Rahman ve Rabb sıfatları gereği kendileri üzerinden gerçekleştiğine de şahit olacaklardır.

Sûrede Rabbine sığınıp da musibetten kurtulan kişinin nankörlüğü dile getirilir. Bundan kasıtsa kişinin kendi yaşamında Rabbine şahit olduktan sonra yaşadığı üzerinden inkârcılardan olmasıdır.

Kur'an'ın Arapça olması da kendi dillerinde inmediği için inkâr edilebilme ihtimalindedir. Ayrıca insanlar ancak kendi dillerinde dillendirilene şahit olabilir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: Varlıkta şahit olunması gereken tek hakikat Benim. Hakikatimi size gösterecek delillerime şahitler olmanız gerekmez mi? Hakikatimle yüzleşmeyi kesin kıldım. Herkes ya dünyada ya da ahiretinde varlığıma şahit olacaktır.”

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: Allah'ı hem Rahman hem de Rabb sıfatlarında müşahede etmesidir. Rahim olarak da kendisine muhabbet beslemesiyle O'na fitratı gereği yetişmesidir.

ŞURA: 42

Bu sûre, hak ilkesince okunmalıdır. Hak, her şeyin veya her işin bir ölçü üzeri yapılması, görünüre çıkması ve bu doğrultuda gerçekliği olması ayrıca kendiliğine ait olandır.

Sûre bu bağlamda okunmalıdır. Sûrede göklerde ve yerde hak sahibinin Allah olduğu vurgulanır. Nefsi emmaresi sebebi ile sınır tanımadan hareket eden insana, gök ehli meleklerin Allah'tan mağfiret dilemesi ve yaratılış ahlakları olan hakları doğrultusunda Rabblarına hamd ederek tespihte buldukları belirtilir.

Kâinattaki her işin ölçüsünde hak üzeri Allah tarafından gerçekleştiği, hak talebi olarak insanların istediklerini, hakları ölçüsünde bulacakları da betimlenir. İman edenlerin ve etmeyenlerin, hak doğrultusunda Rabblarının sözünün hakkı üzeri buldukları durum ve yaptıklarıyla yüzleşileceği de sûrede belirtilir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Her varlık, Benim varlık hakkım üzeri halk edişimle varlığımdan hak olarak vardır. Her işi hak üzeri hakların taksimiyle Ben yaparım. Varlığımda yarattıklarım üzerinden Bana şahit olacağınız en belirgin sıfatım bu sıfatımdır. Öyle ise Beni hak sıfatım üzeri gözleyin ve Bana şahit olun. Varlığımda her iş ve her şey dilediğim hak üzeridir, hakkıyla da varlık sahnemde hakkınca yaşar.”

Bu sûrenin imanlı insanda ki tecellisi: O insanın mükemmeliyetçi olmasına nedendir. Özellikle haklar üzeri hakkaniyetleri gözeterek yaşar.

ZUHRUF: 43

Bu sûre, Rabbin adalet sıfatı gereği okunmalıdır. Adalet, var olma haklarıyla var olan varların, var olmaları haklarının gereğince ilişkilerinde biri birinin hakkının birbirleri üzerinden verildiği, Rabbel Rahmanın fiilde beliren sıfatıdır.

Bu bağlamda Zuhruf sûresi kâinata var olanlar üzerinden yaşananların adalet sıfatı üzeri yaşandığının ifade biçimine sahiptir. Rabbel Rahman, her kime varlık hakkı üzeri bir şey verecektir, o varlık hakkını, var ettiklerinin varlığı üzerinden verir. Mesela sûrede nebileri aracılığıyla insanları maneviyata davet etmesi, cehennemliklerin cezalarını Malik denilen melekle vermesi, yoldan çıkanlara ceza olarak şeytanları musallat etmesi buna örnek gösterebilir. Ölü diyarlara yağmurla hayat vermesi, dünya menfaatini isteyene istediğini dünya ziynetleriyle vermesi, Kur'an öğüdünü dinleyenleri öğrendiğinden sorumlu tutması, salihlerin cennetle haklarını vermesi, yaptıklarının hak karşılığını Firavun'un acı bir son ile bulması gibi örnekler adalet sıfatının betimlenmesi içindir.

Sûrede, Rabbi Rahman'ın herkese varlık haklarını adalet sıfatıyla verirken, kendi varlık hakkının kulları tarafından gözetilmesi ifadesini taşır.

Adalet sıfatı gereğiyle batında Rabb ile zahirde ise mevcudat üzerinden kâinat ikame, idare ve idame edilir. Bu sebepten dolayı adalet sıfatıyla Rabbi Rahman'ı âlemlerde müşahede etmek pek zordur. Ancak, evrenselle ilkesel olarak düşünenler bu sıfatın hakkı üzeri Allah'ı hakkıyla âlemlerde müşahede ederler.

Bu sûrede Rabb diyor ki: "Ben her rabbin üzerinde Rabb olanım. Her işi hak üzeri hakkıyla yapanım. Varlığımın hükümlerinde adalet sıfatımın gereği dışında bir şey zuhur etmez. Her kim ki haksızlık görür Bende, kendi nefesine haksızlık etmiştir. Olana değil sonuçlar itibarı ile olacağı bakması gerekir. Her olacakla da hikmetim gereği hep olacağı görmesi gerekir ki her işimde adil olduğumu görmüş olsun. Beğenmeyen varsa mülkümdeki düzeni, Benden başka Rabb bulabiliyorsa bulsun? Sonuç itibarı ile Benden başkasını da dost olarak bulacak değilsiniz. Âlemlerin Rabbi Benim, adalet sıfatım gereği hüküm veren de Benim."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: Adalet onun zarif tavırlarında görünür. Her işinde hakkı görür ve hakkaniyetleri gözeterek amellerde bulunur.

Not: Aslında Kur'an'ın ilkesel bağlamda dinamiklerini gösteren sûreler, Muhammedi ahlakta bulunan mürşit veya mürşidi kâmilin üzerinde tecelli eden sıfatları da bize gösterir. Her sûre kendi içinde birbirini kapsayıcı ve bağımsız bir ifade biçimine sahiptir.

DUHAN: 44

Sûre, geçicilik ve süreklilik ilkelerine göre okunmalıdır. Geçici olan, bir nedene bağlı olarak başka bir durum için sonlanandır. Sürekliliği olan ise nedenine bağlı olarak kalıcı olandır.

Sûrede her işin hikmet üzeri yapıldığı ve hikmet üzeri takdir edildiği de belirtilir. Bu hikmet takdirinin de farlılıklar üzerinden gerçekleştiği Musa ve Firavun öyküsünde betimlenir.

Genel anlamı itibarı ile Musa ve Firavun mitinde, Musa üzerinden müminlerin yaşadığı sıkıntıların geçiciliği, Firavun üzerinden de dünya iktidarı ve servetinin geçiciliği vurgulanır. Bu vurguyla beraber dünya malının el değiştirerek yeni nesillere bırakıldığı belirtilir. Bu sûrede geçen İsrail oğullarına verilen imtiyaz, geçici olan dünya zenginliğidir. Bu her zamanda görülmektedir. Bu da hikmet üzeri bulunan Kur'an'ın mucizelerindedir.

Ahirette ise yaşamın sürekliliği vurgulanır. Cennet insanının bir daha ölümü tatmayacağına vurgulanması yaşam olarak ölümsüzlüğü vurgular. Bu vurgu cehennemlikler için sûrede buyrulmaz. Çünkü cehennemin özelliği, acı içinde sürekli kalınan yer olarak ölümün tekrarlanarak tadıldığı yer olmasıdır.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Bakın kâinata! Geçicilik, hikmet üzeri iş gören ve baki olan varlığımın daim olduğunu işaret eder. Dünya tercihinizse eğer tercihinizi ahireti bilerek yapasınız diye bu sûreyi hak kıldım.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan bütün işlerinde Rabbini gözetir. Her koşulda ve işlerinde öncelikli tercihi Rabbi olan Allah'tır.

CASIYE: 45

Bu sûre, “insan için” ilkesiyle okunmalıdır. Sûrenin genel aklını on ikinci ve on üçüncü ayetlerde görmek mümkündür.

Rabb Teâlâ sûrede kâinattan örnekler verirken insan için uygun koşulların var edildiğini betimler ve bunu da açıkça ifade eder. Kitabı Kur'an'la da bunu tescil eder. Her şey insan için olduğu hâlde kendi ayetleriyle alay edenlerin, sonlarında kötü bir akıbetleri olacağını da ifade eder.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Her şey neticede sizin var olmanız içindir. Sizler, sizin için var edilenden dolayı Beni bırakıp da hevâ ve heveslerinizi mi ilah edinmektesiniz. Yazık, çünkü sizler Benim içindiniz.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: Yer ve göklerde olanlar o insanın Rabbine varması için hizmet eder. Rabbine varan kul ise yerde ve göklerde olanlar, Âdeme secde edilmesi misali o insana secde eder.

AHKAF: 46

Bu sûre de “insan için” ilkesiyle okunmalıdır. Lakin Casiye sûresinden farklı olarak insana verilen sıfatların Allah için kullanılması gerektiği vurgulanır. Her şeyin Rabbin muradına uygun

olarak yaratıldığı da betimlenir. Yani insan yerli yerince var olan her sıfatının kâinattaki yaşam ve Rabbinin muradıyla uygunluk arz etmesiyle Allah içindir. Allah için olduğundan dolayı O'na iman etmek ve kul olmak zaruriyetinde bulunur.

Sûrede Rabb, insana verdiği güzel sıfatlarını kendi nefsi için kullanması sebebiyle ve Allah için varlık bulunduğu hâlde O'nun ayetleri ile alay etmesinden ve ayetlerini inkâr etmesinden dolayı, akıbetinde ve ahiretinde hüsranda bulunacağını belirtir.

Hud nebi kavminin helaki mitiyle akıbetleri, "ateşe arz olunacağı gün" sözleriyle de hüsranda olacakları ahiretleri belirtilir. Kur'an'a cinlerin iman etmesi ile de insana, Allah için eylemlerde bulunarak yaşayacak nice varlıkların yaratıldığı anlatılır.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Benim içinsiniz. Öyle ise Benim için olan sıfatlarınızın hesabı sorulmadan önce Benim için yaşamayı öğrenin ve yaşamaya başlayın."

Bu sûrenin imanlı insandaki yaşamsal karşılığı: O insanın, bütün varlık sıfatlarıyla kendini Rabbi Allah'a adamasıdır.

MUHAMMED: 47

Bu sûre, itaat ilkesiyle okunmalıdır. İtaat, kişinin kendi nefsi dışında başka birinin iradesi altında bulunmasına denir. Varlığının nedeni Allah için olan insana bu sûrede söylenmek istenen, her türlü koşul altında gevşeklik etmeden, disiplin altında bulunarak Allah ve Resul'ünün iradesini nefesine tercih etmesidir. Sûrede bu biçimde tam teslimiyeti olanlarla Allah'ın beraber olduğunun beyanı yapılır.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Öyle kullarım vardır ki onlar sûretleri ile beşer, sîretleri ile de nurdurlar. Onlardan, fıtratlarının gereğince Rableri olarak Ben tecelli ederim. Böyle kullarıma rastgelen, onlara itaat ederek Beni kendine yakın bulur."

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın, Muhammedi mertebenin mürşidi kâmilî olarak, müminlerin Allah'a ermek adına biat etmesi gereken kişi olmasıdır.

FETİH: 48

Fetih sûresi Muhammed sûresi ile aynı ilke üzeri ifade biçimine sahipmiş gibi görünse de müjde ilkesi temeliyle beyan etme üslubuna sahiptir. Müjde, olan hakkında veya geleceğe ait hayırlı haberdur. Kul için müjde olan, Rabbin nezdinde takdir edilmiş bir ihsandır.

Sûrede, her türlü koşulda Rabbine imandan ve Resule biadtan taviz vermeyen müminlerin, yaşadıklarına üstün gelecekleri bir duruma terfi edeceklerinin haberi verilir. Dünyada zorlu koşullara kazanımlarla üstün gelme dışında Rablerinin nice ganimetleri olduğunun beyanında da bulunulur.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Mümin kullarımın yaşadıkları zorlukların sonucu Benim yardımımı başarıya ulaştırmalarıdır. Fetih, kelam ve nur ile var olunan gönül âleminin fethidir.”

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın mürşidi kâmilin gönlüne sevgi ile girebilmesi, gönlünün kapılarını muhabbetle ona açmasıdır. Bu da biat ile gelen gönül âleminin fethidir. Böylesi fetih, mürşidi ilahlaştırmadan kendisinde tecelli eden Rabbi müşahede etmek fazilettir.

HUCURAT: 49

Bu sûre, edep ve erkân ilkeleriyle okunmalıdır. Edep, hayâ ile adaba uygun hareket etmektir. Erkân ise ahlaki olan sosyal adabın esaslarına uymaktır.

Sûrede bu bağlamda, İslam olacakların nasıl bir ahlaki fazilet üzeri olmaları gerektiğinin esasları beyan edilir. Bu faziletlerin ise Allah ve Resulüne iman ve onların rızasını gözetlemekle kazanılacağı betimlenir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Rızamı kazanmak isterseniz, Resulüme hoşça nazar edin. Edebi gözetin, onun yanında menfaatlerinizi gözetmeyin ve kabalaşmayın ki yaptıklarınız azametime dokunmasın.

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: Mürşidi kâmil olan o insanın Rabbin varlık nuruyla dolu olmasıdır. Onun rızasını almak Rabbin rızasını almaktır. Onun celal nazarını almak, kişinin Allah’ın gazabını üzerine almasıdır.

KAF: 50

Bu sûre, basir ve kudret ilkesiyle okunmalıdır. Basir, hakkıyla görmek, kudret ise erk, güç sahibi olmaktır. Bu sûrede Allah’ın Rahman olarak kudretinin kâinatta meydana getirdiklerinin serimlenmesi üzerinden, O’nu görmeyenlere, O’nu görmeleri için vazifelendirilen bir uyarıcıya şaşırma anlatılır. Uyarıcıya da geçmiş halkların da bunlar gibi davrandığı belirtilir. Burada belirtilmek istenen temel akıl, kişilerin eşyanın görüntüleri üzerinden nefslerinde uyanan içgüdüler düzeyindeki hâller sebebiyle algıda bulunurlarken Rahman’a kör olduklarıdır. Bu sûre körlük ilkesi üzerinden de okunabilir. Çünkü sûrede anlatılmak istenen Rabbe körlük ve bu körlüğün sonuçlarıdır.

Sûrede Rabb, körler için yeniden yaratılışa, kâinattaki varoluş ve yok oluş döngüsünde şahit olmaları için örnekler verir. Bu örneklerin de Allah’a iman edenlere ibret olarak basiret kazanmaları için anlatıldığı görünür. Bu sûre bir nevi, insanı kendisi üzerinden düşünmeye sevk ederek Rabbin farkındalığına getirmek için söz ile irşat etme ifade tarzına sahiptir.

Sûrede, her insanı gözetleyen meleklerden bahsedilir. Sonuçta ise basiretsizliği sonucunda Rabbin sözü yerine nefsinin iradesiyle yaşamayı sebebiyle cehennemi dolduran insanlardan da bahsedilir. Bunun dünyadaki karşılığı ise gerçeklere gözünü kapatarak, nefsinin kendisine fısıldadığı üzeri (içgüdüsel uyanışlarla) görmek ve eylemlerde bulunmak isteyen kişinin, uyarılmasına rağmen bilinçte inşa ettiği sanal ortamdaki çıkmak istememesidir. Böylesi bir bilinç ortamında bulunan kişinin gerçeklerle bağlantıları koparılır (sura üfürülmesi) ve bu kişi gerçeklerle yüzleşmekten kaçır ve benlik savunmalarında bulunur (Rabbin huzurundaki münakaşa). Bunda hâlâ ısrar eden kişi kendisini bilincin içinden çıkılmaz dehlizinde (cehennemde) bulur ve gerçek hayatla (cennetle) bağlantılarını koparır. Bu da sûrede akıl sahiplerine net bir biçimde betimlenir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Gerçeklerle yaşamazsanız eğer sonuçlarına da katlanmak zorunda kalırsınız. Gerçekleri görmeyiz için deliller sunarım sizlere. Eğer görmemekte ısrar ederseniz kör gözlerle içinden çıkılmaz bir kuyuya doğru yürümektesinizdir.”

Bu sûrenin imanlı bir insandaki tecellisi: O insanın hak söz üzeri yaşamayı sebebiyle kişiliğinde sağlam bir karaktere sahip olmasıdır. Böylesi insan Rabbin hak sözünün bilincine üflenen sur misali olması sebebiyle gerçeklerle uyanır. Gözüne görünenlerin ötesinde bir hakikatin olduğunu müşahede eder. O, Rabbinin hakikati üzeri muhabbetle yaşamında zevk ve neşe bulur.

Sûrede Rabbin, dilinden zuhur ettiği mürşidi kâmilin sohbetiyle gerçekle yüzleşilmesi de betimlenir. Kişiler ya böyle bir zatın sohbetinden imanla istifade ederek bilinçte gerçeklerle temellenmiş bir bakışla âlemlerde yaşarlar ya da onu inkâr ederek nefsinin buyruğu üzeri âlemin, sonunda bozulacak olan büyüüne kapılarak yaşarlar.

Anlatılanlardan dolayı belirtmek gerekirse, bu sûrede Kaf ile kastedilen bilinçte, doğulan kişilik durumlarının hak ilkesince özetlendiği görülür. Bu bağlamda Kur’an sûrelerinde geçen cehennem, bedeni ve nefsanî problemler üzerinden doğulacak olan bilinç durumlarından bahistir, cennet ise bedeni ve ruhani zevk ve neşeler üzerinden doğulacak olan bilinç durumlarından bahistir.

ZARİYAT: 51

Bu sûre, düşünce ilkesi ile okunmalıdır. Düşünce, kişinin bilinçte hak dayanaklar ya da batıl üzeri aklederek tasarımı ve tanıtlamada bulunma yetisidir. Rabb Teâlâ sûreye, dayanağı gerçeklere dayanmadığından dolayı çelişkili sözler söyleyen kişilere kâinattaki aklın sonuçları olan olguları düşüncelerine referans gösterdiği yeminle başlar. Nefsinin körlüğü sebebiyle düşünce yetilerini hakkıyla kullanmayan insanların koyu bir cehalette olduklarını beyan eder. Varlıkta her işin hak karşılığıyla yüzleşeceği aklını bilmediklerini ve elbet onların cezayı tadacakları betimlenir. Ceza ile nasılsa karşılaşacaklarından acele etmemeleri telkininde bulunur.

Sûrede fitratlarının gereği olarak yaratılışlarının bir nedeni de Rabbine ibadet ve sıfatları gereğinde yaşamak olan insanların, nefslerinin keyfiyeti yerine Rabblarıyla beraber olmayı tercih ettikleri de betimlenir. Zaten ibadetten amaç O'na yakın olmaktır. Rabb bu sûrede kulun kendisine yakın gelmesi için ibadetin gerekliliğini betimler ama iman edenler için yeryüzünde ayetlerin olduğu da vurgulanır. Yani iman edenlerin, sapkınlar gibi cehalete düşmemeleri için Rabbin varlığına delil olan ayetleri üzeri düşünmesi istenir. Kudretiyle yarattıklarına biçim veren olarak kâinattaki akıl üzerinden Rabb olarak görünmeyi murat eder.

Sûrede Rabb, kudret eliyle yarattığı göğün genişlemesinin, yeryüzündeki delillerini, insanın kendi üzerinde varlığına sebep olan aklın delillerini düşünerek görülmesiyle kendisine iman edilmesini betimler. Sûre bu bağlamda insanı düşünmeye sevk eden bir ifade üslubuna sahiptir.

Sûrede verilen mit örneklerinde düşüncenin ilkesel olarak nasıl başladığının ve nasıl yapılması gerektiğinin ve sonuç itibarı ile de nasıl sonuçlandırılması gerektiğinin betimlemesi yapılır.

İbrahim nebi bölümünde, yaşamda karşılaşılan hayati durumlar karşısında bilinçte şahsiyet bulan korkunun insanı düşünmeye sevk etmesi ile manadan kısır olan nefsin kendi için yararlı olanı fikir bağlamında sevinçle bulmasıyla, mitte pratik düşünmenin nasıl başladığı vurgulanır. Bu da müjdelenen İshak nebi ile yaşam koşulları altında hayati ihtiyaçlarının düşünülmesi üzerinden pratik düşüncenin temellendirildiğinin işaretini de bize verir. Mantıksal temellerle düşünmeyen ve kâinattaki aklın hakikati dışında yaşananların sonunda gerçeklerle yüzleşildiğinde yok olacağı vurgulanır (Lut kavmi).

Not: Yakup nebinin, Yusuf sûresinde içgüdüleri temeliyle korku ve menfaatlerle oluşan pratik düşüncenin sonuçları üzerinden evlatlarına nasihat vermesine de bu bağlamda dikkat edilmelidir.

Musa Firavun örneğiyle de akla hitap eden gerçekliği, tecrübe edilen gerçek delillerle düşünülmesi gerektiği vurgulanır. Âd kavminin helaki ile de doğru olanla karşılaşıldığında daha önce bildiğimizin yok oluşunun nefsimize ağır ve yakıcı bir azap verse de bilinçte düşüncenin doğru olanla temellendirilmesi işaret edilir. Buna rağmen nefsin iradesine uyulursa dünya hayatının menfaatinin sonucunun beklenmesi Semud kavmiyle betimlenir. Dünya menfaatine dalanların, Rabbi düşünmedikleri için hakikat bilgisinden mahrum olarak bilinçte, hevâ ve heveslerinin duygu selinde (biyokimya) bulunuyorlarken içgüdüleri ile kapıldığı kâinatın büyüünde, hayatın koşullandırılmaları karşısında boğulacakları Nuh nebi ile betimlenir.

Sûre anlatılanlar bağlamında ceza ile korkutulan insanın, geçmiş insanlık tarihinden ders alarak Rabbin hakikatine düşünce yetisiyle vakıf olmaya çalışılmasını işaret eder. Düşünen müminler için de verilen öğütlerden ders aldıkları vurgulanır.

Bu sûrede Rabb diyor ki: "Düşünce yetiniz Bana ulaşmanız için bir vasıta. O vasıta üzerinden hakkıyla aklederseniz eğer düşündüğünüzün anlamını veren olarak Ben size

konuşan olurum. Gönülde düşünceniz üzerinden nurumun kudret kelamıyla sizlerin mana göğünü genişletirim. Sizleri, her işi hakkıyla bilen akıl sahipleri yaparım.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse eğer: O insan Rabbin gece ve gündüz düşünce salâtında bulunarak hikmeti üzeri anlamaya çalışır. Rabbin Kur'an sözleri, onun iman ile düşünmesinin biçimlenmesine sebep olur. O insan mürşidi kâmilse eğer hem irfan hem de bilimsel akli bilen bir kişi olarak Rabbinin sohbetinde irşat vazifesinde bulunur. Cehalet sahibi yobaz insanlarla muhabbet ilişkisini de keser.

TÛR: 52

Bu sûre, gelecekte olacaklar üzerinden kişinin beden rahminde doğacağı bilinç evinin imar edilmesi ifadesine sahiptir. Rabbin sözünü yalanlamadan O'nun sözü üzeri bilinç evinde doğulması gerektiği vurgulanır. Düşüncede olanların sorgulanması gerektiğinin ifadesiyle de tam anlamıyla biçim kazanır. Bu sebepten dolayı sûre, sorgulama ile imar edilen bilince yol gösterildiğinden, sorgulama ve imar ilkesiyle okunması gerekir.

Gelecek için beyan edilenler kitabında Rabbin sözü olarak hak olduğu için iman edenlere hitap vardır. İman edenlerin, resullerinin kâhin veya şair olmadığını bilerek hak söz üzeri düşünerek, yaşamlarına yön vermeleri istenir. Karşılaştıkları her türlü olay ve olguyu hurafelere bağlamadan hak olanla kıyaslayarak ve sorgulayarak değerlendirmeleri istenir. Böylece hakikat yolundan taviz verilmeden bilinçlenilmesi istenir.

Sûrede ilk beş ayetle beyan edilende anlatılmak istenen, düşünce yurdu akıl dağında (Tûr), insan bedenine yazılmış genetik bilgiyle, melekeleriyle imar edilmiş bilinç evinde, Rabbi ile hafıza ve zekâsıyla yükseltilmiş, bilgiyle dolu kişi üzerine yemin edilerek, Rabbin sözünün hak olduğudur. Bundan kastımız, sûrelerin çoklu anlatımında ferdi olarak insana işaret ettiğidir. Sûrelere bu açıdan da bakılması uygundur.

Bu bağlamda bu sûre, Rabbin ilahi sözü üzeri imar edilmiş bilinçte doğmuş olan imanlı insanın, hem kendini hem de ellerinde hiçbir delil olmadan hurafelerle iş gören akıl tiplerini sorguladığı düşünce biçimini gösterir.

Zaten sûre, sorgulama üslubu sebebiyle yaşama nasıl bakılması ve nasıl yaşanması gerektiğinin vurgusunu taşır.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Gerçekliği olmayan kelama itibar etmeyin. Size sözleri ve inkârları ile zahmet vermiş olsalar da onlara aldırış etmeyin. Sonunda gerçekler ortaya çıktığında onların kalplerine nüfuz edecek olan ve bedenlerinde yıkılmışlıklarıyla görünecek olan çecekleri acılara şahit olacaksınız. Siz doğruluktan taviz vermeden yaşayın. Elbette üstün kalıcılar sizler olacaksınız.”

Bu sûre, hak ilkeler üzeri (yürütülen dağlar) düşüncesinde olanları sorgulayan (sallanıp çalkalanan gök), batıl olan her düşüncede ve yaşam tarzında olan insanlardan uzaklaşan

imanlı insanın sûresidir. Batıda bulunanları, hak olanla sorgulatarak yüzleştiren mürşidi kâmilin sûresidir.

NECM: 53

Bu sûre, hak üzeri Rabbine yükselen aklın sûresi olduğu için her şeyi hakkıyla bilen basiret sahibi insanın sûresidir. Sûrede tefsirine ihtiyaç olan ifadeler çoktur. Bu sebepten, bu sûrenin miraç hadisesini referans alarak okunması doğru olur.

Sûre, Rabbin hak kelamı ile edebi ve erkânı gözeterek, takva ve muhabbetle O'na yükselen insanın, her varlık mertebesinde Rabbini, imanlı olduğundan dolayı kalbi yalanlamadan müşahede ettiğinin ifadesinin betimlenişidir.

Sûrede Sidret-ül Muntehadan kasıt kelim ağacıdır. Bu da sûrenin temel aklın bize gösterir. Çünkü hak kelam ile bilinçte doğan insan, Rabbinin hak kelamının muhatabı olur. Yani muhabbetullahı erer. O'nun varlık bilgisini O'nunla öğrenen insan, O'nun varlık bilgisi üzeri âlemlerde olanları ayetleri olarak müşahede eder.

Rabbi ile üstün bir bilinçle var olan insan, putlara tapanların, zan üzeri olanların, inkârda bulunanların insafsızca kendilerine zulmettiklerine şahit olur. Çünkü insanların varlık olarak Allah için batıda söyledikleri veya yaptıkları her ne ise O'nun hakikatini değiştirmez. Yaptıkları sadece kendilerine zulmetmeleri olur. Bu sebepten sûrede Rabb olarak Allah'ın, insanın kendi doğasına ait sıfatlarında ve yaşadıklarında tecelli ettiğinin ifadesiyle, kendisine dünya menfaati ve batıl olanla varlık vermesinden dolayı Rabbinden uzaklaştığının betimlenmesi görülür. Sûrenin temel akı, Rabbine yükselen akılla bilinçte doğan insanın O'na yakın kılındığı ve nefleriyle dünya menfaatine düşerek bilinçte doğan insanların O'ndan uzak kılındığıdır. Yani sûre yakınlık ilkesiyle okunmalıdır.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Varlığında uydurduklarınızla yaşadığınız sürece, üzerinizdeki Rabblüğimin tecellisinden akıllarınızla uzak kılınmışsınızdır. Hak sözüm ve muhabbetim üzeri yaşayanlar ise her görünenden zatımla Aliyy olduğumu görürler. Rabb sıfatım gereğiyle de sıfatlarımın hak tavırlarında Bana kalplerinde yakın kılınırlar. Ben, insanın Rabbi olarak ona şah damarından dahi yakinken o Benden uydurduklarıyla uzaklaşır. Uydurduklarını bırakmadan insanın Bana yakın gelmesi söz konusu değildir. Uydurulanları bırakarak Bana varın.”

Bu sûrenin imanlı bir insandaki tecellisinde: O insanın, Allah'ı varlık bilgisi üzeri Allah'ı bilmesi ve O'nun varlık bilgisi üzeri O'nun kendisi üzerinde Rabbi olduğunun bilinciyle yaşamasıdır. Böylesi insanın gönül cennetinde Allah Teâlâ Rabb sıfatıyla görünür. Kelam sohbetinde de kendisini taliplerine aşikâr eder. O'nun sohbetinde irşat gereği önemli olan ise taliplerin kendileri üzerinde Rableri olan Allah'a varmalarıdır.

Bu sûre duyular üzerinden bildiklerimizle Allah'ı müşahede edemeyeceğimizi, O'na takva, muhabbet ve uğruna verebildiklerimiz ve bırakabildiklerimizle yakın olabileceğimizi de işaret eder.

Sûrede, Musa nebi kendisine verilen tenzih ilkesi, İbrahim nebi ise kendisine verilen teşbih ilkesi sebebiyle zikredilir. Musa Rabbinin zatını âlemlerden yüce bilen ve O'nu sıfatlarının tecellisinde müşahede edendir. İbrahim nebi ise Rabbinin sıfatları gereği müşahede ederken, fitratı gereğinde de Rabbi olarak O'nu bulmasıyla müşahede edendir. Zaten tevhit diliyle doğan bu iki durum üzeri bulunur. Her şeyi Rabbi olarak görmez ama her şey ve iş üzerinden Rabbinin müşahede eder. Muhammed Mustafa (sav) ise sûrede, her iki durum üzeri müşahede etse de "daha da yakın" ifadesi gereğiyle Zat-ı ilahiyi kendi varlığında bulandır. Allah, zatıyla görünenlerden yücedir ama zatıyla insana, nefsinden daha çok yakın olandır.

Anlatılanlar bağlamında sûre bütün yakınlık mertebelerini kendisinde betimler. Yani O âlemler üzerinden Rahman olarak yakın, insana fitratı gereğinde Rabbi olarak yakın ve insana zatıyla nefsinden de yakındır. Bu da varlık olarak mutlak olana insanın yakınlık safhalarıdır. Mutlak olan için ise yakınlıktan bahsedilmez. Çünkü O şahıs olarak tek, varlık olarak halk ettikleriyle bir ve çoklukta zıtlar üzeri kendi varlığının sıfat seyrinde fiilleriyle faili mutlak olandır. Bu doğrultuda sûrede "yaklaşan yaklaştı" ifadesi kullanılır. Bu ifade kıyamet vakti olarak anlaşılıyor olsa da Allah'a, hakikati gereği kıyam edilerek yakınlaşmanın anlaşılması daha doğrudur. Çünkü sûrede muhatap insandır. İnsanın Allah'a yakın olmasının gerekliliği ifade edilmektedir. Bu sebepten dolayı da tevekkülüyle Musa nebi ve tefekkürü ile de Rabbine her türlü ahidini tutan İbrahim nebi, Rabbe ermenin iki kutbu olarak sûrede zikredilir. Kur'an'da Rabbin kulları ile olan beraberliğinden bahsedilirken de var ettiklerine Rabb sıfatı gereği yakın oluşu bahis konusudur.

KAMER: 54

Bu sûre, insanı Rabbe yakın gelmekten yana davet sûresidir. Sûre çağrı ilkesiyle okunmalıdır. Rabbin, kullarını hakikatini görmeye davetidir.

Sûrenin aklını bize veren "Andolsun biz Kur'an'ı öğüt alınız diye kolaylaştırdık. O hâlde düşünüp ibret alan yok mu?" ayetidir.

Sûrede Rabb Teâlâ her şeyi bir ölçü üzeri yarattığını belirtir. Bu sebepten dolayı hakikatine kesin delililerle şahit olunduktan sonra sınır tanımaksızın eski yaşantıya geri dönülmemesinin uyarısında bulunur. Bununla beraber ölçüden kasıtlı, her şeyin bir denge üzeri var olduğunun bilinci edinilerek, âlemden haklar üzeri dengeleri bozmadan yaşamayı öğütlemiş bulunur. Geçmişlerin sınır tanımadan yaptıklarının zikri üzerinden ibret alınmasının çağrısında bulunulur.

Bu sûrede Rabb diyor ki: "Merhamet sıfatımın hakkı için gafletten uyanmanızın çağrısını yapmaktayım. Çağrımaya uyanlar haklar üzeri dengeleri gözetin. Sınırsızca yaşayıp kendine zulmetmesin."

Bu sûre imanlı bir insan üzerinde tecelli ederse: O insan vicdan sahibi birisi olur. Vicdanı ile Rabbin hakikati üzeri yaşarken bilinçte zulümden uyanmış olarak yeniden doğar.

Anlatılanlar bağlamında belirtmek gerekirse bu sûre vicdan sûresidir. Vicdanı olan insana çağrı yapılmaktadır.

RAHMAN: 55

Bu sûre, şükür sûresidir. Rahman ve Rabb sıfatları üzeri okunmalıdır. Rahman ve Rabb sıfatlarını daha önce zevk ettiğimiz için burada üzerinde durmayacağız.

Sûrede Allah'ın Rahman sıfatı üzeri insanı yarattığı, ona yorum yetisi verdiği ve Kur'an'ı öğrettiği belirtilir. Rahman, yarattığı insandan, doğası gereğince Rabbi olarak kendisine verdiği nimetler üzerinden kendisini bilmesini, iman ve şükretmesini istemektedir. Çünkü verilen şeyin kimden olduğunu bilmek akılla, verenin kimliğinden emin olmak kalben imanla, verenin verdiği en güzel biçimde tasdik etmek ise samimi olarak dille yapılan şükürlerdir. Bunun içindir ki "Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz" ifadesiyle sûre biçim kazanmaktadır.

Bu ifade hâlen Rabbinizi tanımayacakmışınızın, O'ndan emin olmayacakmışınızın, O'nu kalben tasdik etmeyecekmişinizin dile getirilişidir.

Şükürle kalben Rabb, verdiklerinde tasdik edilir. İman ile de sebepleri görmeden verdiklerinin ondan olduğundan emin olunur. Akıl ile de her işi sebeplerden değil O'ndan bilinir.

Sûrede Rahman olan Rabbin her işinde hakkıyla tecelli etmesi sebebiyle hakkaniyetle hakların gözetilmesi, dengelerin bozulmaması ve her varlıkta hakkıyla O tecelli ederken O'nun varlık hakkının gözetilmesi dersleri verilir. Bununla beraber insanın fitratı gereğinde Rabbinin bilerek yaşaması istenci betimlenmiş olunur.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Rahman olan Allah olarak her şeyde Rabbliğimi gözleyin. Hakkınız üzeri haddinizi bilerek yaşayın. Böylece üstün ahlaka taşınmış olarak gönlün cennet bahçelerinde halk ettiğim, el değmemişlikle de ifade ettiğim yalnızca size ait olan zevk ve neşelerde bulunursunuz."

Bu sûrenin imanlı insandaki hak tecellisi: O insanın yüksek derecede ahlak sahibi olmasında görünür. Böylesi insan kulluğun doruğundadır. Her işinde Rabbinin verdiği neşededir. Her tecellide de Rabbinin müşahede etme zevkinde bulunur. Rabbinin her oluşun sebebinden yüce bilir, her sebepte ise Rabbliği ile O'nu müşahadede bulur.

VÂKIA: 56

Rahman sûresinde kendisinin, ilahlığında Rabb olarak tasdik edilmesinin ifade biçimiyle konuşan Allah Teâlâ, Vâkıa sûresinde “tasdik etmeniz gerekmez mi” beyanı temeli ile ayırtıran ve sınıflandıran bir üslupta konuşur. Bu da O’nun bu sûredeki ifade biçimindeki aklı gösterir. Bu sûrenin, ayırtırma ve sınıflandırma ilkeleriyle okunması gerekir.

Sûrede ayırtırılarak sınıflandırılanlar insanlardır ama aslında sınıflandırılanlar belli bir bilinç yapısından doğan insanlardır. Zaten sûrede, ikinci yaratılışı bilmediklerinin vurgusuyla insana, ilk yaratılışı bildiniz denilir. İkinci yaratılış ise daha önce belirttiğimiz gibi insanın bilinçte söz ile yaratılışı ve böylece ahiretine taşınmasıdır. Bu sûre onun içindir ki vâkıa ile başlar. Vâkıa için her ne kadar kıyamet vaktidir denilse de bu vakit insanın söz ile yaratıldıktan sonra yaşadıklarıyla toparlanan olarak kıyam edeceği ve yaşadıklarının hak karşılığı olanla hesaplaşacağı vakitin vuku durumudur. Zaten bir ayette iki defa ölüp diriltilmekten bahsedilir. İşte ikinci ölüm, hakla yüzleşen insanın gafletten yana ölümüdür ve ikinci diriliş olarak doğum ise hak sözle ruhani olarak yeniden diriliştir.

İşte vâkıa, insanın yaptıklarının sonucu olarak hak ile yüzleştiği vaktin hâllerinin ve ondan sonra yaşanacakların haberini veren sûredir. Allah’ın hak üzeri adalet sıfatı gereği, onun oluşunu yalanlayacak hiç bir kimsenin de bulunamayacağı net bir dille belirtilir. Çünkü her bilinçte doğanın bu vakti yaşayacağı gün, onu inkâr etmesine imkân yoktur. Sûrede “o alçaltıcı ve yükselticidir” denilirken de her kişinin hak ile yüzleştiği vakitte yaptıklarının sonucu olarak bulunduğu ruhani mertebesi zikredilir. Ya kötülüklerinin sonucu ile alçalan ya da hayırlı oluşunun sonucu olarak yükselen bir insan vardır.

Arza misal bedeniyle şiddetli sarsılan, kişiliğinin dayanağı olan dağ misali nesnelere yitiren insan, bilinç mertebesi olarak üç durumda bulanabilir. Eşyanın tabiatına ve nefslerinde uyanan karşılıklarıyla bilinçte doğan insanlar olarak soldakiler zikredilir. Nebilerin getirdiği hak söz ile iman üzeri bilinçte doğan Rabbin iradesini gözetenler olarak sağdakiler zikredilir. Rabbin velileri için de “önde olanlar” zikri yapılır. Çünkü onlar zaten vâkıayı bilinçte önceden yaşamışlardır.

Öndekiler denilenler, hak olanla önceden yüzleştikleri bilinç vaktinde, günahları ile soldakilerden, imanları ve sevapları ile de sağdakilerdendirler. Kendi bilinçlerinde soldakilerden olarak kendi nefsleri ile mücadele ederek onu alçaltmışlardır. İmanlarıyla sabır, takva ve Rabbe olan muhabbetleri ile ruhani olarak hep yükselmişlerdir. Ta ki Rabpleri kendilerinden razı, onlar da Rabblerinden razı olarak gönüllerinde cennetle doğana kadar mücadeleye devam ederler. Bu ehil o vakit mücadeleleri bitmiş olarak öndekilerdendirler. Bunlar nebiler, sıddıklar, şehitler ve velilerdir. Sûrede onlara yakın olanlar denilmektedir. Sonrakiler diye kastedilenler ise sağdakilerdir. Bu bilinç sahiplerinin bilinç gelişimleri kişiliklerinde tamamlanmıştır. Bu kişilik sahipleri bilinçte selametlerini cennet adı altında bulanlardır. Soldakiler ise Rabbe iman ve O’nun ahlakı ölçüsünce kişilik gelişimini tamamlamamış olarak bilinçte, yaptıklarının sonucunu hüsrân, karışıklık ve selamete ermeden cehennem denilen bilinç kuyusunun acılarında yaşar.

Bunlar yaptıklarımızın sonucunda yaşayacaklarımızın sûrede betimlenmesidir. Bunların betimlenmesi üzerinden Rabb Teâlâ, kâinatta kendisinin varlığına delil olan ayetleri

üzerinden, can boğaza dayanmadan, insanın bilinçte kişiliklerinde geldikleri durumlarına göre sınıflandırılmadan önce hakikate dayanan Kur'an sözünün gereğince yaşanmasını işaret eder. Yaşanacakların da şüphesiz gerçek olduğunu belirtir.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Hak sıfatımın adalette tecellisinin hakkı için yaşayacaklarınızla sizi uyarmaktayım. Yaşadıklarınızın sonucu olarak hangi sınıftan olduğunuzu görün. İçinizden iman edecek kullarım için bu bir hakikattir. Yarattıklarına zulmedici bir Rabb değilim. Hikmet üzeri her işi yaparken, kendime rahmeti ahlak edindim, hak sıfatım üzerinden de yaptıklarımı sonuçlandırdım. Öyle ise Beni zulümden ve acziyetten yana tenzih edin."

Bu sûrenin imanlı insandaki hak tecellisi: O insanın günahattan ve nefsinin haddini aşan huylarından yana temizlenmiş olarak Rabbini varlık verme rahmetinde bulurken haklar ve adalet sıfatı gereği her şeyi değerlendirmesidir. Bu doğrultuda da yaşamasıdır.

HADİD: 57

Bu sûre rıza sûresidir, toparlanış ilkesiyle okunmalıdır. İnsan ya nefsinden yana dünya menfaati ile kişiliğinde toparlanır ya da ilkeler üzeri yaşadıkları ile ruhani olarak toparlanır. Burada özellikle belirtmek gerekir ki nefste de ilkeler varoluş dinamiklerini belirler. Lakin nefis kendi için iyi, doğru ve güzel ne ise o açıdan bakar ve bunlarla kendi için amel eder. Ruh ile de ilkeler, evrenselde karşılığı ne ise onunla ihlâs üzeri karşılıksız olarak, insanı imanla amele sevk eder.

Sûrede insanın karanlıktan aydınlığa çıkması için apaçık ayetler indirildiği beyan edilir. İnsanın karanlıktan aydınlığa çıkması için de nasihatlerde bulunulur. Bunun için de temel ilke, insanın Allah'ın verdiklerinden, Allah için hayır uğrunda gücünün yettiğince harcamasıdır. Bu da Rabbin rahmet (varlık verme) sıfatıyla kulun ahlak edinmesidir. Böylece ilkeler, rahmet sıfatı gereği insanda evrensel düzeyde tecelli etmiş olur.

Her kim ki Rabbi adına bir şey yapmaktadır, bu önceden gönderdiklerinin hak karşılığını Hakk katında bulur. İnsan nefis sahibi olduğu içindir ki Rabbi adına bir şey vermeyen nefse, bu sûrede Rabbine güzel bir borç ver denir. Burada Allah'a borç vermekten kasıt ihtiyaç duyulan bir şey değil karşılığı verilen bir şeydir. Yani sûrede Rabb "sana sayısız nimet verirken, sen Benim adıma bir şey vermiyorsun ama hiç yoksa kendi adına karşılığını ilerde göreceğin amellerde bulun" demektedir.

Sûrede Rabb Teâlâ "ey iman edenler! Allah'tan korkun ve nebiye iman edin ki O size rahmetinden iki kat versin ve size ışığında yürüyeceğiniz bir nur lütfetsin..." buyurmaktadır. Ayette takva ve nebiye iman, rahmetin başı olarak belirtilir. Hayırda bulunmak ise Rabbin ahlakı gereği hareket ederek rızasını kazanmak içindir. Rabb Teâlâ, rızasını kazanmalar için de önlerinde bulunan bir nur vereceğini, müminliğin gereğini yerine getirenlere bu sûrede işaret eder. Sûrede dikkat çeken özellik takva sahibi olunmasının, Resule imanın edilmesinin ve hayır işinde bulunulmasının istenmesidir. Bu üç noktadan hareketle istenen, müminlerin

Allah rızasını kazanılması ile Rabblerinin nurundan nasiplenmeleri ve nur ile ruhani bir varlık durumuna taşınmasıdır.

Bu doğrultuda Rabb Teâlâ sûrenin başında mülkün sahibi olduğunu, her şeyi diriltten ve öldürenin kendisi olduğunu, her şeyin kendisinde başladığını ve bittiğini, her şeyde zatiyla gizli, sıfatları ile de aşikâr ve akli istiva eden olduğunu, her işi kendisi yaparken kendisinde hak karşılığıyla sonlandığını, mahlûkatın O'nu tespih ettiği gibi hakikatlerini betimler. Bu sıfatlar üzeri kendini kullarına tanıtırken kendisinden korkulması, Resulüne muhabbet beslenmesi ve hayırda bulunulması ile hem rızasının kazanılması hem de rızanın kazanılmasıyla kendisinde nuruna kavuşulması gerektiğini betimler.

Sûrede rızayı anlayabilmek için Rabbin lütfunu anlamak gerekir. Çünkü Rabb, kişiden hoşnut olduğu için ona lütufta bulunur. Bu sebepten dolayı bu sûre rıza sûresidir. İnsan ise Rabbin isteği üzeri yaptıklarıyla rızaya ererek, ahiretinde O'nun nuruyla haşrolarak (toparlanarak) karanlıklardan aydınlığa çıkabilir. Bu bağlamda sûrede Allah ve Resule iman eden ve sözü ve özüyle doğru olanların, fitratlarının gereğince bulunan Rabblerine yakın olarak, şehit oldukları vurgulanır. Yaşanan her türlü olayın kendi katından önceden takdir edildiği vurgulanarak da varlığa şımarılmaması, elden çıkana da üzülmemesi gerektiği belirtilir ki bu da rızaya erenlerin hâlidir. Bunun için yirmi ikinci ve yirmi üçüncü ayetlere bakınız.

Bu sûrede Rabb diyor ki: "Rızama ereni kendi öz nurumla toparlayarak var ederim. O'na kendimle dirilik veririm. Şehitler olarak kendi katımdan nurumla nasiplendiririm. Rızama erenler Bana yakındır. Eşyanın karanlığında, nefsin manaya olan kör karanlığında Benim nurumla aydınlanarak doğruluk üzeri yollarını bulurlar. Onlar kudretimle var ettiğim güzellik incilerimdir."

Bu sûre imanlı bir insanda hakkıyla tecelli ederse: O insan Rabbinin rızası üzeri yaşar. Ne varlığa sevinir ne de yokluğa yerinir. O'nun rızası adına hayır işlerde bulunur. Rabbi de, kendi nurunu onun üzerinde tecelli ettirmesiyle ona varlık verir. Böylesi bir insan evvelinde O, ahirinde O, zahirinde O ve batınında O olarak O'nun varlığında O'ndan razı olarak yaşar. Rabbinin kendisinde, kendisine yakıştırdığı her şeyden razı olarak yaşar. Çünkü bu sûre, her şeyin kendisinde başlayıp ve bittiği Allah'ın varlığında, O'nu Rabbliğinde kudretiyle bilerek, rıza ile boyun bükmenin sûresidir.

Sûrede nebilerin rıza makamında buldukları için genel anlamda zikirleri yapılır. Allah'ta rızalığı telkin eden İsa nebi özellikle zikredilir. Rıza adına ümmetinin yaptığı ruhbancılığın, kendi menfaatleri adına yapıldığı vurgulanır. Bundan kasıt ise nefsin kendi adına değil Allah adına yaptığının rıza ile kabul edileceğidir.

MÜCADELE: 58

Bu sûre, iletişimdeki mesuliyet ilkesi ile okunmalıdır. Rabbin her şeye şahit olduğunu belirten sûredir.

Genel anlamda sûrede, insanlara hakları üzeri konuşulması gerektiği belirtilir. Bunun dışında toplum içinde yanlış anlaşılmaya sebep verecek gizli konuşmalar yasak edilir. Rabbin, konuşanlarla Rabbleri olarak beraber olduğu ve konuştuklarına şahit olduğu vurgulanır. Bu sebepten kelama dikkat etmeleri gerektiğini vurgular.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Kelam mesuliyet getirir. Konuşurken sözlerinize dikkat ediniz. Konuşulan her türlü sözün, niyetinize göre mesuliyeti vardır. Öyle ise az konuşun, hak konuşun. Sözün mesuliyet taşıdığını bilerek hakkıyla konuşun.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan, söz sahibi değil Rabbin iradesini gözeten iş sahibidir. Gevezelik etmez, işi ile icraatta kendini gösterir. Kimselerin hâline bakmaz, amelleri ile Rabbinin rızasını gözetir. Bu da yirmi ikinci ayette betimlenir.

HAŞR: 59

Bu sûre, toplumda birlik ilkesiyle okunmalıdır. Mücadele sûresi ile boş sözler söylemek yerine, Rabbin rızası adına iman ve amelde bulunması gereken müminlerin, Haşr sûresiyle de sosyal ilişkilerindeki birlikleri vurgulanır, bunun temel nedenleri anlatılır.

Sûre Allah’a ve Resulüne ihanet edenlerin sürgünlerini anlatarak başlar. Müminlerin kendi içlerinde mümin kardeşlerinin nefslerini ilke üzeri kendi nefslerine tercih ettikleri bahsi edilir. Bu da sosyal yaşantıda sağlam bir birlikteliğin temelini oluşturur.

İnsanların aile yaşantısında hukuk yoktur, haklar üzeri konuşulmaz ve hareket edilmez. Rızaya dayalı bir yaşam biçimi vardır. Rızaya dayanmayan ve hakların konuşulduğu aile yuva olmaktan çıkar, fertlerin birbirilerine samimi olmadığı bir yapıda olur. Bu yapıda birbirilerine bağlılıkları, tamamıyla korkulara dayalı olarak çıkar ilişkilerine göre biçimlenir. Aynı akıl ile yukarıda belirtilen müminlerin vasfına bakıldığında görülecek olan müminlerin toplumsal yaşantıdaki sağlam temellere dayanan birlikteliğinin eshab-ı kiram gibi aralarında hukuku değil rıza üzeri birbirlerini gözetmeleriyle mümkün olacağı işaret edilir. Bunda esas olan ise rıza üzeri müminlerin, mümin kardeşlerinin nefslerini, kendi nefslerine tercih etmesidir. Bu da onları bilinçlerinde birbirlerinin sığınağı olan aile yapar. Toplum bazında tarihsel olarak böyle bir şeyin belki de tek örneği Medine’deki müminlerin yaşantısıdır. Medeniyet olarak böyle bir yaşantının Ankara ahilerinde de olduğu söylene de ahilik zanaat ehlinin hukuku üzeri yapılanmış bir toplumsal birlikteliği bize gösterir. Elbette ki ahilerde de sosyal yaşantıda rıza olabilir ama bunun Medine’de ki eshab-ı kiramın yaşantısıyla karşılaştırılmayacak kadar farklar içerdiğini de belirtmek gerekir.

Sosyal yaşantıda çıkar ilişkileri varsa eğer o toplumun içgüdülere dayalı korkuları sebebiyle birlikteliklerinden bahsedilebilir. Bu da kendilerini dışarıya bir birlik olarak gösterenlerin, içlerinde birlik olmadığını gösterir. Sûrede bunlar net biçimde belirtilir.

Anlatılanlar doğrultusunda mümin topluma birlik, emniyet, selamet vererek birbirlerini birbirlerine gözettiren ve korutan Allah Teâlâ, kendi esma-ül hüsnasının tecellisini verir.

Zaten sûrenin sonunda bu bağlamda tecelli eden esma-ül hüsnasını Rabb Teâlâ zikreder. Böylesi tecelli üzerinden toplumsal yaşantının kendisinde Rabb sıfatıyla zuhur ederek yerlerde, insan bilincindeki karşılığı olan hâllerde (emniyet, selamet gibi) tecelli ederek de göklerde kendi şanını yüceltir. Böylesi toplum üzerinden hikmetiyle, inkâr ehli üzerine galiptir.

Bu toplumda nefsin kötü hâlleri ile iş görülmediğinden mümin bireyler toplum olarak İslam olunur. Mutlak, kendini Rabb sıfatlarıyla böylesi toplumda gösterir.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Başkalarının nefslerini, kendi nefslerine hayır üzeri tercih edenlerde en güzel sıfatlarımın tevhidinde tecelli ederim. Beni hakkıyla kendinde bulmak isteyen, kendi nefsinin isteklerinden evvela bir kurtulsun. Ardından da kendisine verdiklerimden, Benim adıma ihtiyacı olanlara dağıtsın. Bu durumda kendisinde Rabbi olarak zuhur edecek olan Benim.”

Bu sûrenin hakkı üzeri yaşayan imanlı bir insan: Tevhidi sıfat mertebesinde Rabbini kendinde bulur. O’ndan razı olarak O’nun nefsini kendi nefsine tercih ederek yaşar.

Bu sûre İslam’da cemaate neden önem verildiğinin aklını da bize gösterir. Sûre adına belirtmek gerekirse “kendisi için istediğini, mümin kardeşi için de istemeyen bizden değildir” ve “mümin kardeşi ile üç gün küs olan da bizden değildir” hadisi şerifleri pek anlamlıdır. Anlatılanlar doğrultusunda Yesrip’e İslam’dan sonra Medine-i Münevvere denilmesi de pek anlamlıdır.

Not: Dikkatli bakılırsa eğer son üç sûre rıza temelli ifade biçimi kazanmaktadır. Önceki sûrelerde, kişinin ferdi durumu muhatap alınıyorken, bu sûrelerde kişinin toplumdaki yerine göre muhatap alındığı görülecektir.

MÜMTEHİNE: 60

Bu sûre, öncelikler ilkesine göre okunmalıdır. Sûre aile bağları sûresidir.

Sûrede iman eden insanın sosyal yaşantısında önceliklerinin iman esaslarına göre belirlemesi gerektiği vurgulanır. İbrahim nebinin, iman esasına göre aile bağlarını dahi koparan bir insan olarak örnek gösterildiği görünür. Ahirette aile bağlarının kalmayacağı hatırlatılarak, sosyal yaşantıda dünya isteklerinin faniliği sebebiyle iman değerlerinin öncelikli tutulması işaret edilir.

Bu sûre bizlere evrensel bir ülküde yaşayabilmemiz için iman değerlerinin gözetilmesi gerektiğinin aklını verir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “İmanlı kulumun öncelikli olarak gözeteceği değer Ben ve iman edenler değil midir? Rahim sıfatımın hakkı için soy bağlarından önce Benimle olan bağınız

önemli değil midir? Ben ve halis olarak iman eden mümin kardeşleriniz size daha yakın ve sevimli gelmedikçe tam iman etmiş sayılmazsınız.”

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın iman ilkesi gereği insanları değerlendirmesidir. Bunda da ırk, soy, servet, millet, kariyer ve benzeri durumlara bakmaksızın insanın evvela insan olduğu ve ardından da gerçek insanın imanla insan olduğunu bilmesidir, buna göre tercihleri ile hayatına yön vermesidir.

SAFF: 61

Bu sûre, adanmışlık ilkesine göre okunmalıdır. Sûre, güven edinme sûresidir.

Sûrede müminlerin toplum içinde güvensizlik yaratacak yalanlardan sakınmaları ve güven duymanın son noktası olan cihat örnek gösterilerek, malları ve canları ile Rablerine adanmaları betimlenir. Musa nebiye kavminin dinde yardımcı olmaması ve onu incitmeleri, İsa nebinin ise havarilerinin Allah’a adanmışlıkları mümin sıfatının edinilmesinin dersi olarak anlatılır.

Sûrede özellikle belirtilen Allah’a yardım mevzusu ise dinde halis olarak mümin olanın adanmışlığı üzerinden Rabbin ilahi sıfatları ile tecelli etmesi için belirtilen bir ifade tavrıdır. Bu da Rabbin dünyada insanlıktan murat ettiği halifelik sözüne hizmettir.

Sûrede Rabb diyor ki: “Sizlerin Benim sözüme hizmet etmeniz, sizi dindar kılar. Hizmetiniz üzerinden sözünün hakkı olarak sizde görünecek olan Benim. Sözümün sizden, amel elbisesinden görünüşü Bana hizmetinizdir.

Bu sûrenin imanlı bir insandaki tecellisi: O insanın Rabbine adanmış olarak O’nun ve Resulünün sözlerine riayetle amellerde bulunmasıdır. İslam bağlarında gevşekliğe sebep verecek durumlardan uzak kalmasıdır.

CUM’A: 62

Bu sûre, edep ve erkân ilkesine göre okunmalıdır. Sûre din kaidelerinin hakkının gözetilmesi sûresidir.

Sûrede, din kaidelerinin hakkını gözetmeyen kitap ehli örnek gösterilerek onlar gibi olunmaması gerektiği betimlenir. Zor koşullar altında dahi bulunulsa menfaatler gözetilerek Allah ve Resulüne edepsizlik yapılmaması istenir. Dinin gerekliliğinin erkânına uyularak birlik olunması gerektiği vurgulanır. Bu da ihtiyaçlar dahi olsa Rabbe huzurunda edepsizlik yapılmamasını işaret eder.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Resullerime edeple ve erkâna uyarak hizmet edin. Nefsinizin isteklerini gözetirseniz eğer imandan ve hidayetten yana kalplerinize soğukluk veririm. Bilin ki

sizler hakkı ile hizmet etmezseniz, onlara inanacak ve imanla hizmetlerinde bulunacak nicelerini gönderirim. Yerde ve göklerde bulunanlar Beni hakkıyla tesbih ederken, siz insanlar neden fitratınızın gereği olarak Beni iman ile edep ve erkânı gözeterek tesbih etmiyorsunuz?”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan içinde hayâ, dışında edep ile Rabbi olan Allah’a her türlü koşulda hizmet eder. İrşat ehli insanların yanında nefesine uyararak edepsizce hareketlerde bulunmaz.

MÜNAFİKÛN: 63

Bu sûre, riya ilkesiyle okunmalıdır. Sûre, menfaatlerini ikiyüzlü olarak gözetten insanlara dikkat edilmesi gerektiğinin ayetlerini taşır.

Sûrede Rabb diyor ki: “İman ediyorsanız eğer mallarınız, evlatlarınız sizi Benden alıkoymasın. Ölüm çatmadan önce gafletten uyanın ve hak sözüm üzeri hizmet edenlerden olun. Kibirlenerek ve riya ile gideceğiniz yerde, ellinizde olanları dahi bulamazsınız.”

Sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın riyasız, kibirsiz, ihlâs ile Rabbine hizmet etmesidir.

TEĞABÛN: 64

Bu sûre, durum değerlendirmesi ilkesince okunması gerekir.

Sûrede iman edene, varlık durumu hatırlatılarak iman eden ve etmeyenlerin kıyaslanarak değerlendirilmesi gerektiği betimlenir. Yapılanların sonucunda karşılaşılabilecek neticelerin hesap edilmesine göre durum değerlendirilmesi yapılarak davranışlarda bulunulması istenir. Bu bağlamda cezai yaptırım gerektiren işlerde hakların gözetilerek, değerlendirme yapılarak karar verilmesinin uygun olacağı betimlenir. Karşılaşılan musibetlerin Allah’tan olduğunu bilerek yaşananların değerlendirilmesi istenir. Durum değerlendirmesi yapmadan verilen kararlarda aceleci olunmaması, yaşananlara karşı isyan edilmemesi isteği telkin edilir.

Rabb sûrede diyor ki: “Yaşadıklarınızı Benden bilerek durumunuzu değerlendirin. Geleceğinizde, yapacaklarınızın hak karşılığıyla hesaplaşacağınızın bilincinde bulunarak hareket edin. Böylece ahlakında olgun bir insan olmaya doğru yol kat etmiş olursunuz.”

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın neticelere göre yaşanacakların durum değerlendirmesini yaparak amellerinde hakkaniyet üzeri bulunmasıdır. Bulunduğu durumu da en iyi biçimde görerek ona göre hakları gözetmesidir. Bu sıfat da görünmeyeni ve görüneni bilen, zıtlarda hikmetiyle tecelli eden Allah’ın kulundan tecellisidir. Bu sebepten dolayı sûrenin sonunda “görülmeyeni ve görüleni bilendir, üstün hikmet sahibidir” denilmiştir.

TALÂK: 65

Bu sûre, zıtların varoluş dengelerinin gözetilmesi ilkesince okunmalıdır.

Bu ilke gereği sûreye bakıldığında eşler arasındaki boşanmada ve cinsel birlikteliklerinde hak dengelerin imkânlar çerçevesinde gözetilmesi istenir. Zıtlarla varoluşunun hak dengelerini gözetmeyen kavimlerin helakinden bahsedilerek, Rabbin şiddetli azabından korkarak amellerde bulunulması istenir. Çünkü Rabb Teâlâ, gökler ve yerleri zıtlarla varoluşun hak dengeleri üzeri var kılmıştır. Sûrede, zıtlarda hakların gözetilmesi fermanı üzeri gökler ve yerlerde ayrıca aralarındaki alışverişte, var oluş dengelerinin gözetildiği betimlenir. (Sûre okunduktan sonra özellikle son ayetine bakınız.)

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Size verdiğim her hüküm aslında kâinattaki yasalarımın sosyal yaşantınızda görünmesi içindir. Böylece kâinat içinde haklar üzeri yaşayarak yaşam dengenizi bulmuş olursunuz. Haddi aştığınız vakit, size doğanın gereği olan hadlerinizi hatırlatırım. Hadlerde kararlı kalmazsanız eğer Ben size haddinizi bildiririm.”

Bu sûre mümin bir insanda tecelli ederse: O insan, zıtlar üzerinden varoluş dengelerini gözeterek, Rabbinin ilmiyle her şeyi kuşattığına şahit olur. Allah’ın zıtlar üzeri yaratışında ise her şeye kadir olduğuna da şahit olur.

Allah Teâlâ zıtlarla yaratır, zıtlarla bildirir ve zıtların ilişkileri üzerinden bilinir.

TAHRİM: 66

Bu sûre, eril ve dişil zıtların birbirleri üzerlerindeki haklarının, hak ilkesince gözetilmesi ilkesiyle okunmalıdır.

Bu bağlamda helal olan üzerinden hakların göz ardı edilmemesi istenci betimlenir. Hakların göz ardı edilmesi sonucunda kişilerin ellerinde olanları yitirebilecekleri belirtilir. Bu bağlamda da Lut’un karısı ve Nuh’un karısı ibret olarak zikredilir.

Haklar çerçevesinde, kendi nefslerinin iradesi dışında varlık haklarıyla kendisini Allah’a adayan Firavun’un karısı ise hayırla zikredilir. Ayrıca Cenab-ı Allah’ın varlık hakkı üzeri O’na iman eden ve sözünü iffetiyle taşıyan Meryem Ana da hayırla zikredilir.

Rabb sûrede diyor ki: “Birbirlerinizin haklarına rıza ile riayet edin. Benim üzerinizdeki hakkımı gözetirseniz bu sizin için daha güzeldir. Hatalarınızdan dolayı da samimi olarak pişman olduğunuzun beyanı ile tövbe edin.”

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın, hak sahiplerinin helali olana rıza göstermesidir. Her türlü hatasından sonra büyüklenmeden nasuh tövbe ile Rabbine dönmesidir.

Talak sûresinde dişil değer olarak kadının haklarının gözetilmesi, bu sûrede de eril değer olarak erkeğin haklarının gözetilmesi pek anlamlıdır.

Bu sûre ile beraber anlamak gerekir ki Muhammed Mustafa (sav) zamanı evrensellerin; Resulullah'a iman edenler, iman etmeyenler ve hataya düşenler üzerinden yaşamda görünüşü ile Kur'an da söz ile zikredilişidir.

MÜLK: 67

Bu sûre, kişiyi acziyetini bilmeye davet sûresidir. Allah, varlığında fitratı gereği yaşayan insana bu sûrede acziyetini görmesi uyarısının betimlemelerinde bulunur. Sûrenin anlatım üslubu, Allah'ın varlığında insanın acziyetini görmesi ifadesiyle biçim bulmuştur.

Bu sûrede Rabb Teâlâ, kâinattaki mimarının mükemmelliği ve insan için ilkesiyle insana verdikleri üzerinden malik olduğu kâinatta delilleriyle varlığına şahadet ister. Bununla da insanın acziyetini görmesini ister. Dünyada acziyetini bilerek yaşaması gerektiğini betimler.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Mutlak hükümlerimde acziyetinizi görünüz. Ben özlerinizi biliyorken, işlerinizi görüyorken ve sizleri duyuyorken size verdiğim sıfatlar üzeri büyüklenmeden yaşayın. Yaptıklarınızla azamet sıfatımın hak olan tecellisine dokunmayın. Sonunda elbette ki azametle karşılaşırsınız. Size verdiklerimi kessem sizlere var oluşunuzun gereksinimlerini kim verebilir ki? Öyle ise Beni inkâr ederek büyüklenişinizin hak karşılığını bekleyin."

Bu sûrenin imanlı bir insanda ki tecellisi: O insanın Allah korkusuyla beraber acziyetini bilerek tevazuda yaşaması sonucuyla her türlü korkudan emin olmasıdır. Zaten sûre tevazu ile yaşanması gerektiğini işaret eder.

KALEM: 68

Bu sûre, kesinlik ilkesiyle okunmalıdır. Kesinlik, elde ve dilde ispatı olandır. Sûre ispat sûresidir.

Sûrede, Resulullah'a deli diyenlere, üstün ahlakının kesin deliliyle deli olmadığının ispatı beyan edilir. Onlardan da iftiralarına karşı kesin delil getirerek ispat istenir. İçinde bulunulan halin tam olarak bilinmediği durumlarda ve sonucu bilinmeyen konularda kesin konuşulmaması isteği betimlenir. Sûrede anlatılan hikâye ile de kesinliği belli olmayan işlerde insanın hüsrana uğrayacağı işlenir. İş bitirildikten sonra da yapılan hataların farkına varılmasının pek anlam ifade etmediği özellikle işlenir. Anlatılan hikâyenin de ahiretin cezasına misal olarak verildiği belirtilir. Böylece yapılan hizmetin yalanlanmasının karşılığının Allah'a bırakılması istenir.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Hizmet ehli kullarımın şuurlu olduklarını üstün ahlaklarında görün. İspatı olmayan sözlerle onlara iftira atmayın. Attığınız her iftiranın birebir karşılığını Benden yana bulursunuz.”

Bu sûrenin imanlı bir insandaki hak tecellisi: O insanın ispatı olmayan şeyler üzerine konuşmamasıdır. Konuştuğu her şey ise kendi yaşantısında ahlakıyla ispata taşınmıştır. Zaten sûredeki üstün ahlaktan kasıt da kesin olan hak bilgiyle kişinin amel etmesi ahlakıdır. Bu da o kişinin zeki ve akıllı olduğunun ispatıdır.

HAKKA: 69

Bu sûrede de geçmişlerin helaki, gelecekte olacakların anlatımı üzeri okuyucuya bulunduğu gün itibarı ile hitap vardır.

Hakka sûresi, kesin bilgi ilkesi ile okunmalıdır. Kesin bilgi ise gerçekliği yaşanarak tecrübe edilmiş olan bilgidir. Sûrede gerçekleşecek olanın bilgisinin, kavimler helakinde ispatlı olarak görünmesi gerektiği belirtilir. Olanların yaşanacakların misali olduğu söylenmiş olunur. Bu doğrultuda sûrede hak sözün, kehanet ve şiir olarak görülmemesi gerektiği vurgulanır. Hak sözün bir hikmet üzeri akıl taşıdığı betimlenmiş olunur. Bu sebepten dolayı nebinin Rabbe atfen söz uydurması vaki olmuş olsaydı, hemen giderileceği belirtilir. Zaten sûrenin başında “sen nereden bileceksin” denilirken, nebinin o anki durumunda kesin bilgiyle yüzleşileceği vakitten haberi olmadığı vurgulanır. Böylece bizden, hak sözdeki akli görmemiz istenir.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Nedeninizi kendi dışında bulduğunuz mevcut dayanaklarınızı yitirdiğiniz vakit kitabını soldan alanlardan olursunuz. Sizi hakikatime örten mevcudat zincirlerinizle, acı bir azaba bağlanırsınız. Bilinçte her şeyin gerçekliğiyle görüldüğü vakitte bildikleriniz ve dayanaklarınız yok olur. Böylesi vakte yetişmeden iman ile hak söz üzeri varlık nedenini sözüm gereği bulan insanlardan olunuz. İşte kitabını sağdan alanlar onlardır. Yaptıklarıyla yüzleşeceklerini bilen ve ona göre yaşayanlar onlardır. Yaşadığınızda gerçekliği olan kati bilgi hak sözümüzdür. Her işi hak üzeri yapan Benim. Olacağın haberinin aklını sizlere söyleyenimdir. Öyle ise olacağı, bildiğinizin akli ile yaşayın. Bilin ki sıfatları gereği noksansız iş gören, zanla yakıştırdıklarınızdan ve mevcut tutunduklarınızdan Aliyy olanım. Zulümden yana, hak sıfatım gereği beri olanım.”

Bu sûrenin imanlı insandaki hak karşılığı: O insanın, yaşadıklarının karşılığıyla yüzleşeceğinin bilinciyle, kendi nefsinin nedenini bulduğu menfaat zincirinden iman, takva ve hayır üzeri kurtulan olarak nedenini, üzerinde Rabbi olan Allah’tan bulmasıdır. Nedenini Rabbi ile bulan, her işi hak nedeniyle gördüğü için varlıkta kusur aramaz. Rabbini zan ile bilmekten yana O’na sığınır. O insan, helak edilen kavimler olarak örneklenen, Rabbini kendisine örten her türlü ahlaktan beridir. Üzerindeki Rabbine, o ahlakları yakıştırmadan yaşar. Bu hâl de vera halidir. Bu sûreye vera sûresidir demek anlatılan bağlamda yanlış olmaz.

MEÂRİC: 70

Mearic sûresi, manevi ve ahlaki üstünlük ilkesine göre okunmalıdır.

Kendilerini üstün zanneden insanların, üstünlük bulmada pek hırslı oldukları belirtilir, cimri oldukları da vurgulanır. Böylesi insanın sahip olduklarının elinden alınması helaklerini işaret eder. Sûrede sualle sorulan, gerçekleşmesi istenen ve gerçekleştiğinde helaklerine sebep olacak vaktin de yakın olduğu vurgulanır. Vaktin yakın olmasından kasıt, kişinin kıyametini psikosomatik olarak dünyada da yaşayabileceğidir. İsteddiği o vakitle yüzleştğinde, elinden gelse dünyada sahip olduklarını, bu acının şiddetinden kurtulmak için vereceği belirtilir. Bu da o vakti ve o vakitte yaşanacakları işaret eder. Kişi Rabbi olarak kendisine yakın olan Allah'tan sonunu istemektedir ki o Allah'a, melekler ve ruhun, elli bin senelik bir günde vardıkları vurgulanır. Bundan kasıt ise Seri-ül Hisap olan ve anda iş gören Allah'ın kuluna yakın olan olarak, onun istediği vakti istediği an verebileceğidir. Sûrenin ilk ayetlerinden kastedilende budur. Sûre bu bağlamda insanın kendisine var oluşunun nedeni olarak Rabbi sıfatında yakın olan Allah'ın, insanla beraber olduğunu işaret eder.

Anlatılan bağlamda fenasını isteyen insana Allah Teâlâ o vakti, psikosomatik olarak bedensel ve psişe olarak ruhsal düzeyde patolojik bir durumda yakın kılar. Bunu da "onlar o azabı uzak görüyorlar... Doğrusu biz onu yakın görüyoruz..."ifadesi ile belirtir. Vakit olarak yakın olan acı azap ise insanın hırslarıyla ve cimriliğiyle sahiplendiklerini, mevcut olan menfaat dayanaklarının yok olduğu, dostlarının da kalmadığı din gününde yitirmesi sonucunda ateşlenmiş başla yaşadıklarıdır. Bu durum depresyona girmiş kişinin yaşadıklarıdır ki bunu da Rabb Teâlâ Kur'an'da yakın olan acı azap olarak belirtmektedir. Depresyonda olan insan ise baş derisinden itibaren ateşlenen el ve ayak uzuvlarında (şeva) da bu yanışı hisseder. Böylesi depresyonun sonucu olarak da deri hastalıklarına yakalanır. Bu durumdayken insanın yakınlarını dahi görmeyeceği ve sahip olduklarını, diyetleri gereği olarak verebilseler, verebilecekleri belirtilir.

Sûrede varlık dayanakları Rabbleri olanlar ise depresyondan uzak olarak kişiliklerinde sağlam olacakları, huzur ve selamette (cennet) bulunacakları belirtilir.

Rabb sûrede buyuruyor ki: "Varlık nedenini Benim dışımda arayan ve bulanlar, nedenlerini yitirmiş oldukları gün yalnızdırlar. Varlık nedenlerini Benimle bulanlar ise gönüllerinde selamete ererek İslam olmuşlardır. Öyle ise horlanarak uyandırılmaktan yana Bana sığının."

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın dünya üstünlüğünün hırsına bürünmeden, Rabbin takdiri üzeri yaşamasıdır. Varlık nedenini uzaklarda değil Rabbiyle kendinde bulmasıdır. Rabbinin kendisine helal kıldıklarıyla yaşaması ve hayırda koşuşturmasıdır. Rabbinin takdiri ile de manevi üstünlükte seyir etmesidir. Böyle insanlar için ahlaki üstünlük, Rabblerin verdiklerini, olmayanlarla paylaşmalarıdır.

Bu sûre üzerinden ahlaki olarak insandan istenen, kanaat ve cömertliktir. Sûrede kendilerini üstün zanneden kâfirlerin zillete düşürüleceği ve müminlerin ise yaşadıkları zahmetlere sabretmeleri sonucunda ahiretlerinde maddi, manevi ve ahlaklı bir durumda üstün olacakları

serimlenir. Mearic sûresinde özet olarak belirtilmek istenen, kendilerini üstün gören inkâr ehlinin zillate düşürüleceği, çektikleri maddi ve manevi eziyetler sonucunda müminlerin üstün kılınacaklarıdır. Bunun da üstünlük derecelerinin sahibi Allah tarafından yapılacağı işaret edilir. Zaten Mekke'nin fethi üzerinden okunursa eğer sûrenin hak tecellisi, Resulullah efendimizin zamanında müminlerin inkâr ehline üstün getirilmesinde görülür. Bu da sûrenin tevili adına tefsirdir.

Sûrede işaret edilen bir durum da Allah'ın, cevabı istenen sorulara karşılık cevap verdiğidir. Bu bağlamda sûrede "cevabını istediğiniz soruları cevaplarım" diye buyrulmaktadır. Sûrede muhatap, iradesi doğrultusunda soru soran akıl sahibi kişidir.

NUH: 71

Bu sûrenin en büyük özelliklerinden bir tanesi de farklılıkları ayırıştırma ve farklılıkların ayrışması ilkesidir. Sûrenin bu bağlamda okunması yerinde olur. Bu da sûrenin sonunda Nuh nebinin duasında net bir biçimde görünür. Aslında sûrede söylenmek istenen, her türlü sulh yolunun denenmesine rağmen, aynı ilkelerde buluşamayan insanların sonunda ayrılacaklarıdır.

Bu sûre, kibir ilkesiyle de okunmalıdır. Kibir, nefsin bedende kendi ilahlığını ilan edişi durumudur.

Kibirli insana hakikatten ve ahlaktan yana hiçbir şey anlatılamaz. Bu gibi insanların kibirlenmelerine sebep ise varlık nedenlerini yitirdiklerinde yaşadıkları boğulma hissiyatıyla beraber ısı derecesi artarak ateşlenen bedenleridir. Bu da sûrede betimlenmektedir. Zaten insanların meşrep ve mizaç olarak aynı ilkelerde hareket edememelerinin ortak sebeplerinden biride kibirdir.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Her cihetten size varlık hakikatimin bilgisi gelirse eğer kibirlenerek nankörleşenlerden olmayın. Sonunuz kaybettiklerinizle beraber yaşam koşullarında boğulmuşunuz ve sizi yakacak olan, kaybettiklerinizin acı hatıraları olur."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan Rabbine Nuh nebi misali tevazu ile varan bir kişi olur. Bu sûre ahlaki olarak tevazu edinilmesi gerektiğinin betimlenişidir. Bu sûrenin aklı üzeri bulunan kişi Rabbine yakarıştı, insanlara ise tavsiyeler veren bir konuşma üslubunda bulunur.

CİN: 72

Bu sûre farklı meşreplerin cem edilmiş ilkesine göre okunmalıdır. Farklı yaratılış meşreplerinde bulunanlar ortak ilke ve çıkarlar doğrultusunda buluşarak cem olurlar. Sûrede belirtilen ise evrensel olanda mutabık kalarak ortak ilişkilerde bulunulabileceğidir. Çıkarlar doğrultusunda yapılan ilişkilerin durum tespiti de sûrede cinlerin beyanatında verilmektedir.

Sûrede cinlerin beyanında görülen o ki varlık olarak Allah'a imanda buluşmak, farklı yaratılışa sahip olursa da irşatta birlik sağlıyor. Bundan çıkarılacak önemli ders de aynı ortak ilkelerde buluşularak ortak akıl üzeri farklı meşreplerin beraberce yaşayabileceğidir.

Sûrenin kendisinde en önemli durumlardan biri de cinlerin Kur'an okunuşunu heyecanla dinlediklerinin işaret edilmesidir. Bu bir nevi varlıksal olanın, meraklı ve heyecanlı kalplerde aynı tesiri bırakmasıdır. Zaten farklı yaratılış mensupları bu heyecan üzeri aynı ilkede cem olabilirler. Ortak heyecanı olmayanlarla bir şey paylaşamaz.

Sûrede önemli bir konu da cinlerin ayet hükmüne geçen konuşma üsluplarıdır. Bu üslupta Nuh nebinin bir önceki sûrede konuşmasından farklı olarak, akli tespitlerde bulunularak, doğru olan üzerinden hareketle konuşulmaktadır. Konuşulan her şeyin de mutlak varlığa dayalı olması sebebiyle ortak akıl ortaya çıkmaktadır. Burada önemli olan, mutlak ilkemiz varsa eğer farklı yaratılış ahlakında bulunsak da akli ve kalbi olarak aynı durum ve dayanak üzerinden cem olabileceğimizeyizdir.

Mutlağa dayanılarak yapılan ve akli olan her tespit doğruluk ilkesinde bize fikir verir. Bu sebepten dolayı cinlerin konuşması Rabbin Kur'an'da konuşması olarak düşündürücüdür. Her varlık düzeyinde Rabbin tecelli ettiğinin işaretini de bizlere verir.

Cinlerin konuşmasından anlaşılıyor ki varlık olarak Allah'tan, kendini şirke, inkârla ve fıska düşerek kalben ve aklen kendilerini soyutlayanların, O'nun varlığında var olan kendilerini O'ndan soyutlayamayacaklarıdır. Bu sebepten dolayı O'nun varlığına ve Resulüne iman edilmesi gerektiği sûrede betimlenir. O'na karşı gelenler ise cehennem ateşine atılacaklardır. Bu ateşin dünyadaki tecellisinden kasıt ise kişinin hak ile yüzleştikten sonra yaşayacağı korku ve tedirginliktir.

Rabb bu sûrede diyor ki: "İmanla size verilen yaşam sevincinizle varlık heyecanınızı yitirmeyin. Sizler heyecanınızı yitirirseniz eğer sözümle heyecanlanacak ve Bana yol tutacak nice mahlûk vardır, aklıyla ayetlerimi güzelce okuyacak kullarım vardır. İnkâr edenlerin sırlarımdan nasibi olamaz. Kim nefsiyle kendi çıkarı için sırlarımdan çalmak ister nasibi acı bir sıkıntıdır. Kim de Rabbleri olarak Resullerimden hizmetle nasiplenir, verdiğim kadarıyla sırlarıma ererler."

Bu sûre bir insanda tecelli bulursa: O insan, insanlara ve cinlere pir olur. O pirin hak sohbetinden her iki tür de nasip alır.

Sûrenin en önemli tarafı ise göklerden haber alması yasaklanan cinlerin, Allah Resulünden haber almalarıdır. Bu da varlık mertebelerinde seyir edenlerin, kâmil insan üzerinden tekâmüllerini tamamlamaları gerektiğinin vurgulanışıdır. Bu sûrenin akli üzeri bulunan kişi ise mutlak ilke doğrultusunda mantıklı ve doğru tespitler yapan bir akla sahip olur.

MÜZZEMMİL: 73

Bu sûre, nafil ibadet ilkesiyle okunmalıdır. Nafil ibadet, Rabbin rızası adına O'na ermek için yapılan fazladan ibadetlerdir. Zaten akıyla hakkı bilen ihtiyacı, ibadetle O'na yakınlaşmaktır. İbadette disiplinli olunursa eğer sonuç alınır.

Sûrede, bedeninin ve ihtiyaçlarının örtüsüne bürünen insandan, ibadet zamanlarına dikkat etmesi istenir. Dünüevi ve manevi işlerinin haklarının da gözetilmesi istenir. Böylece ibadetin insan yaşamına ağır gelmeden yapılması gözetlenmiş olur. Rabb için yapılan her türlü ibadet ve hizmet karşılığı, O'nun nezdinde hazır olacak olan, kulun önceden gönderdikleri olarak zikredilir. Sûrede ibadetin temel ilkesinin Rabbe yönelmek olduğu belirtilir. O'nun doğu ve batının Rabbi olduğu belirtilerek yönden önce O'na niyette yönelme istenir. Zaten ibadet, Rabb için yapılandır.

Müminlerin nefslerine şahit olarak nebi işaret edilir. Firavun gibi olunmaması telkin edilir. Sûrede Firavun ile nefsi emmarenin bedendeki iktidarına işaret edilir. Nefsi emmarenin ibadetlerle terbiye edilmesinin zor olduğu da nebiye itaat etmemesiyle işaret edilir. "onu ağır ve çetin bir şekilde kınadık" ifadesiyle de tenkit edildiği belirtilir. Aslında söylenen ise Rabbe kul olmaya niyeti olmayan nefse dikkat edilip, terbiye edilmesi gerektiğidir.

Nafil ibadetlerle kul, hem nefsin terbiye eden hem de Rabbine önceden gönderdikleri olarak tarif edilen ibadetlerin hak karşılığını, yaşamının belli safhalarında bulmaya başlar. Bu da Rabb ile kıyam edilecek safhalar olarak sûrede serimlenir. Nafil ibadetlerle varılacak birinci safha, kişinin nefsi ve beden dayanaklarına itibar etmemesidir. İkinci safha, Rabbin ibadetleriyle zapt edilen nefsin olgunlaşmaya başlamasıdır. Üçüncü safha ise bedende Rabbin nur deryası göğünün enerji kapılarının açılmasıdır. Bunlar da kıyamet alametleri olarak sûrede bildirilir. Nur kapıları açılan insan, önceden ibadet niyetiyle yaptığı amellerle gönderdiklerinin sonucunu bulmuş olarak Rabbinin nuruyla varlık bulur. Bunun içindir ki bir hadisi kutside "nafil ibadetlerle kulum Bana o kadar çok yakınlaşır ki Ben onun gören gözü, duyan kulağı, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Düşündüğünde de manasını veren Ben olurum" buyurmaktadır. Zaten sûrede "işte bu şüphesiz bir öğüttür. Artık kim dilerse Rabbine bir yol tutar" denilmektedir.

Rabb bu sûrede diyor ki "Rabbiniz olarak Bana yetişmek isterseniz ibadet edin. İbadetle hem nefsinizi terbiye edin hem de Benim nuruma yetişmek için yol edinmiş olun."

Bu sûrenin imanlı bir insan üzerinde ki tecellisi: O insanın abid bir zat olduğu kadar ruhaniyetinin ibadetler sonucunda Rabbinin nurları ile kuvvetlenmesi ile feraset sahibi olmasıdır. Feraset sahibi mümin ise Rabbinin nuru ile her işi hakkıyla gözler.

MÜDDESSİR: 74

Bu sûre, azamet ilkesiyle okunmalıdır. Azamet, üstün olan yüceliğe sahip anlamını taşır. Sûre, Rabbin azamet sıfatı ile ifadelerde bulunması üslubuna sahiptir.

Sûrede, hak söze imandan sonra kibirlenerek dönenlerin, inkârda ve iftirada ileri gidenlerin gayretullaha dokunan durumları üzerinden anlatımlar bulunur. Böylesi bir kibrin sonunun, kişinin kendisini hiç bırakmayacak bedensel bir ızdırap olduğu betimlenir. Sura üflenilmesinden kasıt, yapılanın sonucunda Azameti Kibriya'nın onlar üzerine hükmünü verdiğidir. "Sura üflendiğinde" sözünden mantıksal olarak "hüküm verildiğinde" anlaşılmalıdır.

Tefsir olarak sur birçok manada yorumlanır. Lakin bizim için önemli olan sûrede hangi akıl üzeri konuşulduğudur. Mesela kıyamet vurgusu olan sûrelerde dikkat edilmesi gereken Cenabı Rabb-ül Âlemi'nin hakikatine şahit olunarak hem bedenen hem de bilinç düzeyinde kıyam edileceğidir. Bu sûrelerde belirtilenlerin cehennem durumlarının hali hazırdaki karşılığı ya bedensel ya da psikolojik olan yıkımsal hastalıklardır. Bunun bilinmesinde Kur'an'ın anlaşılması adına yarar vardır. Lakin bu sözden mekân olarak cehennemin ahiret dediğimiz kavram üzeri olmadığı anlaşılmalıdır. Rabb tarafından söylenen her şeyin ahiret âlemi denilen yerde de karşılığı olduğuna iman etmek müminlerin üzerine farzdır. Bu da batın olanın zahirde de her daim zuhur etmesinden dolayıdır.

Sûrede Rabb Teâlâ azametine dokunması sebebiyle kâinattaki varlığına deliller üzerinden yemin eder. Aslında Kur'an'da kâinatın tamamı Allah'ın varlığına delil olarak dile getirilir. Bu sûredeki yeminin sebebi, sözünün en sonunda yerine geleceğini ifade etmek içindir. Ayrıca sûrede verilecek cezadan hiç kimsenin hiçbir şekilde kurtulamayacağı da ifade edilir. Kastedilen ise hüküm verildikten sonra ne bir hekimin ne bir hâkimin ne de bir kuvvet ve merhamet sahibinin şefaata edebileceğidir.

Gayretullaha dokunulmasının sonunda yaşanacak olan ise gerçeklerle acı bir biçimde yüzleşmektir. Bu sebepten dolayı bu sûre ile Azamete dokunabilecek işler ve tavırlarda öğüt alınmasının ikazı yapılır. Sûre, ikaz etme sûresidir ki olacağı dair gerçekle kişinin nasihat almadığının, nefesine göre keyfi hareket ettiğinin aklını verir. Bu da aşırı sigara içtiği için doktoru tarafından uyarılan ama uyarıyı dikkate almayıp da kanser olan bir hastanın durumuna benzer.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Gayretime dokunacak sözlerden, tavırlardan ve hâllerden sakının, azamet sıfatımın hakkı için sizlere hükmümle cevap vermek Bana borç olur. Öyle ise varlığımda yaşarken yaşam koşullara dikkat ettiğiniz gibi Bana da dikkat edin."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan her türlü hâl ve tavrına dikkat eder. Yaşam koşullarının bilinçte oluşturduğu uykudan uyanarak azamet sahibi olarak Rabbini bilir. Yaşadığı şeylere, hakkının dışında varlık vermeden, Rabbinin sûrenin başında da belirttiği ahlaki çerçevede yaşamaya çalışır. Rabbin sûrede belirttiği ahlak ilkeleri, gayretullaha dokunmayacak, insanın davranış ve yaşam biçiminin sınırlarıdır.

KIYAME: 75

Bu sûre, bir önceki kıyamet için anlatılanlar doğrultusunda okunmalıdır. Sûrede temel ilke, uykuda olan bilince hitaptır.

Sûrede, içgüdüleriyle geçici olanları tercih ederek yaşayan nefis sahibi insanın uykuda olduğunun betimlemesi yapılır. Bu bilinç yapısında bulunan kişiye de ölümün gerçekliği hatırlatılarak, yaptıklarıyla vicdanında yüzleşmesi gerektiği betimlenir. Lakin kişi ölüm gerçeği ile yüzleşmek istemez. Onu unutarak, bilincinde onu yalanlar. Beşinci ayette bu net bir biçimde anlatılır. Ölüm vaktinde ölüm gerçeği ile yüzleşildiği, son nefeste beden kabz edildiği ve hakikate şahit olunduğu vakit kişinin ruhuyla kıyam edeceği de yedi, sekiz ve dokuzuncu ayetlerde betimlenir. Ardından da ölümden kaçılmayacağı betimlenir. Ardından da insanın ölümün sonucunda ölmediği işaret edilerek yaptıklarıyla kendi nefesine şahit olacağı betimlenir. Bu durumda bilinçte irade, bedende de uzuvlar olarak ayakların kullanılmayacağı, kimsenin yardım edemeyeceği ölüm günü hatırlatılarak insandan, idrakte uyanması istenir.

Bu sûrede kıyam ölümdür. Her insanın kendi ölümü, kıyamet olarak bu sûrede betimlenmiştir. Zaten hem normal ölüm hem de büyük kıyametten kasıtlı bizlere söylenmek istenen ölümün sonuçta hak olduğu değil midir? Bu sebepten dolayı sûreden, hangi şekilde anlaşılırsa anlaşılın fark etmez, ölümün kendisi anlaşılmalıdır. Bu sûre, ölümün hak olarak belirtildiği sûredir.

Ölümden sonrada insanın hakikatle yüzleştirilerek diriltileceği de sûrenin sonunda belirtilir. Sûrenin genel ifade biçiminden ise ölümün hak oluşu üzerinden insanın yaptıkları ile kendi nefsinde yüzleşmesi istenir. Bu durum, kendini kınayan nefis üzerine yemin edilerek de, çok anlamlı bir biçimde vurgulanır. Bu ise bilinçte vicdan sahibi insanın kendi nefsiyle yüzleşerek, özeleştirisi ile kendisini kınaması gerektiğinin işaret edilışıdır.

Vicdan muhasebesini yaparak bilinçte uyanan insandan da hak söz ile bilinçte anlayışıyla uyanarak, gerçekleri görmesi istenir. Hak sözün sadece okunması değil anlaşılması gerektiğinin önemi de vurgulanır. On sekizinci ayetle de bu ifade edilir.

Sûrede, hak söz üzeri bilinçte anlayışla uyanılarak unutulmuş ölümün hakikatine göre yaşanılması da özet olarak betimlenir.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Yapacaklarınızın hayalinin sonucu olan kararlarınızın, ölüm vaktiyle elinizden alındığı gün üzerinizde karar sahibi olan Benim. İradenizle iş göremeyeceğiniz, sadece yaptıklarınızla hesaplaşacağınız vakitten sakının. Öncelikli olarak unuttuğunuz o vakti hatırlayarak vicdan muhasebenizi yaparak, yaşayacaklarınıza dikkat edin.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan kendi özeleştirisini yapabilme cesaretinde bulunarak hayatına yön verir. Hak söz Kur’an’ın gereğini anlayarak yaşamaya çalışan olur. Olacağın kesin hükmü üzeri hayatına yön veren bir bilinç sahibi olur.

İNSAN: 76

Bu sûre, insanın başlangıcı ve yaşadıklarının sonucu olarak yaşayacaklarının özlü anlatımına sahiptir. Sûrede işlenen akıl ilkesi ise iradedir. İnsanın irade sahibi olduğu, karşılaştığının, kendisindeki irade karşılığı üzerinden bir imtihan olduğu işaret edilir.

Sûrede, insanın kendisi için irade ettiğini, Rabbinin rızasını gözeterek ihtiyaç sahiplerine dağıtması faziletinin karşılığı olarak, nefsinin irade ettiğinin hak karşılığının fazlasıyla verileceği betimlenir. İnsana hak üzeri nasıl yaşaması gerektiğinin bilgisinin verildiği belirtilerek, seçim hakkı sunulduğu ifade edilir. Seçim hakkı üzeri nasıl yaşarsa, karşılık olarak onun hak karşılığı olanla da yaşanacağı vurgulanır.

Sûrenin sonunda ise Rabbin dilemesi ile dileyebileceğimiz yani irade ettiğimiz vurgulanır. (Otuzuncu ayete bakınız.) Rabbin irade ettiğini de rahmetine dâhil ettiği de otuz birinci ayette belirtilir. Sûrenin genel anlatımı itibarı ile bu ayetlerle söylenmek istenense, Rabbin iradesi üzeri seçimlerimizde irade hakkının O'nda bulunduğudır. Yani karşılaştığımız olarak yaşadığımız her şey, deneyimlerimizle fitrat potansiyelimizi Rabbin ortaya çıkarması içindir. Ayrıca bu durum da üzerimizde bulunan Rabbin iradesi üzeri seçimler yaparak bizden murat edilen potansiyelimiz üzeri yaşadığımızdır. Bu, Rabb sıfatı ile iradeyi külliye dairesinde iradelerde bulunan Allah'ın iradesi üzeri iradede bulunduğumuzun, herkesin hikmeti gereği neyi yaşaması gerekiyorsa onun dışında yaşayamadığının beyanıdır.

Bu sebeplerden dolayı Rabb Teâlâ bu sûrede diyor ki: “Varlığımda mutlak irade sahibi Benim. İsterseniz Beni nimetlerimden yana şükürle tasdik edin, isterseniz de nankörlerden olun. Sonuçta Benim iradem üzeri hikmetime bağlı olarak varsınız. Seçimleriniz üzerinden sizleri olacağı taşıyan ve olacağı yaşatanım. Evet, her şey Bendendir. Öyle ise seçimleriniz sonucu yaptıklarınızın hak karşılığıyla yüzleşeceğinizi de bilin. Bu sûre nefslerinin boyunduruğunda yaşayanlara, Benim hikmetim üzeri var olduklarının uyarısıdır. Hak sözümün hükmü üzeri yaşayan kullarıma da hikmetimle Beni görerek kalplerinde huzur bulmaları ve Benden yana taviz vermemeleri içindir.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan her işin, Rabbinin iradesi üzeri hikmetiyle vuku bulduğunu bilir. Bu sebepten dolayı yaşadıklarına sabreder, Rabbinin kendisine verdiklerinden de O'nun rızası için ihtiyaç sahiplerine dağıtır. Nafile ibadetlerle de Rabbine ulaşma gayretinde bulunur. Her şey ve işi kişiselleştirerek değil hikmetiyle görmeye çalışır.

Bu sûre, olanlara sabırla yaklaşarak Rabbin hikmet seyri üzerinden rızasının gözetilmesi gerektiğinin betimlenmesidir. İfade biçimiyle de sûre, öncesinde varlığı anılası değil iken, nefsinin iradesiyle varlık göstererek gaflette olanlara “dilediğinizi yapın, hikmetimin gereği varsınız, sonuçta da Benim hak hükmümle karşılaşacaksınız” şeklinde anlaşılmalıdır.

MÜRSELÂT: 77

Bu sûre, hüküm sûresidir. Hüküm, bir şeyin olduğu durumun tespiti ve tespiti üzeri ne olacağına karar verilmesidir. Bu bağlamda sûreye bakıldığında görülecek olan seçimlerimiz üzerinden olanı yaşarken, yaşayacağımızın Allah nezdinde karara bağlandığıdır. “vay o yalanlayanların hâline” denilirken de bu net olarak ifade edilmiş olunur.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Yalanladığınızla ve yaptıklarınızla hesaplaşacağınızın hükmü verilmiştir. Sadece ona doğru çekilirsiniz. Yaşadıklarınızla, ona doğru devinirsiniz. Hak sözüdür Kur’an! Öyle ise yaşadıklarınızın durum değerlendirmesini hakkıyla size gösterecek başka kitap var mıdır?”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan Kur’an’da belirtilen durumlar üzerinden yaşadıklarına dikkat eder. Olanları hakkıyla değerlendirerek ayıran bir bilinç sahibi olarak tespit ve hükümlerinde doğru kararlar veren yargı yetisine sahiptir.

NEBE: 78

Bu sûrede de Rabbin nimetlerinden ve nimetlerin kişiden kıyametle alınışından bahis edilir. Kişinin yaşadıklarının karşılıklarından da bahsedilir. En önemlisi ise kişinin hakikatle uyanacağı günden bahsedilmesidir. Aslında söylenenlerden maksat ise yaşanacakların akılda canlandırılarak imanın bilinçte doğmasıdır, kişinin iman ile uyanmasıdır.

Sûre imanla uyanış ilkesine göre okunmalıdır. İmanla uyanan ise Rabbin huzurunda olduğunun bilinciyle, önceden yaptığı fenalıklardan dolayı utanç duyar. Sûrede yaptıklarının sonucu olarak utançla kendisiyle hesaplaşan kişinin hâlinin varoluş süreci betimlenir.

Rabb bu sûrede diyor ki: Benden utanacağınız gün elbette yaşayacağınız günlerdendir. Öyle ise nankörlük etmeyin.

Bu sûrenin imanlı insandaki hak karşılığı: O insan, hataları varsa eğer onlardan yana dünyada yaşarken utanma faziletinde bulunur. Tecrübeleriyle insanlara sonradan utanacakları işlerde bulunmamalarını telkin eder.

NÂZİ’ÂT: 79

Bu sûrede anlatılmak istenen, kâinat ve insanın kendi yaratılışı üzerinden yaratıcısını fark etmesidir. İnkârda bulunmamasıdır. Bu doğrultuda ve kesin deliller görmesine rağmen iman etmeyen Firavun’un hem dünya hem de ahiret cezasından nasibini aldığı belirtilir. Sûre, inkârda bulunmamanın telkin edilmesinin akli ile ibret alma ilkesi ve kaygı duyma ilkeleri ile okunmalıdır. Sûre, telkinde bulunma ifade tarzına sahiptir. Allah’ın varlığını ve yaptıkları ile yüzleşeceklerini inkâr edenler üzerinden Allah’tan korkma ve hesaba çekilmekten korkma telkin edilerek Allah’a ve hesap gününe iman edilmesi istenir.

Sûre, bilincin iman ile inkârdan yana arındırılması ve yaptıklarımızın sonucu ile hesaplaşılması sebebiyle imanın bir gereği olarak kaygıda bulunarak dikkatli olunan yeni bir bilinçte doğuşu anlatır. Kişi evvela hakikate iman ederek bilinçte doğuşuyla, bilinçte küfürden yana ölür (sura birinci üfleme) ama yeni dirilişin verdiği kaygı ile de kendi üzerine dönmesiyle bilinçte kendi olarak yeniden dirilir (sura ikinci üfleme). Sûrede geçen sura birinci üfürülme ve ikinci üfürülmeden anlaşılması gereken de budur. Küfrün sonlanmasından yana kıyametini bilinçte yaşayan kişi, bilinçte iman ile iman ettiğinin müşahedesi üzerinden bakışında bulunur, kaygı ile de kendisi üzerinden bakışında bulunur. Anlatılan biçimde bilinçte kıyametin yaşanması ile imanla bilinçte doğan, vicdanda hesabı görülen olarak beden kabrinde yeniden dirilmiştir. Bunun dışında sûre birçok açıdan tefsir edilebilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki ahirette yeniden diriliş ayetlerine dikkatli bakıldığında görülecek olan, yeniden dirilişte hakikate şahit olduğundan dolayı herkesin zorunlu olarak Allah'a iman üzeri yaratıldıklarıdır. Böylesi iman, gaflet uykusundan uyanan kişinin Allah'ın varlığından emin olduğu bilinç yapısında yeniden halk edildiği müşahede durumunun temel ilkesidir. Bu anlatımlardan kastım ahirette yaşanacakların dünyada da yukarıda anlatılanlar doğrultusunda bilinçte yaşandığıdır.

Sûrede Rabb diyor ki: "İman ettikten sonra, yaptıklarınız sebebiyle yüzleşeceklerinizden dolayı kaygıya düştüğünüz gün, size verilen hayatı ziyan etmiş olduğunuzun farkına varırsınız. Yokluk bulmayan zatımdan çekinin. Yaşadıklarınızın bir an gibi geçip gitmiş olduğunu anlayacağınız gün sebebiyle Zatıma sığınarak, nefsinizin sizleri Benden uzaklaştıran arzularınızdan uzaklaşın ve arının. Size ibret olarak verdiğim misallerden ders alarak küfür üzeri yaptıklarınızın sonucu olarak yaşayacaklarınızdan yana kaygılanın ve haklar üzeri yaşayarak ve arınmış bir kalple Bana dönün."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insanın geleceğine ait kaygıları kalmaz. Çünkü Rabbinden sakınarak işlerini doğru yapandır. Yanlışlarımız bizi kaygılandırır, doğrularımız değil. Böyle bir insan Rabbinin nimet deryasında kaygısızca yaşayarak hikmet hazinelerinin içinde yüzer. Hayır işlerinde de müminlerle yarışır. Kaygısız olduğu içindir ki her işinde hakkıyla hareket eder.

ABESE: 80

Bu sûre, irşatta iman ilkesinin gözetilmesi ilkesince okunmalıdır. Sûrede, insanlara irşat hizmeti yapılırken, iman ilkesine göre hizmet edilmesi gerektiği belirtilir. İnsanların bulunduğu durumlara bakılmaksızın bunun gözetilmesi istenir. "Sûretlere bakmayınız" sözü irşadın ilkelerindedir. İman ehlini bırakıp da inkâr ehli olan, yaşadıklarında Rabbine kör ve nankör olan, ibret almayan insanlara irşadın yasak olduğu bu sûrede betimlenir.

Sûrede, Rabbin verdiği nimetler zikredilir, verdiği nimetlere rağmen O'na inkârda bulunan insanın nankörlüğünden bahsedilir. Bu bahisle de imanlı insanların gözetilmesi istenir.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Her türlü koşulda Bana dönen bir kulum, kullarımı irşat ederken her türlü koşulda irşat için kendisine gelenlere önem versin. Verdiğim nimetlere rağmen

hakikatimi inkâr edenleri irşat etmek için çaba gösterirken aciz durumda bulunan iman ehli kullarımı göz ardı etmesin.”

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın sûrete, makama, servete ve benzeri şeylere aldırış etmeden hakkı, hak gereğince buyurmasıdır. Rabbinin nimetlerine şahit olarak O'na hizmetinde her daim şükretmesidir.

TEKVİR: 81

Bu sûrede insanın yaptıkları sonucunda nereye doğru gittiğini düşünmesi gerektiği betimlenir. İnsanların olanlara göre değil olacaklara göre öngörüş sahibi olmaları gerektiği ifade edilir. Sûrede hakikatle yüzleşmeden önce Kur'an'daki hak söze inanılması telkin edilir. Sûre, Rabbin sözüne inanılması, güvenilmesi ilkelerince okunmalıdır.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Söz katlanıp dürüldüğünde, manalar kelamla döküldüğünde, bilincin dayanakları mana ile yürütüldüğünde, sabırlı kul nefsinden yana serbest bırakıldığında, hayvanlık sıfatları terbiye edildiğinde, aşkla bilinç hikmetten yana kaynatıldığında, ruh bilinçte ruhanilerin bereketiyle yeniden kullukta biçimlendiğinde, Rabbin lütfundan verdikleriyle kişi kötülüğüyle yüzleştiğinde, kendi yaptıklarının hafızadan alınarak hayal defterinde gösterildiğinde, hakikatle de yüzleşildiğinde, yaptıklarının hak karşılıklarını gördüğünde nelerle yeniden halk edildiğini öğrenmiş olacaktır.” Bu anlatımın sûredeki karşılığında anlaşılması gereken, insanın hakikat üzerinden bir yetiştirme sürecinin olduğudur. Ayrıca gelecekte arzı küre için olacakların, insan üzerinden dillendirilişidir.

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın Rabbi Allah'ın buyruğu altında irşat vazifesinde bulunmasıdır. Rabbin nasip ettirmesi kadar, imanlı insanları irşat etmesidir. Talipleri, yaşadıkları gafletten yana haklarınca uyarmasıdır. Yetiştirme süreçlerinde adım adım onları takip etmesidir.

Not: Bu gibi sûrelerin bilinç ilke alınarak anlaşılması gerekir. Çünkü zaten ahiretten kastedilen, insanların diriltilişine, hakikatle yüzleştirilmelerine, yaptıkları ile hesaplaştırılmalarına ve sonuçta yaşayacaklarına Kur'an'da bakıldığında görülmesi gereken, bilinçte doğan insanın hakikat üzerinden şuurulanma safhalarından (dizgesinden) bahsedildiğidir. Bu sebepten dolayı bilinci ilke olarak Allah'ın lütfettiği kadar, tevil mahiyetinde açıklama yapmaktayız.

İNFİTAR: 82

Bu sûre de biraz farklı olsa da bir önceki sûre gibi başlar. Bu sûre, sorgulama ilkesiyle okunmalıdır. İnsana, kendisini neyin aldattığı sorulur. İnsanın yaşarken yaptıklarının kayıt altına alındığı belirtilir. Dinden haberi olmayan insana ceza günü sorulur.

İnsanın kayıt altına alınmasından kasıt, yaşadıklarının kendi nefesine karşı delillendirilmesidir. Yaşantıda, yazıcı melekler kayıt tutarlar ama insanın kendi üzerindeki kayıt tutanları beş duyu ve hafızasıdır. “Seni ne aldattı” diye sorulurken, hafıza melekelerine yönel ve geçmişin üzerinden geldiğin durumun sebebini sorgula denilir. “ hesap ve ceza gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin” diye sorulurken de yaşadıklarının hak karşılığıyla hesaplaşılacağından bahsedilir. Aslında yapılan ise insanın kendisini sorgulamasıdır.

Kendini sorgulamayan anlık yaşar. Yaşadıkları her ne ise, nefsinde buldukları ile beraber onu hakikate karşı aldatmıştır. Bu aldanışın sonucu olarak da yaşadıklarıyla hesaplaşacağından yana gafildir.

Kendi nedenselliğinden ve Rabbinin varlığından habersiz kişiye, hakikatle yüzleşmeden önce yaşananları sorgula denilmektedir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “İnsanın zıtlarla farka geldiği zaman, kelamın anlamına erdiği zaman, madde ve mana denizi birbirine girdiği zaman, beden kabrinde nefsinde yana öldüğü zaman, geçmişinde yaşadıkları olarak önceden gönderdikleri ile hesaplaşacağı bir vakit vardır. O vakit hafıza melekeleriniz kendi nefsinize şahitlik yaparlar. Siz o gün kendinizle vicdan meydanında hesaplaşırsınız. O gün gelmeden önce yaşamış olduklarınızı, yaşadıklarınızı ve yaşayacaklarınızı sorgulayın. Kendinizle önceden hesaplaşın.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan kendisi de dâhil olmak üzere her şeyi sorgular ve yetiştiriciyse eğer sorgulatmayla eğitim verir.

MUTAFFİFİN: 83

Sûre, deliliyle hesap görme ilkesiyle okunmalıdır. Sûrede, günahkârların ve iyilerin hesaplarının tutulduğu kitapların zikri yapılır. İyilerinki illiyyun, Rabbi yalanlayanların ve günah işleyenlerinki ise siccindir. Aslında bu, belgesiyle hesap görme aklıdır. Bu sebepten dolayı sûrenin sonlarına doğru günahkârlara hesap sorma aklı ile hitap edilmektedir.

Sûrede Rabb diyor ki: “Herkesin hesabı yaptıklarının belgesiyle görülür ve ona göre hükmü verilir. Belgesinden kaçamayacağınız işlerden yana Bana sığın.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan delili olmayan söze veya işe göre hükümlerde bulunmaz. Delili olan hükümlere göre hesap sorma hakkını da kendinde görür. Belgesi olmayan hayırlı işin de karşılığını vermez. Her işin belgesini tutar.

Bu akıl, devlet hukukunun zorunlu aklıdır. Çünkü devlette belgesiz iş görülmez. Her iş hukukuna göre belge ile yapılır. Sûrede Rabb-ül Âleminin hükümrانlığında belgesiz iş görülmediği açık bir dile ifade edilmektedir.

İNŞİKAK: 84

Bu sûre, ceza ve mükâfat ilkelerince okunmalıdır. Sûrede yaşananların sonucu olarak verilen ceza ve mükâfatın nedenselliğini görmemiz istenir.

Akil eden kişi muhataptır. Akledene, “sonucuna bakarak nedenini gör” denilmektedir. Bu da pozitivist aklın temel oluşum ilkesidir.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Nedenleri, olanın kendisinde değil sonucunda görürsünüz. Bir şeyin sonucu onun nedenidir.

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan, sonucunu görmediği şeyin sebebi hakkında tam bir hükümde bulunmaz.

BURUC: 85

Sûre, her şeyi dilediği gibi yapan Allah’ın olanlara seyirci olmadığına aklını verir. Olanların kendisine dışsal bir Rabb değil olayların kurgusunda hazır olan bir Rabbtan bahsedilmektedir. Sûrenin temel aklını verecek olan kavram intikamdır. Çünkü olanların sonucunda haksızlık yapanlara hak ettikleri ceza verilerek, haksızlığa uğrayanların intikamlarının alınacağı betimlenir. İntikam sıfatı, yapılanlara adalet sıfatı gereği seyirci olunmadığının sıfatıdır.

Bu tavrının da geçmişte helak edilmiş kavimlerin kıssalarında görülmesini ister. Levh-i mahfuzda da Kur’an’da buyurduğunun sabit olduğunu işaret eder. Yani yapılan her iş hikmete bağlı olarak zuhur ederken zulme uğrayanların sabretmeleri istenir. Aslında sûrede söylenmek istenen, zulme uğrayan müminlerin Rabblerinin, yaşadıklarına seyirci olmadığıdır.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Kullarıma Benden yana bir sıkıntı ulaşırsa, bilsinler ki Ben onlarla beraberim. Akıbetlerinde onları hayır üzeri kendimle sevindirecek olanım. Zulüm ehlini de her yerden kuşatmış olanım. Kullarım Benim hükmümü rıza ile gözlesinler.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan aklını istiva eden Rabbi ile gören olarak zulümde dahi olsa hakkı hikmetiyle rıza üzeri gözler. Zülüm ehlinin önünde eğilmeden haksızlığa uğrayanların haklarını savunur, haklarını arar, hakları üzeri onlarla beraber olur. Böyle insanlar genelde celal sıfatta olup adalet sıfatı gereği Rablerini kendilerinde bulurlar.

TARIK:86

Bu sûre, koruyuculuk ilkesiyle okunmalıdır. Sûrede telkin edilen, karşılaşılan hileler karşısında acele karar vermeden, olanı görmeye ve anlamaya çalışmaktır. Gecenin karanlığını delen ve umut veren Tarık yıldızı misali bize görünecek olan Rabbin lütfunu bekleyerek hile sahiplerine tahammül edilmeli ve mühlet verilmelidir. Çünkü her varlığın üzerinde koruyucu olan

Rabbidir. O da kullarını ya vazifeli kıldıklarıyla ya da kuluna verdiği melekeleriyle selamete çıkarır.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Kullarıma tuzaklar kuranların tuzaklarını boşa çıkarırım. Kullarım bilsin ki onları yaratan Benim, koruyacak olan da Benim. Öyle ise umut ettikleri ışığı, zulmün içinde beklesinler. Ben onlara o ışığı, zulmeti aydınlatmak için gönderecek olanım”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan zulme karşı Rabbinden yardım dilese ve O’na sığınsa, Rabbi onun yaptıklarına ve yapacaklarına vekildir. O insan en çaresiz kaldığı durumda dahi Rabbi ona akıl gücüyle fikir vererek yol gösteren olur. Zaten sûrede göğe ve yere yemin edilirken Kur’an’ın şaka olmadığı da ifade edilerek, Rabbin hükümleri belirtilirken iman edenlere cesaret aşılır. Çaresiz insana, fikriyatıyla yardım eden Rabbin kendisidir. O insan ile batılda iş görenlerin arasını ayıracak olan da O’dur. Zaten hak ile Kur’an’ın gelmesi üzeri batılda yaşayanlar ile iman edenler birbirlerinden ayrılmış değil midir?

Sûrede, hak söz geldiğinde insanın karşılaştığı batıl olan haksızlıklardan, uzaklaşacağı betimlenir. Ayrıca karşılaşılan olumsuzluklardan etkilenmeden insanın önüne çıkarılacak fırsatların umutla beklenmesi betimlenir. Böylesi bir durumda bulunan kişi zaten avcı misali önüne çıkacak fırsatları bekler.

A’LA: 87

Bu sûre, hak söz ilkesi ile okunmalıdır. Çünkü sûrenin temel aklında Kur’an olarak gelen hak söze iman edip de öğüt alanlara kolaylık verileceği, öğüt almayanların ise yaşadıkları sebebiyle pişmanlık ateşine atılacakları belirtilir. “o ateşte ne ölür nede yaşar” denilmesi pişmanlığın ve ahiret cezasının vurgulanması içindir. Kur’an ile yol gösterdiği de sûrenin genel anlatımında görünmektedir.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Yüceliğimin hakkı için sizleri uyarırım. Kim ki hak sözümünden öğüt alır arınanlardan olur kim de öğüdü tutmaz, gaflette kalışının sonucunu beklesin”

İmanlı bir insanda bu sûrenin tecellisi: O insan, Aliyy olan Rabbinin hak sözü üzeri yaşar. O’nun sözü üzeri yaşarken O’nu tesbih eder. Böyle bir insan, ilkesi hak olduğu için zaruri bilgiler hariç hak olan bilgiler üzeri düşünür ve bildiklerini unutmaz.

GAŞİYE: 88

Bu sûredeki temel akıl korku ve müjde üzeri kişiyi düşünceye sevk ederek öğüt almasını sağlamaktır. Bu sûre öğüt vermenin aklını bize gösterir.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Yaşanacakların haberi sizler için bir öğüttür. Öğüt, tutulması veya tutulmaması üzeri gerçekliğine yaşamda ulaşılacak olandır.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan tecrübeli biri olarak öğüt verendir. Kendisi de öğütlerini yaşayan biri olarak öğüdün canlı örneğidir. Geleceğinden yana kurtuluşa erendir.

FECR: 89

Bu sûre, takdir ilkesiyle okunmalıdır. Takdir, olan iş ve şeyin kadrini belirlemektir.

Bu bağlamda sûre, nefsi emmarede dünya içinde gaflette yaşayanlara ve Rabbine yetişmiş olarak nefsi mutmainede yaşayanlara sonuçta manevi kıymet dereceleri verileceğini betimler. Nefsi emmarede bulunanlar cehennemle cezalandırmakla ve nefsi mutmainede Rabbleri ile huzur bulanlar ise cennetle mükâfatlandırılmakla takdir edilirler.

Sûrede, yapılan her işin değerlendirildiği bir vaktin olması üslubu benimsenir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Kıymet verdiğim vakitlere, hikmetimin görünüşüne sebep olan tek ve çiftlere yemin ederim ki neye göre yaşıyorsanız, yaşadığınızın Bendeki karşılığıyla takdir edileceksiniz. Nefsi emmareye cehennem sözüm hak olur. Nefsi mutmaine de cennet sözüm hak olur. Her işi takdir eden son merci de Benim.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan her işi hakkıyla takdir eder. Her işin takdir karşılığını eşref saatinde gösterir. Böyle bir insanın ilkelere göre değerlendirme yetisi çok gelişmiş olur. Kendisi, nefsi emmaresini hak söz üzeri ibadetler ve Rabbe olan hizmetiyle her türlü koşulda terbiye etmiştir. Rabbine yetişmiş bir nefisle her işi kıymetinde görme ve takdir etme yetisine sahip olmuştur.

BELED: 90

Bu sûre, sınıflandırma ilkesiyle okunmalıdır. Sınıflandırma değer, özellik ve ilkelere göre bir şeyin değişmezleriyle belli bir amaç için ayrıştırılarak kategorileştirilmesidir. Aslında sınıflandırma bir şeyi değerlerine göre belirlemedir.

Sûrede, Rabb Teâlâ'nın insanı hangi sebeplere göre manevi düzeyde sınıflandırdığı betimlenir.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Nefsinize ağır gelen hayır işleri ve musibetler size verdiğim zorluklardır. Zorluklar yaratılıştaki insanlık potansiyelinizin açığa çıkması için vardır.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan analitik düşünme üzeri her şeyi hak değerleriyle bilir. Hak söz üzeri Rabbin kıymet verdikleri salihlerle beraber olur.

ŞEMS: 91

Bu sûre, adalet ilkesi ile okunmalıdır. Adalet her varlığın varoluş haklarıyla var edilmesi ve yaşadıklarının hak karşılığı olan sonuçları ile de yüzleşmesi, hesaplaşması ve hüküm üzeri var olmasıdır.

Bu bağlamda her kim ki hüküm üzeri bir şey yapıyordur, hükmünün hak karşılığıyla da üzerine hükmedilir. Bu da adaletin gereğidir. Sûrede nefse iyiliği ve kötülüğü ayırt etmeyi idrak edebilecek ilhamın verildiği söylenir. Bu ilhamın kendisine verilen yetilerle değerlendirmesi ve kendisi adına hükümler vermesi nefsin kabiliyetlerindedir.

Sûrede, nefsinin kötülüklerden arındırmanın kurtuluşa erdiği, kötülüğe gömenin ise ziyan ettiği belirtilir. Semud kavminin, uyarılmalarına rağmen günaha ısrarcı olmaları ve mucize deveyi keserek yemeleri sonucunda helak edildikleri belirtilir. Ardından da Allah'ın, yaptığı için akıbetinden de çekinmediği veya mealen korkmadığı belirtilir.

Aslında söylenen ise her nefsin kendisine doğru olanın gösterilmesine rağmen, sınırsızca hükümler vermesinin sonucunda hükmüne, hak karşılığı olan hükümle karşılık verildiğidir. Burada "akıbetinden korkacak da değildir" ifadesinde Rabbin ilkesel davranmadığı anlaşılmamalıdır. Çünkü sûrenin başında yapılan yemine Rabb, her işinde hak üzeri olduğunun betimlemesini zaten yapmaktadır. Ayrıca hak üzeri yaptığı işlerde hikmeti nedeniyle seyrededir ve kendisini sorumlu tutacak bir merci de yoktur. Bu ayet beyanı varlık olarak mutlaklığı ve hak üzeri olması sebebiyle işlerinde Rabbin sorumlu tutulamayacağını da beyandır.

Sûrede Rabb diyor ki: "Her işimde hak üzeri olan Benim. Yaptıklarımın hesabını verecek bir merci de bulamazsınız. Öyle ise hak üzeri bulunun ki gazap hükmümle hükmü verilenlerden olmayasınız."

Bu sûre Allah'ın hak üzeri hükümlerde bulunduğu beyanıdır. Yani O, ahlakında kararlı olandır.

Bu sûre imanlı bir insan üzerinde tecelli ederse: O insan Rabbinin hükmettiği ile hükmeder ki kendisi gazabın azabıyla hüküm edilenlerden olmasın. Rabbi ile hak üzeri hükmedenin hükmünden yana sorumluluğu yoktur.

LEYL: 92

Bu sûre, davranış ilkesiyle okunmamalıdır. Belli niyet ve huylara, mizaç ve meşreplere göre yaptıklarımıza davranış denilir.

Sûrede, işleri davranışlarına göre farklılık arz eden insanın, yaptıklarının sonucu ile karşılaşacağı betimlenir. Aslında söylenen ise insana, hüküm ettiklerinin hak karşılığıyla hüküm edildiğidir.

Sûrede dikkat çeken hususiyet, Rabbin rızasını gözeterek amellerde bulunanlardan, Rabblerinin de razı olacağıdır. Bu da teknik olarak akli bir nokta olan haklar üzeri hüküm dışında, şahıs varlık olarak Rabbi ile insanın kalben muhabbet üzeri ilişkiye girmesi nedeniyle önemlidir. Aslolan O'nunla muhabbette bulunmaktır. Gerisi sadece akli konulardır.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Doğru yolu göstermek Benim vasfımdır. Yaptıklarınızın hak karşılığıyla size görüneceğim. Öyle ise rızam üzeri amel edin ki Ben de rızam üzeri size muhabbet besleyeyim. Muhabbetim üzeri size görüneyim."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan yaptıklarının hak karşılığı için davranışlarda bulunmaz, davranışlarının karşılığı olarak Rabbinin rızasını gözler. Bu tip insanlar analitik düşünmezler. Yaşadıkları her durumda Rabbin rızasını ararlar. Sonuçları ise muhabbetullahı ermeleridir.

DUHA: 93

Bu sûre, teselli etme ilkesiyle okunmalıdır. Teselli, üzüleni sakinleştirme, sükûna getirme eylemidir.

Sûrede Rabb Teâlâ, kendisinden haber alamayan ve ayrı düşen kuluna, yaşayacağı ve yaşadıklarının kendisinden olması sebebiyle Rabbi olarak yakın olduğunun mesajını verir. Kendisine verdikleri üzerinden kendisini görmesi gerektiğini belirtir. Verdiği nimetleri üzerinden de kendisini minnet ve şükranla anmasını ister.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Kulum Benden yana bir üzüntüye gark olursa bilsin ki geçmişi ile nimet vereni olarak Ben zaten yanındayım. Vereceklerimde de nimet veren Rabbi olarak Beni görsün. Benden hususen haber alınmaması demek kullarımla beraber olmadığım anlamına gelmez. Öyle ise Beni yaşattıklarım ve yaşatacaklarımla bilin ve her şeyden size konuştuğumu görün. Sizin gibi olanlara da hayırla muamele edin ki sizlerin eliyle, diliyle ve canıyla ve verdiklerimle onlara da Rabbleri olarak konuşmuş bulunayım. Ben sahipsizlerin sahibiyimdir."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan Rabbinin tevhidî sıfatta bularak müşahede eder. Kendisi de hayır üzeri tevhidî sıfatta bulunarak çaresizlere, Rabbinin kudret eli olur.

İNŞİRAH: 94

Bu sûre, fark ilkesiyle okunmalıdır. Fark, ayırt edici özellikleriyle bir şeyin veya bir işin belirimidir.

Sûrede Rabb Teâlâ kulunun, kendisine verdikleri üzerinden kendisini fark etmesini telkin eder. Kulu zorda olsa da karşılaştıklarını gayret ederek aşmasını telkin eder.

Sûre fark ilkesiyle okunmalıdır ama gayret ve çalışma sûresidir. Sûrede betimlenen, kulun ihtiyaçları ve zorluklar karşısında Rabbinden mucize düzeyinde yardım beklememesi ve gayret ederek mücadele etmesidir.

Sûrede Rabb diyor ki: “Her durumda çalışmanızın karşılığı olarak sizlere veren Benim. Öyle ise bilin ki rızkınız çalışmalarınız ve kolaylıklar ise çabalamalarınız sonucunda size himmet olarak verilecektir. Âdetimde her varlığın üzerindeki Rabbi olarak onun çalışması ve çabalaması üzerinden yaşayacağını takdir ederim. Öyle ise çalışın ve çabalayın ki kendinizde olan rabblik sıfatımla sizlerde görüneyim ve size çalışma ve çabalamanızın karşılığını, rabblik sıfatım üzeri takdir edeyim. Tembellerin Bende bulacağı kendi nefslerinin miskinliğidir.”

Bu sûrenin imanlı bir insandaki tecellisi: O insanın çalışkan ve disiplinli biri olmasıdır. Rabbini, yaptığı amel üzerinden bulmasıdır. Her yaptığını Rabbi adına hizmetle yaptığı içindir ki her daim Rabbini, hizmetinin kendisinde kudretiyle himmet eden olarak bulur. Bu sebepten olsa gerek ki erenler “hizmet eden Rabbini buldu, hizmet etmeyen ise Rabbinden gafil oldu” diye buyurmuşlardır.

Not: Bu ve bir önceki sûrelere dikkatli bakıldığında Rabb Teâlâ, insana çeşitli durumlarına göre akli ve kalbi telkinlerde bulunmaktadır. İşin enteresan yönü ise benzer gibi görünen sûrelerde dahi murada göre farklılık arz eden niteliksel bir durum üzeri ifadelerde bulunmaktadır.

TİN: 95

Bu sûre, fitrat ilkesi ile okunmalıdır. Fitrat yaratılış, hilkat, tıynet anlamlarına gelir. Böyle olsa da olanın, doğası itibarı ile yani zorunlulukları üzeri varoluş ahlakında yaratılışına denir.

Sûrede insanın fitratının en güzel biçimde halk edildiği belirtilir. Fitratı doğrultusunda yaşaması için insanın asıllar âlemi olan melekler göğünden, meleklerin gölgeleri misallerinin bulunduğu dünyaya indirildiği, geldiği âleme salih ameller ile tekrar yükseleceği, asıllar âlemindeki ecirlere erebileceği betimlenir. Salih amellerde bulunulmaması doğrultusunda ise ceza gününün hak olduğu beyan edilir. Bundan kastedilen ise ruh iken dünyaya, bedenlenerek gönderilenin, salih amellerle Rabbine yükseleceğidir. Yani Rabbin hükmü, insanın fitratının gereğini dünyada bularak, kendisine dünyada iken ermesidir.

Bu sûre, insanın mutlak varlık olan Allah’tan değil, fitratı gereğince Allah olan Rabbinden ayrılığın ve O’na kavuşmanın sûresidir. Mutlak varlık olarak Allah’ın varlığından yana mahlûkatın O’ndan ayrılığından bahsedilemez. Rabb Teâlâ ayrılık ve kavuşmanın hükmünü ise insanın fitratı doğrultusunda yaşamasına bağlı kılmıştır. Fitratının gereğince, salih amellerle Rabbe yetişmek ise Rabbin hükmüdür. Bu hükümdeki üstünlükse Rabbin insanın dışında bir varlık olarak hüküm vermesi değil, insanın kendisi üzerinde, fitratının gereğince bulunan varlık olarak işi hükme bağlamasıdır. Yani insanın Rabbtan ayrılığı zihinsel ve analitik bir durumdur. Rabbe fitratının gereği üzeri salih amellerde bulunarak yetişmesi de tecrübeyle şuurulanma durumudur.

Sûrede Rabb Teâlâ, insan fitratını özlü bir biçimde betimler. Sûrenin başında üzerine yemin edilen şeyler, insan fitratının sıfatları gereği betimlenmesi içindir. İncir ile kast edilmek istenen insanın vahidiyet üzeri Rabbinin subuti sıfatlarıyla halk edildiğidir. Zeytinden kastedilmek istenen de insanın hem vahidiyet hem de rububiyet sıfatları gereği fert olarak biricilikte halk edildiğidir. Sina dağından kasıt ise insanın bilinçte söz ile halk edilmişidir. Çünkü Sina, asli varlık olarak Rabb-ül âleminin sözde tecelli ederek hüküm üzeri insana insan olmasının hükmünü verdiği akıl (bilinç) dağıdır. İnsan bütün varlığı ile akıl varlığı olduğu için bilinç varlığıdır. Bilinç varlığı olarak insanın, yaratılışını bulduğu bedeni ise onun emin beldesidir. Emin beldesi üzerinden insan, salih amelleri ile Rabbe hizmeti sonucunda O'na eren olur. Bununla beraber insanın ecri, nuruyla Rabbi ve O'nun varlık sıfatlarının hususi tecellisi olur. Rabbi ile bu biçimde varlık bulanın ise ecri devamlıdır.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Sizi en güzel kıvam olan kendi sıfatlarımın tecellisine müsait bir biçimde halk ettim. Temsili olarak sıfatlarımın sizlerde, dünyada görünmesi için sizleri anne karnından dünyaya getirdim. Dünyada sizler üzerinden hakkıyla zuhur edeyim diye de salih amelleri size farz kıldım. Öyle ise salih ameller üzeri çalışın ve Ben sizden mahlûkatıma görünen olayım. Çünkü insanı âlemlere varlık aynam kıldım."

Bu sûre imanlı bir insan üzerinden tecelli ederse: O insan salih ameller üzeri Rabbine erendir. Rabbinin en güzel sıfatlarının gereği üzeri yaşayan olarak, fitratında en güzel kıvamda bulunması ile Allah'ı arayanların emin beldesidir.

Gayret ve çalışma sûresi olan İnşirah'tan sonra bu sûrenin Kur'an sûre dizgesinde bulunması pek anlamlıdır.

ALAK: 96

Bu sûre, doğruluk ilkesiyle okunmalıdır. Çünkü hak söz üzeri belirtilen doğru olan amellerle Rabbe ulaşılır.

Sûrede, doğrudan men edenle, doğruyu tavsiye eden üzerinden Rabb, hak olanı betimlemektedir. Doğru olan ise hak olanı kabul ederek, O'na iman secdesinde bulunarak salih amellerde O'na yakınlaşmaktır. Rabbine, doğru olanı yaparak yaklaşan insan ise fitratının gereği olan ilahi sıfat üzeri kendisinde Rabbi olarak bulunan Allah'ın nihayetsiz nimetlerinde O'nu müşahede eden olur. Bu sebepten dolayı sûrede, "oku" denilirken doğrulukta bulunarak fitratın gereğinde Rabbin olanla oku denilmektedir. Zaten doğru olmayanın hevâsı sebebiyle Rabbinin müşahede etmesine imkân yoktur. Bu sebepten dolayı insan kendi ile değil Rabbi ile var olduğunun bilincinde değildir. Kendi kendisiyle, kendine yeten olduğunun akli ile kendisini Rabbinden zihinsel olarak soyutlar. Bu da onu fitratının gereğinden uzaklaştırır. Sûrede betimlenen de budur.

Bu bağlamda "oku" emri ile insandan istenilen, varlığının nedenselliğini Rabbi ile bulan bir insan olarak nimet deryasında O'nu müşahede ederek yaşamasıdır. İnsanın üzerinde bulunan

Rabbi olarak insana bilmediklerini tecrübeyle belleten ve söz kalemiyle de öğreten O'dur. Bu sebepten dolayı insanın kendisine nankörlük etmemesini Rabb Teâlâ bu sûrede telkin ediyor.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Sizi Rabbiniz olarak var eden Benim. Siz ise imansızlığınızla Beni kendinizden soyutluyorsunuz. Vacib-el vücud olarak zorunlu varlığım Ben. Kendinizden soyutlamaya çalışsanız da Rabbiniz olarak Benden nasıl soyutlanabilirsiniz ki? Öyle ise iman edin ve Rabbiniz olarak Beni bilerek, varlığımda Beni müşahede ederek Benim sıfatlarım üzeri yaşayın. Sizde hakıyla görünen, sizin kendiniz değil de Ben olayım. Bana böylece yakın gelmiş bulunasınız.

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan Rabbin muhabbetine erer. O'nunla bilir ve varlık deryasında O'nunla var olduğunun bilinci ile yaşar. Bu sûre Tevhit mertebelerinden Allah'ta ve Allah'tan prensiplerinin betimlemesi gibidir.

KADR: 97

Bu sûre, kadr ilkesiyle okunmalıdır. Kadr miktarlı, ölçülü ve kadar anlamlarına gelir.

Sûrede dünyadaki her işin ölçüsünün Allah tarafından takdir edildiği gecenin kıymeti belirtilir. Bu gecenin hürmetine müminler için fecrin doğuşuna kadar esenlik olduğu da ifade edilir. Aslında sûrede bu gecenin önemini arz edilmesi üzerinden Rabbin hak sözü Kur'an'ın kıymeti bildirilir. Önemli olan kadir gecesinin dahi Kur'an ile ilişkilendirilmesidir, ayrıca Rabbin hak sözünün bu gecede indirilmiş olmasıdır. İndirilen şey ise dünyada yapılacak olan işlerden daha çok hak söze iman edilip edilmemesine göre insanda tecelli ettirilecek işlerin iman ölçüsüne göre takdir edilmesidir. İnsanın kıymetini, Rabbin katında belirleyen şey imandır. İman ile Rabbin hak sözü insana inmiş olur.

İnsanın eşya, bedeni ve nefsi ile karanlığa gömülmesi, Rabbinden yana örtük bilinçte yaşamasıdır. Ne zaman ki Rabbinin hak sözüne iman ederek O'nun varlığına da iman etmiş olur, bilincinde yaşadığı gecesinin karanlığından ruhuyla aydınlanan olarak melekeleriyle beraber hak söz, insanın bilincine indirilmiş olur. Bu bağlamda efendimiz mağarada iken hak sözün inmesi anlamlıdır.

İnsanın iman ile hak sözle bilinçte halk edilirken yeniden doğuşuyla ve din olarak doğru yolda bulunması sebebiyle melekler üzerlerine inerler.

Rabb bu sûrede diyor ki: "İman ile sözümün hakkını bulduğunuz gün eşyanın, beden ve nefsin Benden uzak bıraktığı zulmetten, nurumla aydınlandığınız gündür. O gün sizin kadir gecenizdir."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan Rabbinin hak sözünü ilhama ererek veya Rabbin sözünü hatır olarak gönlünde bularak, kalbi yalanlamadan O'nun sözünün gerçekliği ile aydınlanmıştır. Kur'an'ın dilinde tecelli ettiği, yaşamında görüldüğü bir mürşidi kâmil ise iman dolu canların gecesine inen sohbetiyle, hatmi meratip ettirir onları. O iman dolu

canların gönüllerine inen melek gibidir. O, hak söz ile taliplerin yaşantılarına imanları ölçüsünce Rabbin hüküm takdirini verendir.

Kadr sûresinde önemli olan hak sözün Kur'an olarak insana indirilmesidir. İnsan söz ile gönülde doğandır. Öyle ise hak söz ile doğduğumuz gün kadir gecemizdir. Ahiret âlemi, şafağı olan ölümle görünene kadar, o kişi imanı ölçüsünce Rabbinin nuru ve melekleriyle ihsan edilen olarak esenlik içindedir.

BEYYİNE: 98

Bu sûre, iman kıstasına göre farklı düşünce ve inanış gruplarının ayrılışı ilkesince okunmalıdır.

Sûrede hak sözün taşıyıcısı nebinin, olağan olanın dışında farklı bir anlatımla ortaya çıkmasının, hak ile batıl olma durumuna göre inanış gurupları arasında ayrılığa sebep olduğu betimlenir. Hak söz üzeri batıla inananlar ile hak olana inananlar Rabbin kıyasınca ayrılırlar. Zaten her yeni düşünce veya inanış anlatımı, taraftarlarının inançlarına bağlı oldukları ölçüde birbirlerinden ayrılırlar. İki görüş arasındaki farklılıklar da üçüncü bir görüşle netlik kazanır. Bu dahi sûrede ehli kitap, müşrikler ve hak sözü beyan eden nebi ile sûrede betimlenir. Sûrenin en önemli kısmı ise aynı ortak ilkelere sahip oldukları hâlde inanç sahiplerinin birbirlerinden ayrıldığıdır. Kehf sûresinde anlatılan Musa, Hızır ve Zulkarneyn mitleri üzerine yaptığımız tevil anlatımı da konuya bir örnektir.

Sûrede Rabb diyor ki: "Hak sözün delili onu, imanı ile taşıyanın sözlerinde ve yaşantısında görünür. Sağlam iman sahibi, sözünün doğrultusunda yaşayarak, doğal olarak diğer inanışlardan, düşünce ve amel biçimleri ile ayrılır. Sözümün hak olduğunu bildiği hâlde iman etmeyenler iman edenlerden ayrılırlar. Öyle ise Kur'an size batıl olandan ayrılmanız için büyük bir delil değil midir?"

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan, imanı sağlam birisi olarak istese de istemese de yakınları dahi olsa görüşleri itibarı ile onlardan ayrılır. Bu da hak sözü yaşamında gerçekliğini deneyimlemiş olması nedeniyle üzerinde kendisine delil oluşu sebebiyledir. İmanlı insan, Rabbine olan muhabbeti şiddetince hak sözü yaşar. Rabbi onu batıldan ayırmak istediği için doğal olarak batıldan ayrılır. Hak söz itibarı ile de batıl olanların farkındalığını edinerek onlarla aralarına iman setini koyar. Sûrede iman ehli için ayrılığın delili hak söz ve nebi olarak görünse de kendisindeki delili Rabbine olan aşkıdır. Bu sebepten dolayı bu sûreye ehlince aşkın sûresidir de diyenler olmuştur. Aşkın olmadığı durumda söz inançta kalır ve farklılık arz ederek kendini göstermez. Bu sûre Resulullahın Rabbine olan aşkının da delilidir.

Bu sûrede ideolojik farklılıkların, ideolojiye inanma ve ideolojiye bağlılık şiddetince ortaya çıktığı işaret edilir.

ZİLZAL: 99

Bu sûre, tepki (refleks) ilkesine göre okunmalıdır. Hayatı durumlarda insanın günahları ve sevapları ile hesaplaştığı vakit insanın tepkilerini betimler. Hayati durumlarda insanın psikolojik olarak sarsılması sonucunda kendisinde olanları tepkisel olarak itiraf edişini betimler. Bunun en çok yaşandığı ve insanın bu halini örnekleyen durum deprem olduğu için deprem üzerinden bir anlatım yapıldığı net bir biçimde görünmektedir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Hayatınız söz konusun olduğunda kendinizi iyisi ve kötüsü ile bilirsiniz. Kendinizde olanları ise gönlünüzde taşıyamayarak itiraf etme istediğinde bulunur ve itiraf edersiniz. Sakladığınız gerçekler itiraf ettiklerinizle beraber ortaya çıkar.”

Bu sûrenin imanlı insandaki tecellisi: O insanın Rabbine ibadetlerle yakın geldiğinde bedeninin cezbesinin şiddetine göre sarsılmasında görünür. Böylesi bir durumda cezbe sahibi kişi evvela kendisine ne olduğunu bilmez. Kendisinde hak sözün tecellisi gerçekleşirse buna da doğuşat denir. Bu sûre, doğuşat ehlinin işaret edildiği sûredir.

ADİYAT: 100

Bu sûre de kıyamet sûreleri gibi görünmektedir. Lakin bu sûre dünya hırsıyla gözü Rabbine körelmiş insanın hak ile yüzleştğinde bedeniyle yaptıklarını, bilincinde hatırlayacağını ve kendi nefesine itiraflarda bulunacağını sûresidir.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Benim adıma korkusuzca cihat edenlere yemin ederim ki dünya menfaati ile kalpleri ölü insanlar en sonunda hak ile yüzleşeceklerdir. Kendilerini öldürdükleriyle, kalpte uyanacaklardır. Neleri varsa hepsi ortaya dökülecektir. Onlar bilinecektir.

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan mürşidi kâmil sohbetinde kalbinde olanlarla yüzleşir. Onun hak kelimasında kendisinin dahi unuttuğu günahlarıyla yüzleşir ve hesaplaşır. Bu durum da kâmil insana ayandır.

KARİA: 101

Bu sûre de kıyamet hatırlatmalarındandır. Bu sûrede de insanın bilincinde, gaflette yaptıkları ile uyarılma yöntemiyle uyandırılması ve yaptıklarıyla hayâ ateşinde hesaplaşılması sağlanır.

Rabb bu sûrede diyor ki: “Yaptıklarınızla hesaplaşıp hayâ ateşine atılacağınız günü bu sûremde işaret ettim.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan sohbet ile Rabbi tarafından görüldüğünün bilincini edinir. Daha önceden işlediği günahlarla hayâ ederek bilincinde yüzleşir.

TEKASÜR: 102

Bu sûrede insanın sahiplendikleriyle hesaba çekileceği betimlenir. İnsan her neyi sahipleniyorsa, sahiplendiğinin Allah'a ait olduğunu tamamen unuttur. Sûrede de Rabb, insanı sahiplendiği nimetleriyle sorguya çekeceğini belirtir. İnsanın sahiplendikleri sebebiyle stresin yakıcı sıkıntısıyla yanacağını belirtir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: "Sahiplendiklerinizi kabre girdiğinizde bırakacaksınız. Sahiplendiklerinizden de hesap sorulacaksınız. Üzerinizdeki gaflet elbisesinden soyunmanız içinde stres ateşinde yıkılmışlar olarak yanacaksınız."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan hak sohbetinde mülkün sahibini Allah olarak bilir. Önceden sahiplendiklerinden dolayı da hak sohbetinde sıkıntı ile strese girerek yıkılır.

ASR: 103

Bu sûre hakikate davet ilkesi okunmalıdır. Rabb Teâlâ varlığında yaşarken kendisine, nefsi sebebiyle örtülü olan insanın ömür ve devir olarak yaşadığı asrına yemin ederek, onun hüsranda olduğunu belirtir. Hüsranda bulunmayanların da sıfatlarını belirtir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: İnsanın yaşadığı an'a yemin ederim ki varlığında yaşadığı hâlde Bana örtük olduğu için Benden yana gaflettedir. İman eden, salih amellerle Rabbleri olan Bana yaklaşanlar, hakikat bilgisi ile hak ve sabrı tavsiye edenler gafletten beridir. Onlar ahlakım üzeri varlığında yaşarlarken selameti ve sulhu bulanlardır.

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: Gerçek bir mürşidi kâmil bulmuş bir insan olur. Mürşidi Kâmilin, ona Allah'ın varlık hakikatine ve ahiret bilgisine göre hakkı ve sabrı tavsiye etmesi sebebiyle, iman ve salih amelle Rabbine dönmesi gerektiğinin bilgisi üzeri yaşayarak, varlığında yaşadığı Allah'a Rabbi olduğunun bilinci ile gaflette bulunmaz.

Aslında sûre, eba vakt olan mürşidi kâmilin üzerine yeminle başlar. Naibi resul olan mürşidi kâmile biat edilmemesi sebebiyle insanın hüsranda olduğunun akılnı bize verir. Bu sûrede, mürşidi kâmilden kasıt ideal insandır. İdeal insan ise manevi olarak erek olandır. Erek olana yetişilemediği ve onun akli üzeri yaşanmadığı sürece insan hüsrandadır. Bu da özellikle "resule itaat Allah'a itaattir" ayetiyle işaret edilir. Ayrıca "ümmetimde varislerim âlimlerimdir" hadisi şerifi de bu noktada, taşıdığı anlam itibarı ile önem arz eder. Hadiste kastedilen âlimler ise Allah'ın katından ilim verdiği ilimde rüsh sahibi âlimlerdir. Naibi Resul olanlar da onlardır.

HÜMEZE: 104

Bu sûrede de alay ve dedikodu yapanların sonuçta yaşayacaklarından bahsedilir. Bunlar yaptıkları kendi başlarına geldiği zaman acı ve canı yakıcı bir üzüntüye tutulurlar. Bu üzüntü "kalplerinin tam üstüne çıkan ateştir" diye sûrede betimlenir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Her yaptığınızın hak karşılığıyla elbet yüzleşeceksiniz. Bundan kaçışın olmadığını, sizinle alay edildiği ve dedikodunuz yapıldığı vakit yanışınızda da görebilirsiniz. Lakin siz daha önce bu işi yaparken insanlara yaşattığınızla hesaplaşacağınızı hiç beklemiyordunuz.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan alay ve dedikodu yaptığıyla hemen yüzleştirilir ve tövbe ettirilir.

FİL: 105

Bu sûre, iktidardaki güç sahibi egonun sûresidir. Toplumsal egonun en yalın hâli iktidarlardaki bireylerde görünür. Sûre Kâbe’yi yıkmak isteyen Yemen melikine yani fil sahibine, Rabb Teâlâ’nın yaptıkları üzerinden betimlenmiştir. Bu sûre, “sahipsizin sahibi Allah’tır” ilkesine göre ifade biçimi kazanır. Böyle olsa da megalomaninin (büyüklük kompleksi) görüldüğü saltanatın imlemesi üzeri biçim kazanır.

Saltanat sahibinin kişisel ve toplumsal menfaatleri sebebiyle keyfi hareketlerinden dolayı farklı görüşteki halk bireylerine veya toplumlara yapacağı zulüm, onu da bağlayıcı yasalarla güvence altına alınır. Rabb’in ebabil kuşları, bağlayıcı hükümler ve koruyucu güç dengelerini betimler. Böyle olursa eğer megalomani kontrol altına alınmış olur ve kişiler, etnik guruplar ve toplumlar birbirlerinden korunmuş olunur ki bu da fil sûresinin yaşamda tecellisidir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Haksız yere hak iddia edenlerin karşısında hiçbir gücü bulunmayan kullarıma Ben yeterim. Hiç beklemedikleri yerden onlara yardım ederim. Böylesi çaresiz kullarım himmetimi beklesinler. Onların tek sahibi de Benim.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan Rabbin beytullahıdır. Ona yapılan, Rabbe yapılmış hükmüdedir. Bu sebepten dolayı kendisine yapılan ses çıkaramayan bu ehile yardımcı olacak olan da Allah’tır. Bu ehil kendilerine yapılan her şeyden, ölüm üzerlerine hak değilse eğer Rabblerinin yardımıyla kurtulurlar. Rabblerine de himmeti üzerinden şahit olurlar. Bu bağlamda İbrahim nebinin, toplumsal değerler üzerinden oluşmuş kollektif ego sahibi halkının şerrinden kurtarılışı da güzel bir örnektir.

Sûre, çaresizlere umut telkin ettiği ve himmeti işaret ettiği için de umut ve himmet sûresidir. Sûrede telkin edilen önemli bir hususiyet de insanın, değerlerine her türlü koşulda Rabbi gibi sahip çıkmasıdır.

Not: Bu gibi sûreler gelecekte insanların yaşayacağı durumları da betimler. Mesela savaş uçaklarının keşfi, hevâlara göre yönetilen saltanat yerine hukuk devletlerinin kurulması gibi. Bunlar sûrenin tefsir boyutudur. Bu sebepten dolayı anlayış zevki adına fil sûresi gibi sûrelere bu açıdan da dikkat edilmesi gerekir.

KUREYŞ: 106

Bu sûre, yöneliş ilkesiyle okunmalıdır. Çünkü bu sûrede Rabb, Kureyş üzerinden anlatım yaparken, kendilerine yardım olarak verdikleri sebebiyle insanların kendisine yönelmesini ve hizmet etmesini ister.

Beytten kasıt Kâbe olduğundan dolayı sûreden, Araplara verilen zenginlik sebebiyle onlardan Rabbe hizmet etmeleri isteği de anlaşılabilir. Asıl kasıt ise insanın kendisine verilen imkânları görerek bedeninin beytullah oluşu sebebiyle kendi Rabbine salih amellerde hizmet etmesi gerektiğidir.

Sûrede Rabb diyor ki: “En büyük beytim kendi kudret ellerimle yaptığım insandır. İnsan kendisine verdiklerim üzerinden hâlen kendisi üzerine dönerek Rabbi olan Beni görmeyecek mi? Salih amellerle onun üzerinde en yalın biçimde Ben, tecelli etmeyeyim mi?”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insanın her türlü ihtiyacına Rabbi vekildir. Bu sûrenin tecelli ettiği insanlar genelde Rabbin aşkı ile yanan mecnunlardır. Bu ehilden istenen, dünya işlerine dönerek Rabblerine hizmet etmeleridir.

MAUN: 107

Bu sûre, idrak ilkesi ile okunmalıdır. Çünkü sûrede istenen, imanlı insanın yaşadığı çevrede olup bitenleri de idrak etmesidir.

Sûrede Rabb diyor ki: “İman ile saf niyette bulunarak herkesi kendi gibi gören kullarım bilin ki herkes sizin gibi değil. Sizin gibi olmayanları da görün. Görün ki aldanmayasınız, aldatılmayasınız.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan kötülükten ve riyadan uzak hak niyetlerle iş görür iken, Rabbinin verdiği ferasetle insanların bulunduğu durumları da gözler. Zorba ve riyakâr insanlar tarafından ne aldatılır ne de onlara aldanır.

KEVSER: 108

Bu sûre, bağış ilkesiyle okunmalıdır. Çünkü Rabbin ihsanı daimdir, sûre devamlı olanın bahşedilmesini işaret eder.

Aslında sûre Fatma annemiz üzerinden betimlenmiştir. Çünkü o, Rabbin efendimize soyunun devamı için bahşedilen bir hediyesidir. Selam efendimize, Fatma annemize ve ehli beyte olsun.

Fatma annemiz işaret edilerek sûrede betimlenen ise Rabbin hak sözü üzeri iman ile bilinçte doğmuş ve Rabbin hak sözünün amellerinde görüldüğü ehli beytten olan müminlerin her

zaman var olacaklardır. O müminler ki Rabblerine ve Resulüne olan aşkları ile evladı resul olarak doğarlar. Her zaman, onun nurunu âleme yayarlar. Allah'ın selamı üzerlerine olsun. Bu ehil, sohbet ve muhabbet ehli olup, sûrede belirtilen kendilerine verilen Kevser ise Rabblerinin dillerinden yaptığı ilahi sohbettir. Bu sohbet ile sadık canlar müminler olarak doğarlar. Böylece Muhammedi şuur ve nuru, yeryüzünde daim olur.

Bu sûrede Rabb diyor ki: "Geçici olan dünyalıktan yana üzülmeğin. Ben sevdiğim kullarıma kalıcı olan ihsanlarda bulunun. Öyle ise dünya menfaatine ait olanı değil Benim size takdir ettiğimi gözleyin. Varlığınız bedenden değil manevi olarak kalplerden doğuşunuzla devam etsin. Beden ile doğan değil hak söz ile doğanlar manevi mirasçılarınız olsun. Sizler, hak sözün gereğini yaşayan olarak ibadet edin ve Bana böylece yakın gelin. Size verdiklerimden de Bana adak olarak, ihtiyaç sahiplerine fisebilillah olarak verin. Fikren, ahlaken ve nurdan yana soyları kesik olanlar dünya nimetleri içinde maneviyata kısır olanlardır."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O kişi sohbet ehli bir insandır. O insan Rabbine kendini adanmış, özel yaşantısı olmayan, her işini Rabbi adına yapan velidir.

KAFİRÛN: 109

Bu sûre, taraf olma ilkesiyle okunmalıdır. Bu sûrede, iman edenin inancı doğrultusundaki mücadelesi sonucunda Rabbine örtük olanlarla yaşam yollarını ayırması telkin edilir.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Şartlar kâfirlerle ayrılmanızı gerektirecek duruma geldiğinde, dininizi yalnızca Bana has kılarak onlardan ayrılın."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan ilkeli bir insan olarak nefsinin keyfiyetini gözetmeden, hayatını Rabbinin hak sözü üzeri yaşar. Gerektiğinde kendisini Rabbinden ayıracak, fikren ve bedenen zorlayan insanlarla yollarını ayırır.

Sûrede kastedilen, Rabbin hak sözünü bağlayıcı unsur olarak ilkesel yaşanması, hak söz üzeri bilincin bütün unsurları ile kontrol altına alınmasıdır.

NASR: 110

Sûre, hak söz üzeri ilkesel yaşantısından taviz vermeyene, çetin çabalar sonucunda başarıya ulaşacağını müjdesinin betimlenişidir.

Bu sûrede Rabb diyor ki: "Hak üzeri yaşayanlar elbet üstün gelecek olanlardır. Hak üzeri yaşarken umudunuzu yitirdiğiniz veya yıkıldığınız durumlar olabilir. Sonuç itibarı ile başarı sizindir. Öyle ise sözümün doğruluğunu size verdiğim başarıda görerek Bana yönelin, umutsuzluğa düştüğünüz için de tövbe ederek muhabbetle Beni anın."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan hak söz üzeri umumiyete hizmet eden ve hizmetinin sonucunda ise geniş halk kitlelerine ulaşan bir fatih olur. Başarı Rabbinin izni ile onundur.

TEBBET: 111

Bu sûre, hak söz üzeri yaşayanlara zulmedenlerin, sonunda karşılaştıkları yenilgi ve kızgınlık ateşi içindeki hâlleri sebebiyle maddi ve manevi bütün işlerinde başarısız olacaklarını betimler.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Size verdiklerimle Bana karşı savaşmayın. Size verdiğim kızgınlık ateşi içinde gözlerinizi hakikate kör ederek maddi ve manevi işlerinizde sizleri başarısız kılarım. Küfrünüzün sonucu olarak da çaresiz bırakılacağınız demde öfke ateşinde, ayrıca çaresiz bırakılacağınız ahiret ateşinde, sizleri içinizi kavuran öfkenin temsili olan ateşle cezalandırırım.”

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan, Rabbinin verdiği haklar üzeri yaşarken kendisine musallat olan kişilerin acı akıbetlerine şahit olur. Bu o kişinin bedduasından dolayı değil Rabbin, onların yaptıklarının hak karşılığını onlara vermesinden dolayıdır.

İHLÂS: 112

Bu sûre, şahıs varlık ilkesi ile okunmalıdır. Bu sûrenin en önemli vurgusu ahadiyet sahibi Şahıs Mutlakın samed oluşudur. Samet, varlığının nedeni başkası ile değil sadece kendisi ile kaim olanın sıfat ismidir ki bu da yalnızca Allah’tır. Bu sûrede Allah Teâlâ kullarına kendisini şekilsiz olarak kavramlarla tanıtır. Varlık olarak bir nesne değil şahıs olan varlık olduğunu beyan eder. Samed ismi ile sûrenin genel anlatımına bakıldığında, varlıkta var olan her var olanın O’nun kendi varlığını kendinde dışlaştırdığı bir varoluş nesnesi olduğu görünür. Zaten mevcutların tevhit dili üzeri Kur’an’daki anlatımlarına dikkat edildiğinde söylemek istediğimiz net bir biçimde görünecektir.

Bu sûre varlık olarak Allah’ın Samed olarak teklifiğini işaret eder. Bu imlemede önemli olan Rabbin şahıs varlık olduğudur.

Bu sûrede Rabb diyor ki: “Ben, nedeni kendinde olan varlık olarak mutlak şahıs olanım. Kendi varlığım dışında bir varlık yoktur ki Benim dengim olsun. Bana eril olan bir kuvvet yoktur ki dişi olarak var ettiklerimi doğurmuş olayım. Beni varlığına alarak büyütecek olan dişil bir kuvvet yoktur ki doğurulmuş olayım. Varlığımın teklifi, sonsuz oluşumdandır. Varlığımda samed oluşum ise varlık nedenimin sadece kendimde, kendimle var oluşumdandır. Kabul etseniz de etmeseniz de Ben böyleyim. Öyle ise ihlâsla Beni böyle bilin ve nefsinize Beni böyle telkin edin. Bana zan üzeri ne nefsinizi ne de ya var ettiğim birini ya da aklınızla uydurduğunuz ve elinizle yaptığınız bir şeyi ortak koşmayın.”

Bu sûrenin imanlı bir insandaki tecellisi: O insanın Rabbi Allah'a ortak koşmadan, iman etmesidir. Bu insan nedenini Rabbi ile bilen bir kişi olarak, mevcudatta ferd olarak kendinde biriciktir. Rabbine hakkıyla erdiğinden dolayı, mevcudat dairesinde üzerindeki Rabbi ile hareket ettiğinden dolayı hürdür. Böylesi bir hürlük, nefsinin boyunduruğundan kurtulmuş kişinin, Rabbi ile varlık bulduğunun bilinciyle kazandığı özgüvenle, başkalarının keyfi şartlandırmalarından bağımsız hareket edilmesi sebebiyle özgürlüktür.

Böylesi bir özgürlükte, en güzel kıvamda halk edilen insan, ilahi sıfat ve kâinat mertebelerinin toparlanmış mertebesi olan ferdiyetinde, hüviyeti Hakk olması ile ilahi iradeyi yaşayan olarak cumhurudur.

FELAK: 113

Bu sûre, imanlı kulun, Rabbinin yarattıklarının şerrinden dolayı O'na sığınışının sûresidir. Karanlığın örtüsünde iş gören, çıkarı için büyü yapan ve hasedinden dolayı hem kötü nazar eden hem de mala ve cana kastedecek olandan, müminin Rabbine sığınmasının duasıdır.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Yarattıklarımın şerrinden kullarım Bana sığınsın. "Senden sana sığınırım" diyen Resulümün sığınışı gibi sığınsın."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insan, her türlü musibetin Rabbinin hikmeti sebebiyle tecelli ettiğini bilir ve musibetten dolayı onu halk eden Rabbine sığınır. Bu da bir şeyi var oluşunun kaynağına giderek, kaynağından yardım alarak neticelendirmenin aklındandır. Sûrede kastedilen, şerri halk eden Rabb ise eğer şerri yine ondan yardım alarak savabileceğimiz veya yok edebileceğimizdir. O insan, hayır ve şerrin Rabbinden olduğunu bilir. Rabbine olan sarsılmaz imanı sebebiyle de her türlü musibetten yana selamet bulmuş olarak emindir.

NAS: 114

Bu sûre de sığınma sûresidir. Lakin bir önceki sûrede insanın kendine dışsal olan tehlikelerden Rabbine sığındığı net olarak görünürken, bu sûrede pusuya yatan sinsi ve vesvese veren bir tehlikeden bahis edilir. Bu tehlikeden dolayı da insanın Rabbine, üzerindeki sıfatları üzeri sığınması gerektiği belirtilir. Bir önceki Felak sûresinde de insanın kendisine dışsal olan bir bakışta bulunularak Rabbine, Rahman sıfatı gereği sığınması istenir.

Rabb bu sûrede diyor ki: "Âlemleri, hikmetim gereği zıtlar üzeri var kıldım. Bu sebepten dolayı varlığımda yaşarken Rahman ve Rabb sıfatlarımla gereği olarak Bana sığın. Elbette samimiyetle Bana sığınanların koruyucusu da Benim."

Bu sûre imanlı bir insanda tecelli ederse: O insanın sığınağı toplumsal düzeyde Rabbin sıfatlarıyla tecelli ettiği devlettir. Devlet ise sosyal yaşantıda Rabbin ulûhiyet ve rubûbiyet sıfatları ile tecelli ettiği, soyut olmasına rağmen insan ile işleyişinde somut gerçekliği olan

insanlık tininin birlik çatısı olmasının bir sonucudur. Lakin bu, insan olarak bir ferdin musibetten yana adalet üzeri çare arayışıdır.

İmanlı insanın çare aradığı merci ise sadece Allah'tır. Lakin her insan Rabbi olan Allah'tan direk olarak çare bulacak değildir. Bu sebepten dolayı insan, bu sûrede belirtilen Rabbin sıfatları üzeri mürşidi kâmil olan ve bütün Kur'an'ın hakkı üzeri insanlık hatmi meratibini bitirerek insanı kâmil olan halifesinden yardım istemelidir. Aslında bu sûrede betimlenen de Allah'ın sıfatlarında hak üzeri yaşayan, yeryüzünde salihlerden olarak O'nun varisi olan, mürşidi kâmil sıfatıyla hizmette bulunan, kendisine sığınılacak insanı kâmilden yardım istenmesidir.

O insanı kâmil ki maneviyat şafağının sahibidir. İnsanların o şafağa çıkmasına hizmet eden mürşidi kâmildir. Kendi var oluşunda Rabbini bulan ve O'na sığınarak da iş görendir. Bedeniyle acziyette oluşu ile Mushafı Şerif gibidir. Hüviyeti Hakk olması ile de Mushaf-ı Şerifte Allah'ın tecelli edişi misali O'nu, kendinde mertebelerinin hakkı üzeri yaşar.

SONUÇ:

Fatiha sûresi ile başlayan Kur'an, Nas sûresi ile hatmedilmiş olunur. Hayatta hatmedilecek olan ise Kur'an'ın bütün mertebelerinin, hitap muhatap makamlarına göre yaşanmasıdır. Din ile okunmaya başlayan Kur'an, mürşidi kâmil olan insanı kâmilde sonlanır. Bundan kastımız ise mutlak olanın İhlâs sûresi gereği insanın şahsında kendini gösterdiğidir. Yani mutlak olanı, şahıs olarak ona dışsal olunmadığı için, hiç kimse kendine dışsal bulamaz ama kendi şahsında O'nun kendisini bulabilir. Kur'an'ın da yaşam el kitabı olarak sonuçta bize getirdiği, kendimize dışsal varlık olmaktan kurtulup, Rabbimizle kendiliğimizde kendimiz olarak yaşayabilmemizdir.

Bu kitabı, zamanımda bulunan ve sonraki zamanlarda gelecek, iman dolu kalbi olan Allah kullarına atfetmekteyim.

İstedim ki hak söz olarak evrenselleri ile muhatabına göre hitap etmesiyle, her zamanın diri söz kitabı olan bu yüce ve mucize kitabı, bin dört yüz sene öncesine mahkûm edenlerin uydurduklarından kurtarayım. O'nun, Rabb sözü olarak insanlara yazdığı bir mektup olmasından daha çok akla ve kalbe hitap edişiyile, yaşamda görünüşüyle bizlere yaşadığımızda indirilen kitap olduğunu göstereyim. Uzakta olan bir rabbin değil, yaşadıklarımızda, bizde bizimle olan bir rabbin kendisini gösterdiği bir kelamı olduğunu göstereyim. Bizi hak söz üzeri iman temeliyle bilinçte yaratan Rabbi, ola ki fark ettireyim. Böylece ruhunu hiç kaybetmeden elimize ulaşan yüce Kur'an'ın aklını bir nebze göstermiş isem, onun koruyucusunun indireni olduğunu da ispat etmiş olayım. Allah'ın varlığına iman ettiği hâlde, Kur'an'ın değiştirildiğine inanarak "onu değiştirecek de yoktur" veya "biz indirdik biz koruyacağız" diyen Allah'ın sözüne iman etmeyen, tarihe siyasi görüşleri ile bakanların belki bir nebze vicdana gelmelerine sebep olmak istedim. "İnsanla Kur'an ikiz kardeştir" diyen Muhammed Mustafa Efendime, sözünün hak olduğunun hizmetini yapmak istedim.

Kur'an dili, ontolojik olarak biçim kazanan tevhit dilidir. Bu sebepten dolayı gerçekliği insan yaşamının kendisinde net olarak görünebilir. Bunun için de ebeveynlerin çocuklarını yetiştirmesine bakılması yeterlidir. Bir çocuk beden ile doğduktan sonra mürebbilerinin dili üzeri bilinçte söz ile doğmakta değil midir? Ebeveynleri, Rabbleri olarak anne veya baba sıfatıyla çocuğun kendilerini bilmesini istemezler mi? Çocuklarını ceza ve mükâfat ölçülendirmelerine göre yetiştirmezler mi? Sonuçta da ya ceza ya da mükâfat ile onları terbiye etmeye çalışarak kendi sıfatlarının taşıyıcısı olarak onu yetiştirmezler mi? Eğer kâmil insanlar olduğu düşünülürse, çocuklarını mizaç ve meşrebine göre ferd olarak görüp, kendi ayakları üzerinde kendisiyle yaşaması gerektiğini öğretmezler mi? Sonuç olarak da sağlam karakterli olarak büyüyen çocuk, kendi varlık hakkıyla yaşayan değil midir? Bu bağlamda Kur'an'a bakıldığında insanın manevi gelişim safhaları net bir biçimde görülecektir.

Kur'an varlık bilimsel olarak beş noktada kendini açar. Bunlar: 1) Mutlak varlık Allah 2) Allah'ın kendi varlığında kâinatı yaratarak, onun üzerinden Rahman sıfatı tavrında bulunması 3) Rahman sıfatında Allah'ın, var ettiklerinin fitratı gereğinde sıfat açılımıyla Rabb olarak bulunması. 4) Rabbin, Rahim sıfatında kullarını kendine geri döndürmesi. 5) Bu dönüşü, hak sıfatı gereği adalet sıfatında gerçekleştirmesi ve bunu da her şey aslına rûcu eder prensibine

göre gerçekleşmesi. Böyle olsa da Kur'an'ın, anlatım disiplinde Allah makamından itibaren kâinat, insan, devlet merteye sürecinde, hitap ve muhatap ilişkisinde, inanıp inanmamaya göre konuşma üslubu vardır. Bu da insanın Rabbine iman etmesine göre kemâlat sürecinde hatmi meratibini belirler.

Kur'an devirler kitabıdır ama devirler, insanın Rabbi ile kemâlat bulduğu ve Rabbi olan Allah'a yetişme safhalarıdır. Kur'an'da Rabbimizin bizden istediği ise kendisine iman etmemiz ve içgüdülerimizi kontrol altına alarak hakkımızca (helalince) yaşamamızdır.

Kur'an'da Rabbin hitabının temel dinamiklerinden bir tanesi de dünya ve nefsdır. Bu ikisi kullanım ilkelerine göre Allah için olmalarıyla rahmettedirler, Allah için olmamaları ile de gafletin temel iki nedenidirler.

Kur'an anlatımının üslubuna biçim veren en önemli dinamikliklerinden bir tanesi de ölüm kavramıdır. Geçmişlerin helak edilmesiyle ölümü ve sonunda ölüm vakti ile insanın karşılaşacağı neredeyse her durumda vurgulanır. Aslında kastedilen ise insanın sebepler üzerinden değil her sebebin sonlu olmasından dolayı, sonun kendisi üzerinden hayatını değerlendirerek yaşamına yön vermesidir. Bu da ilmin netice üzerinden bilim olması akli ile aynı gerçekliği taşır. Mademki bilim sebeplerin neticeleri üzerinden ilmin noktalanışıyla insan yaşamına kolaylık getirmektedir. Yaşam da sebebi doğrultusunda neticesi olan ölüm üzerinden değerlendirilmeli ve tinsel olarak hayatın nedeni ve anlaşılması adına kolaylık bulunmalıdır. Bu da bilimsel akılla aynı noktadan hareketle insanın maneviyatına yön vermesidir. Bu doğrultuda düşünülürse eğer Kur'an'da ahiret vurgusu yaşananların sonuçları üzerinden kişinin manevi olarak hayatına yön vermesi adına önem arz eder. Kur'an bu bağlamda Hakk'tan gelen insanın hak üzeri var iken, zorunlu olarak rabb sıfatı üzeri Hakk'a dönerken O'na nasıl dönülmesi gerektiğinin anlayışını veren kitaptır.

Kur'an akli, söz hikmeti üzeri temellendirilmiştir. Bu sebepten dolayı bilinçte söz ile doğan insanın, Allah'a dayalı tin felsefesi yapması, ontoloji temelli söz felsefesi yapmasıyla mümkündür. Söz temelli Allah'ın varlığına dayalı (şahıs varlık) tin felsefesi, zaten Kur'an'ın kendisinde en olağan hâli ile akıl sahiplerinin dikkatine sunulmuştur. Bize düşen vazife bu hakikati, vicdan ve akıl sahiplerinin zevkine sunmak olmuştur.

Kur'an Allah Teâlâ'nın kelimidir. İlahi yazı olan kelim, seste nurun tecellisine sebeptir. Nur ise "boyası ile boyanın" ayetinden Rabbin kastettiği üzeri renk dinamığına sahiptir. Rabbin ilahi kelamı ile doğmak, Rabbin nuruyla özellikle halk edilmektir ki bu da nur ile rengârenk insan olmak demektir. Bir insanın ilahi kelam üzeri nurda renkliliğinin şiddeti, ilminin, irfanının, ahlakının ve tasarruf kuvvetinin ne kadar fazla olduğunun ölçüsünü gösterir. Bunun sebebi ise sesin renkte eril olarak kuvvet dinamığına sahip olmasındandır. Sesin renk dili kuvvet olarak kendini gösterir. Bu sebeplerden dolayı Kur'an sesli okunuşu ile ruha şifa, sesle anlam taşınmasıyla akla şifa, sesin kuvvet taşınması sebebiyle nefse şifa ve sesle insanın bilincine gönderme yapması ile de ahlaki düzeyde harekete zorlamasıyla kalbe rahatlık vermesiyle de bedene şifadır.

Allah'ın boyası ile boyanmak, O'nun kelimasının bizde seslendirilişiyile nurlanmaktır. Nurun insanda kalıcılığı ise güzel ahlakla mümkündür. Sözün güzel ahlakta görünüşü ise süreklilikte nurun insanda tecelli etmesine sebeptir. Nurun tecellisinin devamlılığı ve insan üzerindeki kalıcılığı ise ibadetlerle mümkün kılınmıştır. Kur'an'da bahsi geçen ibadetleri de bu bağlamda zevk etmek gerekir.

Kur'an'da yaşananların neticesi olarak yaşanacak olan cennet ve nimetlerini, ilahi sıfatların tecellisinde yaşadığımız asli tavırların asılları olan hak karşılıkları üzeri yaşanacak olanlar olarak da anlamak gerekir. Cehennem ve kendisinde yaşanacakları da Rabbi ile kemâlatını bulmamış insanın, kendi için yaşadıklarının hak karşılığı olanlar olarak da anlamak gerekir. Zaten kâmil düzeyde asliyeti ile yaşadığımız her ilahi tavır gönlümüzde cennet, aslından yana gaflette bulunarak nefsimiz adına yaşadığımız her durum ise gönlümüzde cehennemi yaşamamamıza sebeptir. Ahirette yaşanacaklar da böylesi yaşadıklarımızın hak karşılığı olarak yetişeceklerimizdir.

Kur'an'ın iman üzeri yaşantımıza yön verışı de görünür. Bu da genel anlamda geçmişten ibret alınarak yaşanacak olan geleceğe göre hayatımıza yön vermemizin aklı üzeri Kur'an'da serimlenir. Gelecekte asl olan ise hak ve adl sıfatları gereği biçimlenen, Rabbin ilahi tavırları doğrultusunda yaşayacaklarımızdır. Geçmişin ibretlik hikâyeleri, ölüm, mahşer, cennet ve cehennem gibi sonuçta yaşanacak olgularının tamamı da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Özet olarak belirtmek gerekirse eğer: Kur'an da, varlığında yaşadığımız ve fitratımız gereği Rabbimiz olarak üzerimizde bulunduğumuz Allah'la tanışmamız söz konusudur. Ayrıca yaşadıklarımız doğrultusunda O'nu tavırları ve sonuç olarak karşılaşacağımız, yüzleşeceğimiz ve hesaplaşacağımız tavir sahibi olarak O'nun varlık ahlakı üzerinden kendisini tanımamız söz konusudur. Kur'an Allah'ın varlık bilgisini ve ahlak bilgisini serimleyem bir kitaptır. Bu açılardan da kitaptaki açıklamalara dikkat edilmelidir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki Kur'an'da inkâr ehline yaşayabildikleri vakte kadar yaşam serbestliği verilmiştir. İman edenler için ise yaşadıkları mühletçe iman, ihlâs ve amel üzeri sabırlı olma, rızaya erme, sevgi ile yaşama ayrıca sulha ererek selamet ve eminlikte bulunmanın yolları gösterilir ve örneklenir. Sonuçta hesabı görülmeyecek biçimde yaşamının dersleri de verilir. Bunlar: 1) Varoluşumuza neden sebepleri tevhit ilkesi üzeri Rabb-ül Âleminden bilerek O'na hamd ederek sebeplerin sorgu hesabından kurtulmak. 2) Rabbin nimet ikramlarına şükrederek nimetin sorgu hesabından kurtulmak. 3) Yaptığımız hata ve günahlardan yana tövbe ederek, hata ve günahların sorgu hesaplarından kurtulmak. 4) Yaptığımız iyiliklerle, Rabbimize örtünmemize sebep olan günahların gaflet hâlinin sorgu hesabından kurtulmak. 5) Yaptığımız iyilikler ve yaşadığımız lütuflara hadleri dışında varlık vermeden kendi için olan nefsimize varlık zemini oluşturmayarak varlığımızdan yana sorgu hesabından kurtulmak. 6) Allah için yapılan her türlü amelin hizmet düzeyinde ibadet sayılması üzeri de daim salâтта bulunarak amellerimizin sorgu hesabından kurtulmak. Çünkü Allah'ın buyurduğu üzeri O'nun için verilen her türlü hüküm ve yapılan ibadetlerden dolayı sorgu hesabı yoktur. Kim ki kendi nefsi için amel eder ona hesap hak olur. Kim de Allah için güzel amellerde bulunarak O'nun hükmü üzeri yaşar hesaptan yana kurtulmuştur. Bu sözlerin doğruluğuna da Kur'an'da ki beyanlardan hareketle şahit olunabilir. Bu konu adına

verilebilecek örnek ise Kur'an'da ki "öndekiler" tabiridir. Öndekilerden kastedilen ise takva üzeri Allah için yaşamış, yaşayan ve yaşayacak olan halis müminlerdir.

Kur'an'da eğitim olarak Allah'ın varlığına iman temelli bilinçsel değişim ve kişisel dönüşüm vurgulanır. Bu da içsel olarak ilim, ihlâs ve niyete göre sonuçlanan amelle gerçekleşir. Kur'an'a dikkatli bakıldığında görülecektir ki ilim öğrenme, her türlü hizmet düzeyinde ibadet, sosyal hayatta yaşamın devamlılığı için devamlı çalışma ve tavsiye edilen benzeri durumlar hep fiile dayalı amellerle gerçeklik kazanır. Bu anlatım doğrultusunda Kur'an'da insana hayır üzeri amelde bulunmaktan başka bir şey telkin edilmez. Savaştan kaçan münafıkların bu amelleriyle görünüre çıktıklarının beyanı da dinde amelin faziletini farklı bir yönden bizlere gösterir. Amellerimiz ne üzeri olduğumuzu gösterdikleri için sonuç itibarı ile de amaç edinilenin durumuna göre erek olana kavuşma, yetişme veya ermeye sebeptirler.

Güzel olan salih amellerimiz doğrultusunda bizden istenen ise bilinçte şahsiyet kazanarak nefsi şeytani olan nefsi hayvanimizi (kendi için olanın, içgüdülerle bilinçte belirenin) terbiye etmiş olarak bilinçte nefsi sultani olarak kişilik kazanan nefsi ruhanimizin (hak için olan, ilkeler üzeri bilinçte belirenin) aşikâr olmasıdır. Bu da ahlaki eğitimin temelini oluşturur. Her türlü ibadet de eğitim düzeyinde Rabbe yetişmenin gerekliliği için ya farzdır ya da tavsiye ile telkin edilir.

Varlık olarak Allah'ta eylem süreklidir. Zaten Rahman'da eylem, mevcudatın devinim zorunluluğudur. Bu sebepten dolayı eylem olarak amel, çalışma düzeyinde insana farz kılınmıştır. Eş deyişle zorunlu kılınmıştır.

Kur'an'da ölüm bahsi ise en temel vurgulardandır. Kıyamet, helak edilenler ve normal ölümün kendisi dünyevi hayatın bitişi olarak neticesi itibarı ile ölümden ibaret olan sonlanışı işaret eder. Ölüm ise kendi ile kaim ve sürekliliği olmayanın faniliğini işaret eden kavramdır. Kur'an'da netice itibarı ile ölüm hangi biçimde gerçekleşirse gerçekleşsin hak olarak vuku bulan veya bulacak olandır. Ölümün kendisi hakikatle karşılaşarak yüzleşileceğinin başlangıcı olarak işaret edilir. Bu da Kur'an ile verilmek istenen öğretimin temel aklını biçimlendirir. Ölüm mademki haktır ve ondan kaçış yoktur öyle ise Allah'a iman ediniz, hikmet aklını öğrenmeye çalışınız, yaşamınızı ona göre biçimlendiriniz akli farklı düzeylerde işaret edilir.

Kur'an'da söz zemini üzerinden özün, kelimada açılımlar yaparak devinimde var oluşunun betimlenişine şahit olunur. Bu da özün, şahıs olarak aşkın varlık oluşu üzerinden söz ile var kıldığı okuyucusunu hem karşıt varlıkmişçasına var kılarken hem de üzerinde ki Rabbi olarak onu iman üzeri hakikatine şahit kılışıyla gerçekleşir. Şahit kılmayı da çalışma ile gelişim, hukuk ile değişim ve sevgi ile de dönüşüm sürecinde, kendisine sonuçta dönülmesi veya yetişilmesine kıyasen ele alarak işler. Böylece insanlık zemini üzerinden imanla kabul edilmesi veya imansızlıkla reddedilmesi üzerinden zıtlar dinamiğiyle kendini ispata taşır. Resul olan insan üzerinden de insanın Rabbi olarak kendine yetiştirir.

Kur'an Allah'tan kullarına sesleniştir. Kim ki O'nun seslenişi üzeri bilinçte doğar, O'nun nuru ile varlık bularak aydınlanan dirilerden olur. Kim de O'nun seslenişini kulak ardı eder, Rabbinin varlığından yana gaflette bırakılanlardan olarak zulmette bulunanlardan olur.

Kur'an üzerinden insan yaşamı hakkında ana bir fikir çıkartırsak eğer: 1) Aslına rûcu yasası sebebiyle ölüm ve ölüme kadar olan yaşantımızla asıllarımıza rûcu etmekteyiz. Doğa tarafımızla tabiata ve ruh tarafımızla da maneviyata yönelerek yaşamaktayız. Ölümle de asıllara rûcu noktalanmış olur. 2) Ne için çalışılıyor ve neyin gayreti güdülüyorsa onun hak karşılığıyla bir biçimde karşılaşıyor, yüzleşiliyor ve hesaplaşıyordur. 3) Aldıklarımızı vermek ve yaptıklarımızın sonuçları ile yaşamak eylemlerimizin sonucudur. Yani takdir edileni çalışmalarımız sonucu bulmaktayız. Öyle ise hak söz ve hayır olanlar üzeri çalışalım ki aldıklarımızı hakkıyla vermiş bulunalım, yaşadıklarımızın sonucunda ise İslam olarak selamet bulmuş olalım.

Kur'an'da Allah, eylemde bulunanların amellerinin neticeleri üzerinden mertebelerine göre değerlendirmesini yapar. Yani Kur'an sonuçlar üzerinden olanların değerlendirilerek mertebelendirilmesinin kitabıdır. Eş deyişle erenlerin dediği gibi Kur'an ahiret kitabıdır. Olanların, sonuçlar üzerinden dile getirildiği kitaptır.

Allah kavramı el- İlah kavramından hareketle biçim kazanmıştır. Kur'an'da ise Allah kavramı; varlık olarak nur, yaratıcı ve yarattıklarına Rahman ve Rabb sıfatları ile aşkın, şahıs varlık olarak mutlak olan, genel anlamda Rabb'ül Âlemin sıfatı ve esma-ül hüsnasıyla kendini tanımlayan kudret sahibini işaret eden isimdir.

Varlık, vücut sahibi olandır. Bu bağlamda Kur'an'da Allah, varlığı geniş ve mevcudatı kuşatıcı olarak tanımlanan sonsuzluk sahibi fiziki durumu olandır. Şahıs ise nurla (enerjiyle) şuurlu ve diri olarak bakış sahibi olandır. Zaten o Allah'tır ki nuruyla şuurlu ve diri olan bakış sahibi olarak şahıs olan varlıktır, Kur'an'da da kendisi şahıs varlık olması ile hitapta bulunur. Bu iki durum (şahıs ve varlık) dolayısı ile Kur'an'da Allah kendisini, var ettiği mevcudata aşkın varlık olarak Ahad (İhlâs) sûresinde kavram bütünlüğünde imgesiz olarak zikreder. Kur'an'ın genelinde ise kendisini, Rahman ve Rabb sıfatları ile mahlûkata aşkın şahıs varlık olarak zikreder. Bu sebepten dolayı Kur'an'da tevhit dili, her şeyi Allah görmek değil her şey ve her iş üzerinden Allah'a şahit olunmasının gerekliliği vurgusuna sahiptir.

Varlık olarak vücut sahibi olması sebebiyle Allah, fizik ötesi bir varlık değildir. Şahıs varlık oluşuyla da mevcudatın fiziğine aşkın olarak onların üzerlerinde bulunan Rabbidir. Varlık olarak mutlak olması dolayısı ile mevcudatı kendi varlığının dışında değil varlığında var edendir ve şahıs olarak da var ettiklerine aşkın olandır. Bu da Kur'an'da, Rahman ve Rabb sıfatları ile de işaretten anlatılır. Allah'ın bu iki sıfatı mevcudat üzerinden tevhit dilinde O'nu tanıyabilmemiz için önem arz eder.

“Allah fizik ötesi bir varlık değildir” sözünden, vücut olarak varlığı ile bir şeye benzetilebileceği anlaşılmalıdır. Çünkü vücut olarak sonsuz olan bir şeye benzemez. Şahıs olarak da varlık mutlaklığında Rabb sıfatı üzeri yaşanıyor olursa da hayale getirilemez. Bu zorunluluk sebebiyle Allah, hiçbir şeye benzetilemez. O düşüncenin ikilik seyrinde bulunuluyorken her türlü tasvirden beri olan Aliyy'ül Ala'dır.

FATİHA: 1	7
BAKARA: 2	8
AL'İ İMRAN: 3	10
NİSA: 4	14
MAİDE: 5	17
EN'AM: 6	20
A'RAF:7	22
ENFAL: 8	25
TEVBE: 9	27
YUNUS: 10	30
HÛD: 11	33
YUSUF: 12	35
RA'D: 13	41
İBRAHİM: 14	45
HİCR: 15	48
EN'NAHL:16	52
İSRA: 17	55
KEHF: 18	58
MERYEM: 19	63

TÂ'HÂ: 20	64
ENBİYA: 21	66
HACC: 22	69
MÜ'MİNUN: 23	72
NUR: 24.....	74
FURKÂN: 25.....	76
ŞUARA: 26.....	78
NEML: 27.....	81
KASAS: 28.....	84
ANKEBUT: 29.....	86
RUM: 30	88
LOKMAN: 31	89
SECDE: 32	90
AHZAB: 34	90
SEBE: 34	91
FATİR: 35	92
YASİN: 36	92
SAFFAT: 37	93
SAD: 38	94
ZÜMER: 39	95

GAFİR - MÜ'MİN: 40	96
FUSSİLET: 41	97
ŞURA: 42	98
ZUHRUF: 43	99
DUHAN: 44	99
CASİYE: 45	100
AHKAF: 46	100
MUHAMMED: 47	101
FETİH: 48	101
HUCURAT: 49	102
KAF: 50	102
ZARİYAT: 51	103
TÛR: 52	105
NECM: 53	106
KAMER: 54	107
RAHMAN: 55	108
VÂKİA: 56	108
HADİD: 57	110
MÜCADELE: 58	111
HAŞR: 59	112

MÜMTEHİNE: 60	113
SAFF: 61	114
CUM'A: 62	114
MÜNAFİKÛN: 63	115
TEĞABÛN: 64	115
TALÂK: 65	116
TAHRİM: 66	116
MÜLK: 67	117
KALEM: 68	117
HAKKA: 69	118
MEÂRİC: 70	119
NUH: 71	120
CİN: 72	120
MÜZZEMMİL: 73	122
MÜDDESSİR: 74	122
KİYAME: 75	123
İNSAN: 76	125
MÜRSELÂT: 77	125
NEBE: 78	126
NÂZİ'ÂT: 79	126

TEKVİR: 81	128
İNFİTAR: 82	128
MUTAFFİİN: 83	129
İNŞİKAK: 84	130
BURUC: 85.....	130
TARIK:86	130
A'LA: 87	131
GAŞİYE: 88.....	131
FECR: 89	132
BELED: 90	132
ŞEMS: 91	133
LEYL: 92	133
DUHA: 93	134
İNŞİRAH: 94.....	134
TİN: 95.....	135
ALAK: 96.....	136
KADR: 97	137
BEYYİNE: 98.....	138
ZİLZAL: 99.....	138
ADİYAT: 100	139

TEKASÜR: 102	139
ASR: 103	140
HÜMEZE: 104	140
FİL: 105	141
KUREYŞ: 106	142
MAUN: 107	142
KEVSER: 108	142
KAFİRÛN: 109	143
NASR: 110	143
TEBBET: 111	144
İHLÂS: 112	144
FELAK: 113	145
NAS: 114	145